

Halit Çelenk, 1922 yılında Antakya'da doğdu. Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransız topçusu Antakya'yı döverken ve ailesi Harbiye köyüne göçerken üç buçuk aylıktı. İlkokulu Mektebi Sultanî'de okudu, orta öğrenimini Fransız mandası döneminde Fransızların yönetimindeki lisede tamamladı. 1944 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1962 yılında eşi Şekibe ile birlikte Türkiye İşçi Partisi'ne üye oldu. Partinin Ankara il yönetiminde sekreter ve genel yönetim kurulunda üye olarak görev yapan Halit Çelenk, yaşamı boyunca ülkemizin demokratikleşmesi, hukuk devletinin tam olarak kurulup yerleşmesi, hakça bir toplumsal düzenin gerçekleşmesi için çalıştı. İnsan hakları savaşımında, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasında yazar ve savunman olarak yoğun uğraş verdi. 1960'lı yıllarda İlerici Avukatlar Derneği ve yine Devrimci Avukatlar Derneği'nin kurucu ve yöneticileri arasında yer aldı. 1965 yılında Fakir Baykurt'un başkanlığında kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) daha sonra kurulan Tüm Eğitim ve Öğretim Emekçileri Birleşme ve Dayanışma Derneği'nin (Töb-Der) hukuk danışmanlığını yaptı. 1968 yılında Türk Hukuk Kurumu'nun ikinci başkanlığını yaptı. 1975 yılında Çağdaş Hukukçular Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı ve başkanlığını yaptı. Yine İnsan Hakları Derneği'nin kurucuları ve yöneticileri, ayrıca İnsan Hakları Vakfı'nın kurucuları arasında yer aldı.

12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde, Dev-Genç, THKO, TIP, TKP, TSIP, Dev-Yol, DİSK, Barış, Türkiye Yazarlar Sendikası, Halkevleri Köy-Koop, vb. davalarda savunmanlık yaptı. Barış davasında ve Aziz Nesin'in öncülüğünü yaptığı Dilekçe davasında sanık olarak yargılandı ve beraat etti. Nâzım Hikmet'in kız kardeşi Samiye Yaltırım tarafından kurulan Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'nın yönetim kurulunda görev aldı, Nâzım Hikmet'e yapılan hakaret davalarında müdahil olarak Samiye Yaltırım'ın avukatlığını yaptı.

Başta Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin Inan olmak üzere Taylan Özgür, Mahir Çayan, Gün Zileli, Melih Pekdemir, Kemal Türkler, Aziz Nesin, Mahmut Dikerdem, İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Dr. Erdal Atabek, Vedat Türkalı, Mihri Belli, Uğur Mumcu, Remzi İmame, Mümtaz Soysal, Bahri Savcı, Adalet Ağaoglu, Işık Kansu, Muzaffer İlhan Erdost, Süleyman Ege, Melike Demirağ, Sadun Aren, Abdullah Baştürk, Vahat Erdoğan, Seyhan Erdoğan, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Asım Bezirci, Arif Damar, Öner Yağcı, M. Emin Değer'in de aralarında bulunduğu önemli adların savunmalığını yaptı.

Halit Çelenk'in Yayımlanmış Eserleri:

- *İdam Gecesi Anıları*, 1973.
- *THKO Davası*, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin Inan ve Arkadaşlarının Sorgu ve Savunmaları, Yayına Hazırlayan: Halit Çelenk, 1974.
- *Hukuk Yazıları*, TÖB-DER Yayınları, 1974.
- *Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalı?*, 1976.
- *Bildiri Yayınlama*, 1976.
- *Hazırlık Soruşturması Aşamasında Savunma Hakkı*, 1977.
- *Toplantılar ve Yürüyüşler*, 1977.
- *Hukuk*, (TCY'nın 141-142 ve 146. Maddeleri Uygulanmasında Mahkeme ve Yargıtay Kararları), 1985.
- *Hukuksuz Demokrasi*, 1985.
- *141-142. Üzerine*, (Maddelerin Kaynağı, Değişiklikler, Gerekçeler ve Uygulamalar), 1985.
- *Hukuk Açısından TÖB-DER Davası*, Savunmalar, Kararlar, 1990.
- *Umut Hangi Dağın Ardında?*, 1993.
- *Barış Savaşçıları*, 1996.
- *Beş Kapı - Beş Kilit*, 1996.
- *Türkiye İşçi Partisinde İç Demokrasi*, 2002.

Halit Çelenk

Demokrasi Masalı

Halit Çelenk

Demokrasi Masalı

ISBN 975-533-381-9

© Imge Kitabevi Yayınları, 2003

Tüm hakları saklıdır.

Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Mayıs 2003

Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Turan

Düzeltili
Alaattin Topçu

Dizgi
Yalçın Ateş

Kapak
Leyla Çelik

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset (312) 418 70 93/94

İ m g e K i t a b e v i

Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara

Tel: (312) 419 46 10 - 419 46 11 • Faks: (312) 425 29 87

İnternet: www.imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr

İ m g e D a ğ ı t ı m

A n k a r a

Konur Sokak No: 43/A Kızılay
Tel: (312) 417 50 95/96 - 418 28 65
Faks: (312) 425 65 32

İ s t a n b u l

Mühürdar Cad. No: 80 Kadıköy
Tel: (216) 348 60 58
Faks: (216) 418 26 10

İçindekiler

Giriş.....	11
Önsöz Gibi	15

I - DEMOKRATİKLEŞME

1. Düşünce Suçu Yetmiş Yaşında	21
2. Yaratıcı Aklın Sentezi	29
3. “Düşünce” Ameliyat Masasında	32
4. Düşünce Açıklama ve Güzeli Öpme.....	36
5. Aşyan'ın Açılışı.....	39
6. Demokrasi Aldatmacası.....	42
7. Anayasa Sorunu.....	45
8. İşkence Sorunu Çözümlidir	49
9. Tehlikeli Girişimler	53
10. Silahlı Çete	58
11. Kapatma Davası.....	63
12. Laikliği Savunma Suçu!.. ..	67
13. Yerinde Uyarılar	70

14. Otuz Yedi Güzel İnsan	74
15. Bir Direnişin Yıldönümü	77
16. Kimi Gizli Güçlerin Düzenlemesi	80
17. Batı Cephesinde Yeni Bir Şey	84
18. Bir TV Programının Düşündürdükleri.....	88
19. Yeni Ceza Yasası Öntasarısı.....	91
20. İMF'ye Endeksli Demokrasi	95
21. 8. Maddeye İptal İstemi.....	99
22. Laiklik ve Anayasa Değişiklikleri	102
23. 163. Madde.....	106
24. Polisin Görev ve Yetkisi	110
25. Şevket Kazan'dan Adalet Kolluğu	113
26. Düşünce Suçu Sınırı!.. ..	116
27. Gümrük Birliği ve Demokratikleşme	120
28. Bu Kaçınıcı Bahar	131
29. Demokratikleşme Masalı.....	135
30. 312. Madde.....	139
31. Yasaya Karşı Hile.....	143
32. Uyum Tasarısındaki Uyumsuzluklar	146
33. İşkence Ayıbından Kurtulmak	149
34. Cezaevleri Sorunu	153
35. 16. Maddede Değişiklik.....	157
36. Önce Ölümleri Önleyelim.....	161
37. Çözüm Nerede?.....	163

II - YARGI BAĞIMSIZLIĞI ve YARGISIZ İNFAZ

38. Yargının Bağımsızlığı ve Eğitim	169
39. Yargı Bağımsızlığına Saldırıları.....	174
40. Bir Kez Daha Devlet Güvenlik Mahkemeleri	178
41. Metin Göktepe Olayının Düşündürdükleri.....	182
42. Metin Göktepe - Bir Yargısız İnfaz Daha.....	186
43. Şeriatçıya Yargı Koruması mı?	189
44. Öcalan ve Yargı	192

İçindekiler

45. Ölüm Cezası ve Öcalan	196
46. Yaşam Hakkı Siyasetin Üstündedir	200
47. Ölüm Cezası	203
48. AİMK'den Önemli Bir Karar	206
49. Af Üzerine	210
50. Yine Af Üzerine	214
51. Düşünce Suçu ve Af	218
52. "Af" Ama Nasıl?	221
53. Cezaevinde Yargısız İnfaz	224

III - DOSTLUKLAR - ACILAR - İZLENİMLER

54. Cumhurbaşkanının Vetosu	231
55. Ankara'da İlhan Selçuk İçin Düzenlenen Toplantıda Halit Çelenk'in Yaptığı Konuşma	235
56. Halit Çelenk'in, Kendisine Verilen Plaket Nedeniyle EĞİT-DER'e Teşekkür Konuşması	239
57. İlhan Erdost'un Mezarı Başında	243
58. Ekmekçi Dostları	245
59. Halit Ağabey'in ve Erdost'un Uzun Yürüyüşüne Saygı (Ataol Behramoğlu)	248
60. Kanlı 1 Mayıs	251
61. Güzel Bir Yaşam	255
62. Ankara'da 68'liler Birliği Toplantısında Yapılan Konuşma	258
63. Üç Gülün Sonsuzluğu (Hikmet Çetinkaya)	262
64. Bir Hukuk Adamının Anıları (Alaattin Bilgi)	265
65. Anılar ve Kitaplar (Öner Yağcı)	269

Sevgili torunlarım
Sanem
Deniz
Akın
ve Özer'e

Bilim ve teknolojinin, insanın mutluluğu için kullanıldığı toplumsal bir düzende yaşamanız dileğiyle.

Giriş

Okuyucuya sunduğum bu kitaba “Demokrasi Masalı” adını koymayı uygun buldum. Kitaptaki yazılarda görüleceği gibi, bunun yerine “Demokrasi Aldatmacası”, “Demokratikleşme Serüveni” de diyebilirdim. Gerçekten *Demokratikleşme* ülkemizde bir aldatmacaya, bir serüvene dönüşmüştür.

Türkiye’de demokratikleşme savaşımının yüz altmış yıllık bir geçmişi vardır. Buna karşın demokratikleşmede önemli bir aşamaya ulaşamamıştır. Bu alanda savaşım veren düşün insanlarının, yazarların, sanatçıların, hukukçuların, insan hakları örgütlerinin, sendikaların, kurum ve kuruluşların çabaları da ülkemizi amaçlanan hedeflere ulaştıramamıştır. Bu çaba ve hedefleri kendi sınıfsal çıkarlarına aykırı bulan geçmiş iktidarlar bu taleplere kulaklarını tıkamıştır. Biz daha önce yayımladığımız: *Hukuksuz Demokrasi*, *Hukuk Yazıları*, *Umut Hangi Dağın Ardında?*, *12 Eylül ve Hukuk* gibi kitaplarımızda ve diğer yazılarımızda görüldüğü, ayrıca örgütsel çalışmalarımızdan da anlaşıldığı üzere, bu alanda verilegelen savaşıma karınca kararınca

yaklaşık kırk yılı aşkın bir süreden beri katkılarda bulunmaya çalıştık. Bütün bunlar, ülkemizde hakça toplumsal bir düzenin gerçekleşmesi doğrultusunda bir çabaydı.

Demokratikleşme Nedir?

Demokratikleşmenin temelinde insan hak ve özgürlüklerinin kazanılması ve yaşama geçirilmesi yatar. Demokrasi savaşımı gerçekte bir sınıf savaşımıdır.

Hak ve özgürlük kavramlarının tarihsel gelişimine göz atıldığı, bunların nereden kaynaklandığı ve nasıl ortaya çıktığı araştırıldığı zaman bu gerçek anlaşılır. Hak ve özgürlük kavramlarına yüzeysel olarak bakıldığında bunların soyut kavramlar olduğu sanılır. Tanrı, Ruh, Adalet, Eşitlik, sayı ve benzeri kavramlar gibi. Ancak tarihsel kökenine inilerek, derinlemesine incelendiği zaman bunların soyut değil somut kavramlar olduğu ve sınıf savaşımından kaynaklandığı anlaşılır.

Hak haksızlığın, özgürlük baskının ürünüdür. Başka bir deyişle, haksızlık olan yerde hak, baskı olan yerde ise özgürlük savaşımı vardır. İnsanlık, gelişmesinin ilk dönemlerinde hak ve özgürlük savaşımına gereksinme duymadan yaşadı. Çünkü toplumda sınıflaşma başlamamıştı. Yöneten ve yönetilen, sömüren ve sömürülen yoktu. Daha sonraları özel mülkiyet ortaya çıkıp sınıflar oluşunca güçlüler ve güçsüzler, yönetenler ve yönetilenler, sömürenler ve sömürülenler toplumda yerlerini aldılar. Baskı altına alınanlar, baskıları uygulayanlara karşı özgürlük savaşımına giriştiler. Yine sömürücülere ve emeklerine el koyanlara karşı da hak savaşımı verildi. Bu gelişmeler, insanlık tarihinde binlerce yılı kapsayan bir süreci oluşturdu. Feodalizm ve kapitalizm dönemlerinde de, bu savaşım değişik biçimlerde sürerek günümüze kadar geldi. Yüzyıllar boyunca çoğu kez kanlı biçimde süren bu savaşım sonunda belli

hak ve özgürlükler kazanıldı. Bunlar anayasalarda ve uluslararası belgelerde yer aldı. Böylece, kazanılan hak ve özgürlükler ezilen, sömürülen sınıfların hukukunu (buna “karşı hukuk” da diyebiliriz) oluşturdu. *Günümüzde gerçek hukuk, egemen sınıfların tarih boyunca kendi çıkarları için düzenledikleri baskı kuralları değil, sınıf savaşımaları sonunda ezilen halk yığınlarının kazandığı hak ve özgürlüklerin oluşturduğu hak ve özgürlükler demetidir.*

Kapitalist emperyalizm yaşadığımız dönemde de egemenliğini ve sömürü sistemini, *Yeni Dünya Düzeni* adı altında sürdürüyor. İşte demokratikleşmeye bu açıdan bakmak gerekir. Başka bir deyişle işçi, emekçi, memur sınıf ve kesimlerinin, üzerindeki baskı ve sömürüyü hafifleten ya da ortadan kaldıran iyileştirmeler ancak demokratikleşmenin başarıları sayılabilir. Başka bir deyişle, demokratikleşmenin ölçüsü bu iyileştirmenin gerçekleşmesidir.

Düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, basın özgürlüğü, sendika kurma, toplu sözleşme ve grev hakkı, toplantı ve yürüyüş hakkı, bağımsız bir mahkemede yargılanma hakkı, savunma hakkı vb. hak ve özgürlükler (tüm kısıtlamalara ve sınırlamalara karşın) bu kazanımların örnekleridir. *Unutmamak gerekir ki, insanlık hakça toplumsal bir düzene ancak sosyalizm ile ulaşabilir. Bu aşamaya varmak da, demokratik bir düzenin gerçekleşmesinden geçer.*

Bu kitapta yer alan yazılar toplumsal, hukuksal ve siyasal gelişmeler göz önüne alınarak demokratikleşme savaşımına katkılarda bulunmak amacıyla yazılmıştır.

*Halit Çelenk
Ören, 12.8.2001*

Önsöz Gibi

Çok istenip de gidilemeyen yerler vardır, çok özlenip de gerçekleştirilemeyen amaçlar, çok sözü edilip de elde edilemeyen düşler!

Halit Çelenk'in "Demokrasi Masalı" adlı yeni kitabındaki yazıları okurken bunu çok düşündüm. Altmış yıldır ne çok demokrasi sözü ettik! Sağcısı solcusu, ortacısı için varılması gereken yer demokrasiydi. Sanki bir düş ülke!..

"Demokratikleşme ülkemizde bir masala, bir serüvene dönüşmüştür" diyor Çelenk yeni kitabına yazdığı girişte. Bu yazılar bize bir masalı mı anlatıyor? Elle tutulur gözle görülür bir şey olmayınca sözcüklerin anlamı kalır mı? Türkiye'de 'hukuk' işte öyle bir şey! Bütün geri kalmış toplumlarda olduğu gibi, egemenlerin istedikleri anlamı verecek kullandıkları bir boş söz!..

Halit Çelenk'i tanıtmak elbette gereksiz. O, hem bir hukuk adamı hem de eylem... Bir hukuk düşünürü, öncüsü, savunucusu... Herkes hukukçu olabilir, okursun dört yıl, biraz da deneyim kazanırsın, ünlenirsin! Böyle onbin-

lercesi var! Ama gerçek hukuku arayan, hukuk adına hukuksuzluk yaratanlara karşı çıkan, ezilmişliklere, horgörülmüşlüklerle, zaman zaman toplumda etkin olan zorbalıklara karşı direnen, uygarca, bilimce, insanca!

Prof. Bahri Savcı, Çelenk'i "12 Eylül ve Hukuk" adlı kitabına yazdığı önsözde onu şöyle tanıtmış:

"Halit Çelenk'i bir gün sağlığını da göğüsleyerek bir mahkeme salonunun savunman yerinde görürsünüz. Ertesi gün, bir başka kentte, hukuk ve araçları üzerinde bilimsel saptamaları, çözüm yollarını arayan bir panelin konuşmacıları arasında bulursunuz. O her zaman üretkenler arasındadır."

Kitaplar, makaleler, konuşmalar!.. İnsan haklarını demokrasinin, demokratikleşmenin başlıca sorunu saymak!.. Her derdi, her acıyı yüklenerek hukuk adına işlenen hukuksuzluklara karşı savaşmak... Böyle hukukçular ne kadar az!..

Büyük bir hukukçunun yeni kitabına önsöz yazmak bir edebiyat adamının, bir gazete yazarının işi mi diyeceksiniz! Siz de benim gibi yaşam boyunca hukuk adına işlenmiş nice suçlara, çekilmiş acılara tanık olmuşsanız, bu duygularınızı sürekli yazarak bir katkıda bulunmak istemişseniz, elbet Çelenk ile aynı yolda, aynı safta olmanın onurunu duyardınız. Bir türlü kurulamayan, yerleşemeyen, belki de yerleştirilemeyen demokrasi ve insan haklarının egemen olacağı bir düzenin hayalini kurmuşsanız...

Yaşam boyunca unutulmaz anlar vardır. Saklanamayacağınız, kaçamayacağınız görevler, hayır demenin çok zor, çok tehlikeli, ama aynı zamanda onurlu olduğu zaman parçaları... Halit Çelenk, böyle anların insanıdır. Zweig'in 'Yıldızların Parladığı Anlar'ındaki gibi değil, tüm yıldızların söndüğü, karanlıkların çevremizi sardığı anda güvenli bir aydınlığı bizlere sunan insan...

Önsöz Gibi

Sözü, Çelenk'in gerçek hukuku tanımlayan şu sözle-riyle bitirmek istiyorum.

“Günümüzde gerçek hukuk, egemen sınıfların tarih boyunca kendi çıkarları için düzenledikleri baskı kuralları değildir. Sınıf savaşmaları sonunda ezilen halk yığınlarının kazandığı hak ve özgürlüklerin oluşturduğu hak ve özgür-lükler demetidir.”

Oktay Akbal

I. Bölüm

DEMOKRATİKLEŞME

Düşünce Suçu Yetmiş Yaşında

Ülkemizde insanların, düşünceleri nedeniyle yargılanarak cezalandırılmaları yetmiş yıl öncesine kadar uzanıyor. 1925 yılında *Nâzım Hikmet, Sadrettin Celal Antel, Şevket Süreyya Aydemir ve arkadaşları şiir ve yazıları nedeniyle yargılanmışlar ve değişik hapis cezalarına çarptırılmışlardır*. Daha sonraları 1927, 1928, 1930, 1931 yıllarında benzer davalarla yargulamalar sürmüştü.

141-142'li Yıllar

1936 yılında Mussolini İtalyası Ceza yasasından alınarak ceza yasamıza aktarılan ve düşünce açıklamasını suç sayarak cezalandıran 141.-142. maddelere dayanılarak 1949 yılında Samsun ağır ceza mahkemesinde bir dava açılmıştı. Makedonyadan gelerek Samsun'a yerleşen Ahmet Özparlak ve Şevket Özparlak kardeşler hakkında açılan *bu davaya savunman olarak katılmıştım*. Sözü geçen dava, 142. maddeyle ilgili savunduğum ilk davaydı. Samsun barosuna

bağlı olarak görev yapan avukatlar davayı üstlenmemi hoş karşılamamışlar ve yargılama sonunda mahkeme sanıkların beraatlarına karar vermişti.

O günden bu yana kırk altı yıl geçti. 1991 yılında, yani dört yıl önce *Turgut Özal*, Terörle Mücadele Yasası'nı getirerek ceza yasasının 140., 141., 142. ve 163. maddelerini yürürlükten kaldırdı. *Bu olay kamuoyuna düşünce suçlarını kaldırma ve ülkemize demokrasiyi getirme girişimi olarak açıklandı* ve propagandası yapıldı. Ancak olayın perde arkası başkaydı. *Amaç, laiklik karşıtı girişimleri cezalandırma, teokratik bir devlet kurma girişimlerine yaptırımlar getiren ceza yasasının 163. maddesini kaldırmaktı*. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, egemen sınıflarca 140., 141., 142., maddelere bir gereksinme kalmamıştı. Böylece, Turgut Özal ve ekibi bir yandan 163. maddeyi kaldırmış öte yandan da Terörle Mücadele Yasasının 8. maddesiyle düşünce açıklamalarını, yine suç sayan bir hükmü sürdürme ereğine ulaşmıştı. Bir elle verilen öteki elle geri alınmıştı.

Uygulamalar

Ceza yasasının kaldırılan 140., 141., 142. maddeleri elli beş yıl boyunca ülkemizde bilim, sanat ve kültür alanlarındaki gelişmeleri köstekledi. Düşünce yaşamını gerilettiler. 1936 yılında İtalya'dan alınan maddeler, düşünceyi değil şiddeti cezalandırıyordu. Başka bir deyişle, maddeler “zor öğesi”ni, yani şiddet koşulunu içeriyordu. 1938 yılında, yani iki yıl sonra TBM Meclisince maddedeki “şiddet” öğesi kaldırıldı ve 140., 141. ve 142. maddeler *salt düşünceyi cezalandıran bir nitelik kazandı*.

Yarım yüzyılı aşkın bir süre uygulamalar bir kasırga gibi sürdü. Bilim adamları, sanatçılar, şairler, işçiler, öğrenciler, öğretmenler, demokratik kitle örgütü yöneticileri,

siyasal parti başkan ve yöneticileri, sendika başkanları tutuklandı, yargılandı ve on beş yıla varan ağır hapis cezalarıyla cezalandırıldılar. Uygulamalar hukuk tarihimizde bir güldürü konusu olabilecek (*Sayın Aziz Nesin'in kulakları çınlasın*) bir düzeye ulaştı. Örneğin Gelir dağılımındaki adaletsizlikleri eleştirme gibi en masumane düşünceler dava konusu yapıldı. 1970 yılı sonlarında bilimsel araştırmalar yapmak üzere Sovyetler Birliği'ne giden ve oradan Türkiye'deki dostlarına, rahmetli *Osman Korkut Akol'a, Oğuz Onaran'a, Dursun Akçam'a ve Taner Timur'a, üzerinde Lenin'in resmi bulunan pullarla mektuplar* gönderen *Prof. Dr. Türkkaya Ataöv* hakkında “komünizm propagandası” yapma suçuyla sıkıyönetim askeri savcısı Baki Tuf tarafından (şimdi DYP milletvekili) dava açılmıştı. Yine Ulukışla'da, Cerhi dağına bir kireç parçasıyla *SOL* diye yazan köylü çocukları hakkında Ulukışla cumhuriyet savcısı tarafından komünizm propagandası suçundan dava açılmıştı. (Bkz. 141-142. H. Çelenk. Sa: 323-324.) Böylece elli beş yıl acılar, çileler ve güldürülerle geçti.

Terörle Mücadele Yasası

Terörle Mücadele Yasası gereksiz bir yasaydı. Bu yasanın suç saydığı ve cezalandırdığı eylemler genel ceza yasasında vardı. Bu yasada birtakım değişiklikler yapılarak istenilen gereksinimler karşılanabilirdi. Ama öyle olmadı. *Dönemin iktidarı, 12 Eylül baskı rejiminin ve Mussolini İtalyasının kutsal devlet anlayışının yörüngesindeydi.* Böylece, bu yasa, *otoriter* bir devlet anlayışının ürünü olarak ortaya çıktı.

1. Yasa, terörü tanımlarken o kadar geniş ve elastiki bir çerçeve çizmiştir ki, düşünce açıklamaları bile terör tanımının içine girebilmektedir.

Nitekim terör ve şiddetle ilgisi bulunmayan yazılar ve düşünce açıklamaları, yasanın 8. maddesine göre yargılan-

mış ve sahipleri, yazarları terör suçlusu gibi cezalandırılmışlardır.

2. Yasa, tek ya da toplu olarak düşünce açıklamayı suç sayan ceza yasasının 140., 141., 142. maddelerini kaldırma görüntüsü altında yeni düşünce suçları getirmiştir. Yasanın 8. maddesi bunun örneğidir.

3. Yasa, adaletsiz ve eşitlik ilkesine aykırı bir “şartlı salıverme” düzenlemesi getirmiştir ki, bu eşitsizlik Anayasa Mahkemesi kararıyla *bir oranda* düzeltilebilmiştir.

4. Yasa, cezaların indiriminde eşitsiz hükümler getirmiştir.

5. Yasa, işkence suçlusu emniyet görevlilerinin tutuksuz yargılanması, bu sanıklar için devlet tarafından avukat görevlendirilmesi, ücretlerinin devlet tarafından ödenmesi, işkence suçlusu görevlilere sahte kimlik verilmesi, makyaj yapılması böylece tanınmamalarının sağlanması, haklarında Memurin Muhakematı hakkındaki yasanın uygulanması gibi işkenceyi ve işkence suçlularını teşvik eden hükümler koymuştur.

6. Yasa, cezaların kişiselliği ilkesine aykırı düzenlemeler getirmiştir. (Bkz. Terörle Mücadele Yasası. İHD Yayınları: 2, Mayıs 1991)

Terörle Mücadele Yasasının insan hakları, düşünce açıklama özgürlüğü ve hukukun temel ilkeleri açılarından sakıncaları zamanla ve uygulamalarla açık seçik ortaya çıkmıştır. Biz burada sadece yasanın düşünce açıklamasını suç sayan 8. maddesi ve bu maddeyle ilgili partiler arası tartışmalar üzerinde durmak istiyoruz.

8. Madde

Bu maddenin salt düşünce açıklamasını suç sayarak cezalandırdığı açıktır. Bu konu tartışmaların dışındadır.

Daha önce koalisyon ortağı olan SHP ve bugünkü koalisyon ortağı CHP ilke olarak maddenin kaldırılmasını iste-

mektedir. Koalisyonun büyük ortağı DYP'nin şahinler kanadı buna karşı çıkmakta, madde kaldırıldığı takdirde bölücülük propagandalarının serbest kalacağını ileri sürmektedir. Konu aylardan beri tartışılmıştır.

Tartışmalar sürerken MGK, Adalet Bakanlığı'na bir yazı göndererek “düşüncede suç sınırı”nın saptanmasını istemiştir. Bu yazı üzerine Adalet Bakanlığı bir komisyon kurarak konuyu incelemeye başlamıştır. Ancak komisyon üyelerinden Prof. Dr. Bülent Tanör ile Prof. Dr. Çetin Özek, “*Düşünce özgürlüğü sorunu bir sivil iktidar sorunu ve parlamentonun görevidir, ayrıca biz düşünce özgürlüğünün sınırsız olduğuna inanıyoruz*” gerekçesiyle komisyondan çekilmişlerdir. Daha sonra eski Ankara Baro Başkanı Erdal Mardol da komisyon üyelerinden ayrılmıştır. Bu komisyonun hazırladığı rapor kamuoyuna açıklanmamış ve basın da yer almamıştır.

Adalet Bakanlığı, kısa bir süre sonra düşünce özgürlüğünün sınırı konusunda bir inceleme hazırlamıştır. Bu incelemeye göre, düşünce açıklama özgürlüğüne sınırlar getirilmeli ve yürürlükteki yasa maddesine “kamu düzeni” ve “kamu güvenliği” gibi öğeler eklenmelidir. Bu görüş ve öneriler basında tartışılmış ve tarafımızdan da yazılan yazılarla Anayasa Mahkemesi kararlarına dayanılarak eleştirilmiştir. Bu tartışmalardan sonra Adalet Bakanlığı Terörle Mücadele Yasası'nın bazı maddelerini değiştiren bir yasa taslağı hazırlamış, bu taslakta teröre daha açık ve kısa bir tanımlama getirilmiş ve yine taslağa “dini amaçlı terör” başlıklı bir madde eklenmiştir. Yasanın 8. maddesi de aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir:

“Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla terör örgütlerini açık veya yakın tehlike yaratacak biçimde desteklemek için propaganda yapanlar... cezalandırılır.”

Yine bu maddede terör suçlarını tahrik, teşvik ve övme eylemleri de suç sayılmıştır.

Taslak Değişiyor

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız yasa taslağı hazırlandıktan sonra 13/10/1994 günü akşamı yapılan bir toplantıda, koalisyon ortağı DYP'nin komisyon üyeleri taslakta bulunan “dini amaçlı terör” maddesini tümünden çıkarmışlar ve 8. maddedeki “terör örgütleri” sözcüklerini de metinden çıkararak maddeyi salt düşünce açıklamasını cezalandıran bir niteliğe dönüştürmüşlerdir.

DYP temsilcileri tarafından yapılan bu değişiklikler taslağın yeniden tartışılmasına neden olmuştur. Yapılan tartışmalar sonunda, 17/Ekim/1994 günü akşamı yapılan son bir toplantıda taslağın 8. maddesi yeniden değiştirilmiş ve SHP ile DYP temsilcileri tarafından imza edilmiştir. Buna göre 8. madde şu biçimde düzenlenmiştir:

“Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma amacıyla inceleme, tartışma ve eleştirme sınırlarını aşarak açık ve yakın tehlike yaratacak biçimde veya terör örgütlerini desteklemek için propaganda yapanlar... cezalandırılır.”

Yine taslakta, “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla terör örgütlerini açık ve yakın tehlike yaratacak biçimde destekleyenler”den söz edildikten sonra terör suçlarını tahrik, teşvik edenler ya da açıkça övenler de suç işlemiş sayılıp cezalandırılmaktadır.

Maddenin bu son biçimi, “inceleme, tartışma, eleştirme” niteliğindeki konuşma ve yazılara bir güvence getirmiş; daha çok bilim adamı, üniversite öğretim üyeleri araştırmacı konumunda olanları maddenin kapsamı dışına çı-

karmıştır. Bu düzenleme de DYP'nin şahinler kanadı tarafından beğenilmemiş ve DYP Sinop milletvekili Yaşar Topçu açıklanan bu düzenlemeyi hedef alarak: “Kim bu taslağa destek verirse onu hain ilan ederiz, bu başbakan da olsa konunun takipçisi oluruz” açıklamasını yapmıştır. (Cumhuriyet, 17/11/1994).

Bu gelişmelerden sonra, araya SHP-CHP birleşme çalışmaları, CHP-DYP koalisyonunun göreve başlaması, Gümrük Birliği, AB toplantıları girmiş ve bugünlere gelmiştir.

8. Maddede Son Durum

Gümrük Birliği anlaşmasının imzalanmasından sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girebilmesi, demokratikleşme sorunlarının 1995 yılı Ekim ayına kadar çözüme kavuşturulması koşuluna bağlanmıştır. AB'nin en yetkili ağızları yapılan basın toplantısında, “İnsan haklarında, demokratikleşmede beklenen iyileşmeler olmazsa son bahardaki toplantıda Avrupa Parlamentosu anlaşmayı onaylamaz, erteler” demişlerdir. AB bu yılın Ekim ayına kadar Türkiye'yi denetleyecek, göndereceği temsilcilerden alacağı raporlara göre demokratikleşme alanında yapılan çalışmaları inceleyecek, değerlendirecek ve ona göre karar verecektir. Başbakan Tansu Çiller son Amerika gezisinden dönerken, “8. maddeyi kaldıracağız” açıklamasını yapmış ve demokratikleşme çalışmalarını başlatacağını söylemiştir.

Geçtiğimiz hafta içinde başbakan Tansu Çiller, başbakan yardımcısı Hikmet Çetin, devlet bakanı Bekir Sami Dağçe, adalet bakanı Mehmet Moğultay ve DYP grup başkanı Nevzat Ercan arasında başbakanlıkta yapılan zirve toplantısında 8. madde üzerinde çalışmalar yapılmış, bu maddenin Terörle Mücadele Yasası'ndan çıkarılması, ancak bölücülüğü engelleyecek benzer bir hükmün ceza yasasının, “Suç İşlemeye Tahrik”i düzenleyen 311. maddesine

eklenmesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Adalet bakanı bu görüşe katılmamıştır.

Bu yazının yazıldığı 29 Nisan 1995 günlü basın haberlerinden, 311. maddeye eklenecek hükmün, “*Teröre açık ve yakın destek oluşturacak şekilde propaganda yapılması*” biçiminde olacağı, ancak kesin metnin önümüzdeki hafta içinde saptanacağı anlaşılmaktadır.

Anlaşmaya varılan bu görüşe göre:

1. Ülkemizde yetmiş yıldan beri süregelen düşünce suçu yine sürecek ve Türkiye, 21. yüzyılın eşliğinde kendini bu ayıptan kurtaramayacaktır. Oysa düşünce açıklama özgürlüğünün sınırı yine düşünce açıklama özgürlüğüdür.

2. 8. maddenin kaldırılması, bunun yerine aynı nitelikte hükümlerin ceza yasasına eklenmesi, Avrupa Birliği'ne karşı görüntüyü kurtarmak, 8. maddenin kaldırıldığı (sözde de olsa) söyleyebilmek için bulunmuş bir formüldür, bir aldatmacadır.

3. Böyle bir düzenlemenin uygulamada büyük karmaşalara neden olacağını söylemek bir kehanet olmayacaktır. Hangi sözlerin ya da açıklamaların, “*teröre açık ve yakın destek*” oluşturacağını ya da oluşturmayacağını saptamak kolay değildir. Bu da, yargıcın *terör* anlayışına, *destek* anlayışına, *yakın* anlayışına göre değişecektir.

Oysa yasa hükümlerinin, ceza hukukunda önemli olan “yasallık ilkesi”ne uygun olarak düzenlenmesi gerekir. Yani yasa metninde kullanılan sözcüklerin açık ve seçik, duraksamaya yer vermeyecek biçimde yazılması gerekir. Unutmamak gerekir ki, “yasallık ilkesi” toplum düzeninde kişinin savunma hakkının güvencesidir.

30.4.1995

Yaratıcı Aklın Sentezi

“Felsefenin, insan zekâsının bulduğu bu en anlamlı uğraşın amacı, doğa, toplum ve insan, giderek evren üstüne tutarlı, sistemli ve bütünlüğüne bir görüşe varmaktır. Bir yerde dinden bağımsız yürütülen bu uğraş, ‘Özgür aklın sorgulaması’na dayanır. Matematikten fiziğe, teknikten sanata, tarihten politikaya ve hukuka değin bütün bir bilgi birikimini yeniden ele alıp ‘eleştirel aklın süzgeci’nden geçirerek bir bütün içinde yoğurmak, eski Yunandan beri sürüyor ve insan soyu akla saygısını yitirmedikçe de sürecek. Söz konusu uğraşa, çağımızda, daha insanca bir düzen kurmanın kaygısı da eklenmiştir. Böylece felsefe, çoğu kez sanıldığı gibi tersine, bulutlarda dolaşan, soyut anlaşılabilir bir dille örtülü esrarlı bir şey değil, daha güzel bir dünya yaratmayı amaç edinmiş somut, açık, aydınlık bir araştırmadır.”

Yukarıdaki satırlar Server Tanilli'nin Ekim 1997'de *Yaratıcı Aklın Sentezi-Felsefeye Giriş* adıyla yayımladığı kitabın başındaki *Birkaç Söz* bölümünden alınmıştır.

Tanilli, bu kitabında, bir yandan kendine özgü anlatım biçimiyle felsefenin niteliğini, geçmişten günümüze değin geçirdiği gelişme aşamalarını anlatıyor, öte yandan da felsefenin hemen tüm sorunlarını tam bir kavrayışla inceliyor. *Düşünce ile Varlık, Bilinç ile Madde arasındaki ilişkiler* gibi önemli konuları herkesin anlayabileceği bir dille açıklıyor.

İnsan nedir? Evren içindeki yerimiz, Doğa-insan ve kültür, Dil sorunu, Emekteki yaratıcılık, Düşüncenin diyalektikliği, Düşüncenin kaynağı, Bilinç, Doğru düşünme sanatı; Mantık, Sanat, Bilim neyi anlatıyor?, Savaş ve Barış, Özgürlük, Bir insan yaratma sanatı: Eğitim, Teknik insanlığı-mızdan bağımsız mıdır? Din, Ahlak vb. sorunlar kitabın önemli başlıklarından bir bölümünü oluşturuyor.

Yaratıcı Aklın Sentezi'ni okurken göze çarpan önemli bir nokta da, kitabın içerdiği konular üzerinde yapılan inceleme ve açıklamaların bilimsel sosyalist bir dünya görüşünden kaynaklanmasının yapıta bilimsel açıdan ayrı bir değer katmasıdır.

Ülkemizde, özellikle 1980'lerden sonra uygulanan tutucu eğitim politikaları, lise ve üniversite gençliğini *düşüncenin bilimi olarak tanımlanan felsefe* kültüründen yoksun bırakmış ya da bu konuda yeterli bir eğitim almalarını engellemiştir. Tanilli'nin kitabı, bu açıdan özellikle lise ve üniversite öğrencileri, gençler ve yetişkinler için kaynak bir yapıt oluşturmaktadır. Sağcı iktidarların öteden beri izleyegeldikleri politikaların sonucu olarak bilime, sanata ve kültüre karşı bir ilgisizliğin yaratıldığı günümüz Türkiye-sinde, bu kitabın uyarıcı ve aydınlatıcı değeri yadsınamaz.

Yazar bu yapıtında, ayrıca değişik bir yazı yöntemi izlemiştir. Her biri özel önem taşıyan felsefe konularını açıkladıktan sonra; bilim ve düşün adamı, yazar, sanatçı ve gazetecilerin konuyla ilgili inceleme yazılarını aktarmış, bunlardan sorular üreterek tartışma yolları açmış ve okuyucu-

nun daha da kapsamlı düşünmesine yardım yolunu seçmiştir.

Yaratıcı Aklın Sentezi, düşünce tarihinde, bağınazlığın çeşitli görüntülerinden aklın ve bilimin yol göstericiliğine, İdealizm-Materyalizm savaşımının tutarlı, ölçülü ve doğru açıklamasına, Emek'in yaratıcılığında Aydınlanma'nın kaynaklarına, dahası çağımızda daha insancıl bir düzen kurma çabasına kadar her aydının ilgi duyacağı sorunları duru bir dille açıklayan bir başucu kitabı niteliğindedir.

Anımsatmakta yarar vardır ki, 12 Mart baskı döneminin en karanlık günlerinde, İstanbul Şişli Siyasal Bilimler Yüksek Okulu'nda öğretim üyesi olarak vermekte olduğu *Uygarlık Tarihi* ders notları hakkında TCY'nin ünlü 142. maddesine dayanılarak dava açıldıktan, yargılama sonunda aklandıktan ve faşist bir saldırı sonunda bacaklarını yitirdikten sonra hasta yatağında yazdığı "Mutlaka Bir Gün" adlı şiirindeki şu dizeler, bu bilim adamının sahip olduğu düşüncelere ve dünya görüşüne bağlılığını, bu uğurda savaşım kararlılığını göstermektedir:

... *Ve işte şurada*
Dost ve düşman
Herkese ilan ederim ki;
Ayaklarımı bir savaşta kaybettim
Yine bir savaşta kazanacağım.
Ve mutlaka, ama mutlaka bir gün
Karanlığın ve zulmün
Sığındığı son kaleyi fethe giden
Kitlelerin içinde olacağım."

10.12.1997

"Düşünce" Ameliyat Masasında...

Demokratikleşme konusu bir serüvene dönüştü. Hemen her gün yeni gelişmeler, anlaşmazlıklar, koalisyon ortakları arasında karşılıklı suçlamalar birbirini izliyor. MGK'nin "düşünceye suç sınırı" saptanması doğrultusundaki istemi üzerine Adalet Bakanlığı, Terörle Mücadele Yasası'nda değişiklik çalışmalarına başladı. Bir inceleme kurulu oluşturuldu. Kuruldan çekilmeler oldu. Uzun süren tartışmalardan sonra Adalet Bakanlığı tarafından Terörle Mücadele Yasası'nın bazı maddelerini değiştiren bir yasa taslağı hazırlandı. Bu taslağın önemli maddeleri, 13 Ekim 1994 tarihli Cumhuriyet gazetesinde açıklandı. Taslak, birinci maddesiyle 'terör'e yeni bir tanımlama getirdi. Buna göre, "Terör, cumhuriyetin anayasada belirtilen niteliklerini değiştirmek, ülke veya millet bütünlüğünü bozmak amacıyla toplumu veya kişileri korku veya paniğe düşürebilecek şekilde şiddet veya tehdide başvurulması"dır.

Taslak, daha sonraki maddelerinde Ceza Yasası'nın "Devlet İdaresi Aleyhine Cürümler" bölümünden kimi

maddeleri terör suçu olarak nitelemiş ve kimi suçların da terör amacıyla işlenmesi halinde terör suçu sayılabileceğini öngörmüştü.

Hazırlanan metnin dördüncü maddesiyle, “Dini Amaçlı Terör” başlığı altında “Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırmak amacıyla şiddet veya tehdide başvuranlar” terör suçu işlemiş kabul edilerek anayasanın laiklik ilkesi korunmaya çalışılmış ve şeriat devleti kurma girişimleri yasaklanmıştı.

Yine taslakta, Terörle Mücadele Yasası'nın düşünce açıklamasını suç sayan ünlü 8. maddesi değiştirilmiş, “Tahrik ve Yardım” başlığı altında terör suçlarını tahrik, teşvik etmek ve bu suçları açıkça övmek terör suçu sayılmıştı. Taslağın bu maddesi, ikinci paragrafıyla “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla terör örgütlerini açık ve yakın tehlike yaratacak biçimde desteklemek için propagandayı” suç saymış ve bu suçu işleyenlere bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis, ayrıca para cezası öngörmüştü. Böylece yasanın 8. maddesi doğrudan doğruya propagandayı değil, “terör örgütlerini açık ve yakın tehlike yaratacak biçimde destekleyen propagandaları” suç sayıyordu.

Gel Gör ki...

Yukarıda önemli yönlerini açıkladığımız taslak hazırlandıktan sonra, 13 Ekim 1994 günü akşamı yapılan bir toplantıda koalisyon ortağı DYP temsilcileri, taslaktaki “Dini Amaçlı Terör” başlıklı maddeyi tümünden çıkarmışlar ve 8. maddedeki ‘terör örgütleri’ sözcüklerini de metinden çıkararak maddeyi salt düşünce açıklamasını suç sayan ve cezalandıran bir niteliğe dönüştürmüşlerdir. DYP tarafından yapılan bu değişiklikler, yeni tartışmaların ortaya çıkması-

na neden olmuş ve taslak üzerinde anlaşma sağlanmasına engel olmuştu. 17 Ekim 1994 günü akşamı yapılan son bir toplantıda, taslağın 8. maddesi yeniden değiştirilmiş ve SHP-DYP temsilcileri tarafından imza edilmiştir. Buna göre, “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma amacıyla inceleme, tartışma ve eleştirme sınırlarını aşarak açık ve yakın tehlike yaratacak biçimde veya terör örgütlerini desteklemek için propaganda yapanlar...” bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve iki yüz milyon liradan beş yüz milyon liraya kadar para cezasıyla cezalandırılacaklardır.

1. Bize göre, yukarıya alınan 8. maddenin tamamen kaldırılması gerekir. Çünkü madde, düşünce açıklamasına sınır getirmekte ve düşünce açıklama özgürlüğünü yaralamaktadır. Düşünce özgürlüğünün sınırı, yine düşünce özgürlüğüdür. Bu, demokrasinin bir gereğidir. Ayrıca, maddenin bugün verilen biçimi, uygulamada duraksamalara neden olacak ve mahkemelerden değişik kararların çıkmasına olanak sağlayacaktır. Bir propagandanın “inceleme, tartışma ve eleştiri” sınırlarını aşıp aşmadığını, “yakın ve açık bir tehlike” oluşturup oluşturmadığını saptamak güçtür. Bu konuda değişik değerlendirmeler yapılabilir, değişik bilirkişi raporları ortaya çıkabilir ve değişik kararlar oluşturulabilir. Maddenin düzenleniş biçimi, bu sakıncaları da beraberinde getirmektedir.

2. Öte yandan “Dini Amaçlı Terör” maddesinin metinden çıkarılması, dinci terör eylemlerini yaptırımsız bırakabilecektir. Her ne kadar taslakta terör tanımlanırken anayasanın ikinci maddesine gönderme yapılarak bu maddede gösterilen cumhuriyetin niteliklerini değiştirmeden söz edilmekte ise de, bir ceza yasası hükmü bu tür göndermelerle düzenlenemez. Bu, açıklıktan uzak, anlaşılması güç, her yöne çekilebilir bir düzenleme olur. Oysa ‘suç’u, düzenleyen ceza hükümleri açık seçik ve suçun öğelerini du-

raksamaya yer vermeyecek biçimde göstermek zorundadır. Buna “suçların yasallığı” ilkesi denilir. Ceza Yasası'nın ikinci maddesi, temel bir ilke olarak bunu düzenler. Bu ilke, yargılanan kişi için bir güvence oluşturur.

3. Taslağın 8. maddesine konulan ve terör suçlarını tahrik ve teşvik etme ve bu suçları övme hükümleri de gereksizdir. Çünkü yürürlükte bulunan Ceza Yasası'nın 311. maddesi tahrik suçlarını, 312. maddesi övme suçlarını ve 64. maddesi de suça değişik biçimlerde katılma eylemlerini, tüm suçları kapsayacak biçimde düzenlemiştir. Terörle Mücadele Yasası'nda sayılan terör suçları zaten Ceza Yasası'nda vardır ve oradan alınmıştır. Eğer isteniyorsa, bu suçların cezaları artırılabilir. Bu açıdan tahrik, teşvik ve övmeye ilişkin hükümler yersiz ve yasa düzenleme yöntemine aykırıdır.

İçinde bulunduğumuz olağanüstü koşullar geçicidir. Demokratik ilke ve kurallar kalıcıdır. Düşünce açıklama özgürlüğü gibi demokrasinin temelini oluşturan ilkelere sık sık yasa değişiklikleri yapmak hem güçtür hem sakıncalıdır. Bu açıdan eleştiri ve önerilerimizin dikkate alınmasında ve ileride yeni yeni düşünce suçluları yaratılmamasında demokrasimiz açısından büyük yararlar vardır.

Düşünce Açıklama ve Güzeli Öpme

Basına yansıyan haberlere göre Düşünce Özgürlüğü Komisyonu'na seçilen Prof. Dr. Bülent Tanör ve Prof. Dr. Çetin Özek, çalışmalar henüz somut bir aşamaya varmadan komisyondan çekilmişlerdir. Cumhuriyetin haberine göre, anayasa hukuku profesörü sayın Bülent Tanör ve Ceza hukuku profesörü Çetin Özek, “çalışmaların düşünceyi suç sayan hükümlere sınır arayışı” yönünde yürütülmesine karşı çıkmışlar, “MGK'nın isteği ile düşünce özgürlüğü sağlanamaz, bir Terörle Mücadele yasının tamamen kaldırılmasından yanayız, ancak bu görüşten daha ağırlıklı olarak sınır arayışı gündeme geliyor. Düşüncenin sınırı olmadığı düşüncesindeyiz. MGK'dan gelen bir izinle de çalışmak istemiyoruz. Böyle olunca MGK izin vermedikçe bu yasa kaldırılamaz, bize düşünce özgürlüğünün sınırı ne olsun diye sormak, çalışmalarını baştan itibaren kısıtlamaktadır” gerekçesiyle çekiliş nedenlerini açıklamışlardır.¹

1 Cumhuriyet gazetesi, 11/9/1994.

Devlet bakanı sayın Esat Kırathlıoğlu da bu konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamada, “Yasalardan ülkenin birliği ve bütünlüğü koşulunun kaldırılmasına izin vermeyeceğiz... Türkiye'nin gerçeğini bilmeyenler bilgiçlik yapıyor. Düşünce özgürlüğü tanımını anlamak mümkün değil. Bu tanım sakat ve münasebetsizcedir. Düşündüğünüzü söylediğiniz zaman bu bir eylem olur... başkasının hürriyetinin başladığı yerde benimki biter” açıklamasını yaptıktan sonra; “Yolda güzel bir kadının gittiğini gören bir kişi onu öpmeye kalktığında bu bir eylemdir. Yoldaki bir kadını öperek onu rahatsız ettiğiniz zaman, güzel diye öptüm diyemezsiniz” demiştir. Anayasa hukuku ve ceza hukuku uzmanlığını da üstlendiği izlenimini uyandıran sayın Kırathlıoğlu'nun, bu tür özentilerine karşın bu alanlarda yabancı olduğu konular da bulunduğunu anımsatmakta yarar vardır.

1. “Düşünce özgürlüğü” kavramı yanlıştır. “Düşünce açıklama özgürlüğü” denilmelidir. Çünkü düşünce insan dimağında gelişen ve oluşan bir şeydir. Ceza hukuku bu konuyla ilgilenmez. Açıklanmayan düşüncenin, toplumsal ilişkilerde ve toplumda bir etki ve rolü olmadığı için bu tür düşünceler hukuk alanının dışında kalır.

2. “Düşünce açıklanınca eylem olur” yargısı yanlıştır. Ceza hukukunda *düşünce* başka şeydir, *eylem* (fiil) başka şeydir. Eylem, yani ceza yasasının deyiimiyle fiil denilince akla *icra hareketleri* gelir. Eylem yani fiil, icra hareketlerinin varlığıyla oluşur. İcra hareketleri maddi hareketlerdir. İcra hareketleri varsa eylem (fiil) de vardır. İcra hareketleri yetersizse bu takdirde “suç işlemeye kalkışma” durumu ortaya çıkar. Bu da koşullara göre tam ya da eksik kalkışma olur. Yani özetle eylem icra hareketlerinin varlığına bağlıdır. Düşünce açıklamasında ise icra hareketinden söz edilemez.

3. Düşünce açıklama özgürlüğü, kural olarak kişisel haklara dokunmaya olanak vermez. Başkasına hakaret ya da onu küçük düşürme suçlarında olduğu gibi.

4. Sayın Kırathlıoğlu, ülkenin birliği ve bütünlüğü konusundaki düşüncelerinde kendi açısından haklı olabilir. Ancak önemli olan bu birlik ve bütünlüğün düşünce açıklama özgürlüğünü zedelemekten korunmasıdır. Bunun yolları da vardır.

5. Sokakta görülen “güzel bir kızı öpme”ye gelince, bu örneğin düşünce açıklama özgürlüğüyle ya da düşünce özgürlüğüne sınır koymayla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Kız ve kadın öpme bir eylemdir. Düşünce açıklama değildir. Bu eylemin adı da “sarkıntılık”tır. Ceza yasasına göre de suçtur.

Bu tür hazırlık çalışmalarında, özellikle düşünce açıklama özgürlüğü gibi demokrasi ve hukuk devletiyle yakından ilgili konularda siyasal partiler tarafından komisyonlara uzman kişilerin gönderilmesi ve sözcülerin de bu niteliklere sahip kişiler arasından seçilmesi yararlı olacaktır.

Aşiyân'ın Açılışı

1940-1944 ders dönemi İstanbul Hukuk Fakültesi'nde öğrencilik yıllarımız. Tan gazetesi sürekli ve en çok severek okuduğumuz gazete. Sabiha Sertel beğendiğimiz bir yazar. Ses, Yürüyüş, Akbaba okuduğumuz dergiler arasında. Daha sonra 1946 yılında yayımlanan, kısa zamanda geniş bir okuyucu topluluğu bulan, Aziz Nesin ile Sabahattin Ali'nin çıkardıkları siyasal güldürü dergisi Marko Paşa'yı elimizden düşürmüyoruz. Dergi dönemin siyasal iktidarının baskılarını ve antidemokratik uygulamalarını büyük bir ustalıkla eleştiriyor ve yeriyor. Böylece “zülfü yare” dokunan derginin sık sık kapatılması ve her kapatmadan sonra değişik adlar altında (Merhum Paşa, Malum Paşa, 7-8 Hasan Paşa, Hür Marko Paşa, Bizim Paşa ve Öküz Mehmet Paşa) yeniden yayımlanması, Aziz Nesin ile Sabahattin Ali'nin savaşım kararlılığını gösteriyor.

Şair olarak Nâzım Hikmet'i, Tevfik Fikret'i, A. Kadir'i, H. İ. Dinamo'yu, Sait Faik'i, Suat Taşer'i, Mücap Ofluoğlu'nu seviyoruz. Tam anımsamadığım o günlerden bir gün,

Boğaz'da Fikret'in Aşiyân'ının açılacağını öğreniyoruz. Eşim Şekibe ile birlikte Bebek tramvayına binerek açılışa katılıyoruz. İstanbul valisi Lütfi Kırdar, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, filozof Rıza Tevfik, Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman, Tasviri Efkâr gazetesi başyazarı Ebüzziya Zade Velid, birçok gazetenin başyazarı ve ünlü şairin sevenleri oradalar.

Vali Lütfi Kırdar bir açılış konuşması yapıyor ve Tevfik Fikret'in değerli bir şair olduğunu, yaşadığı dönemde istibdada (baskı rejimi) karşı şiirleriyle savaşım verdiğini anlatıyor. Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Aşiyân'ın açılış nedenlerini açıklıyor, Fikret'in kültür tarihimizdeki yerinin önemini vurguladıktan sonra, sözlerini bitirirken şu değerlendirmeyi yapıyor:

– Tevfik Fikret, “Hak bildiğin yola tek başına gideceksin” diyordu. Biz de “Hak bildiğin yola halkla beraber gideceksin” diyoruz.

Daha sonra filozof Rıza Tevfik, sık sık “Nazır beyefendinin buyurdıkları gibi” sözcükleriyle başlayan tümcelerle Fikret'i öven bir konuşma yapıyor.

Açılışın bitiminden sonra Fikret'in evini, yatak ve çalışma odalarını geziyor, kitaplarını, kullandığı ev eşyasını inceliyoruz. Aşiyân'ı gezerken Fikret'in büyük bir beğeniyile ezberlediğimiz şiirleri belleğimizde canlanıyor: “Yırtılır Ey kitabı köhne yarın / Medfeni fikrolan sayfaların / Fakat bunu kimden ümit edelim / Bu azim inkılabı hilkatini kim / Hangi kuvvet teahhüt eyleyecek” vb.¹

“Ben fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim” diyen Fikret, şiirlerinde karanlığa karşı aydınlığı, bilgisizliğe

1 Yeni dile çevirisi: “Yırtılacak, ey köhne kitap, yarın / Düşünceye mezar olan sayfaların. / Fakat bunu kimden bekleyelim? / Bu büyük yaratma devrimini kim, / Hangi güç gönülden üstlenecek?” *Asım Bezirci*.

karşı bilimi, baskıya karşı özgürlüğü savunuyordu. Bu nedenle, tutucu ve gerici çevrelerin saldırısına hedef oldu, ama yılmadı.

Öğrencilik yıllarımızda gericilerin, tutucuların, şeriatçıların büyük şaire karşı duydukları düşmanlığı dile getiren ve bir dergide okuyup belleğimize yerleştirdiğimiz şu şiir günümüz için yazılmış gibi:

“31 Mart isyanı var / Tarihi kadim'ini mızrağa takacaklar / Sisli bir akşamüstü Ferda'yı yakacaklar / Göründü kara cübbeleriyle yeşil sarıkarı / Sebilürreşatçılar uluyor / Bir tek satırından senin hâlâ / Heey koca Fikret / Bak ki nasıl korkuluyor.”²

Aydınlanma ve laik, demokratik cumhuriyet karşıtı kesimler gittikçe güçlenerek subaşlarını tuttular. Kemalist ilkelere ve laik devleti savunduklarını söyleyenler de, Aziz Nesin'in bir gülmece öyküsünde anlattığı gibi; sokakta kendisini izleyen çapkın erkeğin her yaklaşımını “dur bakalım bu işin sonu nereye varacak” diye merakla bekleyen ve sonunda adam yatak odasına kadar girip soyunmaya başladığı halde, yine bu işin nereye varacağını merak eden kadının yaptığı gibi heyecanla beklemektedirler.

2 Bu şiiri 1940'lı öğrencilik yıllarımda bir dergide okumuştum. Unuttuğum yazarını bilen ve bildiren olursa sevinirim (H. Ç.).

Demokrasi Aldatmacası

Demokrasi ve demokratikleşmeden sık sık söz edilen günümüzde, demokrasinin anlam ve amacı üzerinde düşünmek önem kazanıyor. Demokrasi kavramını temel içeriğinden ve hedefinden uzaklaştırma çabaları böyle bir yaklaşımı daha da zorunlu hale getiriyor. Demokrasinin temelinde gelir dağılımının, ulusal gelirden emeğin ve sermayenin aldığı pay oranlarının bulunduğu unutulmuş görünüyor.

İşçinin, emekçinin, memur ve sözleşmeli personelin ulusal gelirden aldığı ve alacağı paya genişleme olanakları sağlayan yasal düzenlemeler demokratikleşmede önemli adımlar sayılabilir.

Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkı, grev ve toplu sözleşme hakkı vb. özgürlükler bu gelişmede kilometre taşlarıdır. İnsanoğlu, tarih boyunca bu amaçlarla, sözü edilen ve insan hakları denilen haklar için mücadele vermiştir. Bu açıdan, insan hakları mücadelesi, temelde emeğin hakkını almak mücadelesi olarak nitelenebilir.

Geçen ayların, ekonomik ve toplumsal gelişmelerini bu açıdan değerlendirmek gerekir. Son olarak siyasal iktidar tarafından getirilen ve “İstikrar Programı” adı konan zamlar paketi, yüzde yüzü aşan fiyat artışlarıyla işçi ve emekçi halk yığınlarının, memurun, emeklinin yaşamlarını çekilmez hale getirmiştir. Bu sınıf ve katmanların ulusal gelirden aldıkları pay, gitgide azaldığı gibi (sermayenin aldığı pay aynı oranda çoğalmıştır) Türk parasının değerini hızla yitirmesi bu yoksullaşmayı daha da yoğunlaştırmıştır.

Getirilen ekonomik zam paketinin gerekçesi olarak gösterilen kamu açıkları ve dış borçların oluşma ve birikmesinde, hiçbir dönemde yönetime katılmasına olanak verilmeyen işçi ve emekçi sınıf ve katmanlarının bir rolü ve günahı olmadığı, bu borçların siyasal iktidarı elinde bulunduran sermaye çevreleri ve temsilcileri tarafından yaratıldığı gerçeği ortadayken fedakârlık, olayda kusuru bulunmayan emekçi halktan ve memurdan istenmektedir.

Demokrasinin işleyişinde, ulusal gelirden bu gelirleri emeğiyle yaratan halk yığınlarının aldığı pay ölçü olduğuna ve hak edilen payın sahibine verilmemesi halinde hakça bir düzenden söz edilemeyeceğine göre, siyasal iktidarın bu uygulaması onun demokrasiden ne anladığını ve halka vaat ettiği demokratikleşme konusundaki niyet ve tavrını ortaya koymaktadır.

Hükümet programında demokratikleşme, kamu görevlilerine sendika ve toplu sözleşme hakkı, temel hak ve özgürlüklere dayalı bir hukuk devletinin kurulması, sendikal hakların ILO sözleşmesi standartlarına uygun bir çerçevede kurumsallaştırılması halkımıza vaat edilmiş olduğu halde, verilen bu sözlerin hiçbiri gerçekleşmemiştir. Adalet Bakanlığı'nın demokratikleşme çerçevesinde iyi niyetlerle hazırladığı CMUK (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda değişiklik) Meclis tarafından kabul edilmiş, ancak dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından Meclis'e geri

gönderilmiş ve sonunda antidemokratik bir hale dönüştürülmüştür. Bakanlığın öteki tasarıları da komisyonlarda ve Bakanlar Kurulu'nda bekletilmektedir.

Öte yandan devlet memurları, sendikal haklarının tanınması amacıyla düzenledikleri toplantı ve yürüyüşlerde polisin copuyla karşılaşmışlardır. Şeriat devleti sloganlarının atıldığı Taksim mitinginde (Taksim alanı mitinglere yasaklanmışken alana girilmiş ve izinsiz miting yapılmıştır) polis göstericilere seyirci kalırken, aynı polis İstanbul ve Ankara'da yapılan izinli 1 Mayıs yürüyüşlerinde göstericilere, kadınlara ve milletvekili Salman Kaya'ya copla saldırmış ve yaralamıştır. İçişleri Bakanı, dövülen ve kanlar içinde bırakılan milletvekili Salman Kaya için, “1 Mayıs mitinglerinde ne işi vardı?” diyebilmiştir!..

Artık Cumhurbaşkanlığı, “insan hakları alanında ülkemizin karşılaştığı güncel sorunlar” başlıklı raporunda da dile getirildiği gibi; insan haklarına saygı, işkencenin önlenmesi, düşüncüyü suç sayan Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesinin değiştirilmesi, yargısız infazların durdurulması, CMUK'un getirdiği demokratik haklardan Güneydoğu insanının yararlanabilmesi vb. hakların tanınması, kendi insanımızın yakışır olduğu bu haklara sahip olması gerektiği düşüncesiyle değil, dış ilişki ve siyasal iktidarların dış yardım hesaplarıyla çözüme kavuşturulacaktır!..

Bir yandan zam paketiyle demokratik ilkelerin tersine işçinin, emekçinin ve halkın alın terinin karşılığına el konulurken, öte yandan demokratikleşme paketi sözleri bir aldatmaca olmuyor mu? Bugüne kadar olduğu gibi.

12.6.1994

Anayasa Sorunu

Parlamentoda, basında ve kamuoyunda anayasa tartışmalarının yapıldığı bugünlerde, kimi gerçekleri anımsamakta yarar vardır. Çağımızın ulaşabildiği en gelişmiş devlet şekli demokratik, laik ve sosyal cumhuriyettir. Anayasalar bu devlet şeklinin köşetaşlarını oluşturur. Ancak Anayasa dediğimiz zaman, devletin temelini oluşturan bu kurallar demetinin insan hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla kabul edildiklerini de unutmamamız gerekir. Başka bir deyişle, *çağcıl bir anayasa “devlet, tüm değerlerin yaratıcısı insan için vardır” felsefesine dayanmak zorundadır.* Bilindiği gibi tarihte anayasa niteliğini taşıyan ilk belgeler ve anayasalar, siyasal iktidarların halk üzerindeki baskılarını önlemek, yetkilerini kısıtlamak ve vatandaşın hak ve özgürlüklerini güvence altına almak amacıyla ortaya çıkmıştır. Yani anayasaların varlık nedeni halkın, yönetilenlerin haklarını, özgürlüklerini güvence altına almak, onları *tebaa* durumundan kurtararak özgür vatandaş durumuna getirmek, ekonomik, etnik ve siyasal her türlü baskıdan kurtarmaktır.

12 Eylül faşizmi, demokratik ilkeleri ortadan kaldırmış, insan hak ve özgürlüklerini, düşünce ve örgütlenme haklarını kısıtlayarak kullanılamaz hale getirmiş, Türkiye'yi her alanda karanlık bir yörüngeye itmiştir. Bu baskıların yasal belgesi olan 1982 Anayasası *sorgulanamaz* ilan edilmiş, dönemin en yetkili kişisi tarafından, “*bu Anayasayı deldirtmem*” naraları atılmıştır. Ama zamanla gerçekler su yüzüne çıkmış, bu anayasanın Türkiye insanına yaraşmadığı anlaşılmış ve yeni bir anayasanın hazırlanması gereği ortaya çıkmıştır. Bu gerçeğin anlaşılmasında hukukçuların ve basının büyük rolü olmuştur. Günümüzde iktidar ve muhalefet partileri anayasa değişiklikleri üzerinde tartışıyorlar, değişiklik tasarılarını hazırlıyorlar ve koalisyon hükümeti “Demokratikleşme Paketi” adı altında Anayasanın kimi maddelerinin değiştirilmesi için çalışmalar yapıyor.

SHP ile DYP tarafından kabul edilen ortak hükümet protokolünde “Devletin, toplumun maddi ve manevi varlıklarını özgürce geliştirebilmeleri için var olduğuna” değinildikten sonra, “Başta anayasa olmak üzere birçok yasa bütünüyle ya da bölümler halinde ele alınacak ve yeni düzenlemelere gidilecektir” sözlerine yer verilmiştir. Hükümet programında da Türkiye'nin çağdaş bir anayasaya gereksinmesi olduğu, bu nedenle hukuk sistemimizde evrensel demokrasiye aykırı hükümlerin hangi yasada olursa olsun değiştirileceği, 12 Eylül hukuku kalıntılarının tasfiye edileceği vaat edilmiştir.

Hükümet programının okunmasından bu yana, iki buçuk yılı aşkın bir zaman geçmiştir. Yakın zamanlara kadar koalisyon hükümeti anayasa değişiklikleri ya da yeni bir anayasa hazırlanması konusunda suskun kaldıktan sonra, son aylarda bu temel yasanın kimi maddelerinin değiştirilmesi üzerinde çalışmalara başlamış ve “Demokratikleşme Paketi” ile bunları kamuoyuna açıklamıştır.

Hemen söyleyelim ki, bir anayasanın en önemli ve ona demokratik olma niteliğini veren bölümü temel hak ve özgürlüklerle ilgili hükümleridir. Bu bölüm; düşünce ve örgütlenme, basın ve yayın, kişi güvenliği, yaşam hakkı, işkence yasağı, bağımsız bir mahkemede yargılanma hakkı, savunma hakkı, din ve vicdan, bilim ve sanat, toplantı ve gösteri, sendika, toplu sözleşme, grev, siyasal parti kurma vb. hak ve özgürlüklerini içerir.

O halde, 12 Eylül kalıntılarının tasfiyesi hükümet programında hedef olarak alındığına ve başta anayasa olmak üzere bütün yasaların ele alınacağı konusunda halkımıza söz verildiğine göre, her şeyden önce yukarıda açıkladığımız ve anayasanın 12.-74. maddelerinde yer alan bölümün yeniden düzenlenmesi gerekir.

Oysa gerek koalisyon hükümeti ve gerekse muhalefet partileri, böyle bir düzenlemeye yanaşmamakta, iktidar ve muhalefet partilerinin propaganda çalışmalarına ve oy hesaplarına ilişkin kimi maddeleri değiştirme çabalarına girişmektedirler. Kadın ve gençlik kollarının kurulması, seçme ve seçilme yaşlarının değiştirilmesi, siyasal partilerin demokratik kitle örgütleri ve meslek kuruluşlarıyla ilişkileri, öğretim üyelerinin partilere üye olmaları bunlar arasındadır. Bunun yanında laiklik, TBMM üyeliğinin düşmesi, din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin ve uygulama sırasında ortaya çıkan sakıncalarla ilgili parçalı değişiklik tasarıları da hazırlanmaktadır. 12 Eylül'ün baskıcı zihniyeti 1982 Anayasası'nın tüm maddelerine bulaşmış olduğundan, bu parçalı değişiklikler başka maddelerle çelişkilerin doğmasına, boşluk ve uyumsuzlukların oluşmasına neden olabilecektir.

Kaldı ki, anayasanın temelini oluşturan hak ve özgürlükler bütünüyle ele alınmadan yapılacak bu tür perakende değişikliklerin, hükümet programında, ülkemizin beklentisi olan “hukukun üstünlüğünü vazgeçilmez ilke sa-

yan, tam demokratik ve çoğulcu sistemi öngören çağdaş bir anayasa” olarak nitelenen ve vaat edilen bir anayasayı gerçekleştirilemeyeceği ortadadır.

Bu nedenle kişinin temel hak ve özgürlüklerine ilişkin tüm maddelerin yeniden düzenlenmesi zorunludur. Gündemde bulunan din ve vicdan özgürlüğü ile laiklik konuları üzerindeki düşüncelerimizi ayrıca ele alacağız.

İşkence Sorunu Çözölmelidir

İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı olduğu sırada Azimet Köylüođlu, Türkiye'de on sekiz çeşit işkence yöntemi uygulandığını söyler ve bunları açıklarken, İnsan Hakları Vakfı buna on çeşit işkence yöntemi daha ekleyerek sayıyı yirmi sekize çıkardı ve işkence uygulamalarının % 64.9'unun emniyet müdürlüklerinde yapıldığını açıkladı.

İşkence, öteden beri Türkiye'nin bir insan hakları sorunu olarak gündeminde olmuştur. Siyasal iktidarlar önce-leri işkence olaylarını yadsımış, daha sonraları bunların tekil (münferit) olaylar olduğunu ileri sürmüştür. 12 Eylül döneminde de uygulamaların varlığı kabul edilmiş, ancak bunun sistematik bir uygulama olmadığı söylenmiştir. Gerçek odur ki, ölkemizde işkence öteden beri sistematik biçimde ve bir sorgulama yöntemi olarak uygulanagelmiştir.

Bu çağdışı uygulamalar karşısında, bir yandan Batı ülkelerinin, Uluslararası Af Örgütü'nün gösterdiği tepkilerin, öte yandan içeride artan yakınmaların etkisiyle Mart 1988'de uluslararası bir sözleşmeyi, “işkenceye ve diğer za-

limane, gayri insani veya küçültücü muamele veya cezaya karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”ni Türkiye kabul etmiştir. Yasalarımızda o güne kadar tanımlanmamış olan işkence olgusunu tanımlayan, işkenceye dayalı ikrar anlatımlarının yargı organlarınca gerek tek başına gerekse başka kanıtlarla birlikte dayanak olarak ele alınamayacağı hükmünü getiren; savaş ve sıkıyönetim hallerinde de uygulanacak olan bu sözleşme, kamuoyunda olumlu karşılanmış ve siyasal iktidar tarafından Türkiye'de önemli bir demokratikleşme göstergesi olarak propaganda konusu yapılmıştır. Ancak hemen söylemek gerekir ki, bu sözleşme kâğıt üzerinde kalmış, güvenlik görevlileri tarafından uygulanmadığı gibi sıkıyönetim askeri mahkemelerince de dirençli istemlerimizle karşın göz önüne alınmaktan kaçınılmıştır.

Yetersiz Önlemler

DYP ve SHP koalisyon hükümeti kurulduktan sonra Adalet Bakanlığı'nda toplantılar düzenlenmiş, 12 Eylül döneminde içeride ve dışarıda yoğun yakınmalara neden olan işkence uygulamalarının önlenmesi için Ceza Yargılamaları Usulü Yasası'nda yapılması düşünülen değişikliklerle ilgili çalışmalar olmuştur. Bu çalışmalar sonunda, basında CMUK adı verilen yasal düzenlemeleri içeren bir yasa önerisi hazırlanmış, gözaltına alınan sanığa avukatıyla her zaman görüşebilme, avukata da zanlının muayenesini isteme vb. demokratik haklar tanınmıştı. Dönemin Adalet Bakanı Seyfi Oktay'ın çabalarıyla Meclis'te oybirliğiyle kabul edilen bu yasa, Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından geri çevrilmiş ve yasanın demokratik hükümlerinin olağanüstü hal bölgelerinde ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görevine giren suçlarda uygulanmaması istenilmişti. Eşitlik ilkesine aykırı olan bu istem, Meclis tarafından kabul edilmiş ve CMUK antidemokratik bir kimliğe büründürülerek amacından uzaklaştırılmıştı.

Biz, Adalet Bakanlığı'nda yapılan toplantıda bu yasanın işkenceleri önleme bakımından kimi yararlar sağlayabileceğini, ancak işkence uygulamalarını tümüyle önleyemeyeceğini açıklamıştık. Çünkü yürütme organından bağımsız, cumhuriyet savcısına bağlı bir adalet kolluğu kurulmadan bu sorunun çözülemeyeceğine inanıyorduk. Nitekim Ceza Yargılamaları Usulü Yasası'nda yapılan bu değişikliklere karşın, işkence uygulamaları süregelmiş ve daha da yoğunlaşmıştır.

Günümüzde Birleşmiş Milletler İşkence Sözleşmesi'nin devletçe kabul edilmesine ve yürürlüğe konulan CMUK'a karşın işkence olaylarının her gün gazete sayfalarını doldurması, insanlık dışı bu uygulamaların iç ve dış kamuoyunda bıraktığı olumsuz etki, yarattığı tepkiler ve Avrupa Birliği'ne girme çabaları, siyasal iktidarı bu konuda yeni önlemler almaya itmiş görünmektedir. Basına yansıyan haberlere göre Başbakan Tansu Çiller, İçişleri Bakanlığı'ndan işkencelerin önlenmesi için gerekli çalışmalar yapılmasını istemiş ve İçişleri Bakanlığı da emniyet müdürlüklerine, vatandaşlara işkence yapılmaması doğrultusunda genelgeler göndermiştir.

Bir süre önce Emniyet Genel Müdürü Mehmet Açar, Türkiye'de insan hakları ihlalleri konusunda, "Avrupalı heyetlerin hazırladıkları raporların kendilerini endişelendirdiğini, bunlarda haklı yönlerin bulunduğunu, polislerin insan hakları konusunda eğitiminin yetersiz olduğunu" söyledikten sonra, "insan hakları konusu sadece bir hukuk meselesi değildir" demiştir (Cumhuriyet: 29/3/1995).

Çıkar Yol

Çözüm, adalet kolluğudur. Adalet kolluğu; ülkemizde öteden beri, eski Barolar Birliği Başkanı Hocamız sayın Faruk Erem başta olmak üzere, insan haklarına saygılı ve işkence uygulamalarına içtenlikle karşı üniversite öğretim üyeleri,

Türkiye Barolar Birliği ve çağcıl bir hukuk anlayışını benimsemiş hukukçular tarafından önerilen bir yöntemdir. Bu öneriye göre, cumhuriyet savcısına bağlı, yürütme organından bağımsız bir kolluk birimi kurulacaktır. Bu kolluğun atama, yer değiştirme ve özlük hakları, Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda olduğu gibi, benzer bağımsız bir kurul tarafından yapılacaktır. Cumhuriyet savcısına bağlı olarak oluşturulacak bu kolluk yakalama, ev ve işyerinde arama, kanıt toplama ve cumhuriyet savcısının vereceği emirleri yerine getirme görevlerini yapacak, bu işler tamamlandıktan sonra ifade alma işlevini cumhuriyet savcısı yapacaktır: Böylece hazırlık soruşturması güvence altına alınacak, işkence uygulamaları da önlenmiş olacaktır.

Emniyet görevlilerinin, yasalarca kendilerine tanınan yetki sınırlarını aştıkları, verilen emirlere aykırı hareket ettikleri ve suç işledikleri durumlarda (ki bu durumlar özellikle son yıllarda artmıştır), bu kolluğun ve önerilen düzenlemenin önemi büsbütün artmaktadır. İstanbul'da Gaziosmanpaşa olaylarında polisin verilen emirlere uymadığı, hedef gözetererek topluluğa ateş ettiği ve yirmi beşi aşkın insanın öldüğü, çok sayıda insanın kaybolduğu resmi açıklamalardan, gazete haberlerinden ve televizyon çekimlerinden anlaşılmıştır. Böyle bir olayın soruşturmasında, suçlu polis memurlarını kim arayacaktır? Zanlı polis görevlisinin ifadesini yine polis mi alacaktır? Böyle bir soruşturmada yansız, nesnel bir sonuç beklemek nasıl mümkün olacaktır? Adalete nasıl ulaşılabilecektir?

Sonuç

Siyasal, partisel hesaplar bir yana bırakılarak cumhurbaşkanları, başbakanlar, bakanlar, generaller, siyasal parti başkanları için de adaletin gerekli olduğu göz önüne alınarak bir adalet kolluğu yasınınin gecikmeden çıkarılması siyasal iktidarın önde gelen görevlerinden biridir.

Tehlikeli Girişimler

Hukuk tarihi, insanlığın geçmişte başlıca üç tür devlet biçimi yaşadığını söyler. Bunlar sırasıyla *Polis devleti*, *Yasa devleti* ve *Hukuk devleti*'dir. Yine hukuk bilimine göre, toplumların tarihinde devlet sınıflaşma süreciyle birlikte siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduran sınıfların temsilcisi olarak tarih alanına çıkmış ve süregelmiştir. Günümüzde de devlet bu niteliğini korumaktadır.

Toplumlar, binlerce yıl polis devleti koşulları içinde yaşadılar. Bu devletlerde siyasal iktidar bir kişinin ya da bir grubun elindedir. Yasama, Yürütme, hatta Yargı erki de doğrudan ya da dolaylı olarak bu kişide toplanmıştır. Bu devlet biçimi, yönetilen sınıf ve katmanların ve temsilcilerinin belli oranda bilinçlenmesi aşamasına kadar binlerce yıl sürmüştür. Bilinçlenen insanlar, bu devlet anlayışına karşı çıkmışlar, toplumun bir kişi ya da grubun istencine bağlı olarak yönetilemeyeceği, bu iktidarların yetkilerinin

sınırlandırılması gerektiği düşüncesine ulaşmışlar, sonunda yöneticilerin seçimler yoluyla belirlenmesini ve toplumun seçilecek meclisler tarafından çıkarılacak yasalarla yönetilmesini istemişlerdir. Bu doğrultuda yüzlerce yıl verilen mücadeleler sonunda amaca ulaşılmış, emirler ve fermanlar yerlerini yasalara bırakmıştır. Böylece, yasa devleti, polis devletinin yerini almıştır. Ancak yasa devleti koşullarında yüzlerce yıl yaşayan insanlar şunu görmüşlerdir: Yasalar da haksız olabilir, belli bir sınırın çıkarlarını koruyacak nitelikte düzenlenebilir ve giderek yönetilen sınıflar, halk yığınları üzerindeki baskılar sürebilir, böylece kişisel ve keyfi yönetimin yerini aynı nitelikte bir meclis yönetimi alabilir.

İşte bu uygulama ve deneyler karşısında yönetilen ve çeşitli baskılar altında yaşamlarını sürdüren halk yığınları ve onların temsilcileri, yasa devletinin de hakça, halktan yana, adaletli bir düzeni gerçekleştirmekten uzak olduğunu görmüşlerdir. Böylece, çıkarılacak yasaların belli ölçütler temel alınarak çıkarılması, işçi ve emekçi halk yığınlarının çıkarları doğrultusunda, onların mutluluğuna hizmet edecek nitelikte düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, insanlar, yasaların *hukuk ilkeleri*'ne, yani *insan hakları* denilen ve insanlığın binlerce yıldan beri verdiği mücadeleler sonunda elde ettiği temel hak ve özgürlüklere uygun olarak hazırlanmasının zorunlu olduğunu anlamışlardır. Bu uyanışın sonucu olarak yasa devletinin yetersizliği anlaşılmış ve hukuk devleti aşamasına gelmiştir. Hukuk devleti kavramı, çağdaş anayasalarda, giderek 1961 ve 1982 Anayasalarında yer almıştır. Anayasa mahkemesi, hukuk devletini tanımlarken bu gerçeği dile getirmiş ve “Hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran... devlettir” demiştir (27.12.1967 gün ve 966/11-44 S.K.).

Temel İlke Laiklik

Gerek 1924 ve 1961, gerekse 1982 Anayasalarında kabul edilen devlet biçimi “laik cumhuriyet”tir. Hemen söyleyelim ki, ülkemizde değişik din ve mezhep inançlarının bulunması, çoğunluğun inancını oluşturan İslam dininin din ve devlet işlerini ayırmak şöyle dursun, devlet yönetimini de dinsel kurallara bağlama amacını taşıması, tarihimizde bu doğrultuda görülen deney ve gelişmeler, laiklik ilkesinin yurdumuz için ne kadar zorunlu ve yaşamsal öneme sahip olduğunu göstermeye yeter sanırız. Yürürlükteki anayasa, birinci maddesinde “Türkiye devleti bir cumhuriyettir” dedikten sonra, ikinci maddesinde, “Türkiye cumhuriyeti... demokratik, laik bir hukuk devletidir” vurgusunu yapmaktadır. Yine bu anayasanın 2. maddesinde, cumhuriyetin niteliklerini saymış ve laiklik ilkesine de bu niteliklerden biri olarak yer vermiştir. Bu ilkeleri saptayan anayasanın dördüncü maddesinde: “Anayasanın birinci maddesindeki devlet şeklinin cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2. maddesindeki cumhuriyetin nitelikleri... değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez” demektedir. Yani laiklik, cumhuriyetin nitelikleri arasında gösterilmiştir. O halde anayasaya göre cumhuriyetin niteliklerinden birisi olan laiklik ilkesi değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

24. Maddeye Gelince

RP ve sağ partiler bu maddenin son fıkrasının kaldırılmasını istemektedir. Anayasa, 2. maddesiyle laiklik ilkesini cumhuriyetin niteliklerinden biri olarak düzenlemiş ve değiştirmezliğini kabul etmiştir. Yine bu anayasanın ikinci bölümünde, “Kişinin Hak ve Ödevleri” başlığı altında vatandaşların hak ve yükümlülükleri düzenlenmiştir. Bu ödev ve

yükümlülükler arasında 24. maddenin son fıkrası yer almaktadır. Yani anayasa, “Din ve Vicdan Hürriyeti” başlığı altında cumhurbaşkanı olsun, başbakan, milletvekili ya da sade vatandaş olsun herkese laiklik ilkesini koruma ödevi vermiştir. “Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma... amacıyla... din duygularını, dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz” hükmü bunu açıkça göstermektedir. Bu açıdan 24. maddenin yukarıya alınan hükmü laiklik ilkesiyle bağlantılı olup onun bir uzantısı ve koruyucusudur.

Ceza Yasasının laiklik karşıtı girişimlere yaptırım getiren ve düşünce suçuyla ilgisi bulunmayan 163. maddesinin sağ partilerce bilinçli olarak kaldırılmış olması (ki biz öteden beri buna karşı olduk) sözü geçen 24/son. maddenin de kaldırılmasını gerektirmez. Çünkü 163. madde ceza yaptırımını getiren bir maddeydi, bir ilke maddesi değildi. Oysa anayasanın 2. maddesi ile 24/son. maddeleri ilke maddeleridir ve bunlar bir bütündür. Laiklik ilkesinin bir tamamlayıcısı ve bir güvencesi olan 24/son. madde kaldırıldığı takdirde, laiklik ilkesi içi boşaltılmış bir kavram olarak kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Ceza yaptırımını olmayan, her türlü güvenceden yoksun, içi ve dışı boşaltılmış bir Laiklik ilkesinin topluma ne gibi bir yarar sağlayacağı ve nasıl bir işlev yapacağı şimdiden düşünülmelidir.

Anayasa mahkemesi, geçmişte verdiği kararlarda cumhuriyet devlet biçiminin bir ilkeler demeti niteliğinde olduğunu, böyle bir devletin ancak kendi ilkeleriyle birlikte var olabileceğini, bu ilkelerin bir bütün olarak değerlendirilmesinin anayasa koyucunun amacına uygun bulunduğunu belirtmiştir. Gerçekten bu tür kavramları tek başına değil, onu temellendiren, koruyan, ayakta tutan öteki ilke ve hükümlerle birlikte değerlendirmek gerekir. Laiklik ilkesi de anayasadaki kendi bağlantılarıyla, dayanaklarıyla, ona

canlılık veren, onu yaşama geçiren hükümlerle birlikte ele alınarak değerlendirilmelidir. Bu açıdan Anayasanın 24/son. maddesinin kaldırılması laiklik ilkesini bu dayanaklardan ve bağlantılardan yoksun bırakacaktır. Bunun hukuksal sonuçları ile ceza hukuku bakımından ortaya çıkacağı sorunların (anayasanın ihlali vb.), anayasa ve ceza hukuku uzmanları tarafından tartışılması ve irdelenmesi gerektiğine inanıyoruz.

7.7.1995

Silahlı Çete

Ceza Yasasının 168. maddesi silahlı çete kurma suçunu cezalandırıyor. Bu madde, 12 Mart faşizmi ve özellikle 12 Eylül faşizmi dönemlerinde yoğun uygulama gördü. Daha sonraları, biraz seyrek de olsa uygulamalar sürdü ve son olarak da TBMM'de slogan atıp pankart açan üniversite öğrencilerine uygulandı.

Son zamanlardaki yargılamalar ve oluşturulan kararlar, yürürlükteki yasa maddeleri ve yasa koyucunun amaçlarıyla uygulama arasında *bir uyum bulunup bulunmadığı* sorununu gündeme getirdi. Uygulamalar kamuoyunda, hukuk çevrelerinde ve basında tartışmalara neden oldu. Ortaya çıkan adaletsiz ve kamu vicdanını tedirgin eden kararlar bu tartışmaların daha da süreceğini gösteriyor. Bir sınırlı yazı çerçevesinde, silahlı çete hakkındaki hukuksal durumu yasa, kaynak yasa ve yüksek mahkeme kararları açısından özetlemeye çalışmakta yarar görüyoruz.

Suçun Niteliği

168. maddeye göre; “Her kim 125., 131., 146., 147., 149. ve 156. maddelerde yazılı *cürümleri işlemek için* silahlı çete teşkil eder ve çetede amirliği, kumandayı veya hususi bir vazifeyi haiz olursa 15 seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına mahkûm olur. Çetenin sair efradı 10 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılırlar.” Bu maddenin gönderme yaptığı 125. ve öteki maddeler, ceza yasasının en ağır cezalarını içermekte ve ölüm, ömür boyu ağır hapis ve on beş-yirmi yıl ağır hapis cezalarını getirmektedir. 168. maddenin düzenlemesine göre; ceza yasasının 125., 131., 146., 147., 149. ve 156. maddelerinde gösterilen suçlar silahlı çete yönetici ve mensupları için amaç-suçu oluşturmakta ve çetenin yöneticileri ve üyeleri silahlı çeteyi bu amaçlara ulaşmak için oluşturmuş bulunmaktadır. Başka bir deyişle, 168. maddenin kabul amacı; devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymak (125.), askeri olan veya devletin silahlı kuvvetlerinin hizmetine tahsis edilmiş bulunan gemileri, hava vasıtalarını, nakil vasıtalarını, yolları, depoları, müesseseleri kısmen veya tamamen tahrip etme (131.), anayasal düzeni ortadan kaldırma, Büyük Millet Meclisini zor kullanarak iskata (düşürme), görevini yapmaktan mene kalkışma (146.), bakanlar kurulunun görev yapmasını engelleme (147.), halkı, silah, yıkıcı, boğucu gazlar ve patlayıcı maddeler kullanarak isyana ve mukateleyle (toplu kırım) teşvik etme (149.), Cumhurbaşkanı suikastte bulunma (156.) amaçlarından birini gerçekleştirmek için kurulan silahlı çeteyi ve mensuplarını cezalandırmaktır.

Suçun Oluşma Koşulları

Yasaya, doktrine, yargıtay, askeri yargıtay daire ve daireler kurulu kararlarına göre, bir olayda 168. maddenin uygulanabilmesi için kimi öğelerin (koşulların) gerçekleşmesi gerekmektedir.

1. Başta, sanık durumunda olan kişilerin, silahlı cemiyeti, yani çeteyi, 168. maddenin başında sayılan 125., 131., 146., 147., 149. ve 156. maddelerde yazılı ve yukarıda açıklanan *amaç-suçları* işlemek amacıyla kurmuş ve çeteye üye olmaları gerekir. Bu amaç (kast), silahlı çeteyi oluşturma suçunun manevi ögesidir, koşuludur. Böyle bir amaç yoksa suç da oluşmayacaktır. Buradaki suç kastı genel bir kast değil özel bir kasttır. Yani maddede sayılan suçları eylemsel olarak işlemeyi hedefleyen bir kast'tır. Çeteye üye olarak katılanların da bu amacı bilmeleri ve benimsemeleri gerekir.

“Çetenin muayyen bir maksad için kurulması gerektiğinden bu suç için ‘genel kast’ yeterli değildir, ‘özel kast’da aranacaktır. Genel kast ‘silah’ için de mevcut olmalıdır. Çetenin maksadının katılanlarca da bilinmesi gereklidir.”¹ Bu nokta uygulama açısından dikkatle incelenmeli ve göz önünde bulundurulmalıdır.

2. *Silahlı Olmak*: Silahlı çetenin çoğunun silahlı olmaları, katılanlar da dahil silah kullanmasını bilmeleri gerekir. Çünkü amaç-suçu işleme aşamasında başarılı olabilmeleri çetenin çoğunluğunun silahlı olmasına ve silah kullanmasını bilmesine bağlıdır. Amaç-suçu işleme olanağı yoksa, silah ve lojistik durum buna elverişli değilse suç oluşamayacaktır.

“Çetenin silahlı olması şartının tahakkukunda (gerçekleşmesinde) çeteyi teşkil eden efraddan (bireylerden)

1 Prof. Faruk Erem, Ceza Hukuku, Hususi Hükümler, 1968, c. 1, s. 129. *Yine* As. Yarg. I.D.K. 25/6/1980 T. 197-232 Es. ve Kar.

birkaçının silahlı olması kâfi midir, değil midir? meselesi münakaşa edilmiştir. Bizce silahlı olma kaydı cürmü teşkil eden esbattan (nedenlerden) olmak itibariyle cürmün tehakuku için her halde çeteyi teşkil eden efradın kaffesi (hepsi) silahlı olmalıdır...” “Roma kanununda silahlı çete teşkil etmek için herhalde on veya on beş kişinin mevcudiyeti farz olunuyordu. Kanunumuz bu ciheti hâkimin takdiline bırakmıştır.”² “Silahlı çete'de... çoğunluğun silahlı olması zorunludur.”³

Yine Askeri Yargıtay Daireler Kurulu kararlarına göre, “Çete, devletin emniyetine karşı belli suçları işlemek için kurulan çok failli silahlı (çoğunluğun silahlı olması asıldır), organize bir teşkilattır. Çeteye katılanlar, maddede ‘çetenin sair efradı’ olarak gösterilmiştir. Bunların çetenin gayesini bilerek örgüte girmeleri lazımdır. Aksi takdirde manevi unsur yönünden bir suç oluşamaz.”⁴

3. *Çete'de Askeri Organizasyon*: Türk Ceza Yasasına kaynaklık eden İtalyan ceza yasasının hazırlayıcılarından *Besina* bu konuda “*Silahlı çetede muntazam ve askeri revabit (bağlantı, disiplin) olmalıdır. Silahlar mevcuttur. İrtikâp etmek istedikleri cürüm devletin emniyetine karşıdır*” diyor.⁵ Ülkemizin yetiştirdiği büyük hukukçu ve cezacı Prof. Dr. Faruk Erem'e göre: “Bu suç sadece birden ziyade kimsenin birleşmesi şeklinde düşünülemez. *Maddede zikredilen amirlik, komuta, hususi vazife* gibi kavramlara ve nihayet sadece katılma haline bakılırsa cemiyet ve çetenin az veya çok bir *hiyerarşiyi, teşkilatı gerektirdiği* sonucuna varmak lazımdır. *Taarruz ve mukavemete hazır hale gelmiş bir teşkilat bahis konusudur.*”⁶ Yine As. Yarg. Daireler Kurulunun

2 As. Yarg. I.D. 25/6/1980 T. 197-232 Es. ve Kar.

3 As. Yarg. Daireler Ceza Kanunları Açıklaması, Adliye Vekaleti 1927, c. 2 s. 70.

4 As. Yarg. Daireler K. Kararları, 3/12/1981 T. 141-140 ve 130-136 S. Kararlar.

5 Türk İtalyan Ceza Kanunları Açıklaması, Adliye Vekaleti 1927, c. 2, s. 70.

6 Prof. Faruk Erem, *age*, s. 126.

yerleşik kararlarına göre, “Maddede yazılı cürümleri işlemek maksadiyle çok sayıda kişilerin iradelerinin birleşmesi ve *sistemli, hiyerarşik bir organizasyonun* mevcudiyeti çetenin en belirgin özelliğidir.”⁷

Özetlemek gerekirse, bugüne kadar açılmış ve açılacak soruşturma ve davalarda açıklanan suç öğelerinin, amaç ve koşulların, amaca ulaştırıcılığı belli olan silah, araç ve gereçlerinin, askeri, hiyerarşik bir organizasyonun, emir ve kumanda düzeninin bulunup bulunmadığının araştırılması ve sonuca göre kararlar oluşturulması adalet açısından ve yasa koyucunun amacına uygun düşecektir.

2.1.1998

7 As. Yarg. I.D. 21/10/1981 T. 388-373 Esas ve K. sayılı.

Kapatma Davası

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Refah Partisi hakkında anayasanın laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı duruma geldiği savıyla Anayasa Mahkemesi'nde kapatma davası açtı. Bu dava, anayasanın 2. maddesinde gösterilen, cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4. maddesine göre değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi önerilemeyecek olan laiklik ilkesinin ihlali savına dayanmaktadır. Anayasa Mahkemesi, başsavcılığın bu görüşlerini anayasa ve Siyasal Partiler Yasası'na uygun görür ve ileri sürülen kanıtları yeterli bulursa Refah Partisi hakkında kapatma kararı verebilecek, partinin kapatılmasına eylem ve konuşmalarıyla neden olan yöneticiler hakkında siyasal faaliyet yasağı koyabilecektir.

Önceki Kapatma

Anımsatmakta yarar vardır ki, 1971 yılında yine Necmettin Erbakan'ın başkanlığını yaptığı Milli Nizam Partisi de Ana-

yasa Mahkemesi tarafından, anayasanın laiklik ilkesine aykırı çalışmalarda bulunduğu gerekçesiyle kapatılmıştı. Kapatma kararında, parti genel başkanı Necmettin Erbakan'ın ve partinin genel yönetim kurulu üyelerinin konuşmaları, Necmettin Erbakan tarafından yazılan ve partinin yetkili organlarınca onaylanarak yayımlanan ve parti üyelerine dağıtılan kitaplar kanıt olarak ele alınmıştı. Bu kapatma kararında şöyle deniyordu:

“... Din bir vicdan, inanç ve kanaat konusu, Tanrı ile insan arasında manevi bir ilişki olmaktan çıkarılarak anayasa ile çizilmiş sınırlarından taşırılmakta; siyaset, idare, iktisat, öğretim, bilim, teknoloji alanlarında, toplumsal ve özel ilişkilerde, sözün kısası bütün dünya işlerinde uyulacak tek kaynak, dayanak ve düzen olarak gösterilmek istenmektedir. Parti, halkla olan temaslarında karşısındakileri yalnızca bir dinin temsilcileri gibi görme ve ele alma ve din fikrini hayatın tek egemeni kılma eğiliminde ve telkinlerinde başarı kazanabilmek, kendisine olabildiğince çok yandaş, başka deyimle oy toplayabilmek için de dini ve din duygularını sömürme ve kötüye kullanma yolundadır” (Anayasa Mah. K. 20.5.1971 gün ve 971/1-1 sayılı).

Kısa bir süre önce, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş tarafından RP'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesi'nde dava açıldığı haberi üzerine RP başkan ve yöneticileri davaya büyük tepki göstermişler, Başsavcı Vural Savaş hakkında eleştiri sınırlarını aşan ve onu kamuoyunda küçük düşürücü konuşmalar yapmışlardır. Refah Partisi yanlısı kimi gazete ve yazarlarla partili belediye başkanları da Başsavcı Vural Savaş'a karşı yoğun bir saldırıya geçmişlerdir. Genel Başkan Necmettin Erbakan'ın, “Bu adam birilerine yaranmak istiyor, suç işlemiştir, hakkında bir dosya hazırlayın ve bana getirin” dediği; Devlet Bakanı Abdullah Gül'ün, “Vural Savaş'ın Türk demokrasisine gölge düşürdüğü, Türkiye'nin itibarını içeride ve dışarıda

sarstığı, politize olduğunu” söylediği; Refah yanlısı gazetelerde de, “Bu savcı raporluk”, “Eşi görülmemiş hukuk rezaleti”, “Başsavcı cezalandırılın”, “Dengeli bir hukukçudan beklenmeyen bir tutum” vb. suçlamaların ve hakaretlerin yer aldığı basın haberlerinden anlaşılmaktadır.

Haksız, Saygısız Tepkiler

Hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik cumhuriyete bağlı kalacağına, “Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir hukuk devletidir” diyen anayasaya sadakat göstereceğine yemin etmiş bir partinin yöneticilerinin, devletin temel kurumlarından olan yargının üst düzey bir kamu görevlisine yaptıkları saldırıları nasıl açıklamalı?

Böyle bir tavır, bağımsız yargı kurumlarına bir saygısızlık, yasaların kendisine verdiği görevi yapan bir makama yapılmış bir haksızlık değil midir?

Böyle bir tablo karşısında bugüne kadar Anayasa Mahkemesi'ne açılan parti kapatma davalarını, bu mahkemece verilen kapatma kararlarını ve bu kararlar karşısında RP yöneticilerinin nasıl sessiz kaldıklarını, anımsamamak mümkün müdür? 1983 yılından bu yana Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan siyasal partiler, gazete haberlerine göre şöyledir: Büyük Anadolu Partisi, Sosyalist Parti, Yeşiller Partisi, Halk Partisi, Türkiye Birleşik Komünist Partisi, Halkın Emek Partisi, Özgürlük Demokrasi Partisi, Demokrasi Partisi, Sosyalist Türkiye Partisi, Demokrat Parti, Demokrasi ve Değişim Partisi, Diriliş Partisi ve Emek Partisi. Bu dava ve kapatma kararları konusunda hiçbir tepki göstermeyen, bir tavır koymayan RP'nin kendisi hakkında açılan dava karşısında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'na dayanaksız, belgesiz yakıştırmalarda bulunmasına ne demeli?

Anayasanın 68. maddesine göre siyasal partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğeleri olduğuna göre Refah Partisi'nin bu tutumu hukuksal ve ussal açıdan nasıl açıklanabilir? Kuşkusuz, biz burada, yukarıda sözü edilen siyasal partiler hakkında verilen kararları tartışmıyoruz. Konumuz bu değildir. Amacımız “Dinime küfreden bari Müslüman olsa” deyiminde olduğu gibi, davaya tepki gösterenlerin tek yanlı bir tutuma sığınmalarını anımsatmaktır. Kendine güvenen ve anayasanın laiklik ilkesine uygun bir çalışma içinde olduğuna inanan bir parti için tek yol, ağırbaşlılıkla davaya karşı savunmasını yapmak, savların yersizliğini kanıtlamak ve aklanmaya çalışmaktır.

Parti kapatmanın demokratik ilkelere uygun olup olmadığına gelince... Bu, demokrasi açısından önemli bir tartışma konusudur. İlgi çekici olan, 1970 yılından beri değişik adlar altında partileşen Refah Partililerin bu konuyu ancak şimdi düşünmeye başlamalarıdır. Katılalım katılmayalım, demokrasiyle yönetildikleri söylenen gelişmiş ülkelerde devlete, kendi siyasal ve toplumsal sistemini koruma ve bu sistemi yıkmak isteyen siyasal partileri kapatma hakkı tanınmıştır. Uygulamada bunun örnekleri çoktur.

Son olarak bir düşünelim: Kendini meclis araştırmalarından kurtarmak ve yine ortağı DYP'nin genel başkanını en ağır suçlamalardan korumak için, çoğunlukta olduğu Meclis komisyonları aracılığıyla yargılanmasını engelleyen, yargı yollarını kapatan, Susurluk olayı sanıklarının fezlekelerini üç aya yakın bir süre Başbakanlık çekmecesinde tutarak işleme koymayan, yasaya aykırı kararlarla bunları hasıraltı eden, böylece devlet bürokrasisi içinde çete kurmakla suçlananların yargılanmasına engel olanlardan hukuk devletine saygı beklenebilir mi?

Laikliği Savunma Suçu!..

Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir habere göre, geçtiğimiz haftalarda yapılan *Şeriat'a karşı kadın yürüyüşü* hakkında *Akit* gazetesinin şikâyeti üzerine Türk Ceza Yasası'nın 312. maddesine dayanılarak soruşturma açılmış. Şikâyete göre anılan yürüyüşü düzenleyenler, bu eylemlerle “cemiyetin muhtelif sınıflarını umumun emniyeti için tehlikeli bir tarzda kin ve adavete (düşmanlığa) tahrik” etmişler! Anımsanacağı gibi, geçtiğimiz 15 Şubatta Çağdaş Hukukçular Derneği tarafından, Refah ve DYP koalisyonunun, Anayasanın laiklik ilkesine aykırı politika ve uygulamalarına karşı demokratik ve laik cumhuriyeti savunmak amacıyla bir toplantı ve yürüyüş düzenlenmişti. Yaklaşık on bin kadının katıldığı yürüyüşte, bu amacı dile getiren “devrim kanunları uygulansın,” “kadımız güçlüyüz, irticaya karşıyız,” “bağımsız, demokratik, laik Türkiye,” “şeriata geçit yok,” “Türkiye laiktir laik kalacaktır” sloganları atılmış ve ÇHD genel başkanı Şenal Sarıhan da, iktidarın antilaik politikalarını yeren bir konuşma yapmıştı.

Refah Partisi yöneticileri ve şeriatçı basın bu yürüyüşten rahatsız olmuş, şeriatçı *Akit* gazetesi olayı, *bir avuç kokonanın düzenlediği ve fahişelerin tezgâhladıkları bir yürüyüş* olarak nitelemiş, *Milli Gazete* de olayı *feministlerin provokasyonu* olarak göstermeye çalışmıştı.

Olayın hukuksal yönü konusunda kast ögesi açısından şu soruyu sormak gerekiyor: Toplantıyı düzenleyenler hangi amaçla (kastla) hareket etmişlerdir? Toplantıya katılanlar toplantının amacını nasıl açıklamışlardır? Hangi sloganları atmışlardır? Yukarıya alınan ve toplantıda atılan sloganlar incelendiği zaman, bunların Türkiye'de laik cumhuriyeti ortadan kaldırma ve yerine bir şeriat devleti kurma çalışmalarını, girişimlerini protesto niteliği taşıdığı, toplantıda yapılan konuşmanın da bu içerik ve doğrultuda olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Anayasanın ikinci maddesinde yazılı cumhuriyetin laiklik ilkesini savunmayı, toplumdaki sınıfları halkın güvenliği için tehlikeli görme ve kin ve düşmanlığa tahrik olarak niteleme olanağı var mıdır? Bu soruyu hem soruyor hem de bunun abesle iştiğal olduğunu düşünmekten kendimizi alamıyoruz.

Laiklik ilkesinin savunulması ve korunması, toplumda ayrılıklar yaratma şöyle dursun birliği, dayanışmayı ve barışı sağlayacak önemli bir yöntemdir. Ceza hukuku bilgini Prof. Dr. Faruk Erem'e göre: “Laiklik başlıca iki fikri birlikte ifade eden bir tabirdir. Bu tabir evvela vicdan ve din hürriyetini sağlayacak bir serbestiyi ifade eder. Saniyen (ikincisi) bu tabirle devletin, dini otoritenin tesirleri dışında kalması zarureti kasdolunur” (Türk Ceza Hukuku, s. 103). Yine “Laiklik ile vicdan hürriyeti hiç şüphesiz farklı şeylerdir. Fakat birinin olmadığı yerde diğerrinin yaşamasına imkân yoktur. Bu sebeple ‘ancak laik memleketlerde hakiki vicdan hürriyeti bulunur’ yolundaki düşüncede isabet vardır. *Hukuk devletinde devletin dini olmaz. Çünkü hu-*

kuk devleti fikri ile mevcut dinlerden birini tercih fikri kaabili telif (barışık) değildir... 'Devlet dini' ayrı dinlere mensup veya dine inanmayan vatandaşların kanun önünde eşitliği prensibine aykırı düşer. Din ve devlet birbirinden sarahaten (açıkça) ayrı ve farklı şeylerdir. Eğer birbirine karışacak olurlarsa her ikisi de hakiki mahiyetlerini kaybederler. Tarih bunun misalleriyle doludur... Taassup dinde hürriyetin inkârıdır... Dinin sahtesi, taassup ve irticadır... İrtica inkılapçılığın düşmanıdır" (Aynı Yapıt, s. 201-202).

Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi, laikliğin toplum yaşamında ayrılıklar yaratmayı tersine birliği ve beraberliği sağladığı ortadadır. Anayasanın ikinci maddesi, laiklik ilkesini cumhuriyetin temeli kabul etmiş ve 24/son. maddesi de bu ilkeyi güvence altına almıştır. Yürüyüşçü kadınlar, şeriat devleti kurma girişimlerine karşı anayasanın bu temel ilkelerini, yani demokratik laik cumhuriyeti savunmak amacıyla yürümüşlerdir. Böyle bir yürüyüşün suçlanması, demokratik laik cumhuriyeti savunmanın suçlanması anlamına gelecektir. Uygulayıcılarımız, Türkiye'nin yargı sisteminde böyle bir ayıbın yer almasına izin vermemelidir.

Yerinde Uyarılar

Yeni Adalet Yılı'nın açılış töreninde Adalet Bakanı Şevket Kazan ve giderek Refahyol iktidarı, cumhuriyetin temel ilkelerinden biri olan laiklik konusunda uyarıldı. Yargıtay başkanı Müfit Utku törende yaptığı konuşmada cumhuriyetin niteliklerine, Atatürk ilke ve inkılaplarına saldırıları hiçbir şekilde hoşgörüle karşılayamayız" dedikten sonra: "Devletin temelinde akli koyduğumuz zaman ulaşacağımız nokta laikliktir. Devletin temelinde hakkı koyduğumuz zaman ulaşacağımız nokta, gideceğimiz yer cumhuriyet ve demokrasidir. Devletin temelinde din duygusunu koyduğumuz takdirde karşımıza çıkacak olan şeriattir. Laik sistemi sanki dinsizlikmiş gibi gösterip halkımızın mukaddes dini duygularını istismara çalışarak onu laikliğe karşı kışkırtan dış destekli örgütlerin amacı ülkenin bütünlüğünü bozmaktır" dedi. Yargıtay başkanı, ayrıca yargıç güvencesi ve yargı bağımsızlığı bakımından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yeniden yapılandırılmasını ve adalet bakanı ile müsteşarın kurulun dışına çıkarılmasını istedi.

Türkiye Barolar Birliği Başkanı Prof. Dr. Eralp Özgen de, Türkiye'de uzun zamandan beri laiklik ilkesinin adım adım törpülene törpülene yok edilmeye çalışıldığını, son zamanlarda laiklik ilkesine en büyük darbenin, “İslam Ülkeleri Arası Yatırım ve İhracat Kredi Sigortası Kurumu Kuruluş Anlaşması”nın cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasıyla kurulduğunu, böylece Şer'i hükümlerin Türkiye'de geçerli hukuk kuralı haline getirildiğini, bunun, anayasanın laikliği koruyan 24. maddesinin son fıkrasına aykırı olduğunu, laiklik ilkesinin çiğnendiğini açıkladıktan sonra, yargıda en önemli sorunun yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi olduğunu, yargı bağımsızlığı olmadıkça, siyasal iktidarın etkisinde kalabildikçe adalet ilkesinin gerçekleşmeyeceğini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda adalet bakanı ile müsteşarın bulunmaması gerektiğini söyledi ve adalet bakanını hazırladığı 1291 kişilik yargıçlar ve savcılar kararnamesinin görüşüleceği toplantıya katılmamaya çağırdı.

Adalet Bakanı Şevket Kazan, açılıştan sonra yaptığı basın toplantısında TBB'nin, TBMM'de temsil edilen bir siyasi görüş tarafından yönetildiğini, bunu önlemek için nisbi temsil sistemini getireceklerini, tek ideolojinin saltanatına son vereceklerini, Eralp Özgen'in hükümete hakaret ettiğini ve suç duyurusunda bulunacağını söyledi (Cumhuriyet 7.9.1996).

TBB'nin otuz yıla yakın bir süreden beri çalışmalarını izleyen, yargının bağımsızlığı ve yargıç güvencesi konularında araştırma ve raporlarını irdeleyen, tartışmalara katılan, bu konularda inceleme yazıları yazan bir hukukçu olarak şu gerçekleri açıklamayı bir görev sayıyorum:

1. Yargıtay başkanının ve TBB başkanının eleştiri ve uyarıları hukuk bilimine uygun olduğu gibi, uygulamalar karşısında da yerindedir. Yargının bağımsızlığı ve yargıç güvencesi adaletin temelidir. Bu ilkelerin sağlanması; (yar-

gıçların meslekten çıkarılması, yargı çevresinin değiştirilmesi ve özlük haklarını düzenleyen) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bağımsız ve yürütme organının her türlü müdahalesinden uzak olmasına bağlıdır. Geçmişte yargıçların atanmaları, yer değiştirmeleri, meslekten uzaklaştırılmaları, siyasal iktidarı elinde bulunduran güçler tarafından yapılırken, adalet ve yargı bağımsızlığı açısından büyük sakıncaları görülen bu yöntemler terk edilmiş ve çağdaş demokrasilerde *Yasama*, *Yürütme* ve *Yargı* olarak *Güçler Ayrılığı ilkesi* kabul edilerek, bu işlev bağımsız yargı organına verilmiştir. 1961 ve 1982 Anayasaları da bu ilkeyi temel almıştır. Anımsamakta yarar vardır ki, Güçler Ayrılığı ilkesinin sonucu olarak bir yargı birimi olan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na anayasanın *yürütme bölümünde değil, yargı bölümünde* yer verilmiştir.

Anayasa ve uygulamada adalet bakanı, yürütme organında görevli ve yetkili bir kişi olup onun temsilcilerinden biridir. Adalet bakanının ve müsteşarın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda bulunmaları ve bakanın kurula başkanlık yapması, yürütme organının yargı organına müdahalesi sonucunu doğurmakta, bu da yargının bağımsızlığına ve Anayasanın Güçler Ayrılığı ilkesine aykırı düşmektedir. Bu eleştiri, TBB'nin otuz yıla yakın bir zamandan beri ileri sürdüğü haklı bir eleştiridir. Bu açıdan Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın, “TBB, TBMM'de temsil edilen siyasi bir görüş tarafından yönetilmektedir” biçimindeki savı yersizdir. Kaldı ki, bağımsız bir meslek kuruluşu ile bir siyasal partinin belli bir konudaki görüşlerinin çakışması bu meslek kuruluşunun o siyasal parti tarafından yönetildiğini gösteremez. Önemli olan, eleştirinin çağdaş hukuk ilkelere uygun olup olmamasıdır.

2. Baro seçimlerine nisbi temsil yöntemi getirerek bir düşüncenin saltanatına son vereceğini söyleyen adalet bakanı, avukatlık yasası ve baro seçimleri hakkında yeterli

bilgiye sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bireysel seçim yönteminin uygulandığı, avukatların birey olarak kendi adaylıklarını serbestçe koyabildiği bugünkü seçim sisteminde nisbi temsil yönteminin nasıl uygulanacağını anlamak olanaksızdır.

3. TBB başkanının, bir eleştiri sınırını aşmayan konuşmasında, adalet bakanının, hükümete hakaret suçunun olduğu yolundaki savını bir ceza hukukçusu olarak anlamakta güçlük çekmekteyiz.

11.9.1996

Otuz Yedi Güzel İnsan

17. Yüzyılın dev adamı Galile: “Sanıyorum bu dünyada bilgisizliğin bilime karşı duyduğu kin ve nefretten daha zorlu bir kin ve nefret yoktur” diyordu. Bu sözler aydınlıkla karanlığın, bilgi ile bilgisizliğin tarihsel çatışmasını yansıtıyordu. Bu çatışma tarih boyunca sürdü. Oluşan süreç içinde bilgisizliğin ürettiği karanlık güçler; bilime, sanata, kültüre, aklın egemenliğine ve aydınlanmaya karşı çıktı ve ona sürekli saldırıyordu.

Üç yıl önce bugün Sivas'ta Madımak Oteli'nde otuz yedi yazar, sanatçı, şair ve aydınının şeriatçılar tarafından yakılarak öldürülmesi ülkemizde karanlığın aydınlığa, eğitimsizliğin bilim ve sanata yeni bir saldırısı olmuştur.

2 Temmuz 1993 öncesinde, Sivas'ta her şey hazırlanmış ve planlanmıştı. Yerel gazeteler, yayınlarıyla halkı, Aziz Nesin'in de içinde bulunduğu yazar, sanatçı, şair ve aydın kişiler aleyhine bir saldırıya hazırlamış ve 2 Temmuz gününde *Müslüman Kamuoyuna, Halkımıza Çağrı, Müslüman Halkımıza Duyurulur* başlıklı ve “Müslümanlar”

imzalı bildiriler dağıtılarak tasarlanan planın uygulaması sürdürülmüştü. 2 Temmuz gününde amaca ulaşıldı. “Şeriat gelecek, laiklik gidecek”, “Cumhuriyet burada kuruldu, burada yıkılacak”, “Sivas Aziz’e mezar olacak” sloganları atılarak Madımak Oteli ateşe verildi. Gözü dünmüş saldırganların: “Yak! Yak!” sesleri alanda yankılandı. Sivas'a barış, özgürlük ve kültür taşıyan yazarlar, sanatçılar, şairler ve aydınlar yakılarak öldürüldü.

Emniyet görevlileri ve öteki kolluk güçleri bu inanılmaz vahşet karşısında seyirci kaldılar. Hükümet yetkililerine yapılan başvurulardan bir sonuç alınamadı. Aziz Nesin'in başbakan yardımcısı Erdal İnönü ile yaptığı telefon konuşması, yaşamsal tehlikeyi anlatarak ivedi yardım istemesi, aradan sekiz saat geçmesine karşın sonuç vermedi. Tepeden Sivas valiliğine gelen “polisi halkın üzerine salma” önerisi ile İçişleri Bakanlığı'nın, “halkla güvenlik güçlerini karşı karşıya getirmeme” tavrı, yaşamsal bir tehlikeyle karşı karşıya kalan demokratik, laik, sosyal cumhuriyet savunucularını korumasız bıraktı. Devlet yöneticileri bu toplu öldürüm olayı karşısında gece yarısına kadar suskunluklarını korudular.

Olay o kadar da önemli sayılmazdı! Resmi ve özel televizyonlar, eğlence yayınlarını bütün gece ve insanlar yakılırken sürdürdüler. Daha sonra suçlu arandı ve sonunda bulundu. Suçlu Aziz Nesin'di; saldırganları o tahrik etmişti. Aziz Nesin'in Sivas'ta yaptığı konuşma banttan yazıya dökülerek kelimesi kelimesine Cumhuriyet gazetesinde yayımlandı. Burada tahrik edici tek bir sözcük yoktu, ama suçlu oydu. Geçmişte de böyle olmamış mıydı? Gerçek suçlular görmezlikten gelinmiş, korunmuş ve birileri suçlu ilan edilmemiş miydi? Oysa gerçek suçlular 1947 sonları ve 1950 başlarından beri ortadaydı. Bunlar, *Türkçe ezanı Arapçaya çevirenler*, 1924 yılında demokratik laik cumhuriyetin temellerinden biri olan *Öğretim Birliği'ni kaldıran-*

lar, imam hatip okullarını açanlar, Kuran kurslarına izin verenler, din dersini ilk ve orta öğretimde mecburi ders haline getirenler, “siz isterseniz hilafeti de getirebilirsiniz” diyenler, Köy Enstitülerini kapatanlar, Ceza Yasası'nın şeriat devleti girişimlerini yaptırma bağlayan 163. maddesini kaldıranlar, *ezan bayrak* edebiyatıyla dini siyasete alet edenler, dinsel duyguları sömürerek oy avcılığı yapanlardı.

Emperyalizme karşı verdiği Kurtuluş Savaşı sonunda Mustafa Kemal'in kurduğu demokratik, laik cumhuriyetin savunucuları, laikliğin olmadığı yerde demokrasi olamayacağı gerçeğinin bilincinde olanlar, Türkiye'nin çağcıl uygarlık düzeyine ulaşmasından yana olanlar, bütün bunları ve Sivas'ta hunharca yakılarak öldürülen otuz yedi güzel insanı unutmayacaktır.

Bir Direnişin Yıldönümü

Bugün 15-16 Haziran büyük işçi direnişinin 26. yıldönümü. 15-16 Haziran 1970 tarihlerinde Türkiye işçi sınıfı demokratik ve sendikal hakları için tarihimizde görülmemiş bir direnişe girmiş ve bu haklı eyleminde başarıya ulaşmıştır.

Olay nedir? 1961 Anayasası ülkemiz insanına her alanda demokratik haklar getirmiş, işçi sınıfımıza da sendika kurma, toplu sözleşme ve grev haklarını tanımıştır. Bu temel yasanın getirdiği hak ve özgürlükler, toplumumuzun demokrasi yolunda yeni açılımlara doğru yol almasına ve uygarlık yörüngesinde ilerlemesine olanak sağlamıştır. Gerçekten 1961 Anayasası 46. maddesiyle işçi sınıfına “sendika kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkını” tanımıştır. Bu maddenin bir gereği olarak 274 sayılı Sendikalar Yasası ve 275 sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası bu hakları düzenlemiştir.

Halkımız tarafından demokratik hakların ve işçi sınıfı tarafından yukarıda açıklanan hakların kullanılması sermaye çevrelerini ve onların temsilcisi olan siyasal parti ve ikti-

darları tedirgin etmiştir. Çıkarları bozulmaya başlayan bu kesimler yasaya büyük tepki göstermişlerdir. Süleyman Demirel “Bu anayasa ile memleket idare edilemez” demiş, başbakan Nihat Erim de 1961 Anayasasını halkımız için lüks ilan etmiştir.

O yıllarda tek bir İşçi Sendikaları Konfederasyonu vardır: TÜRK-İŞ. Bu konfederasyon, o dönemde işçi sınıfının değil, sermaye sınıfının çıkarları doğrultusunda çalışmalar yapmıştır. Bu nedenle 13 Şubat 1967 gününde Kemal Türkler’in başkanlığında Devrimci İşçi Sendikaları (DISK) kurulmuştur. DISK kısa zamanda büyük bir gelişme göstermiş, üye sayısı artmış ve TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalardan da konfederasyona kaymalar başlamıştır. Sermaye kesimi ve temsilcileri, gerek DISK'e bağlı sendikalara üye olmayı güçleştirmek, gerekse TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyeliğinden ayrılmayı zorlaştırmak amacıyla 274 sayılı Sendikalar Yasası'nda değişiklik yapma yoluna başvurdular. Çok kısa bir sürede, adeta gizli denilebilecek bir biçimde kamuoyuna bile açıklanmadan bir yasa değişikliği tasarısı hazırlanarak Meclis'e getirildi. Bu değişiklik tasarısı, işçinin sendikalara üye olma ve üyelikten ayrılma özgürlüğüne sınırlamalar getiriyor ve DISK'in gelişmesi karşısında TÜRK-İŞ'i korumayı hedefliyordu. Bu olay, işçi sınıfında ve demokrat kamuoyunda büyük tepkilere neden oldu.

DISK ve ona bağlı sendikalar bildirimler yayımlayarak yöneticilere ve kamuoyuna protestolarını açıkladılar. Demokrasi güçleri, bu arada Türk Hukuk Kurumu, Ankara Üniversitesi'nden altmış iki öğretim üyesi bildirimler yayımlayarak değişikliğe karşı çıktılar. Profesörlerden Bahri Savcı, Muammer Aksoy, Cahit Talas tasarımı eleştirdiler. Buna karşı Adalet Partisi, TÜRK-İŞ başkanı Seyfi Demirsoy, Hayrettin Uysal ve Reşit Ülker tasarımı savundular. Meclis'te tasarı görüşülürken, başbakan Süleyman Demirel, tasarımı şiddetle eleştiren TIP milletvekili Rıza Kuvas'ı kaste-

derek: “Bu TIP’li milletvekili bu kürsüden zorla, kanla parlamentoyu tehdit etmiştir” sözlerini söylemiş, GP başkanı Turhan Fevzioglu da, DISK’in ihtilalci sosyalist bir sendika olduğunu söyleyerek sermaye kesiminin sözcülüğü görevini bir kez daha yerine getirmiştir. Konunun ilginç bir yönü de, CHP grubu adına söz alan Burhanettin Asutay, yaptığı konuşmada tasarını desteklemiş ve CHP’nin tasarı lehinde oy kullanacağını söylemiştir.

11.6.1970 tarihinde Meclis’te yapılan görüşmeler sonunda tasarı dörde karşı iki yüz otuz oyla kabul edilmiş ve iki yüz on dört milletvekili oylamaya katılmamıştır. Cumhuriyet senatosunda tabii senatör Ahmet Yıldız, Vehbi Ersü, senatör Fikret Gündoğan ve Hüseyin Öztürk tasarıya karşı oy kullanmışlardır. Ancak yasa onaylanmıştır. Bu arada TIP ve CHP, yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuş ve yüksek mahkeme 274 sayılı yasada değişiklik yapan ve işçinin dilediği sendikaya üye olma ve ayrılma özgürlüğünü kısıtlayan hükmü iptal etmiştir.

Görülüyor ki, 15-16 Haziran olayları, egemen sınıfların göstermeye çalıştıkları gibi “kanlı bir ihtilal provası” değil, demokratik ve anayasal haklarını arayan işçi sınıfının haklı bir direnişidir. Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararı ve dönemin hükümetinin 275 sayılı Toplu Sözleşme ve Grev Yasası’nda değişiklik isteyen tasarısını Meclis’e göndermekten vazgeçmesi bunu doğrulamaktadır.

13.6.1996

Kimi Gizli Güçlerin Düzenlemesi

İşçi sınıfının “Birlik, Mücadele ve Dayanışma Günü” olarak tüm dünyada kutlanan 1 Mayıs, İstanbul’da Kadıköy alanında yine kana bulandı. Basına yansıyan haberlere göre, 1 Mayıs’ta sabah saat 10 sularında Hasanpaşa semtinde miting alanına girmek isteyen kimi kişiler polis tarafından aranmak istenmiş, bu kişiler kendilerini aratmak istemeyince tartışma çıkmış ve bu arada polis onlara ateş açmıştır. Açılan ateş sonunda seramik işçisi Hasan Albayrak başından, Dursun Adabaş adındaki kişi de göğsünden vurularak yaşamını yitirmiştir. Haber kısa bir zamanda miting alanına yayılmış ve mitinge katılanlar arasında büyük tepki ve heyecan yaratmıştır. Miting sürerken gençlerden bir grup, mikrofonda konuşma yapan sendika temsilcilerinin konuşmalarına engel olmak istemiş ve daha sonra mikrofonu ele geçirmiştir. Sendika temsilcileri alandan ayrılırken toplantının başında iki kişinin öldürülmesinin yarattığı gerginlik sonucu, alandaki gençlerden bir grup mağazaların camlarını kırmış, kimileri de iki arabayı ateşe ver-

mişler ve aralarına girmiş olan bir sivil görevliyi dövmüşlerdir.

Emniyet görevlileri, her nedense bu saldırılara müdahale etmeyerek beklemeyi yeğlemişlerdir. Olayların sonuna doğru polis yeniden olaylara müdahalede bulunmuş, sonunda emniyet görevlileri tarafından bir kişi daha vurularak öldürülmüştür. İstanbul Emniyet Müdürü Kemal Yazıcıoğlu, güvenlik görevlilerinin, sabahleyin iki kişi öldürüldükten sonra müdahaleye ara verilmesi konusunda şunları söylemiştir: “Orada müdahale etsek üç ölü, yüz olurdu; kan akıtmak istemedik, bir de kamuoyu bunların gerçek yüzünü görsün istedik. Bir daha karşımıza çıkmassınlar.”

Yine kimi sivil polislerin göstericiler arasında yer aldığı ve silah kullandığı tanıkların anlatımından ve gazete haberlerinden anlaşılmıştır. Yaşamını yitirenler, baş ve göğüs gibi vücutlarının yaşamsal bölgelerinden tek mermiyle vurulmuşlardır. Ceza hukuku açısından bu tür ateşler, genellikle öldürme amacıyla yapılmış sayılır.

Kalın çizgileriyle böyle meydana gelen bu olay, olağan bir “zabıta vakası” mıdır? Yoksa bir tertip, bir provokasyon mudur? Olayın bir tertip olduğunu, daha önceden tasarlandığını ortaya koyan göstergeler bulunmaktadır. Mitingin daha başında saat 10 sularında, insanlar miting alanına gelmeye başladığı bir sırada, ortada silah kullanmayı gerektiren bir durum yokken, polis neden iki kişiye ateş etmiş ve öldürmüştür? Neden ölenlerin baş ve göğüs gibi bedenlerinin yaşamsal bölgelerine ateş etmiştir? Polis Görev ve Yetki Yasası'nın 16. maddesine göre polis, bu gibi durumlarda ancak “meşru müdafaa halinde, kendisine karşı yaşamsal bir tehlike doğuracak, başka türlü önlenmesi olanaksız silahlı bir saldırı olması halinde” silah kullanabilir. Öldürülenlerin silahlı olduklarına ve polise karşı silah kullandıklarına ilişkin bir bilgi bulunmadığı gibi,

böyle bir sav da ileri sürülmemiştir. Benzer koşullarda polis, korkutmak amacıyla havaya ateş açabilir, ama öldürmek için ateş edemez. Yürürlükteki yasa ona böyle bir yetki vermez.

Öte yandan, gerek bu olayda ve gerekse kimi kişilerin camları kırması, araba yakması ve benzer saldırı olayları karşısında polis neden göz yaşartıcı bomba kullanmamıştır, göstericilerin üzerine neden tazyikli su sıkamamıştır? Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi önündeki küçük öğrenci olayında bu yola başvurmuşken böylesine büyük bir mitingte bunu neden düşünmemiştir? Fenerbahçe Stadi'nda bekletildiği anlaşılan askeri birliklerden neden yardım istenmemiştir? Emniyet Müdürü Kemal Yazıcıoğlu'nun “Müdahale etmedik, halk onların gerçek yüzlerini görsün istedik” şeklindeki sözleri, bu sorulara inandırıcı yanıt olabilir mi? “Bir daha karşımıza çıkmassınlar” biçimindeki tehditlerin anlamı nedir? Bu tutumun arkasında başka bir hesap yok mudur? Olaydan hemen sonra açıklama yapan üst düzey yetkililerinin ve adalet bakanı eski polis şefi Mehmet Ağar'ın, yürürlükteki yasalara yeni hükümler getirileceğine, CMUK, Polis Görev ve Yetki Yasası vb. yasalarda değişiklik yapacaklarına ilişkin sözleri anlamlı değil midir? Olay yerinde üç kişiye ateş ederek ölümüne neden olan emniyet görevlileri, sanki görevlerini yapmış gibi, “Bundan sonra polis müsamahalı davranmayacaktır” biçimindeki açıklamalar, yeni baskılı bir dönemin habercisi değil midir?

6-7 Eylül olaylarında da böyle olmamış mıydı? 1977 1 Mayıs'da, otuz yedi kişi gözlerimizin önünde uzun namlulu silahlarla öldürülmüş, panzerler altında ezilmiştir ve suçluların bugüne kadar bulunmadığı bir gerçek değil midir? İşçi ve emekçi halk yığınları aleyhine ekonomik baskı önlemleri getiren 24 Ocak 1980 kararlarının normal koşullarda uygulanamayacağı görüldüğünden, doğacak tepkileri

önlemek için önce sıkıyönetim ilan edilmiş, daha sonra da 12 Eylül darbesi gelmemiş midir?

Ülkemizde ne zaman ekonomik ve siyasal baskı önlemleri getirilmek istense, benzer tertiplere başvurulagelmıştır. 1 Mayıs olaylarının görünmeyen kimi gizli güçlerin bir düzenlemesi (tertibi) olduğu ve kimi grupların da bu doğrultuda kullanıldığı inancındayız.

20.5.1996

Batı Cephesinde Yeni Bir Şey

Büyük Türk şairi Nâzım Hikmet, 1938 Harp Okulu olayında düşünceleri nedeniyle ve komünizm propagandası yapma savıyla Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde açılan düzmece bir dava sonunda “yirmi yıl ağır hapis cezası”na çarptırıldı. Dört kıta subayı ve bir askeri yargıçtan oluşan mahkeme, daha önce Harp Okulu Askeri Mahkemesi tarafından Nâzım Hikmet hakkında yine düşünceleri nedeniyle verilen on beş yıl ağır hapis cezasını birleştirerek, şairin yirmi sekiz yıl dört ay ağır hapis cezasıyla mahkûmiyetine karar verdi. O günkü Askeri Ceza Yasası'nda 141.-142. maddeler bulunmuyordu. Yasada yer almayan suçlar nedeniyle kimseye ceza verilemezdi (TCYM: 2). Ama baskı altında bulunan mahkeme, bu kuralı bir yana bırakarak suçu Askeri Ceza Yasası'nda bulunan “askeri isyana teşvik” olarak kabul etmiş ve hüküm oluşturmuştu. Bu hukuksuzluk karşısında Nâzım Hikmet'in, “Ceza hukukunda kanunsuz suç olmaz, Askeri Ceza Yasası'nda böyle bir suç yoktur (propaganda suçu). Mahkeme bana ceza ve-

remez” şeklindeki itirazına mahkemenin verdiği yanıt şöyle olmuştur: “İddia olunan komünistlik fikirlerinin neşrine teşebbüs keyfiyeti davaya mevzu teşkil etmiş, ancak Askeri Ceza Kanunu'nda ayrı bir hüküm bulunmadığından hadise askeri isyana teşvik mahiyetinde telakki olunarak 94. maddede tevfikân hüküm verilmiştir.”

Böylece, Ceza yasasının temel ve genel kuralı olan “Kanunsuz suç olmaz” ilkesi çiğnenmiş, yasaya aykırı bir karar oluşturulmuş. Daha sonra da Askeri Ceza Yasası'ndaki boşluğu doldurmak için sonradan çıkarılan bir yasayla 141.-142. maddeler Askeri Ceza Yasası'na eklenmişti. Bu da Nâzım'ın itirazının ne kadar haklı olduğunu açıkça gösteriyordu.

141.-142. maddeler 1936 yılından, Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi yürürlüğe girinceye kadar elli beş yıl yazarlar, sanatçılar, şairler, yayıncılar, öğretim üyeleri, öğretmenler, öğrenciler, bilim adamları, işçiler, sendikacılar, özetle düşünen tüm insanlar ve tüzel kişilerin tepesinde bir Demokles kılıcı gibi sallandı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra egemen sınıflar açısından artık gereksinme kalmayan bu maddeler yürürlükten kaldırıldı, ama (siyasal iktidarlara göre düşünce açıklama özgürlüğü tehlikeli kabul edildiğinden!) yerine Terörle Mücadele Yasası'nın yine düşünce açıklamasını cezalandıran 8. maddesi getirildi.

141.-142. maddelere dayanılarak Samsun Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılan ve savunman olarak bulunduğum davadan bu yana kırk altı yıl geçti, Nâzım Hikmet'in anlatımıyla, o günden beri “Kürenin etrafında 46 kerre döndü şu dünya”. 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde yine savunman olarak bulunduğum Dev-Genç, Türkiye Öğretmenler Sendikası, Aydınlık Dergisi, Köy-Koop, Barış, DİSK, TÖB-Der, TIP, TSIP, TKP, Halkevleri, Türkiye Yazarlar Sendikası ve daha birçok davada binlerce insan düşünceleri nedeniyle tutuklandı, yargılandı, cezaevlerinde çile doldurdu. Bu dö-

nemlerde adliye binalarında toplu basın mahkemelerinin koridorları yazarlar, şairler, öğrenciler, yayınevi sahipleri ve basın mensuplarıyla dolup taşı. Günümüzde de yine yüzlerce kişi düşünceleri nedeniyle yargılanıyor.

Üniversite öğretim üyeleri Haluk Gerger, Fikret Başkaya, ayrıca İsmail Beşikçi düşünceleri nedeniyle içeride-ler. Sendikacı Münir Ceylan, cezasını çekerek geçenlerde tahliye edildi. İşçi Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek, elinde valizi infaz bekliyor. Yaşar Kemal sıradadır.

Her devletin kendi varlığını koruma hakkı vardır. Kamu hukuku böyle söylüyor. Ama devlet, kendi varlığını düşüncelere karşı değil, şiddete ve eyleme karşı koruyabilir. Düşünce açıklamalarıyla mücadeleye kalkan devletin demokraside yeri olamaz. Açıklanan düşünceler doğru olabilir, yanlış olabilir... Özgür bir tartışma ortamında karşıt düşünceler açıklanarak gerçeğe varılabilir. Düşünce açıklamanın tek sınırı: Şiddettir. Şöyle de diyebiliriz: Düşünce açıklama özgürlüğünün sınırı yine düşünce açıklama özgürlüğüdür.

Adnan Özyalçın, geçen günlerde yazdığı “Düşünce Özgürlüğü” başlıklı yazısında: “Edebiyat, sanat bir tanıklıktır. Edebiyatçılar, yazar ve sanatçılar her çağda, her yerde günün tanığı olmuşlardır. Yaşadığı dönemde yaşadıklarını, yaşananları anlatarak bu tanıklığı gerçekleştirirler... Yalancı tanıklık yazar ve sanatçının işi değildir” diyor.

Nâzım Hikmet, “Memleketimden İnsan Manzaraları” ve “Kurtuluş Savaşı Destanı” ile Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın şiirsel tarihini yazmıştı. Otuz dört yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı, on dört yıla yakın bir süre cezaevlerinde yattı. Haklı bir değerlendirmeye Günümüz Türkiye'sinin Nasrettin Hocası olarak nitelenen Aziz Nesin, çağının büyük bir tanığıdır. Bu tanıklıktan rahatsız olanlar, onu yok etmek için planlar tezgâhlıyorlar.

Yazar, sanatçı ve şair halkının gözü, kulağı, dili ve özgür ortam da bilimsel ve sanatsal gelişmenin önkoşuludur. Düşünce açıklamasına konulan sınır, sonuçta toplumsal gelişmeyi köstekliyor. Çağdaş kimyanın kurucusu, “Doğada hiçbir şey kaybolmaz, hiçbir şey yeniden var olmaz” kuralını bulan Lavoisier'nin, “Cumhuriyetin bilginlere ihtiyacı yoktur” gerekçesiyle giyotine gönderilmesinden bu yana iki yüz yılı aşkın bir zaman geçti. Lavoisier bugün de yaşıyor. Tüm asılanlar, zindanlara atılanlar, asanları ve uydularını sorguluyorlar. Yönetilenler yönetenleri yargılıyorlar. Bu, tarihin şaşmaz yargısı. Artık insanlar, batı cephesinden yeni haberler bekliyorlar: Aydınlık, özgürlük haberleri...

3.3.1995

Bir TV Programının Düşündürdükleri

14 Haziran Çarşamba günü akşamı atv'nin Mini Siyaset Meydanı'nda, eski adalet bakanı Seyfi Oktay ile RP genel başkan yardımcısı Oğuzhan Asiltürk, anayasa değişiklik çalışmalarında anlaşmazlıklara neden olan, anayasanın 24. maddesini tartıştılar. RP, din ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen bu maddenin, “kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasal veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma... amacıyla... dini ya da din duygularını istismar edemez ve kötüye kullanamaz” diyen son fıkrasının kaldırılmasını istiyor. Oğuzhan Asiltürk konuşmasında, ceza yasasının 163. maddesi de aynı içerikteydi, bu maddeyi kaldırdık, artık anayasanın anlamını yitirmiş ve dayanaksız kalmış olan 24/son. maddesini de kaldırmak gerekir, diyor. CHP adına konuşan Seyfi Oktay da düşüncelerini özetle: “Bu madde din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına almıştır, vatandaş dinsel inanç ve ibadetlerinde özgürdür, ancak hiç kimse devletin sosyal, ekonomik, siyasal veya hukuki temel düzenini din kurallarına dayan-

dırma amacıyla din duygularını istismar edemez ve kötüye kullanamaz, bu madde devletin temel düzenini koruyan bir maddedir, anayasada kalması gerekir” biçiminde açıklarak 24/son. maddeyi savunuyor.

Nesnel gerçek odur ki, ülkemizde sağ iktidar ve partiler öteden beri *laik demokratik cumhuriyet* devlet şeklini ve özellikle *laiklik ilkesini* kendi çıkarlarına aykırı görmüşler, bu *ilkenin içini boşaltmak için* her türlü çabayı gösteregelmişlerdir. Turgut Özal, ceza yasasının 140., 141., 142. ve 163. maddelerini kaldırıyoruz diyerek, düşünce özgürlüğünü engelleyen maddeleri kaldırma maskesi altında, düşünce özgürlüğüyle ilgisi olmayan ve *laik cumhuriyet ilkesini koruyan 163. maddeyi* ortadan kaldırmıştır. Böylece Turgut Özal, laik devleti ortadan kaldırma ve teokratik devletin yollarını açma, giderek dini ve din duygularını kötüye kullanılarak iktidarda kalma çalışmalarına kapıları açmıştır. O günlerde 163. maddenin gerçek nitelik ve amacını değerlendiremeyen sol kesimden birçok kişi de, bu maddenin kaldırılmasına destek vermiştir.

163. maddenin kaldırılması teokratik devlet yanlıları için önemli bir adım olmuştur. Sağın temsilcileri bunu kendileri açısından bir zafer, büyük bir kazanım olarak kabul etmiş ve açıklamışlardır. Nitekim eski başbakan Yıldırım Akbulut, Terörle Mücadele Yasası'nın düşünce açıklamasını suç sayan 8. maddesi değişiklikleriyle ilgili olarak: “Cumhuriyet tarihinin en büyük demokratikleşme hareketini biz yaptık. 163. maddeyi kaldırdık. Terörle mücadele yasasını çıkardık, şimdi hükümet yeni yasa tasarısı ile 163. maddeyi geri getirmeye çalışıyor” açıklamasını yapmış, ANAP genel başkanı Mesut Yılmaz da, bu konuda, “163. maddeyi kaldırdık, artık bundan bizi kimse geriye döndüremez” demiştir.

Şimdilerde laik demokratik Cumhuriyete karşı başkaldıran gerici bir akım amacına ulaşabilmek için adım adım

ilerlemektedir. Ereklere, cumhuriyet devlet şeklinin temeli olan laiklik ilkesini ortadan kaldırmak ve dini ve din duygularını politikalarına alet ederek iktidarlarını sürdürmek ya da iktidara gelmek, adil nizam iddialarına karşın işçi ve emekçi halk yığınlarını ezen bir düzeni ayakta tutmak ya da sürdürmektir.

19.6.1995

Yeni Ceza Yasası Öntasarısı (Işık Kansu'nun Sorusuna Yanıt)

Türk Ceza Yasası, ülkemizin iki temel yasasından biridir (diğeri de Türk Medeni Yasası). Geçtiğimiz günlerde “Türk Ceza Yasası Öntasarısı” adı altında hazırlanmış bir tasarı basına açıklandı. Yapılan açıklamaya göre bu öntasarı; 22 Eylül 1984 tarihli ve 18523 sayılı Resmî gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren “temel kanunlarda çalışmalar yapmak üzere kurulacak komisyonların kuruluş ve çalışma usullerine ilişkin yönetmelik” hükümlerine göre kurulan bir komisyon tarafından hazırlanmış.

Bu öntasarı, hukuk açısından yaşamsal bir önem taşıyor. Çünkü ceza yasası temel bir yasadır. Değiştirilmesi güç ve bu nedenle de *kalıcı* bir yasadır. Bunu anlayabilmek için 1926 yılında yürürlüğe giren ceza yasasının altmış iki yıldan beri yürürlükte olduğunu ve daha ne kadar süre uygulanacağını düşünmek yeterlidir sanıyorum. Yine bu yasa elli dört önemli değişiklik görmüş, ama varlığını sürdürmüştür.

Temelde bu yasa tümünden değiştirilmelidir. Hümanist bir hukuk anlayışına uygun çağcıl bir yasa kendini uzun zamandan beri çok yönden dayatmaktadır. Bizim burada öne süreceğimiz düşünceler, ceza yasasının değiştirilmesi doğrultusunda değil, zamanlama, yöntem, komisyonların oluşturulması biçimi, bu komisyonlara katılması gereken kuruluşlar vb. bunlara ilişkindir. Yöntem'in, çoğu kez çalışmayı ve içeriği olumlu ya da olumsuz doğrultuda etkilediği de bilinmektedir.

Komisyon başkanı sayın Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in açıklamasına göre, adı geçen yönetmelik hükümleri gereğince komisyonda yirmi bir kişi görev almıştır. Bunlar arasında, Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri, yargıtay ve askeri yargıtay başkan ve üyeleri, hâkimler, yargıtay cumhuriyet savcıları, kanunlar genel müdürü, Türki Barolar Birliği adına Prof. Dr. Faruk Erem, profesörler, sekreter olarak görevlendirilen tetkik hâkimleri de vardır.

Komisyon listesinin incelenmesinden; TBB adına komisyona katılan Prof. Dr. Faruk Erem'in sağlık nedeniyle komisyondan çekildiği, ceza hukuku öğretim üyesi Prof. Dr. Çetin Özek'in komisyon üyeliğinden istifa ettiği, Prof. Dr. Duygun Yarsunat'ın ilk beş toplantıya katıldıktan sonra öteki toplantılara katılmadığı ve komisyondan ayrıldığı, hâkim Mahmut Acar'ın ilk üç toplantıya katılıp sonraki toplantılara katılmayarak üyelikten çekildiği, tetkik hâkimleri Mehmet Atatap ile Haluk Çolak'ın sekreter olarak görevlendirildikleri, kimi üyelerin kanunlar genel müdürlüğünde görevli kadrolu hâkimler olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çekilmeler üzerine ayrılan komisyon üyelerinin, TBB temsilcisi Prof. Dr. Faruk Erem'in ve öteki öğretim üyelerinin yerlerine yeni komisyon üyelerinin seçilmediği ve bu konuda herhangi bir işlem yapılmadığı, buna karşın komisyonun, çalışmalarını kalan üyelerle sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Başta komisyona niçin yirmi bir kişinin se-

çildiği, bunun hangi gerekçelere dayandığı, ayrılmalardan sonra eksik sayıların neden tamamlanmadığı anlaşılammıştır. Böyle bir çalışma yönteminin ciddiyet kurallarıyla açıklanamayacağı ortadadır.

Konunun en önemli yönlerinden biri de şudur:

Ceza yasası gibi çok önemli bir konunun, 12 Eylül baskı rejimi koşullarında ve bu koşullar ele alınması (Yönetmelik tarihi 1984'tür) ve değiştirilmek istenmesidir. Siyasal partilerin, basın, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, hukukçuların şikâyetçi oldukları ve kamuoyunun huzursuz bulunduğu bir ortamda (ki bu ortam günümüzde de sürmektedir), bütün bunların temel nedeni olan 12 Eylül anayasası değiştirilmeden, baskıcı öğelerinden arındırılmadan, daha doğrusu onun yerine demokratik bir Anayasa getirilmeden, Ceza yasasının değiştirilmesi hataların en büyüğü olacak, bunun tüm olumsuz sonuçları bizden sonraki kuşaklara yüklenecektir. Ceza yasasının birçok önemli ilkesi bu baskı anayasasıyla bağlantılıdır. *Baskıcı bir kaynaktan Hukuk devletine uygun yasalar üretilemez.* Bizler gibi 12 Eylül koşullarını yaşayanlar, 12 Eylül anayasası döneminde çıkarılan, hak ve özgürlükleri temelden kısıtlayıcı yasaları görenler, uygulamaların içinde bulunanlar bunun tanığıdır. Kutsal devlet kavramının anayasadan çıkarılması yeterli değildir. Geçtiğimiz ay ve yılların uygulamaları (Manisa, Meclis'te pankart açma, Gazi, Metin Göktepe, gösteri yapan öğrenciye idam istemi vb.) bu zihniyetin ve ortamın sürdüğünü göstermektedir. Bu açıdan, yeni ceza yasa tasarısı hazırlanırken en azından 1982 Anayasasının baskı hükümlerinin de göz önünde tutulması ve birlikte yeniden düzenlenmesi zorunludur.

Çalışmalardaki önemli bir eksiklik de üniversitelerin, Yargıtay'ın, Türkiye Barolar Birliği'nin, baro ve hukuk kuruluşları temsilcilerinin görüşlerinin alınmamış ve çağrılmamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Ceza hukuku'nun

bilimini yapan üniversitelerin tasarıya bilimsel açıdan çok şey kazandıracığı kuşkusuzdur. Ayrıca, uygulama deneyimlerinin biriktiği Türkiye Barolar Birliği, barolar ve hukuk kuruluşlarının görüşleri de tasarıya önemli katkılarda bulunacaktır. Bu tür konularda siyaset, bilimin önüne çıkarılmamalıdır.

Gerekçede haklı olarak üzerinde durulan *hukuk dili* sorunu da çözüme kavuşturulmalıdır. Hukukun dili çok eskimiştir. Hukuk fakülteleri öğrencileri yanında kırk-elli yaşlarındaki yargıçlar içinde bile bu dili anlamakta güçlük çekenlere rastlanmaktadır. Oysa hukuk herkes için geçerli olduğuna göre, halk bu dili anlamalıdır. Sayın adalet bakanı bütün bu eleştirilerimizin zaman kaybına neden olabileceğini düşünebilir. Bunu açıkladılar da. *Siyasal dürtülerde* böylesine temel bir yasanın Meclis'ten ivedilikle geçmesini uygun görebilir. Ama anımsatalım ki *ivedilik iyidir, ama güvenlikle birlikte yürütülürse.*

9.2.1988

IMF'ye Endeksli Demokrasi

Demokrasi ve demokratikleşme sözcüklerinin sık sık kullanıldığı, demokratikleşme paketlerinin hazırlandığı ve tartışıldığı, hâlâ tartışılmakta olduğu günlerde demokrasiden ve demokratikleşmeden ne anlaşılmalı gerektiği üzerinde durulmasında yarar vardır. Böylece, yapılmakta olan yasama çalışmaları, bu çalışmaların amacı, anlamı ve değişik kurum ve kitle örgütlerinin açıklamaları daha doğru değerlendirilebilecektir. Demokratik hak ve özgürlükler dediğimiz zaman akla gelen yaşama hakkı, düşünce açıklama özgürlüğü, örgütlenme, toplu sözleşme ve grev hakkı ve benzerleri, temel hakların başlıcalarını oluşturmaktadır. Yine söylemek gerekir ki, söz geçiren düşünce özgürlüğü ve örgütlenme haklarının temeldeki amacı, yönetilen sınıf ve katmanların kendi yaşam koşullarını, geçim olanaklarını iyileştirmek, emeklerinin karşılığını almak, yarattıkları değerlerden hakları olan paya sahip olmak ve onurlu bir yaşama kavuşmaktır. Bu hakları kullanarak işçi ve emekçiler

hakları olan ücretli, kamu görevlileri de hakları olan maaşı alma savaşımı verebilecektir.

İşte işçinin, emekçinin, kamu görevlilerinin ve tüm emeğiyle geçinen halk kitlelerinin bu yolda verecekleri savaşımında, hak ve özgürlüklerini genişleten yasal düzenlemeler demokratikleşme doğrultusunda atılmış adımlar olarak değerlendirilebilir; bu yolları tıkayan, zorlaştıran, engelleyen düzenlemeler ise antidemokratik ve baskıcı bir yönetimin uygulamaları olmaktan başka bir anlam taşıyamaz.

İnsanlık tarihi yaklaşık beş bin yıldan beri sınıflaşma sürecine girmiş ve sınıflar arası savaşım (mücadele) başlamıştır. Yönetilenler, yönetenlere karşı ekmek ve özgürlük savaşımı, emeğin karşılığını alma ve onurlu bir yaşama kavuşma savaşımı vermişlerdir. Yüzlerce yıldan beri sınıf savaşımı tarihsel gelişmenin motoru, itici gücü olmuştur. Bu süreç içinde dünyanın değişik ülkelerinde bu alanda meydana gelen gelişmeler, o ülkelerin demokrasi alanında ulaştıkları aşamaları göstermektedir. Siyasal iktidarın ve onların temsilcilerinin bu hak ve özgürlük mücadelesi karşısındaki tutumları da gelişmede önemli bir rol oynamıştır.

Ülkemizde yüz elli yılı aşkın bir zamandan beri demokrasi doğrultusunda şu ya da bu oranda, şu ya da bu biçimde savaşım verilegelmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrencilik yaşamımızın başladığı 1940'lı yıllarda antidemokratik yasalara karşı bir savaşım başlatılmış, bu savaşımın başını Tan gazetesi yazarları çekmişti. Bu gazete, yasaların antidemokratik hükümlerden arındırılması ve bu nitelikteki yasaların değiştirilmesi doğrultusunda bir kampanya açmıştı. Aradan yarım yüzyılı aşkın bir zaman geçmiş olmasına ve demokrasi güçlerine gösterilen tüm çabalara karşın Türkiye'de düşünce açıklama ve örgütlenme özgürlükleri hâlâ gerçekleşmemiştir.

27 Mayısın getirdiği 1961 Anayasası işçi sınıfına, emekçi halk yığınlarına, kamu görevlilerine ve öteki halk

kesimlerine demokratik haklar tanımış, demokrasi savaşımında ileriye dönük atılımlara, açılımlara olanaklar sağlamıştır. Ancak bu haklardan rahatsız olan ve çıkarları bozulan egemen sınıflar, 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbeleri sonunda bu anayasayı ortadan kaldırmışlar, kendi deyimleriyle 1961 Anayasasını “Türk ulusu için lüks” olarak nitelmişler, Türkiye insanını demokratik haklara yakıştır, yaraşır (layık) görmemişlerdir. 12 Eylül faşizmi, bu anayasa yerine bugün tüm partilerin sözde antidemokratik bulduğu, ama değiştirmeye yanaşmadığı, baskıcı bir anayasayı, 1982 Anayasasını getirmiştir. (Son on altı maddelik değişiklik, kısıtlanan temel haklara değinmemiş, gümrük birliğine girmek amacıyla yapılmış göstermelik bir düzenlemedir.)

Türk-İş, DİSK ve Hak-İş, anayasanın ve sendikal yasaların işçinin özellikle grev ve toplu sözleşme hakkına getirdiği kısıtlamaların kaldırılmasını istemektedir. Kamu görevlileri, kendilerine daha önce 1961 Anayasasıyla tanınan sendika kurma hakkının verilmesini, toplu sözleşme hakkının da tanınmasını savunmaktadırlar. Ama siyasal iktidarlara, emek-sermaye terazisinde ağırlıklarını sermaye kefesine koyarak bu haklı ve demokratik istekleri geri çevirmektedir.

Eski cumhurbaşkanı Turgut Özal, “Ben zenginleri severim” sözleriyle kendi sınıfsal konumunu gözler önüne sererken, başbakan Tansu Çiller de, Odalar ve Borsalar Birliği'ni ziyaretinde, birlik yönetici ve temsilcilerine: “Sizlere, ülkemizin cefakâr ve vefakâr insanlarına hesap vermeye geldim” diyerek sermaye temsilcilerinin yanında yer aldığını açıkça ortaya koymuştur. Yine başbakan, emeklilik yaşının elli beş mi olsun altmış mı olsun tartışmalarında ve işçinin ücret zammı istemlerinde bu isteklere karşı çıkmış ve “Ben IMF'ye söz verdim” diyerek tartışmaları noktalamıştır.

Oysa Türk-İş'e bağlı iki yüz bin işçi gülünç bir zam kararına karşı çıkma ve haklarını isteme amacıyla Ankara so-

klalarında yürürken ve yine yüz elli bin kamu görevlisi, sendikal hakları için Kızılay alanını doldururken, başbakan bunları görmezlikten gelmiştir. Anlaşılmıştır ki, başbakanın bir eylem karşısında duyarlılık göstermesi için bu eylemin sermaye kuruluşları tarafından yapılması ya da IMF'den talimat verilmesi gerekmektedir. IMF'nin uluslararası sermayenin parasal örgütü ve emperyalizmin bir uzantısı olduğu düşünülürse konu daha da açıklığa kavuşmaktadır. Başbakan Tansu Çiller, özelleştirme konusunda da aynı tavrı sergilemiştir. Koalisyon ortakları özelleştirme ve demokratikleşme konularının birlikte ve eşzamanlı çözümlü için anlaştıkları halde başbakan, Meclis'i geceleri sabahlara kadar çalıştırarak, milletvekillerine gece yarısı yemekler vererek halkın çıkarlarına ters düşen özelleştirme yasa tasarısını Meclis'ten geçirmiş, ama koalisyon ortaklarını oyalayarak demokratikleşme programını sürekli ertelemiştir. CHP'nin katkılarıyla Meclis'ten geçirilen on altı maddelik anayasa değişikliği, demokratikleşme konusunda devde kulak bir değer bile taşımadığı, gümrük birliğine girmek için uygulanmış bir taktik olduğu halde halkımıza, “sivilin bir anayasa zaferi” olarak sunulmuş ve kamuoyunu aldatma çabasına girilmiştir.

Önümüzdeki aylarda demokratikleşme, ücret zamları, grev erteleme girişimleri yine Türkiye'nin önemli gündem maddeleri arasında yer alacaktır. İşçi ve emekçi sınıfların, kamu görevlilerinin ve tüm emeğiyle geçinenlerin açıklamaya çalıştığımız bu gerçekleri gözden uzak tutmadan, tüm hukuksal ve yasal olanakları kullanarak IMF ve benzeri yabancı sermaye kuruluşlarının isteklerinden bağımsız bir tavırla haklarını savunmaları tarihsel görevleri olduğu gibi kendilerinin, ailelerinin ve aynı konumda bulunan tüm yurttaşların çıkarları gereğidir.

5.10.1995

8. Maddeye İptal İstemi

Terörle mücadele yasası ve yasanın yoğun tartışmalara konu olan 8. maddesi Turgut Özal'ın girişimiyle 12.4.1991 tarihinde yürürlüğe girdi. Dört yılı aşkın bir süreden beri uygulanmakta olan bu yasa yoğun eleştirilere konu oldu. Böyle bir yasaya gerek bulunmadığı, ceza yasasında terörü önleyici hükümlerin var olduğu, gerek görülüyorsa bu yasa da değişiklikler yapılarak amaca ulaşılabilceği, yasanın terörü tanımlayan 1. maddesiyle 8. maddesinin her yöne çekilebilir, elastiki ve bu nedenle de “suçların yasallığı” ilkesine aykırı bulunduğu, düşünce açıklamasını cezalandıran 8. maddenin, kaldırılan 141.-142. maddelerin yerini aldığı, bunun bir aldatmaca olduğu ve yine yasanın sözü geçen 1. ve 8. maddelerinin Anayasaya aykırı bulunduğu, bu eleştirilerin bir bölümünü oluşturuyordu.

SHP, bu yasanın 12. maddesi ile geçici 4. ve 9. maddelerinin anayasaya aykırı olduğunu ileri sürerek, 10.5.1991 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açtı. Davaya konu yapılan on iki madde arasında 8. madde de vardı; an-

cak SHP bu maddenin yoğun tartışmalara konu olan, düşünce açıklamasını cezalandırdığı açık olan ve geçtiğimiz günlerde İstanbul Devlet Güvenlik mahkemesi savcısı Aytaç Tolay tarafından anayasaya aykırı olduğu ileri sürülen birinci fıkrasını dava konusu yapmamış ve dava dışı bırakmıştı. Yani bu fıkra yargı denetimi dışında kalmıştı. Açılan dava sonunda Anayasa Mahkemesi, 31.3.1992 tarih ve 991/18-992/20 sayılı kararıyla yasanın terörü tanımlayan 1. maddesi ve bu madde kadar önemli öteki maddeleri hakkındaki istemleri ret etmiş, iptal istemlerinin küçük bir bölümünü kabul etmiş ve karar oyçokluğuyla alınmıştır.

Yasanın yürürlükte bulunduğu dört yıllık süre içinde yazarlar, sanatçılar, bilim adamları, parti başkanları, sendika başkanları, yayıncılar 8. maddenin birinci fıkrasına ve öteki maddelere göre yargılanmışlar ve cezalandırılmışlardır. Yazarlar ve yayınevleri milyarlarca lira para cezasına çarptırılmışlardır.

Geçtiğimiz günlerde İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemeleri savcısı Aytaç Tolay, “Düşünceye Özgürlük” kitabının doksan dokuz yayıncısıyla ilgili düzenlediği iddianamede, 8. madde hakkında Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılması isteminde bulunmuştur. Devlet Güvenlik Mahkemeleri savcısı bu isteminde: “Anayasanın uluslararası sözleşmelerle birlikte yorumlanması gerektiğini, bunun yapılması halinde de devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan propaganda yapılmasını cezalandıran 8. maddenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10/2. ve 17. maddelerine aykırı düşüğünü ve maddenin başında yer alan “hangi yöntem, maksat ve düşünceyle olursa olsun” biçimindeki genellemenin düşünceleri açıklamaya hak ve özgürlüğünü “zedelemekten öte ortadan kaldırdığını” ileri sürmüştür (Cumhuriyet, Hürriyet 25.5.1995).

Öte yandan Anayasanın 13. maddesi, “temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik top-

lum düzeninin gereklerine aykırı olamaz” demektedir. Düşünce açıklama özgürlüğü demokratik toplum düzeninin ayrılmaz bir parçası olduğuna göre, 8. maddenin anayasanın 13. maddesine aykırılığı kendiliğinden anlaşılır.

Savcının iddianamesinde, ayrıca ceza yasasının 162. maddesinin de, “insan hakları sözleşmesi ve anayasanın demokratik hükümleriyle bağdaşmadığı” ileri sürülmüştür. 162. madde, çeviri yayınların yoğunluk kazandığı 12 Mart öncesinde uygulanmaya başlandı. Bu maddeye göre, yasanın suç saydığı yayınları nakletmek de suçtur ve aynı cezayla cezalandırılır. Böyle bir yayını nakleden, yani yeniden yayımlayan kimse, bu yayının içeriğine katılmadığını ya da sorumluluğu başka bir kimsenin üstlendiğini yayında açıklamış olsa bile sorumluluktan kurtulamaz. Bu madde, geçmişte, daha çok yabancı ülkelerin sosyal mücadele tarihlerini çevirerek yayımlayan yayınevleri ya da çevirmenler hakkında uygulanagelmiştir. Şimdi de, yerli yayınlar hakkında uygulanmak isteniyor. Böylece, yurttaşların, aydınların, bilim adamlarının yabancı ülkelere ilişkin sosyal ve siyasal tarihleri, gelişmeleri okumaları, öğrenmeleri yasaklanarak kültürel çalışmalara engeller getirilmiştir. Böyle bir yayın; eleştiri, bilimsel araştırma ve inceleme amacıyla nakledilmiş (yeniden yayımlanmış, alıntılanmış) olsa da yayımlayan sorumluluktan kurtulamamaktadır. Bu açıdan 162. madde anayasanın bilim ve sanat özgürlüğünü düzenleyen 27. maddesine aykırı düşmektedir.

Bu duruma göre inceleme konusu maddelerin, Anayasa Mahkemesi'nin denetimine sunulması, konulara açıklık getirecek ve tartışılmasına olanak sağlayacaktır.

28.5.1995

Laiklik ve Anayasa Değişiklikleri

Anayasanın yirmi bir maddesine değişiklikler getiren yasa tasarısı TBMM başkanlığına verildi. Meclis başkanı sayın Hüsametdin Cindoruk, bu tasarı için, “*Bu bir devrimdir*” dedi. Nedense, benzer konularda abartılı deyimler kullanmayı seviyoruz. Ceza Yargılamaları Usulü Yasasında (CMUK) değişiklikler yapıldığı zaman, kimi değerli hukukçular, “*Bu bir devrimdir*” demişlerdi. *Oysa bu yasa değişiklikleri, olağanüstü hal bölgelerinde işlenen suçlarla Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görevine giren suçları (bunlar siyasal suçlardı) yasanın kapsamı dışında tutarak ve böylece yasaların genellik, eşitlik, nesnellik ilkelerini bir yana iterek CMUK'u hedefinden uzaklaştırmış, antidemokratik bir hale getirmişti.* Uygulamalar da 12 Eylül döneminden farksızdır.

Anayasanın yirmi bir maddelik değişiklik tasarısının bir devrim niteliği taşıyıp taşımadığı, bu değişiklik önerilerinin geçtiğimiz yıllarda en çok yakınma konusu olan *düşünce, örgütlenme, basın, işkence* vb. insanın temel hak ve özgürlükleriyle ne oranda ilgili bulunduğu ve 12 Eylül fa-

şizminin getirdiği 1982 Anayasasından sonra, halkımızın beklentilerine yanıt verip vermediği incelenabilir ve incelenmelidir. Başka bir yazının konusu olabilecek böyle bir incelemenin, sayın Cindoruk'un nitelemesine hak veremeyeceği inancında bulunduğumuzu belirttikten sonra biz, bu tasarıda yer verilmeyen, SHP-CHP ortak kurultayından sonra ele alınacağı açıklanan ve vicdan özgürlüğü ile laiklik konularını düzenleyen anayasanın 24. maddesi üzerinde kimi noktalara değinmek istiyoruz.

Ülkemizin geleceği bakımından yaşamsal önemi göz önüne alınarak bu konunun enine boyuna tartışılması ve çağdaş toplumsal bir düzeni gerçekleştirecek ve güvence altına alacak bir doğrultuda çözüme kavuşturulması, inancımıza göre zorunludur.

Laiklik ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen anayasanın 24. maddesinin partiler arasında tartışma konusu yapılan son fıkrası 1961 Anayasasından aynen alınmıştır. (Mad. 19) Bu maddeye göre:

“Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasal veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.”

Görüldüğü gibi bu madde demokratik ve laik cumhuriyet devlet şeklini güvence altına alan bir hüküm getirmiştir.

İşte Refah Partisi ile ANAP ve DYP'nin büyük bir bölümü bu maddeyi değiştirmek ve ülkemizde teokratik bir devlete giden yolları açmak istemektedirler. Geçtiğimiz yaz aylarında sayın Mesut Yılmaz 24. madde tartışmaları yapılırken, “Biz 163. maddeyi kaldırdık, eserimize sahip çıkıyoruz” demiş ve Refah Partisi de ANAP'ı desteklemişti (Cumhuriyet

16.6.1994). Ceza yasasının Turgut Özal döneminde kaldırılan 163. maddesinin laikliği koruyan bir madde olduğu düşünülürse, bu *eser'in* “şeriat devletine giden yolun kapılarını açmak”tan başka bir anlam taşımadığı kendiliğinden anlaşılır. Böylece, bu partiler, “biz daha önce laiklik karşıtı çalışma ve örgütlenmeleri yasaklayan 163. maddeyi kaldırdık, şimdi sıra bu maddenin anayasal temeli olan 24. maddeyi değiştirmekte” demektedir.

Anımsanacağı gibi Terörle Mücadele Yasası'nda yapılması düşünülen değişiklikler tartışılırken, ANAP taslakta bulunan “*Dinci Terör*” maddesine karşı çıkmış ve taslağın yasalaşmasına engel olmuştu. Madde şöyleydi:

“Devletin sosyal, ekonomik veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırmak amacıyla şiddet veya tehdide başvuranlar...” terör suçu işlemiş sayılırlar.

Görüldüğü gibi bu madde *dinsel inançları değil*, şeriat devleti kurmak için *şiddete baş vuranları* cezalandırmak istiyordu. Sivas'ta otuz yedi yazar, şair, sanatçı ve aydın insanın “şeriat isteriz, Kemalizm ve laiklik gidecek, şeriat gelecek” sloganları atarak tahrik edilmiş gerici bir topluluk tarafından yakılarak öldürülmesi, İstanbul'da Taksim ve Ankara'da Kızılay alanlarında şeriat sloganlarıyla toplantı ve yürüyüşlerin yapılması (ki daha sonra Anıtkabir'de şeriatçı saldırı olayı gelecektir), dinci terör örgütlerinin ve eylemlerinin ceza yaptırımını altına alınmasını zorunlu hale getirmişti. Demokratik ilkelerin şiddeti reddettiği gerçeğini unutan ya da unutmış görünen ANAP, her nedense terör konusunda ikili ölçüler kullanmakta, dinci terör dışındaki terör hareketlerine karşı çıkarken dinci teröre kapıları açık tutmaktadır.

Demokratik, laik ve sosyal cumhuriyeti, teokratik bir devlet yürüncesine itmenin tehlikelerini görme, anlama ve

ülke çıkarlarını politik çıkarlara yeğ tutma zamanı gelmiştir.

Günümüzde önemli sorun şudur:

Şeriat devleti mi? Laik demokratik cumhuriyet mi?

Kişisel, sınıfsal ve partisel çıkarlar mı? Yoksa çağdaş bir Türkiye mi?

23.1.1995

163. Madde

28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu, hükümetin dikkate almasını istediği önlemleri içeren dört maddelik bir bildiri yayımlamış ve bu bildiri oybirliğiyle kabul edilmiştir. Bildiri'nin 4. maddesinde şöyle denilmiştir: “Toplantıda bilhassa Anayasa ve Atatürk milliyetçiliğine bağlı demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olarak belirlenen Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı çağdışı bir kisve altında zemin oluşturmaya yönelik rejim aleyhtarı faaliyetler de gözden geçirilmiş... Türkiye'de laikliğin sadece rejimin değil aynı zamanda toplum huzuru ve demokrasinin de teminatı ve bir yaşam tarzı olduğu” saptanmış; “... aksine davranışların toplumumuzda huzur ve güveni bozarak yeni gerginliklere ve yaptırımlara neden olacağı değerlendirilmiştir...”

Milli Güvenlik Kurulu alınmasını uygun gördüğü önlemler konusunda yirmi maddeden oluşan ikinci bir bildiri hazırlamış ve bunları başbakan ve başbakan yardımcısına göndermiştir. Bu ikinci bildiride, “*Türk Ceza Yasasının 163.*

maddesinin kaldırılmasından sonra aşırı dinci akımlara yönelik önlemlerde bir aksama olmuştur. Bu eksikliğin giderilmesini sağlayacak bir yasal düzenleme yapılmalıdır” denilmiştir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun yukarıya alınan saptamaları, değerlendirme ve önerileri, öteden beri bu alanda uzman anayasa hukuku profesörlerinin ve bizim savunageldiğimiz düşüncelerdir.

163. maddenin amacı nedir? Bu madde “laikliğe aykırı olarak, devletin içtimai veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden kimseleri” cezalandırmıştır. Maddenin dördüncü fıkrası da, *bu amaçla*, “veya siyasi menfaat veya şahsi nüfuz temin ve tesis eylemek maksadıyla dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek” her ne suretle olursa olsun propaganda yapanlara ceza yaptırımını getirmiştir. Görülüyor ki, ceza yasasının bu maddesi, anayasanın 2. maddesinde tanımlanan demokratik ve laik cumhuriyeti gerici (İrtica) girişimlere karşı güvence altına almak ve onu olası saldırılara karşı korumak amacıyla düzenlenmiştir.

163. madde, bir yandan laikliğe karşı eylemleri yaptırım altına alırken, vatandaşların din ve inanç özgürlüklerini koruyup güvence altına almıştır. Başka bir deyişle, maddenin amacı, anayasanın güvencesi altında bulunan din ve inanç özgürlüğünü sınırlamak değil, laiklik ilkesine aykırı olarak devletin temel düzenini dinsel inançlara uydurma, yani şeriat devleti kurma girişimlerini önlemektir. Temelde laikliğin niteliklerinden biri de din, vicdan ve inanç özgürlüğünü sağlayan ve onu güvence altına alan bir ilke olmasıdır.

Türk Ceza Yasası'nın değiştirilmesi hakkında adalet bakanlığınca hazırlanan raporda, bu amaçla ilgili ilginç bir

saptamaya yer verilmiştir: “Devlet nizamını, dini esaslara uydurmak isteyen bir cemiyet, vicdan ve din hürriyetine en geniş tahdidi (sınırlamayı) koymuş olur... Millet efradının (bireylerin) tam bir vicdan hürriyeti ile dilediği dine intisap etmesi ancak devlet nizamının dinlerin müdahalesinden masun (korunmuş) kalmasıyla mümkün olur” (TBMM tutanak dergisi, c. 20, s. 18).

Başbakanın geçtiğimiz günlerde ileri sürdüğü, “163. madde insan haklarına aykırı olduğu için kaldırılmıştır” savı gerçek dışı ve sadece laiklik karşıtı girişimleri gözlerden saklama amacı gütmektedir. Maddenin gerekçesi ve düzenlenme amacı bu savı yalanlamaktadır.

163. maddenin kaldırılış nedenine gelince: İktidarda bulunan sağ partiler, öteden beri halkın din duygularını kendi politikalarına alet etme ve oy avcılığı yapmada yarış içinde oldu. Onlar için önemli olan, iktidar olma ve iktidarın nimetlerinden yararlanmaydı. 1950'lerden bu yana (özellikle) sürekli laiklik ilkesinden tavizler vererek, hatta onu bir kenara iterek bugünlere doğru yol aldılar. Başta Öğretim Birliği Yasası olmak üzere devrim yasalarını yok saydılar. Kuran kursları ve gereğinden çok fazla imam hatip okulları açarak şeriat devletine giden yollara taş döşediler. Turgut Özal, bu yolu daha da açmak için ceza yasasının laiklik ilkesini koruyan, şeriat devleti kurma girişimlerini cezalandıran, bu niteliğiyle devrimci bir madde olan ve yukarıda niteliği ve amacı açıklanan 163. maddeyi kaldırdı. Bununla da kalmadı. Terörle Mücadele Yasası'nın 23. maddesiyle, 29 Nisan 1336 tarihli *Hiyaneti Vataniye Kanunu*'nu da kaldırdı. Bu tür yasama çalışmalarının gerçek amacını anlayabilmek için, bu yasanın 1. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarını okumakta yarar vardır. Buna göre: “Dini ve mukaddesatı diniyeyi siyasi gayelere esas ve alet ittihazi maksadıyla cemiyetler teşkili memnudur. Bu kabil cemiyetleri teşkil edenler veya cemiyetlere dahil

olanlar *haini vatan addolunur*” (Fıkra 2). “Dini veya mukaddesatı diniyeyi alet ittihaz ederek şekli devleti tebdil ve tagyir alet ittihaz ederek her ne suretle olursa olsun ahali arasına fesat ve nifak ikası için gerek münferiden ve gerek müctemian kavli veya tahriri (sözlü veya yazılı) veya fiili bir şekilde veya nutuk iradı veyahut neşriyat icrası suretiyle harekette bulunanlar kezalik (*yine*) *haini vatan addolunur*” (Fıkra 3).

Turgut Özal ve yandaşları, düşünce özgürlüğünü gerçekleştirme ve ceza yasasının 140., 141., 142. maddelerini kaldırma maskesi altında 163. maddeyi ve Hiyaneti Vataniye Kanunu'nu kaldırmış ve bugünkü şeriat devletine doğru gidişin hazırlıklarını yapmıştı. 163. maddenin düşünce açıklama özgürlüğüyle ilgisi yoktu. Halkın din duygularını siyasete alet etmenin, laik demokratik cumhuriyeti yıkarak yerine şeriat devleti kurma girişimlerinin düşünce açıklama özgürlüğüyle ilişkisi olamazdı. Bu, aynı zamanda bir anayasa suçunu oluşturabilirdi.

Nitekim, Türkiye'nin yetiştirdiği ve üniversitelerde görev yapan özgün öğretim üyeleri Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Bahri Savcı, Prof. Muammer Aksoy, Prof. Turan Güneş, daha sonraları Prof. Mustafa Altıntaş ve biz 163. maddenin devrimleri koruyan bir hüküm getirdiğini ve *kaldırılmaması* gerektiğini savunduk. Gelişmeler bu değerlendirmeleri haklı çıkardı.

MGK'nın bildirisinde gündeme getirdiği 163. maddenin niteliği, amacı ve kaldırılış nedenleri bunlardır.

Görülüyor ki, 163. maddenin Ceza Yasasından çıkarılması, laiklik karşıtı örgütlenme, eylem ve girişimleri yapırsız ve başıboş bırakmıştır.

Polisin Görev ve Yetkisi

Geçtiğimiz 24 Haziranda Ankara'da Hatay sokakta emniyet görevlilerinin Emek Partisi tarafından düzenlenen basın toplantısına karşı giriştiği saldırıyı televizyon ekranlarında izledik ve basında okuduk. “Saldırı” sözcüğünü gelişigüzel kullanmıyoruz. Çünkü daha önce meydana gelen birçok olayda olduğu gibi bu olayda da polis, yasanın kendisine verdiği görev ve yetkileri bir yana bırakarak toplantıya katılanları dövmüş, kafalarına, yüzlerine copla vurarak yaralamış ve tekmelemiştir. Bu, yasal bir görev yapma değil, bir saldırdır.

Eski polis şefi, olay tarihinde adalet bakanı Mehmet Ağar, yaptığı açıklamada, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na aykırı toplantı yapıldığını ve polisin bu nedenle toplantıya müdahale ettiğini ileri sürmüştür. Bu açıklama, olay yerinde polisin uyguladığı yasadışı şiddete, zorbalığa ve işlediği suçlara kılıf bulma çabasından başka türlü açıklanamaz. 12 Eylül yasalarından olan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na göre bile yasadışı bir toplantı karşı-

sında polisin, önce topluluğa megafonla uyarıda bulunması, toplantının yasadışı olduğunu ve dağılmalarını söylemesi, dağılmadıkları halde zor kullanılarak toplantının dağıtılacağını bildirmesi gerekir.

Olay yerinde bulunanların anlatımlarından ve basına yansıyan haberlerden, polisin böyle bir uyarıda bulunmadığı, yasa hükümlerini yerine getirmeden saldırıya geçtiği, topluluğun içine dalarak insanları gelişigüzel dövdüğü, copladığı ve yaraladığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki, yasanın polisten istediği “uyarıda bulunma” görevinin amacı topluluğun kendiliğinden dağılmasını sağlamaktır. Uyarıya uyulmaması halinde, polis zor kullanarak toplantıyı dağıtabilecektir. Zor kullanma demek de insanları dövmek, kafa ve yüz gibi yaşamsal yerlerine copla vurarak yaralamak değil, onu toplantı yerinden uzaklaştırmaktır. Oysa polis, televizyon ekranlarında gördüğümüz gibi dağıtma görevi yapmamış, kadın-erkek-çocuk ayırımı yapmadan insanları dövmüş ve yaralamıştır. Dayaktan ayakta duramaz hale gelerek yere yığılmış, hareketsiz kalmış bir insanı dövmeye devam etmenin ve onu tekmelemenin dağıtmakla ne ilgisi olabilir?

Polis Görev ve Yetki Yasası polise, vatandaşın canını koruma ve ona yardım etme görevini vermiş, ama dövme ve yaralama yetkisi tanımamıştır. Dövmek ceza yasasına göre suçtur. İstanbul emniyet müdürünün daha önce söylediği, “bir daha karşımıza çıkmasınlar” biçimindeki intikam yüklü sözleri, bu tür olaylarda görev alan polislerin başvurduğu şiddeti ve zorbalığı açıklıyor sanıyoruz.

Öfkeli yargıç nasıl adalet üretemezse, öfkeye ve intikam duygularına bürünmüş emniyet görevlisi de yansız görev üretemez, vatandaş bundan tedirgin olur ve devlete güvenini yitirir.

Ayrıca, polisin şeriatçı, sağcı, ırkçı gösteri ve eylemler karşısında suskun ve seyirci kalırken; demokrasiyi, insan haklarını, emeğin hakkını, maaş ve ücretlerin artırılmasını

isteyen ve savunan işçi, memur ve emekçi kesimlerin etkinlikleri karşısında saldırıya geçmesi ve şiddete başvurmaması, böylece vatandaşlar arasında düşüncelerine göre çifte standart uygulaması nasıl açıklanacaktır? Kamu görevlilerinin ve polis memurlarının vatandaşlar arasında ayırım yapmaması, yansız davranması anayasanın ve yasaların gereği olduğu halde, olaylar ve uygulamalar polisin görev yaparken yan tuttuğunu, kimilerini kimilerine karşı koruduğunu, kimilerine de peşinen karşı bir tutum içinde olduğunu göstermektedir. Bu da polis kadrolarının oluşturulmasında egemen olan partizan tutumun bir sonucudur.

Yöneticilerin “*Polisi korumazsak görev yapamaz*” düşüncesi yanlıştır. Tüm kamu görevlileri ve polis, görevlerini yasalara uygun olarak yapmalıydılar. Görev ve yetki dışına çıkılması ve giderek suç işlenmesi, hangi gerekçeyle olursa olsun hukuk devletinde koruma göremez. Aksi halde, koruyan da suça katılmış olur.

27.6.1996

Şevket Kazan'dan Adalet Kolluğu

Adalet bakanı Şevket Kazan'ın “*adli kolluk yasa tasarısı*” adıyla bir yasa tasarısı hazırladığı, yüz altmış bin kişilik emniyet örgütü dışında, cumhuriyet savcılarının emir ve gözetiminde on bin kişilik bir adli kolluk örgütünün kurulacağı gazete haberleri arasında yer aldı.

Adalet kolluğu (adli zabıta) ülkemizde öteden beri ceza adaletinin gerçekleşmesini amaçlayan ceza hukuku öğretim üyelerinin, Türkiye Barolar Birliği'nin ve çağcıl bir hukuk anlayışını savunan hukukçuların üzerinde önemle durdukları bir konudur. Böyle bir kolluk kurulmak istenmesinin amacı, ülkemizde öteden beri uygulanagelen işkencenin önlenmesi, hazırlık soruşturması aşamasında zanlının her türlü baskıdan uzak, serbest iradeyle anlatımda bulunması ve dava açıldığı hallerde yargı organlarının doğru ve haklı bir karara varabilmesi ve giderek adaletin gerçekleşmesidir.

Bu amaca ulaşabilmek için emniyet örgütünün dışında (ya da ondan bağımsız) cumhuriyet savcılarının emir ve

gözetiminde bir kolluk oluşturulacak, zanlı kişiler bu kolluk tarafından savcılıklarca verilecek emirler çerçevesinde izlenecek, yakalanacak, ev ve işyerlerinde arama yapılacak, kimlikleri saptanacak ve hazırlanan dosya toplanan kanıtlarla birlikte cumhuriyet savcılarına teslim edilecektir. *Zanlının anlatımı, cumhuriyet savcısı tarafından alınacak ve saptanacaktır.* Böylece, zanlıya işkence yapılması, baskı altında gerçeklere aykırı anlatım düzenlenmesi önlenecik ve vatandaş güvence altına alınacaktır. Kurulacak bu kollukta görev yapacak emniyet personelinin atama, yer değiştirme ve özlük haklarının, bağımsız görev yapmalarını sağlayacak bir statü çerçevesinde düzenlenmesi sağlanacaktır.

Daha önceki koalisyon döneminde adalet bakanı Seyfi Oktay tarafından yine “*adli kolluk yasa tasarısı*” başlığı altında bir adalet kolluğu yasa tasarısı hazırlanmış, ancak sayın bakanın tüm çabalarına karşın, bizim de kimi yönlerini eleştirdiğimiz bu tasarı komisyonları aşarak TBMM'ye ulaşamamıştır.

O günlerde emniyet örgütü bu tasarıya karşı çıkmış, İstanbul'da Sepetçiler Kasrı'nda bu konuda düzenlenen ve Prof. Dr. Köksal Bayraktar tarafından yönetilen bir panelde dönemin İstanbul emniyet müdürü Necdet Menzir tasarının “*otoriteyi dağıtmakta, yetkiyi bölmekte*” olduğunu söylemiş ve sorumluluğun İçişleri Bakanlığı'ndan alınarak Adalet Bakanlığı'na verilmesinin yanlış olduğunu savunmuştur.

Panelden sonra bu sütunlarda yazdığımız bir yazıyla sözü edilen görüşün; yürütme ve yargı erklerinin yanlış anlaşılmasından, konuya sadece yürütme, yönetim ve otorite açısından bakılmasından ve çağdışı kalmış kutsal bir devlet anlayışından kaynaklandığını açıklamıştık. Oysa gerçek, bu itirazın tam tersiydi. *Sorgu yapma yargı organının göreviyken yargının bu görevini, yürütme organının bir memuruna vermesinin, anayasanın yasama, yürütme ve yargı*

olarak düzenlediği güçlerin ayrılığı ilkesine aykırılığı açtı. Uygulamada işkence ve insan haklarının ihlali biçiminde ortaya çıkan sonuçlar da düşüncemizi doğruluyor ve bugün de doğrulamaktadır.

Özet olarak söylemek gerekirse diyebiliriz ki, her tür partizan tutumlardan uzak, nesnel bir yaklaşımla ve sadece ceza adaletini sağlamak amacıyla düzenlenecek bir adalet kolluğu yasası, işkence olgusunu büyük oranda önleyecek, adalete uygun karar vermede yargı organlarına yardımcı olacaktır.

Ancak burada, içinde bulunduğumuz siyasal ortamı göz önüne alarak bir kuşumuzu açıklamayı görev sayıyoruz:

REFAHYOL'un uzun olmayan iktidarı döneminde görülmemiş aşırı partizanca uygulamaların içine girdiği, yansız hareket etmediği, her kurumu şeriatçı bir anlayışla ele aldığı ve o doğrultuda kullandığı, bu tutumunu komşu şeriatçı ülkelerin çağdışı ceza hukuku sistemlerine eğilim göstermeye kadar götürdüğü, tüm çalışmalarında şeriat kurallarını ölçü olarak göz önünde tuttuğu görülmüştür. Bu açık durum karşısında REFAHYOL'un, demokratik ve çağdaş bir kurum olan adalet kolluğu yasa tasarısını yansız, amacına ve hukuk devleti ilkelerine uygun olarak düzenleyeceği konusunda şimdiden kaygı duyduğumuzu açıklamak istiyoruz.

Bu konuda duyarlı, titiz ve uyanık olmak tüm hukukçuların ve hukuk kuruluşlarının görevi olmalıdır.

22.2.1997

Düşüncede Suç Sınırı!..

Yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri ülkemizde siyasal iktidarlarca kabul edilip yasal düzenlemelere konu olan “düşünce suçu” yeniden tartışılmaya başlandı. Bu süre içinde binlerce bilim adamı, yazar, sanatçı, politikacı, öğretmen, işçi, sendikacı ve aydın insan düşünceleri nedeniyle işkence gördüler; yargılandılar ve cezalandırıldılar. Günümüzde de birçok bilim adamı, üniversite öğretim üyesi ve aydın düşünceleri nedeniyle cezaevlerinde çile dolduruyor.

Basına yansıyan haberlere göre, Milli Güvenlik Kurulu'nun isteği üzerine Adalet Bakanlığı tarafından bu konuda “Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğünün Suç Sınırı Hakkında İnceleme” başlıklı bir rapor hazırlanmıştır. Raporun giriş bölümünde, “Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün suç sınırının ne olabileceği ya da olması gerektiği konusu incelenirken mevzuatımızda Batı standartlarına koşut olarak yapılması gereken değişikliklerin değerlendirilmesi gerekmektedir” denilmekte ve böylece ülkemizde düşünce suçlarını düzenleyen yasa maddelerinin-

de değişiklik yapılmasının düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Bu da, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere resmi ağızların “Türkiye’de düşünce suçu yoktur” biçimindeki ısrarlı açıklamalarının gerçeği yansıtmadığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Raporda neler var? Hazırlanan inceleme yazısında ABD Yüksek Mahkemesi'nin, Alman anayasa mahkemesinin kimi kararlarına gönderme yapılarak düşünce açıklama özgürlüğünün sınırlanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır; “Aşırı fikir akımlarının aksiyon haline gelmesine engel olmak için önlem alınması” gereğine dikkat çekilmekte; “Düşünce düzeyinde kalan görüşlerin açıklanması ile demokrasi karşıtı akımların siyasi alanda örgütlenerek iktidarı ele geçirmeye çalışmaları aynı şey değildir. Buradan hareketle bir toplumun iç yapısı buna elverişli değilse, demokratik düzeni yıkmayı hedef alan siyasi kuruluşlar iktidar yarışının dışında tutulabilir... Söz ve fikir, doğrudan doğruya harekete geçerek zor ve şiddet yoluyla rejimi devirmeye teşvik, başka bir deyişle ihtilalci aksiyonu açıkça kışkırtma şeklini aldığı zamandır ki, yüksek mahkeme içtihadına göre suç ortaya çıkmış olacaktır” denilmektedir. Raporun sonuç bölümünde, Terörle Mücadele Yasası'nın düşünce açıklamasını suç sayan 8. maddesinin somutlaştırılması gereği üzerinde durulmakta, bu amaçla maddeye kamu güvenliği, kamu düzeni gibi öğelerin eklenmesi önerilmekte, suç sınırının saptanmasına yarayacak tahrik, teşvik, kışkırtma, ayaklanma, ayırıcı ve savaş yanlısı gibi ölçütlerin ve yine laiklik ilkesine aykırı propagandaları yasaklayan hükümlerin eklenmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Değerlendirme: Hemen söyleyelim ki, raporun temel düşüncesi, düşünce açıklamanın suç oluşturabileceği ve bu nedenle onun sınırlandırılması gerektiği yolundadır. Böyle bir önyargıdan hareket edilince, yapılacak yasa değişiklik-

lerinin bugünkü antidemokratik yasal durumda bir iyileştirme getirmeyeceği ortadadır. Unutmamak gerekir ki, düşünce özgürlüğünün sınırı yine düşünce özgürlüğüdür. Düşünceler arasında ayırım yapmak, kimi düşüncelere sınır getirirken, kimi düşünceler için serbestlik tanımak düşünce özgürlüğünün doğasına aykırıdır. Raporda sözü geçen aşırı fikir akımları değerlendirmesi de çok gerilerde kalmış ve geçerliliğini yitirmiş bir değerlendirmedir. Çünkü düşüncelerin aşırısı ya da ılımlısı değil, doğrusu ya da yanlısı olabilir. Hangi düşüncenin doğru, hangisinin yanlış olduğu da bu düşüncelerin açıklanması ve tartışılmasıyla ortaya çıkar.

Günümüzde en çok tartışılan, düşünce açıklamasını suç sayan ve raporda da somutlaştırılması gereği üzerinde durulan Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesine, kamu güvenliği ve kamu düzeni öğelerinin eklenmesi de bu maddeyi soyutluktan uzaklaştırılmaz ve düşünce açıklamasını suç sayma niteliğinden kurtaramaz. Çünkü Anayasa Mahkemesi kararlarında da kabul edildiği gibi bu kavramlar elastiki, her türlü yoruma elverişli ve soyut kavramlardır. “... Aynı suretle bu konuda bir diğer sınır olmak üzere kabul edilmiş bulunan ‘kamu düzeni’ deyimini ise belli edilmesi daha güç bir anlam kapsamaktadır. Nitekim yerli ve yabancı birçok hukuk eserinde, çeşitli alanlardaki kişi haklarını sınırlayan bu terim sık sık görülmekte fakat tarifine pek az rastlanmaktadır. Yapılan açıklamalarda ise bunun tarifinin güç olduğu kabul edildikten sonra çeşitli açılardan izaha çalışıldığı görülmektedir.”¹ Kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin ne zaman bozulduğunu saptamak ve yere, olaya ve zamana göre değişiklikler gösteren bu kavramları doğru değerlendirmek güçtür. Bu öğelerin maddeye eklenmesi uygulamada somutlaştırma yerine duraksa-

1 R.G. 28.2.1996 gün, 965-58 S.ı K. R.G. 17.12.1964-61 S.ı K.

malara neden olacak ve giderek adaletin gerçekleştirilmesini de zorlaştıracaktır.

Öte yandan, raporda ileri sürüldüğü gibi, düşünce suçunun saptanması konusunda suç işlemeye tahrik, teşvik ve kışkırtma gibi ölçütlerin de 8. maddeye eklenmesi gereksiz ve yararsız yasa değişiklikleri olacaktır.

Çünkü herhangi bir kimseyi suç işlemeye tahrik, teşvik ve kışkırtma, Ceza Yasası'nın 311. maddesine göre zaten suç oluşturduğu gibi, aynı yasanın 65. maddesinde de "suça iştirak" in (katılma) değişik biçimleri ceza yaptırımına bağlanmıştır. Raporda savlanan "Zor ve şiddet yoluyla rejimi devirmeye teşvik" suçu Ceza Yasası'nın 146/2. maddesinde düzenlenmiş olduğundan, Terörle Mücadele Yasası'na yeniden benzeri bir değişiklik getirilmesinin anlamsızlığı da ortadadır.

Laiklik karşıtı eylemlere gelince; ülkemizdeki son gelişmeler ve özellikle Sivas'ta otuz yedi sanatçı, yazar ve aydın insanın köktendinci grupların tahriki sonunda yakılarak öldürülmesi olayı, bu tür eylemlerin ceza yaptırımına bağlanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Özetle, kamu düzeni, kamu güvenliği ve benzeri kavramlar tanımlanması, saptanması güç, değişik anlamlara gelebilen kavramlar olduğundan, bunların Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesine eklenmesi uygulamada duraksamalar yaratacak, değişik kararların oluşmasına ve adalete gölge düşmesine neden olabilecektir. Suç işlemeye tahrik ve teşvik, zor kullanarak rejimi devirmeye teşvik suçları da Ceza Yasası'nın öteki maddelerinde vardır. Bu açıdan 8. madde yürürlükte bırakılmak isteniyorsa laiklik karşıtı propagandalar maddeye eklenmeli ve düşünce açıklamanın suç sayılmasını önleme bakımından maddenin tümü için şiddet ögesi getirilmelidir.

Gümrük Birliği ve Demokratikleşme

Gümrük Birliği anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girebilmesi için Demokratikleşme sorunlarını Ekim 1995'e kadar çözmesi gerekiyor. AB'nin en yetkili ağızları yapılan basın toplantısında, "İnsan Haklarında, demokratikleşmede beklenen iyileşmeler olmazsa son bahardaki toplantıda Avrupa Parlamentosu anlaşmayı onaylamaz, erteler" demişlerdir. AB Ekim 1995'e kadar Türkiye'yi denetleyecek, göndereceği temsilcilerden alacağı raporlara göre demokratikleşme alanında yapılan çalışmalarını inceleyerek, değerlendirecek ve ona göre kararını verecektir.

Başbakan Tansu Çiller'in girişimiyle Türkiye'de görevli yabancı büyük elçilere insan hakları konusunda ve ülkemizdeki uygulamalar üzerinde bir brifing verilecek, Milli Güvenlik Kurulu'nun hazırladığı bir rapor da büyük elçiliklere gönderilecek, daha sonra da yetmiş altı ilin valileri Ankara'da toplanacak, önlemler değerlendirilecek ve baş-

bakan Gümrük Birliği ve demokratikleşme konularında onları bilgilendirecektir.

Demokratikleşme sorunu koalisyon hükümetinin programında yer almış, halkımıza kesin vaatlerde bulunulmuş olduğu halde aradan üç buçuk yıl geçmesine karşın ciddi olarak ele alınmamış, çözümü için içten bir çaba gösterilmemiş, sürekli ertelenmiş ve DYP tarafından göstermelik olarak kullanılmıştır. SHP'nin beceriksizliği ve kararlı olmaktan uzak tutumu da bunda önemli rol oynamıştır. Böylece, düşünce açıklama özgürlüğü, laikliğin korunması, dinci terör sorunu, kamu görevlilerine toplu sözleşme ve grev hakkının tanınması, anayasada yapılacak değişiklikler, adalet kolluğu vb. sorunlar çözülememiş ve askıda kalmıştır.

Bütün bunlar; son günlerde başbakan Çiller'in bu konularda çalışmalarına başlamasının, siyasal iktidarların ve özellikle DYP'nin demokratikleşmeyi, insan haklarını Türkiye insanına layık gördükleri için değil, temsil ettikleri sermaye çevrelerinin ve yabancı ortaklarının çıkarlarına hizmet edeceği için gerçekleştirmek istediklerini açıkça ortaya koymaktadır.

Üç buçuk yıldan beri hükümet programının demokratikleşme vaatlerine kararlılıkla eğilmeyen DYP'nin ve sağ muhalefet partilerinin, bu yönde sağlıklı ve gerekli anayasa değişikliklerini, yasa değişikliklerini içtenlikle yapacakları konusunda kuşkularımızı belirtmekle beraber, bu alanda yapılacak çalışmalar üzerinde düşüncelerimizi açıklamakta yarar görüyoruz. Anayasa, yasalar ve uygulamalara ilişkin yapılması gereken değişiklikler ve düzeltmeler çok geniş bir çalışma programı gerektirmektedir. Bunların hepsine ayrı ayrı değinmek bir yazının sınırlarını çok aşar. Bu nedenle, çok güncel olan birkaç konu üzerinde durmakla yetinmek istiyoruz.

I. Anayasa Değişiklikleri

A. Hemen söylemek gerekir ki, anayasa değişikliği derken bu temel yasanın şu ya da bu maddelerini, yeni bir bölüm maddelerini değiştirmeyi amaçlamıyoruz. 1982 Anayasası faşist bir dönemin kendi devlet anlayışına uygun olarak getirdiği bir anayasadır. Bu devlet anlayışı anayasanın tüm maddelerine yansıtılmıştır. Bu nedenle, 12 Eylül anayasasının tümünden değiştirilmesi, yeni bir anayasa hazırlanması gerekir.

B. İki ay kadar önce yirmi bir maddelik bir anayasa değişikliği tasarısı hazırlandı ve TBMM başkanlığına verildi.

Burada açıklamakta yarar vardır ki, anayasalar vatan-
daşın devlet karşısında hak ve özgürlüklerini güvence altına almak için yapılır. Anayasacılığın temel gerekçesi budur. Bu da, *devlet insan için vardır* felsefesine dayanır. 1982 Anayasasının öncelikle değiştirilmesi gereken maddeleri Temel Haklar bölümüdür. Oysa yirmi bir maddelik bu değişiklik tasarısında kişinin haklarıyla ilgili hiçbir madde bulunmamaktadır. Değişiklik önerileri milletvekili sayısının artırılması, partilerin gençlik ve kadın kolları kurabilmesi, milletvekili sıfatının hangi hallerde düşmesi ya da düşmemesi gerektiği vb. konuları içermekte, partilerin yan örgütlenmelerini düzenlemektedir. Bu değişiklik tasarıları arasında demokratik kitle örgütlerinin ve sendikaların siyaset yapma hakları ve üniversite öğretim üyelerinin parti yönetimlerinde görev almaları gibi olumlu hükümler de vardır.

Anayasa değişikliği konusunda gündeme getirilen maddeler arasında, üzerinde anlaşma sağlanamayan ve daha sonraya ertelenen *vicdan özgürlüğü ve laiklik* ile ilgili anayasanın 24/1. ve 14. maddeleri de vardır.

Son aylarda en çok tartışılan bu 24/5. madde şöyledir:

Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Görüldüğü gibi bu madde, anayasanın 2. maddesinde düzenlenen ve cumhuriyet devlet şeklinin nitelikleri arasında kabul edilen laiklik ilkesinin güvencesini oluşturmaktadır.

İşte DYP, ANAP ve RP, 24. maddenin bu son fıkrasının kaldırılmasını istemektedirler. Bu hükmün kaldırılması, açıktır ki laiklik ilkesini güvenceden yoksun bırakacak ve teokratik bir devletin yollarını açacaktır. Turgut Özal zamanında kaldırılan ve teokratik devlet kurma girişimlerini ve propagandalarını cezalandıran Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesi gibi.

Ayrıca RP, anayasanın 14. maddesinde yer alan "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri... din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamaz" hükmünün de kaldırılmasını istemektedir. Bu istemin de amacı, laiklik ilkesini boşaltmak ve soyutlamaktır.

İnancımıza göre, yeni anayasa düzenlenirken bugünkü anayasanın 24/5. maddesi ve 14. maddesinin yukarıya alınan hükmü aynen kalmalı; ancak 24. maddenin üçüncü fıkrasındaki din derslerinin ilk ve ortaöğretimde zorunlu dersler arasında yer alacağına ilişkin hükmü kaldırılmalıdır.

Özetle, anayasa yeniden ele alınmalı, 12 Eylül felsefesinden tamamen arındırılmalı, temel hak ve özgürlükler yeniden yazılmalı, demokratik, laik ve sosyal cumhuriyet bütün kuralları ve gerekleriyle yeniden düzenlenmelidir.

II. Yasa Değişiklikleri

A. Terörle Mücadele Yasası

Türkiye insanı yarım yüzyılı aşkın bir zamandan beri düşünce açıklama özgürlüğü savaşını veriyor. 1991 yılına gelinceye kadar yürürlükte bulunan TCY'nin 140., 141., 142. maddeleri düşünce açıklamasını yasaklamış, binlerce insan bu maddelerle yargılanmış, cezaevlerine kapatılmıştır. Maddeler, ülkemizde bilim, sanat ve kültür gelişmelerini desteklemiş ve bu alanlardaki açılımları engellemiştir. 1991 yılında Terörle Mücadele Yasası adı altında demokratik ilkeleri ve hukukun temel kurallarını yok eden bir yasa yürürlüğe konulmuştur. Bu yasa TCK'nın 140., 141., 142. maddelerini yürürlükten kaldırmış, bu arada 163. maddeyi de kaldırarak teokratik devlet kurma girişimlerini ve propagandalarını yaptırımsız bırakmıştır. Yasayı çıkarımlar (ANAP iktidarı), bir yandan düşünce özgürlüğünü getiriyoruz propagandasını yapmışlar, öte yandan Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesini getirerek salt düşüncüyü cezalandırmayı sürdürmüşler ve yine ceza yasasının 163. maddesini kaldırarak şeriatçı faaliyetlere kapıları açmışlardır. 140., 141., ve 142. maddelerin kaldırılmasının asıl nedeni, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bu maddelere gerek kalmadığı düşüncesidir. Ama bu arada bir oyuna girilmiş ve 163. madde kaldırılmıştır.

163. Madde tartışılırken, hukuk devletinin, laikliğin öteden beri savunucuları olan değerli hukukçular Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Muammer Aksoy, Prof. Mustafa Altıntaş, Prof. Bahri Savcı vb. maddenin kaldırılmasına karşı çıkmışlar ve maddenin laikliği koruyan bir madde olduğunu savunmuşlardır. Bizim de katıldığımız bu görüşe karşın, Özal iktidarı maddeyi yürürlükten kaldırmıştır. Hocalarımızın ne kadar haklı oldukları son yıllarda-

ki ve yakın zamanlardaki gelişmelerle anlaşılmıştır. (Sivas olayları, İstanbul Taksim yürüyüşü, Kızılay mitingi, Atatürkçü Düşünce Derneği'nin bombalanması girişimi, Anıtkabir olayı ve 12 Mart 1995 gününde İstanbul'da beş kahvehanenin taranması.)

Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi, salt düşünce açıklamasını cezalandıran bir hüküm getirmiştir. Dört yıldan beri yazarlar, parti başkanları, sendikacılar, bilim adamları, aydınlar, yayıncılar bu maddeye göre yargılanmışlar, cezaevlerine kapatılmışlardır. Suçları, düşüncelerini açıklamaktır. Yıllardan beri bu yasa tartışılıyor. Benim de içinde bulunduğum hukukçular, dernek başkanları, öğretim üyeleri, yazarlar bu yasaya karşı çıkmışlar ve kaldırılmasını istemişlerdir. Koalisyon hükümeti bu konuda çalışmalar yapmış, ancak bugüne kadar bir sonuç alınamamıştır. Sağ partiler maddenin kaldırılmasına, hatta yumuşatılmasına karşı çıkmışlar ve bu nedenle de çalışmalar sonuçsuz kalmıştır.

Terörle Mücadele Yasası tamamen kaldırılmalı, en azından bu yasanın 8. maddesinin yürürlüğüne son verilmeli ve yasanın burada üzerinde durma olanağını bulamadığımız antidemokratik öteki hükümleri de değiştirilmelidir.

Dinci Terör Sorunu

Sivas'ta yazar, sanatçı, şair ve aydın otuz yedi insanın şeriatçılar tarafından yakılarak öldürülmeleri, İstanbul Taksim'de ve Ankara Kızılay'da şeriat sloganlarıyla yapılan toplantı ve yürüyüşler ve benzeri gelişmelerden sonra, koalisyon ortağı SHP'nin girişimiyle terörle mücadele yasasının değişiklik tasarısına “dinci terör” başlığıyla bir madde eklenmiş ve dinci terör eylemleri “terör suçu” sayılarak bu suçu işleyenlerin cezalandırılması istenilmiştir. Ancak DYP'nin komisyon temsilcileri bir gecede bu maddeyi tasa-

rıdan çıkarmışlardır. Böylece, bu tür terör eylemleri yaptırılmaz bırakılmıştır. Daha sonra bir şeriatçı Anıtkabir'e girmiş, devletin üst yöneticileri merasim halindeyken “putlara tapmayınız” diye bağırarak olay yaratmıştır. Bu olaydan bir süre sonra Atatürkçü Düşünce Derneği'nin Ankara'daki merkez binasına bomba konulmuş, ancak bombayı koyanın acemiliği sonunda bombayı koyan kişi yaşamını yitirmiştir. 12 Mart 1995 tarihinde de İstanbul'da Gazi Osmanpaşa'da beş kahvehane taranmış, bir Alevi dedesi ve on yedi vatandaş yaşamını yitirmiş, yüz elliye yakın Alevi vatandaş yaralanmıştır.

Bu gelişmeler, dinci terör eylemlerinin ceza yaptırımına bağlanmasını zorunlu hale getirmiştir.

B. CMUK (Ceza Yargılamaları Usulü Yasası)

12 Eylül faşizmi döneminde, ülkemizde öteden beri var olan işkence olgusu daha da yoğunlaşmış, bu işkenceler sonunda ölen ve sakat kalanların sayısı daha da artmıştır. Sistemik biçimde uygulanan bu işkencelerden kaynaklanan yakınmalar, yerli ve yabancı basının sayfalarında dalgalanmıştır. DYP ve SHP koalisyon hükümeti programında, işkencelerin önlenmesi için önlemler alınacağı açıklanmıştır.

Hükümet kurulduktan sonra Adalet Bakanlığı'nda bir toplantı düzenlendi. Bakanlık hukuk danışmanlarının, Ankara ve İstanbul üniversiteleri ceza ve usul hukuku öğretim üyelerinin, İstanbul, Ankara ve İzmir barosu temsilcilerinin ve yine Türk Hukuk Kurumu, İnsan Hakları Derneği, Çağdaş Hukukçular Derneği temsilcilerinin katıldıkları bu toplantının amacı, işkencenin önlenmesi için ceza yargılamaları usulü yasasında ivedi olarak yapılması gerekli değişiklikleri görüşmek ve bir yasa taslağı hazırlamaktır.

Bizim de katıldığımız bu toplantıda, gözaltı sürelerinin kısıtlanıp, yirmi dört saate indirilmesi, tutukluluk nedenleri, avukatın gözaltına alınan kişiyle emniyette görüşmesi, karakolların şeffaflığı vb. konular görüşülmüş ve sözü edilen konularda insan haklarına ve demokratik ilkelere uygun kararlar alınmış ve bir yasa değişikliği taslağı hazırlanmıştı. Emniyet, avukatın gözaltında bulunan sanıkla karakollarda görüşebilmesine karşı çıkmıştı. Hazırlanan bu taslak, yasa önerisi haline getirilerek Meclis'e gönderildi. TBMM yasayı kabul ederek olumlu bir görevi yerine getirdi. Demokratik hükümleri içeren bu yasa gözaltına alınan, karakollarda bulunan vatandaşlar için bir güvence getiriyordu.

Ancak ne olduysa köşkte oldu. Cumhurbaşkanı Turgut Özal yasayı veto ediyor ve yasanın demokratik hükümlerinin olağanüstü hal bölgelerinde ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görevine giren suçlarda uygulanmamasını istiyordu. Yani anayasanın eşitlik ilkesi çiğneniyor. Olağanüstü hal bölgesi olan Güneydoğu'da işlenen suçlarda ve bu yörede yaşayan insanlar için demokratik hükümlerin geçerli olmadığı ve siyasal suçlarda, yani Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görevine giren suçlarda demokratik hükümlerin uygulanmaması isteniyordu. Oysa, yasa işkenceyi önlemek için çıkarılmıştı ve işkenceler en yoğun biçimde siyasal suçlarda uygulanıyordu, güneydoğu bölgelerinde vardı. Böylece, vatandaşlar arasında, bölgeler arasında, suç türleri arasında eşitsizlik yaratılmış oluyordu. Koalisyonun demokratikleşme dediği paket de, böylece delinmiş oluyordu. Yasa, anayasanın eşitlik ilkesine tamamen aykırıydı, ama bu yasayı Anayasa Mahkemesi'ne götürecek parti yoktu. Yasa oybirliğiyle kabul edilerek Resmi gazetede yayımlandı. Bu yasaya göre hırsızlar, katiller, sahtekârlar, yankeşiciler demokrasiden yararlanıyorlar, ama düşünce suçlusu kabul edilen yazarlar, sanatçılar, şairler, parti başkanları,

sendikacılar demokrasiden yararlanamıyorlardı. Bu yasa bugün de yürürlüktedir.

Bu yasanın açıkladığımız antidemokratik hükümleri kaldırılmalı ve eşitlik sağlanmalıdır.

C. Grev ve Toplu Sözleşme Hakkı

Günümüzde işçinin sendikal hakları ve grev hakkı üzerinde kısıtlamalar vardır. Bu kısıtlamaların açıklanması ve eleştirisi bir inceleme yazısının sınırlarını aşmaktadır. Bu konuda "12 Eylül ve Hukuk" adlı kitabımda yer alan "12 Eylül Anayasası ve İşçi Hakları" başlıklı yazıya başvurulabilir. Yine kamu görevlilerine sendika kurmak, toplu sözleşme yapmak ve gerektiğinde grev yapmak hakları tanınmalıdır. Bu konuda kamu görevlileri etkin çalışmalar yapmışlar, sendikalar kurmuşlardır. Yargı organları bu hakları taşımıştır. Ancak bu hakların bir iç hukuk kuralı haline getirilmesi, yani yasalaştırılması gerekmektedir. Bu da demokratikleşmenin vazgeçilmez bir gereğidir.

Ç. YÖK Olayı

Demokratikleşmenin en önemli öğelerinden biri de YÖK sorunudur. Yüksek öğrenim kurumları ve üniversiteler bilimsel ve yönetsel alanda özerkliklerine kavuşturulmalıdır. Günümüzde YÖK, bilimsel çalışmalarını engellemekte ve haklı yakınmalara neden olmaktadır. Sorunun çözüm zamanı gelmiş ve geçmiştir.

D. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Bu mahkemeler yarı askeri mahkemelerdir. Sivil kişilerin askeri mahkemelerde yargılanması, ülkemizde önemli bir demokrasi sorunudur. Çünkü sivil kişilerin yargı yeri sivil, yani genel mahkemelerdir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri,

sıkıyönetim askeri mahkemelerinin yerine kurulmuştur. Sıkıyönetim dönemlerinin dışında, sıkıyönetim askeri mahkemeleri gibi görev yapmaktadırlar. Bu mahkemelerin asker üyeleri yürütme organı tarafından görevlendirilmekte, tüm özlük hakları bu organa bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle de, bağımsızlıktan yoksundurlar. Yine bu mahkemeler *tabii hâkim* (doğal hâkim) ilkesine aykırı olarak kurulmaktadır. Zaten *Devlet Güvenlik Mahkemesi kavramı, mahkeme kavramı* ile bağdaştırılamaz. Mahkemeler halk adına, ulus adına yargılama yapar ve hüküm verir. Devletin mahkemesi olamaz, devlet adına yargılama da yapamaz.

Öte yandan, bu mahkemeler siyasal mahkemelerdir. Siyasetin bulunduğu yerde adalet olmaz. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, uygulamada da bu nitelermeleri doğrulamıştır. Sivas davası, Terörle Mücadele Yasası'na göre açılan davalar vb. bunun örnekleridir. Bu ve burada açıklama olanagını bulamadığımız öteki nedenlerle bu mahkemeler kaldırılmalıdır.

E. Siyaset Yasağı Kaldırılmalıdır

Demokratik kitle örgütlerine ve sendikalara siyaset yasağı kaldırılmalıdır. Tüm gerçek ve tüzel kişiler yurt sorunları üzerinde düşüncelerini açıklayabilmeli, siyaset çalışmalarına katılmalıdırlar. Siyaset yapma, sadece parlamenterlerin ve siyasal partilerin tekelinde olmamalı, demokratik yönetimin temeli olan halk da siyasete katılmalıdır. Bu, çoğulcu ve katılımcı demokrasi anlayışının vazgeçilmez bir gereğidir. Bu nedenle, anayasada buna ilişkin değişiklikler yapılırken, yasalarda da buna koşut değişiklikler yapılmalıdır.

F. Adalet Kolluğu Yasası Çıkarılmalıdır

12 Eylül faşizmi döneminde işkence olayları sistematik olarak uygulanmış ve büyük bir yoğunluk kazanmıştır. Ko-

alisyon hükümeti, programında bu işkencelerin önlenmesi için gereğini yapacağını vaat etmiş ve bu amaçla yukarıda sözünü ettiğimiz CMUK'u çıkarmıştır. Adalet Bakanlığı'nda yapılan toplantıda da ileri sürdüğümüz gibi, Ceza Yargılamaları Usulü Yasası'nda yapılan bu değişiklikler tek başına işkenceyi önleyemez. Nitekim, CMUK yürürlüğe girdiği halde işkence olayları sürmüştür. Gümrük anlaşmasından sonra sayın başbakanın, 13.3.1995 tarihli gazetelerde yazılı olduğu gibi, İçişleri Bakanlığı'na işkencelerin önlenmesi için talimat vermesi ve bakanlığın da bunu genelgeyle emniyet birimlerine bildirmesi de işkencelerin halen devam ettiğinin bir göstergesidir.

İşkencenin önlenmesinin sonuç verici yolu, adalet kolluğunun kurulmasıdır. Bu kolluk İçişleri Bakanlığı'na değil Cumhuriyet Savcılığı'na bağlı olarak çalışacak, özel bir eğitim görececek, zanlıyı yakalama, evinde ve işyerinde arama yapma, kanıtları toplama görevini yapacak, sanığın sorgusunu polis değil cumhuriyet savcısı yapacaktır. Savcıdan başka kimse sorgu yapamayacaktır. Eski adalet bakanı Seyfi Oktay, bu amaçla bir yasa tasarısı hazırlamış, ancak bu tasarı komisyonda kalmış ve yasalaşamamıştır. Bu yasanın bir an önce çıkarılması zorunludur.

Bu yasalar dışında avukatlık yasası, işsizlik sigortası yasası, asgari ücretin vergi dışı bırakılması yasası ve benzeri yasaların da ele alınarak gerekli düzenlemelerin yapılması gerekir.

Türkiye'nin 21. yüzyıla düşünce açıklama suçu, işkence, faili meçhul cinayet ve yukarıda açıklanan ayıplardan arınmış olarak girmesi (hangi dürtüyle olursa olsun) halkımızın ivedi beklentisidir.

Bu Kaçınıcı Bahar?

İnsan haklarının izlenmesi, korunması ve geliştirilmesi amacıyla oluşturulan İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, yeni hükümetin devlet bakanı Hikmet Sami Türk'ün başkanlığında toplantılarını sürdürüyor. Sayın Türk, yaptığı açıklamada, “Demokratikleşmenin önünde engel olarak görülen bazı yasalardaki sınırlayıcı hükümlerde değişiklik yapmayı hedeflediklerini” söylüyor.

Türkiye insanı, özellikle yarım yüzyıla yakın bir süreden beri insan hakları ve demokrasi özlemiyle, “bu kaçınıcı bahar... ne zaman geleceksin” şarkısını söylüyor. Gerçekten iktidara gelen hükümetler, bol bol demokrasi ve insan haklarından, demokratikleşmeden, demokratikleşme programlarından söz ediyorlar, ama bu programlar ya daha hazırlanırken ya da hazırlandıktan sonra insan haklarını ve demokratik ilkeleri dayandıkları sınıfların çıkarlarına aykırı gören siyasal partiler tarafından yozlaştırılıyor ve komisyonlarda sürüncemede bırakılıyor. Kimi kez de Meclis'e kadar ulaşan yasa tasarıları, amacına aykırı bir doğrultuya

sokuluyor ve göstermelik bir nitelik kazanıyor (CMUK gibi).

Yaşadığımız bu son koalisyon döneminde yeni bir girişimle karşı karşıyayız. Konuşmalar yapılıyor, sivil toplum örgütlerinin yöneticileri toplantılara çağrılarak dinleniyor. Bu iç açıcı gelişmelere karşın, elli yıldan beri süttan ağzımız yandığı için yoğurdu üfleyerek yemeye hazırlanıyoruz. Acaba bu da geçici baharlardan biri midir?

Demokratik, laik cumhuriyete sahip çıkan kamuoyunun, basın ve sivil toplum örgütlerinin savaşımları ile Türkiye'yi karanlığa sürükleyecek şeriat devleti tehlikesi ortadan kalktıktan sonra kurulan ve sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasa çalışmalarıyla demokrat ve ilerici kamuoyu ve basından büyük destek gören yeni koalisyon hükümeti, demokrasi ve insan hakları konusunda ciddi, tavizsiz, kalıcı adımlar atabilecek midir? Yoksa bu, sermaye çevrelerinin çıkarlarını yakından ilgilendiren AB toplantısı öncesi için bir gösteri hazırlığı mıdır?

Anımsatalım ki, sekiz yıllık kesintisiz eğitim konusunda hükümetin başarılı bir sınav verememesi, Eğitim-Der Genel Başkanı, CHP Parti Meclisi üyesi, eğitimci Mustafa Gazalci'nin söylediği gibi, yeni Kuran kursu yönetmeliğinin anayasanın 42. maddesine aykırı olarak düzenlenmesi, böylece sekiz yıllık kesintisiz eğitim ilkesinin de bozulması, örtülü biçimde 5+3 anlayışının ortaya çıkması, Türkiye için böylesine yaşamsal önemde bir sorunun cesaretle ve gerektiği gibi çözülememesi rahatsızlığımızı artırmıştır.

Biz burada insan haklarının ön planda gördüğümüz kimi sorunlarıyla ilgili öneri ve düşüncelerimizi açıklamakta yarar görüyoruz:

1. Bu konuda göstermelik işler yapma alışkanlığına kapılmamalı; içten, doğru, sonuç alıcı ve kalıcı çalışmalar yapılmalı; geçmiş deneyimlerden yararlanılmalıdır.

2. Türkiye'de insan hakları ihlallerinin başında işkence ve ölüm cezası gelmektedir. İşkence olgusu, üst yöneticilerin de kabul ettiği gibi ülkemizin yaşamsal bir sorunudur. Bu insanlık suçunun kesinlikle önlenmesi zorunludur.

A. Bu konuda daha önce eski adalet bakanı Seyfi Oktay tarafından hazırlanan, ancak yasalaşamayan adalet kolluğu yasa tasarısı yeniden ele alınmalı, eksikleri giderilmeli (biz bu tasarımı kimi yönlerden eleştirmiştik), amaca uygun bir niteliğe kavuşturularak yasalaşması sağlanmalıdır. Böylece, gözaltına alınanların sorgusu emniyet tarafından değil, cumhuriyet savcılığı tarafından yapılacak, emniyetin görevi izleme, arama, yakalama, mesken ve işyerinde arama yapma, kanıt toplama, kimlik saptama ve hazırlanan dosyayı sorgu yapmak üzere cumhuriyet savcısına vermek olduğundan, emniyette işkence yapılmasını gerektiren bir durum kalmayacaktır.

B. Ölüm cezası, çağdışı bir cezadır. Yaşam hakkını ortadan kaldıran, bu niteliğiyle insan haklarını inkâr eden bir yaptırımdır. Öç alma gibi ilkel bir ceza anlayışına dayanan, hata halinde dönüşü olmayan, caydırıcılığı bulunmayan, ünlü düşünürlerce “önceden düşünülmüş, tasarlanmış ve planlanmış bir cinayet” olarak nitelenen bu vahşet, yasalarımızdan çıkarılmalıdır.

C. CMUK denilen ve Ceza Yargulamaları Usulü Yasası'nda değişiklikler yapan yasa yeniden ele alınmalı; yasa yer alan eşitlik ilkesine aykırı, çifte standartlı hükümler çıkarılmalı; yasa bir kez daha gözden geçirilerek amacına uygun hale getirilmelidir. Böylece, sanık gözaltına alındığı andan itibaren savunmanın güvencesi altına girecek, işkence ve baskı olasılıkları en aza indirilebilecektir. Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde karakollardaki işkence aletlerinin kaldırılması yönünde emniyete talimat verildiği, karakolların sürekli denetleneceği, işkenceye son verileceği

basına açıklanmışsa da daha sonra böyle bir uygulama ve denetlemenin yapıp yapılmadığına, ne gibi sonuçlar alındığına ilişkin bir bilgi edinilememiştir. İşkencenin, siyasal propaganda aracı olarak kullanılmayacak kadar ciddi ve yaşamsal bir konu olduğunun bilincine ulaşılmalıdır.

4. Osmanlı döneminden kalma, anayasanın eşitlik, yargı birliği, güçler ayrılığı ilkelerine aykırı olan Memurların Yargılanma Yasası (Memurun Muhakematı hakkında kanunu muvakkat) kaldırılmalıdır.

5. Düşünce özgürlüğüyle ilgisi olmayan, şeriat devleti kurma çalışmalarını yaptırma bağlayan ve niteliği bilinmediği için daha önce kaldırılan TCY'nin 163. maddesi yerine şeriat yanlısı ve laiklik karşıtı eylemleri cezalandıran bir hüküm düzenlenmelidir.

6. Sorumlu yönetmenleri, genel yayın müdürlerini yazar ve çizerle birlikte cezalandıran hükümler ile Terörle Mücadele Yasası'nın düşünceyi suç sayan hükümleri kaldırılmalıdır.

7. Polisin çifte standartlı uygulamalarının önlenmesi için emniyet kadroları incelenmeli ve bu uygulamanın eğitsel yönü üzerinde çalışmalar yapılmalıdır.

8. Yaşam hakkını hiçe sayan yargısız infazlar, faili meçhul cinayetler, kayıplar vb. gündeme alınmalı, yasa ve uygulama açılarından irdelenmeli, gerekli önlemler alınmalıdır.

Ülkemizdeki çok çeşitli insan hakları ihlallerini anımsatmanın bile böyle bir yazının çerçevesini aşacağı açıktır. Gelişmelere göre konuya yeniden dönmek istiyoruz.

5.9.1997

Demokratikleşme Masalı

Geçen ay (22 Şubat gününde) bu sayfada yayımlanan “Çözüm Nerede?” başlıklı yazımda, Türkiye'nin çözüm bekleyen sorunlarının başında demokratikleşme sorununun geldiğini, yeterli bir demokratikleşme programı gerçekleştirilmediği sürece yargı alanındaki adaletsizliklerin, yargısız infazların, faili meçhul cinayetlerin, kayıpların, çete-mafya faaliyetlerinin, şeriat devleti kurma girişimlerinin, hatta işsizlik, enflasyon, sendikasılaştırma vb. ekonomik, sosyal ve hukuksal aksaklıkların önlenemeyeceğini açıklamaya çalışmıştık.

Geçen hafta içinde, kamuoyunda “Gazi olayları” olarak adlandırılan ve on yedi kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan olayla ilgili yirmi polis memuru hakkında adam öldürme suçlamasıyla açılan dava, sonunda on sekiz polis memurunun beraatına, bir polis memurunun üç yıl dört ay, bir diğerinin altı yıl sekiz ay ağır hapis cezasıyla cezalandırılmasına ve bu iki polis memurunun tahliyelerine ilişkin verilen karar, demokratikleşmenin yaşamsal önemini gös-

teren yeni bir örnek oluşturmuştur. Hazırlık soruşturması, ceza davalarının belkemiğidir. Bu soruşturmanın yanlı, eksik ya da yanlış yapılması davanın sonucunu olumsuz yönde etkiler ve adaletin gerçekleşmesine engel olabilir. Bu tür soruşturmaların doğrudan doğruya cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılması, ifade alma ve kanıt toplama işlemlerinin bu konuda yeterli bir eğitim görmemiş emniyet görevlilerine bırakılmaması gerekir. Bu gerçek, günümüze kadar yapılan uygulamaların ortaya koyduğu bir sonuçtur. Onlarca yıldan beri Türk Hukuk Kurumu ile demokrat hukukçular tarafından önerilen ve bizim de savunageldiğimiz adalet kolluğu (adli zabıta), bu sakıncaların önlenmesi için zorunludur. Özellikle polisin polisi sorgulamasından, polisin polis hakkında kanıt toplamasından adalet beklenemez. Bu, bir eğitim ve yansızlık sorunudur. Nitekim bu davada mahkeme, on sekiz polis memuru hakkında delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı vermiş, ayrıca öldürülen öteki kişilerin suçlularının bulunması için cumhuriyet savcılığına yazı yazılmasını kararlaştırmıştır (4.3.2000 tarihli gazeteler).

Eski bir masal: Evet demokratikleşme masalı eski bir masal... 1940'lı yıllarda İstanbul Hukuk Fakültesi'nde öğrenciyken okuduğumuz gazetelerin başında Tan gazetesi geliyordu. Bu gazeteyi, haber ve yorumları nedeniyle beğeniyorduk. M. Zekeriya Sertel'in başyazarlığını yaptığı, değerli yazar Sabiha Sertel ve Naci Sadullah'ın günlük köşe yazıları yazdığı Tan gazetesi, o dönemde bir kampanya başlatmış ve yürürlükte bulunan yasalarda yer alan antidemokratik hükümlerin ayıklanarak kaldırılmasını ve tüm hukuk kurallarının demokratik ilkelere uygun duruma getirilmesini istemişti.

Önemli atılım: Bu, çok önemli bir demokratikleşme girişimiydi. Siyasal iktidar, açılan kampanyadan ve yapılan eleştirilerden rahatsızlık duyuyordu. Sonunda, 1945 yılın-

da dönemin siyasal iktidarının desteği ve girişimiyle, gazetenin demokrat ve sol düşünceli yazarlarını susturmak amacıyla gazeteye acımasız bir saldırı düzenlendi. Eşim Şekibe ile birlikte tanık olduğumuz bu saldırıda, ne idüğü belirsiz kişiler tarafından rotatiflerin dişlileri arasına sokulan demir çubuklarla baskı makinelerinin parçalandığı haberleri yayılmıştı.

Tan gazetesinin demokratikleşme taleplerinden bu yana altmış yıl geçti. 27 Mayıs Anayasasıyla gelen demokratik açılım olanakları, gerici ve tutucu egemen güçler tarafından engellendi. 12 Mart ve 12 Eylül faşist müdahaleleriyle sözü edilen demokratik atılımlar karanlığa boğuldu. 1961 Anayasası ve bu anayasaya göre çıkarılan demokratik yasalar (toplu sözleşme ve grev hakkı, sendikal haklar, örgütlenme hakkı, savunma hakkı, bağımsız yargı, yargıç güvencesi, doğal hâkim ilkesi, kamu görevlilerine sendika kurma hakkı, sansür yasağı vb.) kaldırıldı ya da geriye doğru değiştirildi. Osmanlı döneminden kalma memurların yargılanmasına ilişkin Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat kaldırılıp yerine yargı bağımsızlığı ve yargı birliğine aykırı, dahası anayasanın güçler ayrılığı ve eşitlik ilkelerine ters düşen Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanununun getirilmesi gibi.

Bir yurttaş olarak altmış yılı aşkın bir süreden beri izlediğim siyasal iktidarların bu tutumu neden değişmiyor? “Hukukun üstünlüğü ve herkesin insan haklarından yararlanma hakkı” üzerine ant içenler (anayasa, m. 81), neden bu antlarını unutarak hukukun üstünlüğünü ve hukuk devletinin gereklerini bir kenara iterek kendilerinin ve temsil ettikleri sınıfların çıkarlarını korumayı yeğliyorlar? Bu soruya nasıl yanıt verebilirler? Gerçek şudur ki, demokratikleşme gerçekleştirildiği zaman bu ülkenin insanları aydınlanacak, bilinçlenecek, örgütlenecek, kaderlerini öz-

gürce çizebileceklerdir. Günümüzün sağ siyasal partileri bugünkü konumlarını yitirecekler, demokratikleşme masal olmaktan çıkacak, gerçek demokrasi toplumsal gelişmenin yollarını açacaktır.

9.3.2000

312. Madde

Türk Ceza Yasası'nın bu maddesi üzerinde aylardan beri süregelen tartışmaları, değişiklik önerilerini, maddenin tümünden kaldırılmasını ya da ikinci fıkrasının değiştirilmesini isteyenlerin düşüncelerini burada yinelemekte yarar görmüyoruz. Bunlar basında ve televizyon ekranlarında çok konuşuldu, lehte ve aleyhte görüşler açıklandı.

Cumhuriyet gazetesinin 23.9.2000 tarihli sayısında Adalet Bakanlığı'nın, AB üyeliği için gerekli olan yasa değişikliklerini son aşamaya getirdiği haberine yer verilmiş ve komisyonca hazırlanan Türk Ceza yasası taslağında 312. maddenin ikinci fıkrasına, “*Kamu düzeni için tehlike teşkil edecek biçimde*” tümcesinin suç ögesi olarak (unsur) ekleneceği bildirilmişti. Daha sonra maddenin somut bir hale getirilmesi gerektiği açıklanarak çalışmalar sürdürülmüş ve aynı gazetenin 6.10.2000 tarihli sayısında Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulan komisyonda, sözü geçen maddenin ikinci fıkrasının şöyle düzenlendiği açıklanmıştır:

Sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak insanları birbirine karşı **kamu düzenini** (altını biz çizdik) veya **toplumun bütünleşmesini bozmaya elverişli biçimde düşmanlığa veya kin beslemeye tahrik...** eden kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu değişikliği açıklayabilmek için bu ikinci fıkranın bugün yürürlükte olan biçimini görelim:

Halkı; sınıf, din, ırk ve mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis... cezasıyla cezalandırılır. Bu tahrik umumun emniyeti için tehlikeli olabilecek bir şekilde yapıldığı takdirde faile verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Yürürlükteki 312/2. madde ile değişiklik taslağı karşılaştırıldığı zaman, görülür ki suçun oluşabilmesi için maddeye, “*Kamu düzenini veya toplumun bütünleşmesini bozmaya elverişli biçimde düşmanlığa ve kin beslemeye tahrik*” ögesi eklenmiştir. Başka bir deyişle, yürürlükteki maddede bulunan “kin ve düşmanlığa açıkça tahrik” ögesi yeni bir koşul bağlanmış ve bu tahrik eyleminin kamu düzenini veya toplumun bütünleşmesini bozmaya elverişli olması koşulu getirilmiştir.

Bilindiği gibi 312. madde hakkındaki eleştiriler, yürürlükteki metnin soyut nitelikte olduğu ve bunun somutlaştırılması gerektiği yönünde bulunuyordu. Anılan madde için yeni taslağı hazırlayanlar, bu soyutluğu kaldırdıklarını ve maddeye somutluk kazandırdıklarını savlamaktadırlar.

Bu Sav Gerçek midir? Hukuka Uygun mudur?

Bu yasa değişikliğinin, son yıllarda daha da yoğunlaşan partizan yönetim tarzını ve kişiye özel yasa çıkarılması tar-

tışmalarını bir yana bırakarak ve hukuk alanında kalarak bu soruya şu yanıt verilmelidir:

Böyle bir değişiklik taslağı önce anayasanın 38. maddesinde açıklanan *suçların yasallığı* ilkesine aykırıdır. Suçların yasallığı ilkesi, bilindiğı gibi suç ve suç öğelerinin yasa da açık seçik, hiçbir duraksamaya ve değişik yoruma yer vermeyecek biçimde açıklanmasıdır. Vatandaş hangi eylemin suç oluşturduğunu bilmeli, davranışlarını buna göre ayarlamalıdır. Bu da, suça ilişkin yasaların değişik anlayışlara neden olmayacak biçimde düzenlenmesine bağlıdır. Bu, aynı zamanda insan hak ve özgürlüklerinin de güvencesidir. Oysa maddeye konulmak istenen *kamu düzeni* kavramı böyle bir niteliğe sahip değildir. Kamu düzeni ne demektir? Bu düzen hangi hallerde bozulmuş kabul edilecektir? Bir eylem ne zaman toplumun bütünlüğünü bozmaya elverişli bir tahrik sayılabilecektir? Bunu yargıç nasıl değerlendirecektir? Bunun ölçüsü ne olacaktır?

Anayasa Mahkemesi Ne Diyor?

1. Yasaların anayasaya uygunluğunu denetleyen yüksek mahkeme şunları söylüyor: "... Aynı suretle, bu konuda bir diğer sınır olmak üzere kabul edilmiş bulunan, *kamu düzeni deyimi ise belli edilmesi daha güç bir kavram kapsamaktadır*. Nitekim, yerli ve yabancı birçok hukuk eserinde, çeşitli alanlardaki kişi haklarını sınırlayan bu terim sık sık görülmekte, fakat tarifine pek az raslanmaktadır. Yapılan açıklamalarda ise, bunun tarifinin güç olduğu kabul edildikten sonra çeşitli açılardan izahına çalışıldığı görülmektedir. Bu suretle yapılmış olan tariflerin incelenmesi sonucunda kamu düzeni deyiminin; toplumun huzur ve sükununun sağlanmasını, devletin ve devlet teşkilatının muhafazasını hedef tutan her şeyi ifade ettiği, bir başka deyimle cemiyetin her sahadaki düzeninin temelini teşkil eden bütün kuralla-

rı kapsadığı sonucuna varılmaktadır".¹ Yerli ve yabancı yapıtların tanımlayamadığı, sadece açıklamasına çalıştığı, devletin ve devlet örgütünün korunmasını hedef alan her şeyi ifade ettiği söylenen bu tür kavramların, madde içine konulmasının uygulamada doğuracağı sakıncaları şimdiden düşünmekte yarar vardır.

2. "Toplumun bütünlüğünü bozmaya elverişli biçimde insanları kin beslemeye tahrik" sözcüklerine gelince:

"Toplumun bütünlüğünü bozmaya elverişli tahrik" sözcükleri, toplumun günümüzde bütünlüğünü kazanmamış olduğunu anlatmaktadır. Bütünlüğünü kazanmamış olan, bütünlüğü bulunmayan bir toplumun bütünlüğünü bozmak için tahrik etme anlamsızdır.

Öte yandan hangi eylemlerin insanları birbirlerine karşı toplumun bütünlüğünü bozmaya elverişli biçimde düşmanlığa ve kin beslemeye tahrik ettiği ya da etmediği nasıl anlaşılacaktır? Yargıç bunu nasıl değerlendirebilecektir?

Böyle bir yasa değişikliği, 312/2. maddeyi, ileri sürülen savların aksine soyutlaştıracak, geniş yorumlara açık bir duruma getirerek *suçların yasallığı ilkesi*'ni bozacak, mahkemelerin değişik kararlar vermesine neden olabilecektir. Görülüyor ki, son değişiklik taslağıyla yapılan düzenleme yetersiz ve amaca uygun olmaktan uzaktır.

10.10.2000

1 Resmi gazete 28.2.1966 gün ve 1965/58 S.lı K. Yine R.G. 17.12.1964 gün. 1964/61 S.lı K.

“Yasaya Karşı Hile”

Anayasanın 37. maddesinde değişiklik içeren yasa tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Avrupa parlamenterlerini bile hayrete düşüren bir hızla görüşüldü ve sonunda 34. madde değiştirildi. Değiştirilen maddeler şimdi Çankaya'nın kararını ve görüşünü bekliyor.

Ancak bu anayasa değişiklikleri görüşülürken beklenmedik bir gelişme oldu. Görüşmeler sona ererken araya milletvekillerinin maaşlarına yedi yüz milyon lira zam getiren bir madde eklendi ve hemen kabul edildi. Bu olay, medyada ve kamuoyunda büyük tepkiler yarattı. IMF ve Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve işçilerin, emekçilerin, memurların, esnafın yoğun eleştirisi ve itirazlarına karşın, siyasal iktidar tarafından uygulanan hükümet programının yarattığı açlık, yoksulluk, işsizlik ve pahalılık halk yığınlarını perişan duruma sokmuşken, milletvekillerinin bunu görmezlikten gelerek kendi kişisel çıkarlarını düşünmeleri halkın Meclis'e olan güvenini sarstı. “Hukukun üstünlüğü, toplumun huzur ve refahı... ve adalet anlayışı

içinde herkesin insan haklarından yararlanması ülküsü” üzerine ant içen bu temsilciler antlarını unutmuş görünüyordular.

Oysa bu konuda daha önce çıkarılan ve Meclis'e yetki veren yasalar, Anayasa Mahkemesi tarafından yasaya ve hukuka aykırı bulunarak sekiz kez reddedilmiş ve geri çevrilmişti. Şimdi ise, böyle bir hüküm anayasa maddesi haline getirilerek yüksek mahkemenin iptal kararları geçersiz ve etkisiz bırakılıyordu.

Hukukta Bunun Adı, “Yasaya Karşı Hile”dir

Geçmiş yıllarda Türk Hukuk Kurumu tarafından yapılan bilimsel çalışmalar, sonunda hukuk uzmanları ve öğretim üyelerine hazırlatılan ve yayımlanan, “Türk Hukuk Lügati (Sözlüğü)” *Yasaya Karşı Hile*'yi şöyle tanımlıyor: “*Yasanın yasakladığı bir sonucu yasanın izin verdiği başka araçlarla elde etmek*”tir (biz Türkçeleştirdik). Yani yasanın koyduğu bir yasağı etkisiz duruma düşürmek amacıyla kaçamak yollara başvurulması yasaklanmış sonucun elde edilmesini hukuk, **yasaya karşı hile** olarak tanımlamaktadır. Bu tür bir işlem, yine yasanın izin verdiği başka bir yolla (örneğinimizde anayasa değişikliği yoluyla) yapılmakta ise de, temelde Hukuk açısından “haksızlık”, hukuka aykırılık'tan kendini kurtaramaz.

Belleğimizi yokladığımızda, benzer hukuk dışı bir yasa işleme 1975 yılında başvurulduğunu anımsıyoruz. Gerçekten 1973 yılında 1773 sayılı yasa ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştu. Bu mahkemelerin kuruluş yasası, gerek *mahkemelerin bağımsızlığı*, *doğal hâkim* ve gerekse *yargı birliği* ilkelerine aykırı olması nedeniyle yoğun tartışmalara konu olmuş, sonunda konu Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüş ve Anayasa Mahkemesi tarafından iptal kararı verilmiştir. Bu mahkemeleri kurmakta kararlı

olan dönemin siyasal iktidarı konuyu Anayasa Mahkemesi'nin denetiminden kurtarmak amacıyla Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluşunu bir anayasa hükmü haline getirerek ve anayasa değişikliklerinin Anayasa Mahkemesi tarafından esas yönünde incelenemeyeceği, *yalnızca* “şekil bakımından” incelenebileceği hükmünü getirerek Devlet Güvenlik Mahkemelerine bir tür dokunulmazlık sağlamıştır. Bu düzenleme TBMM'den geçerek yasalaşmıştır.

Burada hemen anımsatalım ki, yıllar sonra bu konu *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürülmüş*, bu uluslararası mahkeme Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluşunun, “anayasanın mahkemelerin bağımsızlığı” ilkesine aykırı olduğuna karar vermiş ve bu karara uyularak bu mahkemelerdeki askeri hakimlerin görevine son verilmiştir. Böylece, yanlış hesap Bağdat'tan dönmüştür.

Günümüzde, son anayasa değişikliğinden sonra hukukçular, üniversite öğretim üyeleri, yazarlar, sanatçılar, demokratik kitle örgütleri ve sendikalar, milletvekillerinin maaşlarına yapılan bu zammın ve buna ilişkin düzenlemenin kaldırılmasını istemektedirler.

Yasaları yapanların, bu yasaların sözüne ve ruhuna uygun davranmaları, Anayasa Mahkemesi kararlarına saygı göstermeleri hukuk devletinin gereğidir. Anayasa hükümlerinin tüm kişileri (öncelikle milletvekillerini) bağlayan kurallar olduğu unutulmamalıdır.

17.10.2001

“Uyum Tasarısı”nda Uyumsuzluklar

“Uyum Yasaları” adı verilen Türk Ceza Yasası'nın 159. ve 312., Terörle Mücadele Yasası'nın 7. ve 8. maddeleri ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasası ile Ceza Yargılamaları Usulü Yasası'nın kimi maddelerinde yapılan değişiklik tasarısı Adalet Komisyonu'nda bir günde görüşülerek TBMM başkanlığına gönderildi. Biz, konuya kişiler ve siyasal partiler açısından değil, hukuk ve demokratik ilkeler açısından bakarak kimi noktalara değinmekte yarar görüyoruz:

1. Değiştirilmesi istenen 312. maddenin ikinci fıkrasındaki, “Halkı, sınıf, din, ırk, mezhep veya bölge farklılıkları gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse...” sözcüklerine, getirilen taslakta tahrik biçimi olarak “*Kamu düzenini bozma olasılığı*” sözcükleri eklenmektedir. Başka bir deyişle, kamu düzenini bozma olasılığı görülen bir konuşma ya da eylem bu maddeye göre suç oluşturacaktır.

Oysa maddenin bu biçimde düzenlenmesi ceza hukuk ve yargılamasında önemli bir ilke olan, “*Suçların yasallığı*”

ilkesi”ne aykırı düşmektedir? Suçların yasallığı ilkesi, suç öğelerinin açık seçik, duraksamaya yer vermeyecek biçimde saptanması demektir? Bu da, anayasada temel haklardan sayılan “kişi güvenliği”nin en önemli koşullarından birisidir. Bu, yaşam hakkı kadar önemlidir. Bunun aksi “keyfi”liktir. Bu nedenlerle, ceza hâkimi kesinlik ister, kesin olgulara ve kanıtlara dayanmak ister. Olasılıklar ona yabancıdır.

Anayasa Mahkemesi; “kamu düzenini bozma olasılığı” deyimini bir yana, sadece “kamu düzeni” deyimini bile belli edilmesi, saptanması, tanımlanması güç bir deyim olarak nitelemiştir. Yüksek mahkeme bu konuya ilişkin kararında:

“... Aynı suretle, bu konuda bir diğer sınır olmak üzere kabul edilmiş bulunan, kamu düzeni deyimini ise belli edilmesi daha güç bir kavram kapsamaktadır. Nitekim yerli ve yabancı birçok hukuk eserinde, çeşitli alanlardaki kişi haklarını sınırlayan bu terim sık sık görülmekte, fakat tarifine pek az rastlanmaktadır. Yapılan açıklamalarda ise bunun tarifinin güç olduğu kabul edildikten sonra çeşitli açılardan izahına çalışıldığı görülmektedir.” deniliyor. (R. G. 28.2.1966 gün ve 1965/58 S.lı K. Yine R. G. 17.12.1964 gün, 1964/61 S.lı K.)

Kamu düzeninin hukuksal niteliği bu iken, “Kamu düzenini bozma olasılığı” kavramının “belli edilmesi, saptanması” güç bir öge olacağı da kuşkusuzdur. Böyle bir düzenleme, hâkimin anlayışına göre değişen, birbiriyle çelişen kararlara neden olabilecek ve vatandaşın geleceği böyle bir olasılığa terk edilmiş olacaktır. Bu da, anayasanın kişi güvenliği ilkesine aykırı düşeceği gibi, yargıya ve adalete olan güveni de sarsacaktır.

2. Tasarıda 159. maddeyle korunmak istenen kurumlar sayıldıktan sonra, “emniyet ve muhafaza kuvvetlerini” sözcüklerine “veya bunları temsil eden bir kısmını” sözcükleri eklenmiştir. Eklenen bu sözcükler yanlıştır. Uygulama-

da karışıklıklara neden olabilecektir. Örneğin, bir toplantıda emniyetin gönderdiği bir iki görevliye yapılan hakaret 159. maddenin kapsamına girecek ve suç ağırlaştacaktır. Oysa bu konularda, memura hakareti cezalandıran aynı yasanın 266. maddesi yürürlüktedir. Böylece, 159. maddenin alanı genişletilmekte, “uyum yasası” adı altında yeni haksızlıklara ortam hazırlanmaktadır.

3. Yine tasarıda, Terörle Mücadele Yasası'nın terör eylemlerine yardım edenleri tanımlayan 7. maddesinin ikinci fıkrasına “*terör yöntemlerine başvurmayı özendirecek şekilde örgütle ilgili propaganda yapanlar*” sözcükleri eklenmekte ve maddenin kapsamı genişletilmektedir? Eklenen “özendirecek nitelikte” sözcükleri elastiki, her yöne çekilebilir, açıklıktan uzak sözcüklerdir. Uygulamada haksızlıklara neden olabilecektir.

Bu gerekçeler, yasa tasarısının 8. maddesi için de geçerlidir.

Yasa tasarısı, bu niteliğiyle kişinin hak ve özgürlükleri üzerindeki baskıları bir kat daha artıracaktır.

İşkence Ayıbından Kurtulmak

Çoğulcu ve katılımcı demokrasilerde basın, üniversiteler, halk, demokratik kitle örgütleri ve sendikalar yaparak, çizererek, toplantılar ve yürüyüşler yaparak, böylece kendi sorunlarını yönetime ileterek bunlara çözüm yollarının bulunmasına katkılarda bulunmaya çalışırlar. Siyasal iktidarlar da, kendilerine iletilen öneri ve istekleri ciddiyetle, partizanlıktan uzak, nesnel bir bakışla ele alarak çözüme yoluna giderler. Deyim yerindeyse, bu yöntem demokratik bir yönetimin vazgeçilmez kuralıdır. Böylece, yönetilenlerin yönetime katılmaları ve çoğulculuk ilkesinin gerekleri yerine getirilmiş olur.

Hemen söyleyelim ki, iktidarlar demokratik rejimlerin bu kurallarından tamamen habersiz görünmektedir. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, demokratik bir anayasa, işkencenin önlenmesi, sosyal güvenlik, tahkim, kıyak emeklilik, bağımsız yargı, hukuk reformu vb. konularında işçi ve emekçi sendikaları konfederasyonlarının, demokratik kitle örgütlerinin çeşitli etkinlikleri ve istekleri karşısında yöne-

timi elinde bulunduranlar öteden beri ya sessiz kalmışlar ya da işçi, emekçi sınıf ve tabakalarına, yani emeğiyle geçinenlerin çıkarlarının tersine yasal düzenlemeler yoluna gitmişlerdir. Sosyal güvenlik, tahkim, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, demokratik bir anayasa, yargı reformu vb. sorunlarında olduğu gibi.

İşkence olayı da bunlardan biridir.

Biz bugün Türkiye'nin gündeminden düşmeyen ve TBMM insan haklarını inceleme komisyonunun ele almasıyla yeniden güncellik kazanan işkence sorununa bir kez daha değinmek istiyoruz.

Adı geçen komisyon, çalışmaları sırasında bir karakolda kimi işkence aletleri ve bu arada bir filistin askısı bulunmuş ve bunu bir basın toplantısıyla kamuoyuna açıklamış, konu basına ve televizyon ekranlarına da yansıtılmıştır. Karakollarda, emniyet binalarında, cezaevlerinde ve kontrollerde merkezlerindeki işkence uygulamaları; işkence görenlerin tanıklıkları, (Ilhan Selçuk'un Ziverbey Köşkü Anıları gibi) sayısız adli tıp ve doktor raporları, mahkeme kararları, (Ilhan Erdost'un Mamak Askeri Cezaevi'nde üç görevli tarafından dövülerek öldürülmesi gibi) tanık sözleri, işkence yara ve kalıntılarını görenlerin anlatımları vb. kanıtlarla öteden beri saptanmış ve kanıtlanmıştır.

Yukarıda açıklanan mekânlarda, filistin askılarının da işkencelerde kullanıldığı yıllardan beri bilinmektedir.

Yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri işkence davalarının içinde bulunmuş, dava dosyalarını, işkence raporlarını, buna ilişkin belgeleri incelemiş, işkence görenlerin anılarını okumuş, yargılamaları ve savunmaları izlemiş bir kişi olarak Türkiye'de işkence uygulamalarının öteden beri var olduğuna ve günümüzde de sürdüğüne inanıyoruz.

Türkiye, “İşkence ve öteki zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı davranış ve cezaya karşı sözleşme” gibi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1984 yılında kabul edi-

len ve TBMM tarafından onaylanan sözleşmeleri de imza etmiş, ama buna karşın işkence uygulamaları süregelmiştir. Geçmiş siyasal iktidarlar, önceleri Türkiye'de işkence bulunmadığını savunmuş, yıllar sonra gerçekler daha da yadsınamaz duruma gelince işkence olgusunu kabul etmiş, ancak bunların tekil (münferit) olaylar olduğunu ileri sürerek konuyu geçiştirmek istemiştir. En sonunda da, işkencelerin sistematik olmadığını söylemeye başlamıştır. Oysa Türkiye'de öteden beri işkence sistematik olarak uygulanmaktadır.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun son çalışmaları, kuşkusuz sevindiricidir. Ancak bu komisyonun işkence olgusunun kaynağına inmesi, oluş biçimini incelemesi, hangi görevliler tarafından hangi amaçlarla yapıldığını düşünmesi ve önleme yollarını buna göre saptaması ve Meclis'e önerilerde bulunması gerekmektedir. Bu yapılmadıkça, çalışmanın eksik kalacağı inancındayız. İşkence gözaltına almayla başlamaktadır; gözaltı yerleri karakollardır, emniyet binaları ve kontrgerilla merkezleridir. İşkence bu yerlerde yapılıyor. Amaç, zanlıdan ikrar elde etmektir. Sorguda avukatın hazır bulunmasına ilişkin yasal düzenlemeler de işkenceye engel olamamıştır. Avukat yirmi dört saat karakolda bulunamaz, emniyet görevlileri tarafından engellenebilir. Zanlı mali durumu nedeniyle avukat tutamayabilir, mahkemelerin barolardan avukat istemeleri de sorunu çözemez, çünkü bu avukatlar da yukarıda yazılı engellerle karşılaşabilirler.

Türkiye'de öteden beri uygulanagelen böyle bir soruşturma tarzı çağdışıdır. Elinde suç işlendiğine ilişkin kanıt bulunmayan emniyet görevlisi, kanıt elde etmek için sorguya başvurmakta ve işkenceli bir sorgu yoluyla ikrar elde etmeye çalışmaktadır. Bu yöntemin yanlışlığı, çağdışılığı bir yana, işkence altında, yani serbest iradeyle verilmeyen ikrar anlatımları tek başına zaten suç kanıtı sayılamaz. Ce-

za yargılaması tarihinde bunun sayısız örnekleri olduğu gibi, Yargıtay'ın da bu doğrultuda birçok kararı vardır. Bu çağdışı ve insan haklarına aykırı yöntem bir an önce terk edilmelidir.

İşkence sorunu, geçici önlemler yerine sonuç verici önlemlerle çözüme kavuşturulmalıdır. Hazırlık soruşturması ve gözaltı aşamasında emniyet görevlilerinin yetkileri yeniden düzenlenmelidir. Bu yetkiler, zanlının yakalanması, kimliğinin saptanması, üstünde, evinde, işyerinde ara-malar yapılması, kanıtların toplanmasıyla sınırlanmalıdır. Bu aşamada sanığın ifadesi yalnızca ve yalnızca cumhuriyet savcısı tarafından alınmalıdır. Başka hiçbir görevliye bu hak tanınmamalıdır. Bu çalışmaları yapacak kolluk görevlileri, özel bir eğitimden geçirilmeli ve İçişleri Bakanlığı'nın emrinde değil cumhuriyet savcısının emrinde görev yapmalı, yani yürütmenin değil, yargının emrinde çalışmalıdır. İfadeler karakolda değil (çünkü geçmişte emniyet binalarında ifade alan cumhuriyet savcıları görülmüştür), cumhuriyet savcısının adliye binasındaki çalışma yerinde alınmalıdır. Bu konuda “yeterince cumhuriyet savcısı bulunamayacağı” gibi kadro gerekçeleri öne sürülmemeli, demokrasi ve insan hakları açısından böylesine yaşamsal bir konuda insan hakları kadro sorununa feda edilmemelidir. Özetlemek gerekirse, yeterli bir *Adalet Kolluğu* kurulmalıdır. Bunun yanında işkence suçlarının cezası artırılmalı, bu cezalarda indirim yapılmamalı, ertelenmemeli ve para cezasına çevrilmemelidir. Bu önlemler alınmadıkça, bir yasa ile düzenlenmedikçe işkence olaylarının önlenmesi olanaksızdır.

10.6.2000

Cezaevleri Sorunu

Adalet Bakanlığı'nın yaptırmakta olduğu F Tipi cezaevleri üzerindeki tartışmalar, Türkiye'nin Ceza İnfaz Sisteminin gündemine oturdu. Hukukçular, yazarlar, sanatçılar, baroların büyük bir bölümü bu yeni cezaevlerine karşı çıktılar. Adalet Bakanlığı'nın *oda* olarak adlandırdığı yerlerin gerçekte *tecrit hücre* olduğunu, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da bu hücrelerde tutuklu ve hükümlülere işkence yapılacağını, çeşitli baskıların daha da kolay ve gözlerden uzak olarak uygulanacağını ileri sürdüler.

Cezaevlerinde günümüze kadar süregelen uygulamalar, yapılan işkenceler, yürürlükteki yasalara bile aykırı düşen baskılar, hak ve özgürlükler üzerindeki kısıtlamalar, özellikle öldürme olayları ve yargısız infazlar, kuşkusuz bu eleştirilere, karşı çıkışlara haklılık kazandırmaktadır. Diyarbakır, Ankara Ulucanlar, İstanbul Bayrampaşa, Metris, Burdur vb. cezaevlerinde yapılan baskınlarda yaşamlarını yitiren ve ağır yaralanan onlarca hükümlü ve tutuklu, F Tipi cezaevleri karşısında duyulan tedirginliğin ve protestoların somut nedenlerini oluşturmuştur.

Biz, Ulucanlar cezaevinde hükümlü ve tutuklulara cezaevi emniyet görevlileri tarafından 26.9.1999 gecesi düzenlenen bir operasyon sonunda yaşamını yitiren on kişinin otopsi raporlarını incelemiş, görevliler tarafından kullanılan ateşli silahların açtığı yaraların baş, göğüs ve karın bölgelerinde bulunduğunu görmüş ve bu olayın açık yargısız bir infaz niteliğinde olduğunu yazmıştık (Cumhuriyet, 6.10.1999). Aradan bir yıla yakın bir zaman geçtiği halde, cezaevi duvarları arasında geçen, suçluları ve kanıtları ortada olan bu cinayet kesin bir sonuca bağlanmamıştır. Bu ve benzeri olayların kamuoyunda haklı kuşkulara neden olması ve yönetime güvensizlik yaratması kadar doğal bir olgu olabilir mi? İşte F Tipi cezaevlerine karşı gösterilen tepkilerin haklı nedenlerini benzer olaylarda ve günümüze kadar süregelen bu tür uygulamalarda aramak gerekir.

12 Eylül baskıcı rejiminin ve "kutsal devlet" anlayışının (devlet insanın üstündedir) bir ürünü olan Terörle Mücadele Yasası, 16. maddesiyle infaz hukuku alanına da girmiş ve çağdaş infaz hukukunun insan haklarına ilişkin ilkelerini de bir kenara iterek anılan yasaya göre hüküm giyen, hatta tutuklanan (ki tutuklunun suçlu olduğu belli değildir) kişilerin tek ya da üç kişilik odalarda, yani tecrit hücrelerinde muhafaza edileceği ve birbirleriyle irtibatlarına (ilişki kurmalarına) engel olunacağı yolunda hükümler getirmiştir. İşte F Tipi cezaevleri, bu zihniyetin ve hukuk (ya da hukuksuzluk) anlayışının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Yaklaşık on yıl önce avukat eşim Şekibe ile birlikte Stokholm'e gitmiş, bir yüksek mahkeme üyesinin yardımıyla cezaevlerini gezmiş, incelemelerde bulunmuştuk. Orada tek kişilik odalar da, üç-beş kişilik odalar da bulunuyordu. Bu odalarda temiz yataklar, masa, gardırop, banyo, tuvalet vardı. Ayrıca, daktilo makinesi ve televizyon da bulunuyordu. Bu odaların büyük bir koruluğa bakan geniş

pencereleri içeriği aydınlatıyordu. Gardiyanların çoğunluğu bayan olan cezaevinin bayan müdüründen aldığımız bilgiye göre, hükümlüler istedikleri zaman odaların önünde bulunan büyük bir koridora çıkabiliyorlar, öteki hükümlülerle görüşebiliyorlar, duvarda bulunan genel telefon makinesiyle kent içi ve kent dışındaki tanıdıklarıyla konuşabiliyorlardı. Yemekler geniş bir yemekhanede toplu halde yeniyordu. Hükümlünün eşi ya da arkadaşı onu odasında ziyaret edebiliyor, gece kalabiliyor, isterse bir görevli gözetiminde evine giderek geceyi eşiyile birlikte geçirebiliyor ve ertesi sabah dönebiliyordu. Yine hükümlüler, cezaevinin kitaplığına gidebiliyorlar, öteki hükümlülerle birlikte kitaplıkta bulunan ya da kendilerine ait kitapları okuyabiliyorlardı. Bu kitaplığı incelerken orada Yaşar Kemal'in İsveççeye çevrilmiş İnce Memed adlı romanını görmüş ve uygulanmıştı. Havalandırma geniş, etrafı dikensiz bir telle çevrili, ağaçlıklı bir bahçede yapıyordu. F Tipi cezaevleri konusundaki tartışmaları izlerken, İsveç'te gezdiğimiz cezaevleri gözlerimin önünde canlanıyor.

İnancımıza göre öteden beri kanayan bir yara niteliği kazanan cezaevlerimizin düzeltilmesi demokratikleşmenin önemli bir parçasıdır. Bu sorunun çağcıl bir hukuk ve infaz anlayışına göre yeniden ele alınması ve düzenlenmesi gerekir. Cezaevlerine şimdiye kadar olduğu gibi bir baskı, işkence, öldürme, yargısız infaz yeri gözüyle bakmak çağdışı, insanlık dışı ve ilkel bir tutumdur. Buraları, rehabilitasyon amacına yönelik bir infaz yeridir. Hükümlü buradan çıktıktan sonra yaşamını, kişiliğini sürdüreceği topluma geri dönecektir. Cezaevinde hükümlünün kimi özgürlükleri elbette sınırlanacaktır. Aksi halde hapis cezasının bir anlamı kalmayacaktır. Ancak bu özgürlükler kısıtlanırken, özgürlükleri kısıtlananın bir insan olduğu, bu niteliğiyle yeniden toplum yaşamına döneceği ve dönmesi gerektiği unutulmamalıdır. Bu nedenle de, hükümlünün ya-

şamsal yönü olan sosyal niteliği göz ardı edilmeden öteki hükümlülerle konuşma, görüşme, tartışma özgürlüğü, entelektüel varlığını sürdürebilme hakkı yok edilmemelidir. Bu konuda cezanın amacı ile kişinin insancılığı ve sosyalliği arasında doğru bir denge kurulmalıdır. Bunun için de, cezaevi görevlileri insan hak ve özgürlükleri konusunda bir eğitimden geçirilmeli, infaz kurumlarına sınav sistemiyle alınmalıdır. Devletin güvencesi altında bulunan hükümlü ve tutuklunun bütün bu özgürlüklere sahip olmaya hakkı vardır ve bu, çağdaş bir infaz hukukunun gereğidir.

Cezaevi binaları ne kadar güzel, ne kadar iyi döşeli olursa olsun tek başına insanın ruhsal ve düşünsel yeteneklerini koruma ve geliştirmesi için yeterli olamaz. Bu, ancak anılan özgürlüklerin tanınmasıyla sağlanabilir. Hükümlülük geçici, ama yaşam süreklidir. Hükümlülerin içerde örgüt çalışması yapması gerekçeleri, özgürlükleri ve insancıl gereksinimleri kısıtlayarak değil, denetim ve disiplin önlemleriyle, yani akılcı yöntemlerle engellenmelidir. Çağdaş bir cezaevi anlayışına ve infaz uygulamasına ulaşabilmek için, infaz işleriyle görevli tüm kişilerin ve cezaevi personelinin hükümlüye ve cezaevlerine bakış açısı değiştirilmeli, bunun için eğitim ve benzeri yöntemler, önlemler eksiksiz alınmalı ve yerine getirilmelidir. Terörle Mücadele Yasası'nın 16. maddesi değiştirilmeli, hükümlü ve tutukluların insani ilişkilerine getirilen kısıtlamalara son verilmelidir. Bu yoldaki uygulamaların başarıya ulaşabilmesi için, ciddi bir denetim mekanizmasına gereksinme olduğu da açıktır.

7.8.2000

16. Maddede Değişiklik

F Tipi cezaevlerine ayırma (tecrit) sistemini getiren *Terörle Mücadele Yasası'nın 16. maddesi*, yürürlüğe girdiği 1991 yılından beri tartışılmaktadır. Sağlık uzmanlarının, hukukçuların, mühendis ve mimarların, tutuklu ve hükümlülerin bu maddeye ilişkin itirazlarının başında, bu düzenlemeyle cezaevlerine hücre sisteminin yerleştirilmiş olması gelmektedir. 16. maddenin birinci fıkrası, “Bu kanunun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanların cezaları, tek kişilik veya üç kişilik oda sistemine göre inşa edilen özel infaz kurumlarında infaz edilir” demektedir.

Her ne kadar maddede “tek veya üç kişilik oda”lardan söz edilmekteyse de, bu sözcüklerin kullanılması, odaları hücre olmaktan çıkarmak için kuşkusuz yeterli değildir.

Önemli olan gerçek durumdur. Tutuklu ve hükümlülerin kendi iradeleriyle gidip gelebileceği, kullanabileceği ortak mekânlar bulunmadıkça, onların sosyal ve insancıl gereksinimleri karşılanmadıkça, yemekleri bile bir köpek kulübesinde olduğu gibi bir tabağın sığabileceği ve getireni

bile göremeyecekleri bir gedikten verildikçe, bu odaların tecrit hücresi olmadığını savunmak olanaksızdır.

Bu cezaevlerini gören ve inceleyen hukukçular, tabipler, mimarlar, mühendisler ve değişik bilim dallarından bilim insanları ve kuruluşlar sözü geçen odaların hücreden farkı bulunmadığını açıklamışlardır.

Bu konuda aylarca süren incelemeler ve tartışmalar yapılmıştır. İkisi jandarma, otuz iki hükümlü ve tutuklunun ölümüyle sonuçlanan ve belleklere yerleşen kanlı operasyondan önce adalet bakanı; kamuoyuna, tutuklu ve hükümlülere ve kamu kurumu niteliğindeki kuruluşların temsilcilerinden oluşan TBMM İnsan Hakları Komisyonu üyesi milletvekili Sayın Mehmet Bekâroğlu'nun başkanlığındaki kurula, 16. maddenin kaldırılması için girişimlerde bulunacağı, makul sayıdaki hükümlü ve tutuklunun bir arada kalmasını sağlayacak mekânsal düzenlemelerin yapılacağı konusunda söz vermiştir. Yine başbakan ve adalet bakanı, F Tipi cezaevleri, uluslararası standartlara ve insan haklarına uygun hale getirilmeden bu cezaevlerine nakillerin yapılmayacağı konusunda açıklama yapmışlardır. Bu sözler yerine getirilmediği gibi, arkasından cezaevlerine kanlı bir operasyon düzenlenmiştir.

Bugün getirilen değişiklik tasarısı, 16. maddenin yukarıda açıklanan birinci fıkrasında bir değişiklik öngörmekte, yani bu fıkraya dokunmamaktadır. Getirilen değişiklik tasarısı, ikinci ve üçüncü fıkralarla ilgilidir. Bu tasarı şöyledir:

“Bu kurumlarda hükümlüler, işledikleri suçlara, kurumdaki davranışlarına, ilgi ve yeteneklerine göre gruplandırılarak güvenlik bakımından tehlike yaratmadığı ölçüde, kendileri için hazırlanmış iyileştirme ve eğitim programları çerçevesinde eğitim ve spor meslek kazandırma ve işyurdu çalışmalarıyla, diğer sosyal ve kültürel faaliyetlere katılırlar.

“Programların süresi ve katılacak hükümlülerin sayısı, her programın özelliği, güvenlik koşulları ve kurumun olanakları dikkate alınarak belirlenir. İyileştirme ve eğitim programlarının amaca aykırı sonuçlar verdiği gözlemlenen hükümlüler yönünden bu uygulamaya son verilebilir veya gerekli değişiklikler yapılabilir. Haklarında kınama dışında disiplin cezası uygulanan hükümlülere bu ceza kaldırılıncaya kadar açık görüş yaptırılmaz.”

Hemen itiraf edelim ki biz, bu maddenin bir yenilik getirip getirmediğini, getirmişse nasıl bir yenilik getirdiğini, tutuklu ve hükümlülerin hangi şikâyetlerini karşıladığını açık seçik anlayamamış bulunuyoruz. Kimi konuşmacılar vardır, birçok şey anlatırlar, ama ne söylediklerini anlamazsınız, kendimizi onların karşısında sanıyoruz.

Tasarı metninin anlamak için kendimizi zorlayarak sezindiğimize göre, hükümlüler gruplara ayrılacaklar (niçin?), “güvenlik bakımından tehlike yaratmadığı ölçüde” eğitim, spor, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılabilecekler... Programların amaca aykırı sonuçlar verdiği gözlemlenirse, buna son verilebilecek ve yine haklarında kınama cezası dışında disiplin cezası uygulanan hükümlülere açık görüş yaptırılmayacaktır.

Tasarıda geçen: “Güvenlik bakımından tehlike yarattığı ölçüde”, “programın özelliği... güvenlik koşulları ve kurumun olanakları”, “iyileştirme ve eğitim programlarının amaca aykırı sonuçlar verdiği gözlemlenen hükümlüler yönünden bu uygulamaya son verilebilir” gibi “durum, koşul, özellik, amaca aykırı sonuçlar” kimler tarafından takdir edilecektir? “Güvenlik bakımından tehlike” söz konusu olup olmayacağını hangi ölçüye göre, hangi makam değerlendirecek karar verecektir? “Güvenlik” kavramı gibi soyut kavramların değerlendirilmesi bilgi ve deney isteyen konulardır.

Bu konuda yeterli eğitim görmemiş, uzmanlıkla ilgisi bulunmayan cezaevi personelinin bunu başarabilmesi olanaksızdır. Ayrıca, böyle bir uygulama haksızlıklara, adam kayırmalara, görevi kötüye kullanmalara elverişli bir ortam yaratabilecektir.

Ayrıca, değişiklik tasarısında “ortak mekânlar” konusunda açık bir hüküm de getirilmemektedir. Oysa hükümlülerin sosyal gereksinmelerini karşılayacak, onları soyutlanmış olmaktan kurtaracak ortak mekânlardır.

Sorunun önemli bir yönü de, tasarının hazırlanmasında kamuoyu, hukukçular, yazarlar, hükümlüler ve tutukluların göz ardı edilmesidir.

Biz tasarıyı Cumhuriyet Gazetesi Haber Merkezi'nden özel olarak alıp inceleme olanağı bulabildik.

Görülüyor ki, bu yasa değişiklik tasarısı soyut, açıklıktan uzak, her yöne çekilebilir, uygulamada duraksamalara ya da kötüye kullanmalara elverişli yeni rahatsızlıkların doğmasına olanak sağlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Daha önemlisi, hükümlüler için ortak mekânlar konusunda bir düzenleme getirmemesidir.

İnancımıza göre, ciddi ve haklı yakınmalara neden olan tecrit durumunun ortadan kalkması için 16. maddenin tümünden yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

30.4.2001

Önce Ölümleri Önleyelim

1. Ölüm oruçları kırk dokuzuncu gününe ulaşmış ve yaşam bakımından tehlikeli bir noktaya gelmiştir. Her an ölüm haberleri beklenmektedir. Bu eylemin temelindeki nedenlerin başında F Tipi cezaevleri geliyor. Hükümlü ve tutuklular bu cezaevlerindeki odaların tecrit hücreleri olarak kullanılacağını, sosyal ve kültürel yaşamlarının sona ereceğini, bunun sağlık açısından da tehlikeler yaratacağını ileri sürmektedirler. Adalet Bakanlığı da koğuşturmanın bütün dünyada terk edildiğini, her yerde oda sisteminin uygulandığını söylemekte, koğuşturmanın örgüt yuvası haline geldiğini savlamaktadır.

2. F Tipi cezaevlerinin incelenmesinden; ortak mekânların bulunmadığı, ortak mekân olarak gösterilen yerlerin dar ve yetersiz olduğu, örneğin on beş-yirmi hükümlünün bir araya gelerek görüşme ve söyleşmesine olanak vermediği, ortak bir yemekhanenin bile bulunmadığı, kitaplık ve spor salonu gibi yerlerin de buna elverişli bulunmadığı, böylece insanın sosyal bir yaratık olmasından kaynaklanan

görüşme, dertleşme, söyleşme vb. gereksinimleri karşılayamayacağı anlaşılmaktadır. Yine su, elektrik, doğal gazın yönetim tarafından istenildiği zaman kesilebileceği, bunun bir baskı aracı olarak kullanılabilmesi de görülmektedir.

Bütün bunlar, bu cezaevlerindeki odaların istendiğinde bir tecrit yeri olarak kullanılabilmesini gösteriyor. Uluçanlar, Bayrampaşa, Ümraniye vb. cezaevlerindeki geçmiş uygulamalar ve yöneticilerin öteden beri, tutuklu ve hükümlülerin de insan olduklarını ve temel insan haklarından yararlanmak hakkı bulunduğunu düşünmeyen tavırları, hükümlülerin böyle bir uygulamayla her zaman karşı karşıya kalabileceklerini göstermektedir.

3. Burada gelinen noktada önem kazanan sorun ölüm orucuna yatan hükümlü ve tutukluların yaşamlarıdır, yaşatılmalarıdır. İnsan haklarına saygılı, hukuk devletine inanan hiç kimse onların kendi hallerine terk edilmelerine razı olamaz. Ölümüne ramak kalan bu noktada F Tipi cezaevlerinin yapısı, tecrit yeri olarak kullanılıp kullanılmayacağını tartışılmasından önce bu kişilerin yaşama kavuşturulmaları, ölümden kurtarılmaları acil sorundur; öncelik buradadır. Bunun yöntemi bulunmalıdır.

İnancımıza göre, üniversite öğretim üyelerinden, deneyimli hekimlerden, barolardan, sanatçı ve yazarlardan, düşün insanlarından, uzmanlıkları ve yansızlıkları belli kişilerin oluşturdukları, Adalet Bakanlığı'nın da uygun göreceği bir kurulun konuyu incelemesi, açık bir oturumda konuyu her yönüyle tartışması sağlanır, uygun bir erteleme yapılırsa ölüm oruçları da sona erdirilebilir; F Tipinde yanlışlıklar varsa (ki vardır) bunlar da düzeltilebilir. Bu ya da benzer bir yöntem kabul edilmezse, hiçbir vicdanın razı olamayacağı ölümlerin ortaya çıkması adalet tarihimizde kara bir sayfa oluşturacak, unutulmaz bir acı yaratacaktır. *Önce kapımızı çalan ölümleri önleyelim?*

7.12.2000

Çözüm Nerede?

Haftalardan beri basında ve televizyon ekranlarında Hizbullah örgütünün inanılmaz vahşetini okuyor ve seyrediyoruz. Türkiye'nin her tarafından örgüte ait evlerin bodrumlarından, bahçelerinden cesetler çıkarılıyor. Sayıları yetmişe ulaşan ve her gün giderek artan bu cesaretler arasında işkence yapılarak, boğazı kesilerek, boğularak, diri diri gömülerek öldürülenler de var. Alman Nazilerinin toplama kamplarında yaptıkları insanlık dışı işkence ve öldürümleri andıran, hiçbir inancın, dinin ve siyasetin kabul edemeyeceği bu vahşet görüntüleri halkımızın insancıl duygularını altüst etmiş, kamuoyunda büyük bir tedirginlik yaratmıştır. Soruşturmalar, araştırmalar, kazılar sürmekte ve ceset sayısının nereye varacağı bilinmemektedir.

Bu vahşetin kaynağı nedir? Hiçbir ülkede, hiçbir toplumda işkenceciler, caniler, katiller patolojik nedenler dışında kendiliğinden ortaya çıkmazlar. Eğer çıkıyorlarsa, bunun nedenlerini toplumsal koşullarda aramak gerekir. Siyasal bilimler açısından olaya bakıldığı zaman, ülkedeki si-

yasal iktidarın sınıfsal niteliği, yöneticilerin eğitim düzeyleri, insan hakları karşısındaki tavırları ve politikaları, toplumun çeşitli kesimlerinin bilinç ve örgütlenme durumu, özetlemek gerekirse toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik yapısının anılan sorunlara kaynaklık ettiği görülür.

Ülkemizde öteden beri işlenegelen suçlar, işkenceler, işleyeni belirsiz (faili meçhul) cinayetler, kayıplar, devlet içinde işlenen yolsuzluklar, Susurluk olayı, devlet bürokrasisi içinde ortaklaşa faaliyet gösteren çeteler, yargısız infazlar, İBDA-C ve Hizbullah cinayetleri ve benzeri olayların da günümüze kadar uygulanagelen politikaların, yönetim biçimlerinin bir ürünü olduğu ortadadır. Kriminoloji uzmanlarının söylediği gibi “suçları toplumsal düzen”ler ve bu düzeni kuranlar hazırlar, bireyler de işler. Fransız hukukçusu ve yargıtay başkanı, 1748 yılında yazdığı *Yasaların Ruhunu* adlı yapıtıyla bütün dünyada ün kazanan ve kimi düşünce ve saptamalarıyla günümüzde de yaşayan Montesquieu; değişik ülkelerdeki siyasal rejimleri inceledikten sonra, eğitim ve bilinç düzeyi açısından toplumlarla yöneticiler arasında gördüğü sıkı ilişkilerin altını çizmiştir. Buna göre, her ülkede toplumsal gelişmelerle, toplumun kültür düzeyi ile yöneticilerin niteliği arasında bir uyum (koşutluk) vardır.

Elli yıldan beri ülkemizde iktidarı elinde bulunduran siyasal partilerin yönetim kadrolarına, dayandıkları sınıfların çıkarlarını halkın çıkarlarına yeğleyen tutumlarına, bağımsızlık, antiemperyalizm, devrimcilik, laiklik, emekten yana olma gibi değerlere ters düşen politikalarına bakıldığı zaman, Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu çıkmazları, sorunları ve son gelişmeleri olağan karşılamak gerekir. Gerçekten uygulanagelen antilaik eğitim sistemi, kurulan imam-hatip okulları, Kuran kursları, uygulanan zorunlu din dersleri ve politikacılarca sürekli dinin siyasete alet edilmesinin, Anayasa Mahkemesi tarafından üç kez kapatı-

lan şeriatçı siyasal partilerin oluşmasına ortam hazırladığı tartışmasızdır. Ayrıca, bunlar İBDA-C ve Hizbullah gibi örgütlenmelerin doğmasında da rol oynamıştır.* Burada laik cumhuriyeti ortadan kaldırarak yerine şeriata dayalı teokratik bir devlet kurma girişimlerine karşı yaptırım getiren Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesinin kaldırılmasının da etken olduğu unutulmamalıdır.

Yine izlenen siyasal ve ekonomik politikalar, IMF ile yapılan anlaşmalar ülkenin emperyalizme bağımlılığını daha da artırmıştır. Bağımsızlık ilkesinin yerini, yeni dünya düzeninin propagandalarından biri olan “karşılıklı bağımlılık” almıştır. (Uluslararası emperyalizm Türkiye'ye nasıl bağımlı olacağı!..) Yargı reformunun yapılmaması, adalet kolluğunun kurulmaması, dolayısıyla emniyet operasyon ve takiplerinde olay yerindeki inisiyatifin cumhuriyet savcılarının değil, polisin kararına bırakılması açısından yargısız infazlara ve bir insanlık suçu olan işkence uygulamalarına yol açmıştır. Yürürlükteki yasaların bile uygulanmaması devlet katında yolsuzlukları, bürokrasi içindeki çete faaliyetlerini ve Susurluk gibi olayların bir tür “dokunulmazlık” kazanması sonucunu doğurmuştur.

Geçmiş yıllarda Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı yakıcı sorunların ortaya çıkmasını büyük oranda önleyebilecek olan bu ve benzeri demokratikleşme önerileri artık unutuldu. Demokratikleşme sözcüğü, bir oyalama deyimi olarak kullanılmaya başlandı.

Demokratikleşmeyi kim gerçekleştirebilir? Gerek işbaşındaki koalisyon iktidarı ve gerekse daha önceki sağcı iktidarlar; işçiden, memurdan, emekliden, emeğiyle geçinenlerden, yani halktan yana bir demokratikleşme programını gerçekleştiremez. Bu partilerin dayandıkları sınıfın ve feodal güçlerle emperyalizmin çıkarları buna izin vermez. Bu-

* Burada devletin Hizbullah örgütünü kullandığı ve bunun araştırılması gerektiği konusundaki haber ve yorumları anımsamak gerekir.

güne kadar vermediği gibi... Geçen yılda büyük bir çabuklukla ve emekçi sınıfların, sendikaların tüm karşı çıkmalarına karşın çıkarılan özelleştirme yasaları, koalisyon hükümeti tarafından çıkarılan IMF'nin dayattığı ve halk arasında mezarda emeklilik yasası denilen ve işçinin, emekçinin, emeklinin haklarını gasp eden Sosyal Güvenlik Yasası, yine anayasanın güçler ayrılığı, yargı birliği ve eşitlik ilkelelerine aykırı “memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yargılanması hakkında kanun” vb. bunun göstergeleridir.

Bütün bu sorunların tek çözümü, kapsamlı bir demokratikleşmenin gerçekleşmesine bağlıdır. Böyle bir programı, ancak emekçi halk yığınlarının çıkarlarını koruyabilecek devrimci bir iktidar yaşama geçirebilir.

22.2.2000

II. Bölüm

YARGI BAĞIMSIZLIĞI ve YARGISIZ İNFAZ

Yargının Bağımsızlığı ve Eğitim

Başlıktaki konuyu bir inceleme yazısıyla gerektiği ölçüde açıklamanın gücünü biliyorum. Ancak içinde bulunduğumuz evrede tanık olduğumuz gelişmeler karşısında özet olarak kimi noktalara değinmekte yarar görüyorum.

Yargının bağımsızlığı konusuna çağdaş anayasaların kabul ettiği “Güçler Ayrılığı İlkesi”ni anımsatmakla başlamak gerekir. *Constitutionalisme*'in (meşrutiyetçilik) babası sayılan Fransız düşünürü Baron de Montesquieu, yirmi yılda hazırladığı ve 1748 yılında yayımlanan *Yasaların Ruhunu* adlı yapıtında şöyle diyordu:

“Kötülüklerin kaynağı siyasal iktidarların keyfi yönetimleridir. Bu yönetimler siyasal hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaktadır. Bunları korumak için geçerli ve etkin bir yöntem bulmak gerekir. Devlet işlerinde ‘güçlerin ayrılması’ bize bu yöntemi sağlayabilir. Yasama, yürütme ve yargı güçlerinin tek bir organda toplanması büyük sakıncalar doğurmaktadır, iktidar kötüye kullanılabilir. Bunu önlemenin yolu ‘iktidarın, iktidarı durdurmasıdır.’ Bu ne-

denle iktidarı bir güç ve yetki olarak parçalara bölünüz, güçlerin her birini bir organa veriniz. Organlar bağımsız olarak bu güçleri kullansınlar. Bu organlar arasında bir denge kurunuz. Böylece Güç, Güç’ü durduracak, güçler arasında dengeli bir düzen sağlanmış olacak ve bu yolla kişinin doğal hak ve özgürlükleri güvence altına alınmış olacaktır.”

Bu düşünceler kısa zamanda dünyaya yayıldı. 1789 Fransız Devrimi'nden sonra yayımlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde şu düşüncelere yer verildi: “Vatandaş haklarının güvence altına alınmadığı ve Güçler Ayrılığı'nın sağlanmadığı bir toplumda anayasa yok demektir.” Güçler ayrılığı ilkesi, Amerikan anayasasında da yer almakta gecikmedi. Prof. Münci Kapanı bu konuda şöyle diyor: “Ancak bu prensibin, dün olduğu kadar bugün de önem ve değerinden hiçbir şey kaybetmeyen bir yönü vardır ki, o da yargı organının diğer organlar karşısında bağımsızlığıdır... Bu, demokrasinin temel şartlarından biridir... Montesquieu'nün bu konuda söyledikleri bugün hiç kuşku yok ki aynı tazeliyle tekrarlanabilir. Mahkemelerin yasama ve yürütme organlarından ayrılmadığı ve hâkim güvencesinin gerçekleştirilmediği yerlerde, hürriyetlerin güvenlik altında olduğundan söz etmek de imkânsızdır.”

Güçler ayrılığı ve yargının bağımsızlığı ilkeleri 1961 ve 1982 anayasalarında yer almıştır.

Yargı Bağımsızlığının Koşulları

Anayasa ve yasalarda Güçler Ayrılığı'nı kabul ederek yargının bağımsızlığına ilişkin hükümler koymak sorunu çözer mi? Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri yargıç ve savcılarının, Devlet Güvenlik Mahkemeleri asker yargıç ve savcılarının atama, yer değiştirme ve özlük hakları kullanma yetkisini yürütme organına tanırırsanız ve yine genel mahke-

melerin yargıç ve savcılarının atama, yer değiştirme vb. işlemlerini yapma yetkisini, hükümetin bir üyesi olan adalet bakanının başkanlık görevi yaptığı ve Adalet Bakanlığı müsteşarının da üye bulunduğu Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na verirsiniz, bu yargıç ve savcılar yürütme organı karşısında bağımsız olabilirler mi?

Dava dosyaları yargıç önüne gelmeden önceki aşamada, hazırlık soruşturmasını yapan ve yürütme organının emrinde olan emniyetin alacağı anlatımların ve hazırlayacağı fezlekelerin, ülkemizde sistematik işkence uygulamalarının yapıldığı da yadsınamaz bir gerçek iken, gerçeğe uygunluğu ve yansızlığı düşünülebilir mi? Yoksa cumhuriyet savcısının emrinde, ona bağlı özel bir adalet kolluğu kurularak sorgu yapma yetkisi dışındaki hazırlık işlemlerinin böyle bir kolluğa verilmesi ve anlatım alma yetkisinin yalnızca cumhuriyet savcısına tanınması mı daha güven vericidir? Ceza davalarında hazırlık soruşturmasının davanın belkemiği olduğu, yanlı ve eksik hazırlanmış böyle bir soruşturmanın adalet üzerinde şaşırtıcı etkiler yapacağı, yargıcın adil karar vermesini zorlaştıracığı göz önüne alınırsa bu düşüncenin önemi anlaşılır.

Öte yandan, suç işleyen memurun her vatandaş gibi doğrudan doğruya cumhuriyet savcısı karşısına çıkarılması gerekirken, onun yargılanıp yargılanmayacağı konusunu değerlendirme yetkisini yargıç olmayan yönetim kurulu üyelerine, yani yürütme organına tanıyan 1913 tarihli Osmanlı döneminden kalma Memurun Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkatı (Memurların Yargılanması Hakkında Geçici Yasa) hükümleri karşısında Güçler Ayrılığı ilkesinden, yargının birliği ve bağımsızlığından, vatandaşın eşit yargılanma hakkından söz edilebilir mi? Bütün bunlar yargının bağımsızlığını yaralayan ve giderek yargı organlarının adil kararlar oluşturmasını engelleyen düzenlemeler olduğu için, kuşkusuz kaldırılmaları ve değiştirilmeleri gerekir.

Bunlar Yeterli mi?

Ülkemizde yargı alanındaki son gelişmeler, yargıç bağımsızlığı açısından dikkatleri iki konu üzerine çekmektedir: Birincisi, yasama ve yürütme organlarının yargıya yardımcı olmaları, yargının işlevini yapabilmesi için istediği belge ve kanıtları göndermeleri, dokunulmazlık fezlekeleri vb. işlemleri geciktirmeden yaparak davaların çözümüne katkıda bulunmaları, bu çalışmalarını yaparken partizan tutumlara girmemeleri, devlet bürokrasisi içinde yuvalanan çetelerin yargı önüne çıkarılmaları için çaba göstermeleridir. Bu, çağdaş anayasalarca kabul edilen Güçler Ayrılığı felsefesinin bir gereği ve yüklediği bir görevdir. Bu konuda anayasaya ve yargılama yasalarına daha açık ve kesin hükümler konulmalıdır.

İkincisi, eğitim sorunudur. Çünkü bütün bu değişiklikler yapılsa da, 12 Eylül'den sonra çıkarılan ve imam-hatip çıkışlılara hukuk ve siyasal bilgiler fakültelerinde okuma hakkını tanıyan yasalar değiştirilmedikçe yargı organlarının ve yargıçların bağımsızlığını gerçekleştirmek olanaksız olacaktır. Bu sorun, genelde bireylerin laik bir eğitimle, pozitif bilim anlayışıyla yetiştirilmeleri, çağcıl insanın oluşturulması sorunuyla iç içedir.

Büyük şair Tevfik Fikret, “ben fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim” diyordu. Bu değerler, yani özgür düşünce, özgür bilgi ve özgür vicdan sahibi olma, her insanda bulunması gereken özellikler olduğu gibi bir yargıç için daha da öncelikli niteliklerdir. Düşüncesi özgür olmayan, pozitif bilimlere inanmayan ve saygı duymayan bir yargıcın adil kararlar oluşturması beklenmemelidir. Bu nedenle, bir yargıç ve savcının dünyaya bakışında aklı temel alması, pozitif bilimlerin ışığıyla aydınlanmış olması kendi görevi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü adalet kişisel bir işlev değil, toplumsal bir işlevdir. Yargılama işle-

vinin gerektirdiği yansızlık, nesnellik ve eşitlikçi davranış bunsuz sağlanamaz.

Suçların ve haksızlıkların toplumsal düzen koşullarından değil, fizikötesi güçlerden kaynaklandığına inanan, aklın ve bilimin yol göstericiliğini kabul etmeyen, toplumun yarısını oluşturan kadını şeriat kurallarıyla değerlendirerek aşağılayan yargıçtan adalet beklemenin beyhudeliği açıktır. Yargıcın, yargısal görevini bağımsız, yansız, nesnel yapabilmesi için pozitif bir bilim ve insan hakları eğitimi almış olması zorunludur.

29.11.1997

Yargı Bağımsızlığına Saldırıları

Cumhuriyet gazetesinin 11 Temmuz günlü sayısında bir haber yayımlandı: Avukatlara faşist saldırı. MHP Kartal İlçe Başkanı Nihat Uygun'un öldürülmesiyle ilgili altı sanığın yargılandığı davaya ilişkin bu haberde Ülkü Ocaklıların sanık avukatları Saadet Yalçın ve Zeynel Polat'a bıçakla saldırdıkları, Avukat Zeynel Polat'ın bacağından yaralandığı ve Saadet Yalçın'ın da dövüldüğü bildirilmiştir. Habere göre ÇHD ve SIP olayı kınamıştır.

Avukatlara yapılan bu saldırılar gerçekte yargı erkine yapılmış saldırılardır. Çünkü savunma, yargının ayrılmaz bir ögesidir. Her türlü baskıdan uzak, serbest ve özgür bir savunma olmadan yargıdan ve yargının bağımsızlığından söz edilemeyeceğini ve giderek yargı organlarının adil kararlar oluşturamayacağını yinelemeye sanırım gerek yoktur. Ülkü Ocaklılar ile şeriat eylemcilerinin öteden beri savunmaya ve yargı organlarına bu tür saldırılarda buldukları, beğenmedikleri yargıçlara sözle ve ellerindeki çakmakları fırlatarak hakaret ettikleri bilinmekte ve bunlar

basında ve televizyon ekranlarında yer almış bulunmaktadır. Sivas davası duruşmalarında bunun örnekleri görülmüştür. Bir ülkede bu tür olayların meydana gelmesi, böyle bir ortamın oluşmasına olanak sağlaması ve bunların siyasal iktidar tarafından önlenmemesi, gereğinin yerine getirilmemesi hukuk devleti adına dehşet verici bir durumdur. Bu insanların, açıklanan ve bilinen bu tür eylemlerde bulunma cesaretini nereden, hangi odaklardan ve nasıl aldıkları üzerinde ciddiyetle durulması ve düşünülmesi gereken bir olaydır. Bunlara, bir tür “zabıta vakası” olarak bakmak olanaksızdır.

Bu olaylar yeni de değildir. 12 Eylül döneminde bana ve üç savunman arkadaşına Mamak Askeri Cezaevi'nde Ülkü Ocaklılar tarafından yapılan saldırıyı, kişisel bir olay olmadığı, yargıyı, temel insan haklarından biri olan savunma hakkını ve giderek hukuk devletini ilgilendirdiği için anımsatmakta yarar görüyorum.

12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde Ülkü Ocaklı gençler ve komandolar tarafından öldürülen ya da yaralanan devrimci gençleri ve ailelerini müdahil avukat olarak savunuyor ve haklarını almalarına yardımcı oluyorduk. Bu çalışmalar yıllar boyu sürdü. Nitekim, daha sonra 12 Eylül dönemi başlarında MHP ve ona bağlı yan kuruluşlar hakkında Ankara Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde TCY'nin 146/1. maddesine dayanılarak kamu davası açılmış, bu davada da ÇHD üyesi arkadaşlarımızla birlikte öldürülen devrimci gençlerin savunucuları ve müdahil olarak mahkemede yerimizi almıştık. Bütün bunlardan rahatsız oldukları anlaşılan tutuklu on üç Ülkü Ocaklı, Mamak Askeri Cezaevi'nde TÖB-DER yöneticileriyle görüşme yaparken, cezaevinin arka koğuşlarından, her nasılsa dört kapıyı ve dört nöbetçiyi aşarak görüş yerine gelmişler ve bana saldırmışlardı. Demir ayaklı bir taburenin kafama indirildiği ve yerlerde sürüklenerek tekmelendiğim bu saldırı sonunda

orada bulunan ve tutuklu olan oğluyla görüşmeye gelen değerli şairlerimizden Gülten Akın, Adana avukatlarından Orhan Küreci ve Avukat Hürriyet Alpat yaralanmışlardı. Şikâyetim üzerine beni yaralayan sanıklar hakkında açılan ve değerli hukukçu Avukat Veli Devecioğlu'nun beni savunduğu davada ülkücü sanıklar: “Amacımız davacıyı öldürmek değildi” diyerek suçlarını ikrar etmişler ve mahkûm olmuşlardı. Sayın İlhan Selçuk bu saldırı olayı üzerine Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde “Dört Kilit, Beş Kilit” başlıklı bir yazı yazmış ve bu tür olayların önlenmesi için çözüm yolları göstermişti.

Türk Hukuk Kurumu Başkanı Prof. Dr. Faruk Erem, cumhurbaşkanlığına yazılı bir başvuruda bulunarak savunma hakkının korunması için önlemler alınmasını istemişti. Burada ayrıntılarına girme olanağımız bulunmayan benzer sözlü ya da eylemlerle saldırılar, işkenceci polis memurlarının yargılandıkları mahkeme salonlarında ve koridorlarında sanık polislerin arkadaşları emniyet görevlileri tarafından müdahil avukatlara karşı yapılagelmektedir. Aydın Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmekte olan Baki Erdoğan davasının duruşması sonunda sivil emniyet görevlilerinin saldırıları bunun başka bir örneği olmuştur. Unutmamak gerekir ki, bağımsız yargı ve onun ayrılmaz parçası olan savunma hakkı cumhurbaşkanı için de, başbakan için de, bakanlar, milletvekilleri, emniyet genel müdürleri için de gereklidir. Yaşadığımız yılların gelişmeleri bu gerçeği sık sık gözler önüne sermiştir. Yasalar uygulanmak için yapılıp ve ayrımsız tüm vatandaşlara uygulanması gerekir. Özellikle kamu görevlilerinin bu bilinç içinde bulunmaları zorunludur. Sıkıyönetim ve benzeri olağanüstü dönemlerde yasalar, kimi kez kişiye göre uygulanmış ya da hiç uygulanmamıştır. Bu tür yanlış, değişik ve haksız uygulamalar günümüzde de sürmektedir. Yasaların, kimi yüksek düzeydeki kamu görevlileri ve işkence sanığı polis memurları hakkın-

da ya uygulanmadığı ya da savsaklandığı görülmektedir. Susurluk, Metin Göktepe, Gazi Mahallesi vb.de bu tutum açıkça gözlenmiştir. Yargıçlara ve savunma hakkını kullanan avukatlara sözlü ve eylemli saldırılar sürerken, kamu görevi yapan avukatlara saldırılar düzenlenir ve bıçakla yaralanırlarken, kimi emniyet görevlileri bu eylemlere katılırlar ya da seyirci kalırlarken, hükümetin üst düzey kamu görevlileri gerekli yasal girişimleri yapmazlarken ülkemizde bir hukuk devletinin varlığı şöyle dursun, bir yasa devletinden söz edilebilir mi?

22.7.1998

Bir Kez Daha Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Anayasa Mahkemesi'nin otuz yedinci kuruluş yıldönümü nedeniyle, mahkeme başkanı sayın Ahmet Necdet Sezer bir konuşma yaptı. 18 Nisan seçimlerinden sonra yeni hükümetin kuruluş çalışmaları sürerken yapılan bu konuşma, inancımıza göre yasama ve yürütme organlarına haklı bir uyarı niteliği taşımaktadır. Sayın Sezer, konuşmasında, yıllardan beri yapılması vaat edilen, ama sürekli rafa kaldırılan demokratikleşme konuları üzerinde durmakta ve: "Kişinin varlığının temeli olan düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, demokrasinin de temeli ve ayrılmaz bir parçasıdır... Eylem çağrısı (suç işlemeye tahrik H. Ç.) yapılmayan, eyleme yönelmemiş soyut düşünce açıklamaları suç sayılmamalıdır. Soyut bir düşünce açıklaması ile yasa ya aykırı eylemlere çağrı niteliğindeki her türlü düşünce açıklamalarını birbirinden ayırmak gerekir" dedikten sonra yürürlükte bulunan dernekler, YÖK, siyasal partiler, sendikalar, toplu sözleşme, grev ve lokavt, Devlet Güvenlik Mahkemeleri, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, sıkıyönetim,

basın, terörle mücadele, Türk ceza yasalarının düşünce açıklama özgürlüğüne aykırı kurallar içerdiğini, bu yasalarda demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun (Anayasa, 13/3. H. Ç.) değişiklikler yapılmasının zorunlu olduğunu söylemektedir.

Bütün bu öneri ve değerlendirmelere katılmamak olanaksızdır. Yine hemen söylemek gerekir ki, yıllardan beri Türkiye'de hukukçular, üniversite öğretim üyeleri, yazarlar ve sivil toplum örgütleri yazarak, konuşarak, toplantı ve yürüyüşler yaparak bu düşünceleri dile getirdikleri halde geçmiş siyasal iktidarlar bu haklı istekleri yerine getirmeye yanaşmamışlardır. Yine bu ve benzeri istekler ile demokratik toplum düzeninin yukarıda açıklanan gerekleri, adalet yıllarının açılış törenlerinde yargıtay başkanları, ayrıca belli günlerde danıştay başkanları ve Türkiye Barolar Birliği tarafından öne sürülmesine karşın, günümüze kadar göz ardı edilmiştir. Bu da, halkımızın yıllanmış özlemi olan demokratik düzenin bir hayal-i ham olarak kalması sonucunu doğurmuştur.

Anayasa Mahkemesi sayın başkanının üzerinde durduğu bütün hukuksal konular haklı, ciddi ve demokratik toplum düzeninin gerektirdiği çözüm bekleyen önemli sorunlardır. Biz bu önemli sorunlar içinde yer alan, geçen aylarda yoğun tartışma konusu olan ve hakkında bir yasa değişikliği tasarısı da hazırlanan Devlet Güvenlik Mahkemeleri üzerine kimi noktaları bir kez daha anımsatmak istiyoruz.

1. Basına yansıyan haberlerden anlaşıldığına göre, siyasal iktidar, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin bağımsız mahkemeler olmadığı, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde dile getirilen “Kişinin bağımsız bir mahkemede yargılanma hakkı”na aykırı bulunduğu yolunda verilen karar karşısında ve ülkemizde yapılan yoğun eleştirileri göz önüne alarak bu mahkemelerin kuruluşuyla ilgili anayasa ve

yasa hükümlerinde bir değişiklik yapmayı düşünmektedir. Buna göre, adı geçen mahkemelerde görev yapan askeri hâkimler kaldırılacak ve yerlerine sivil hâkimler getirilerek Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun kararına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine uyulmuş olacak ve böylece sorun çözüme kavuşturulacaktır.

Oysa askeri hâkimlerin bu mahkemelerden alınması ve yerlerine sivil hâkimlerin getirilmesi tek başına sorunu çözemeyecektir. Çünkü bu mahkemelerin kuruluş yasasında savunma hakkını kısıtlayan ve adil bir karar verilmesini engelleyen başka hükümler de vardır. Kuruluş yasasında bu hükümler var oldukça, bu yargı yerlerinin kararlarını adalet açısından doyurucu nitelikte görmek olanaksızdır.

2. Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluşuna ilişkin anayasanın 143. maddesinin gerekçesinde, “bu mahkemelerin görevine giren suçların özelliği göz önüne alınarak bunların ihtisaslaşmış mahkemelerde yargılanmasının öngörüldüğü” ileri sürülmektedir. Bu gerekçe Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin uzmanlık mahkemesi olduğu yolundaki görüşler gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Bu mahkemelerin uzmanlıkla ilgisi yoktur. Burada görev yapan hâkimler, Türkiye'de genel ve askeri mahkemelerde görev yapan hâkimler arasından seçilmektedir. Bunlar, öteki hâkimlerden farklı özel bir eğitim görmemişlerdir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görevlerine giren suçlar Türk Ceza Yasası'nda ve ceza hükmü taşıyan başka yasalarda yazılı suçlardır. Genel mahkemeler de aynı suçlarla ilgili davaları görmektedir. Bu açıdan da aralarında bir ayrım olduğu söylenemez. O halde suçlar açısından da bir farklılık söz konusu değildir.

3. Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin demokratik bir ülke olan Fransa'dan alındığı savı hakkında, değerli hocamız Prof. Dr. Faruk Erem'in düşüncelerini okuyucuya sunmakta yarar görüyoruz:

“Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ni savunanların ortaya attıkları gerekçe şudur: ‘Bu mahkemeleri kurarlarken demokratik bir ülke olan Fransa'nın kanununu aldık.’

Bu, ‘hilaf-ı hakikat’ bir beyandır. Çünkü Fransa, Ceza-yir olayları nedeniyle olağanüstü bir mahkeme kurmak istemiş, örnek olarak da 1926 tarihli faşist İtalyan kanununu hemen hemen aynen almıştır. O halde Fransız örneğiyle bize aktarılan sistem, Fransa'dan değil ikinci elden olmakla beraber faşist İtalya'dan gelmiştir.”¹

Eğer hukuk devletinin başka bir deyişle demokratik bir düzenin ülkemizde gerçekleşmesini istiyorsak, yeterli bir demokratikleşme programını yaşama geçirmeyi amaçlıyorsak, Yargı Birliği'ne aykırı, savunma hakkını kısıtlayıcı hükümler içeren, siyasal iktidara bağımlı Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kaldırılması ve bu görevlerin genel mahkemelere verilmesi gerekir. Sorun şu ya da bu kişinin, şu ya da bu mahkemede yargılanması değil, sorun, tüm Türkiye insanı için bağımsız ve genel mahkemelerde yargılanma sorunu, yani demokrasi sorunudur.

23.4.1999

1 CHD dergisi: *Çağımızda Hukuk ve Toplum*, Sayı 1, Ekim 1976, s. 6.

Metin Göktepe Olayının Düşündürdükleri

Evrensel gazetesi muhabiri Metin Göktepe'nin görev yaparken polis memurları tarafından dövülerek öldürülmesi, olayla ilgili soruşturma ve polis memuru Coşkun Öztürk'e, soruşturma sırasında öteki polis memurları tarafından işkence yapılması ve bu konuda adı geçen memurun Eyüp Cumhuriyet Savcılığı'na yaptığı şikâyet, demokratikleşme sorununun kimi konularını yeniden gündeme getirdi.

Bunlardan birincisi, Türkiye'de öteden beri emniyet görevlilerince gözaltına alınan kişilere sistemli biçimde işkence yapıldığının bir kez daha kamuoyunun gözleri önüne serilmesidir. Yapılan soruşturma, Metin Göktepe'ye öldüresiye işkence yapıldığını ve soruşturmayı yöneten emniyet görevlilerinin zanlı polise de işkence yaptıklarını ortaya koymuştur.

Yine bu olay ve geçmişteki uygulamalar, ülkemizde siyasal iktidarlarca düşünce ve etkinlikleri beğenilmeyen herkese işkence yapılabileceğini, görevli polis memurlarının ayırım gözetmeden zanlılara işkence yaptıklarını göstermiştir.

Daha önce de yazdığımız gibi, Türkiye'de işkence sorununun kesin çözümünü kendini çoktan dayatmıştır. Kamuoyunda CMUK olarak bilinen ve eksiklikler, yanlışlıklar, çifte standartlarla çıkarılan yasa değişikliği bu konuda yetersiz kalmıştır.

İkincisi, Türkiye'de adalet kolluğunun (adli zabıta) bir an önce kurulması, ifade alma yetkisinin emniyetten alınarak cumhuriyet savcısına verilmesidir. Bizde, öteden beri “devlet haklıdır” ilkesi devlet yönetimine egemen olmuştur.

Sonunda bu ilke, 1982 Anayasasının başlangıç bölümünde “kutsal devlet” sözcükleriyle yer almıştır. Son anayasa değişiklikleriyle bu sözcükler kaldırılmış ise de, bu zihniyet görevlilerin kafasından silinmemiştir.

Metin Göktepe olayında içişleri bakanı, önce Metin'in “gözüne alınmadığını” söylemiş; İstanbul emniyet müdürü, “gözüne alma yoktur” demiştir. Yine Eyüp cumhuriyet savcısı, Metin Göktepe'nin “çay bahçesinde sandalyeden düştüğünü” açıklamıştır.

Basının ve kamuoyunun baskısı sonunda gerçek gizlenemeyecek duruma gelmiş, devlet bakanı Adnan Ekmen, Metin'in gözüne alındığını ve öldürüldüğünü bildirmiş ve İstanbul emniyet müdürü de gözüne alma olayını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Bütün bu çelişkili açıklamalar sonunda yapılan soruşturmada, Metin Göktepe'nin polis memurları tarafından dövülerek öldürüldüğü ortaya çıkmış ve on beş emniyet görevlisine işten el çektirilmiştir.

Bu olayın bir kez daha gösterdiği gibi, İçişleri Bakanlığı ve ona bağlı emniyet görevlileri ve giderek yürütme organının birimleri adalet işlerinde yansız olamamakta, siyasal iktidarın politikası doğrultusunda görev yapmaktadırlar. Yukarıda açıklanan çelişkili açıklamalar, adaleti gölgeleme çabaları bunu doğrulamaktadır.

O halde, adalet soruşturmalarının yürütme organı dışında, bağımsız bir birim tarafından yapılması gerekir. Anayasanın güçler ayrılığı ilkesi de bunu gerektirir. İşte adalet kolluğu böyle bir gereksinmeden doğmuş ve ülkemizde demokrat hukukçular, üniversite öğretim üyeleri ve Türkiye Barolar Birliği tarafından öteden beri savunulagelmıştır. Geride bıraktığımız DYP-SHP koalisyonunda adalet bakanı Seyfi Oktay, adalet kolluğu konusunda bir yasa tasarısı hazırlamış ve basına açıklamıştı.

Biz bu yasa tasarısında gördüğümüz eksiklikleri dile getirmiş ve tasarımı eleştirmiştik.

Üzülerek söylemek gerekir ki, bu yasa tasarısı iktidarcasına sürüncemede bırakılmış, komisyonlarda bekletilmiştir. Dahası, bu yasa tasarısının Meclis'e ulaşması engellenmiştir.

Tasarı eksikleri tamamlanarak yasalaşmış olsaydı; bir adalet kolluğu oluşturulacak, bu kolluk cumhuriyet savcısına bağlı olarak görev yapacak, kollukta görev yapan memurların atama, yer değiştirme ve özlük hakları bağımsız bir kurul tarafından (Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda olduğu gibi) düzenlenecekti.

Bu kolluk suçluyu yakalama, arama yapma, kimlik saptama, kanıtları toplama görevlerini yapacak ve bu çalışmayı cumhuriyet savcısına ileticek, zanlının anlatımını saptama, ifadesini alma görevi cumhuriyet savcısına ait olacaktır. Böylece, işkence olayları büyük oranda önlenmiş olacak ve soruşturma hukuk eğitimi görmüş savcılar tarafından yürütülerek, zanlıya İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve anayasanın tanıdığı haklar sağlanmış olacaktır.

Üçüncüsü de, Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma Memurin Muhakematı Hakkındaki Yasanın kaldırılmasıdır.

1913 tarihli bu yasaya göre, örneğin işkence suçu işleyen bir memurun yargılanabilmesi için il ya da ilçe idare

kurullarının lüzumu muhakeme (yargılama yapılmalı) kararı vermeleri gerekir. Böyle bir karar verilmezse suçlu yargılanamayacaktır.

Böyle bir yasa hükmü anayasanın yasama, yürütme, yargı güçlerinin ayrılığı ilkesine; memura vatandaşlar üstünde bir statü sağlaması yönünden anayasanın eşitlik ilkesine; idare kurulları üyelerinin yargıç niteliğine sahip olmaması ve yargılama yapma yetkisi bulunmaması yönünden, anayasanın “yargı yetkisi bağımsız mahkemelerce kullanılır” diyen ilkesine aykırıdır.

Devlete ve memura vatandaşın üstünde bir yer veren devlet anlayışı çağımızın çok gerisinde kalmıştır.

Adalet kolluğu yasası bir an önce çıkarılmalı, CMUK'ta gerekli değişiklikler yapılmalı, devlet memurlarının yargılanmasına ilişkin yasa yürürlükten kaldırılmalıdır. Yeni kurulacak hükümetin demokratikleşme alanında öncül görevi bunlar olmalıdır.

5.2.1996

Metin Göktepe: Bir Yargısız İnfaz Daha

Ülkemizde yargısız infazlar başlangıcı bilinmeyen zamanlara kadar uzanır. Bu uygulamalar devlet güvenlik görevlileri ya da kontrgerilla tarafından gerçek demokrasi, insan hakları, emek savunucuları ve sol eğilimli kişiler üzerinde yapılagelmektedir. 1948 yılında Sabahattin Ali, bu tür bir yargısız infaz sonunda yaşamını yitirmişti. Nâzım Hikmet için bir yargısız infazın hazırlıkları yapılmış, ancak bunu anlayan büyük şair, kendini kurtarmak için çok sevdiği yurdunu terk etmek zorunda kalmıştı. Bu uygulamalar 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde yoğunlaşmış ve günümüze kadar sürmüştür. Yargısız infazlar, ya gözaltında ve kayıplar biçiminde ya da değişik yöntemlerle, üstelik bu yöntemler geliştirilerek yapılmaktadır.

Yargısız infaz, yargılamadan kişinin yaşamına son verilmesidir. Bu uygulamaların hukuk açısından değerlendirilmesini daha önce yazdığımız yazılarda, katıldığımız panellerde ve açık oturumlarda yaptığımız konuşmalarda açıklamaya çalışmıştık. Sorun, güvenlik görevlilerinin, ya-

sanın tanıdığı silah kullanma yetkisini kötüye kullanmasından, yasal ve hukuksal koşullar gerçekleşmeden silah kullanarak adam öldürmesinden ve yasaları hiçe sayarak işkence yoluyla kişinin ölümüne neden olmasından kaynaklanmaktadır. Terörle mücadele yasası da, emniyet görevlilerinin bu uygulamalarına kolaylıklar sağlamış ve onları cesaretlendirmiştir. Böylece, ortaya açık seçik bir devlet terörü çıkmıştır. Bu aşamada devlet, kendi koyduğu kuralları çiğnemekte ve onları yok saymaktadır. Polis görev ve yetki yasasında ve Asayişe müessir fiillerin önlenmesi hakkındaki yasada yer alan, kolluk güçlerinin silah kullanma koşulları gerçekleşmeden polis silah kullanmaktadır. Son Alibeyköy olayında polis, halkın haber alma hakkına hizmet eden ve giderek bu anlamda bir kamu hizmeti yapan Evrensel gazetesi muhabiri Metin Göktepe'yi, tanıkların gözleri önünde gözaltına almış ve döverek, başına kazma sapıyla vurarak öldürmüştür.

Yıllardan beri ülkemizin her yöresinde, özellikle olağanüstü hal bölgelerinde bu tür olaylar olağan uygulamalar haline gelmiştir. Yayıncı İlhan Erdost, Ankara'da Mamak Askeri Cezaevinde görevlilerce dövülerek öldürülmüştür. Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Uğur Mumcu, Musa Anter, Vedat Aydın vb. cinayetlerinin faileri bulunmazken; Tuzla olayları, Gaziosmanpaşa olayları, Hasan Ocak, Mustafa Selçuk vb. olayları yaşanmıştır. Son olayda Metin Göktepe, herkesin ve basın görevlileri ve muhabirlerinin gözleri önünde gözaltına alınmış, emniyet görevlilerine gazete muhabiri olduğunu söylediği halde dövülerek öldürülmüştür.

Sorunun ilgi çekici yanı, bu tür olaylarda soruşturmayı suç zanlısı emniyet görevlilerinin yapmasıdır. Böyle bir soruşturma yöntemiyle gerçeğe ulaşamayacağı açıktır. Çünkü polis bu tür olaylarda yansız olamaz. Adalet tarihi bunun örnekleriyle doludur. Bu nedenledir ki, biz yıllar-

dan beri yeni bir Adalet kolluğunun kurulmasını, bu kolluğun bağımsızlığının sağlanmasını, ifade alma yetkisinin polisten alınmasını, sorgulama yetkisinin yalnızca cumhuriyet savcısına tanınmasını savunageldik.

Siyasal iktidarlar yargısız infazlara ve bu tür uygulamalara değişik nedenlerle, siyasal etkenlerle göz yummakta, bu olayların üzerine kararlılıkla gitmemekte, bu da emniyet görevlilerinin cesaretini artırmaktadır. “Polisin üzerine kararlılıkla gidilirse polis görev yapamaz” düşüncesi hem yanlış hem de tehlikelidir. Suç işleyen kim olursa olsun cezasını çekmelidir, bundan kimse gocunmamalı, endişe etmemelidir. Bu, hukuk devletinin bir gereğidir.

Bir içişleri bakanının, otopsi raporu ortadayken Metin Göktepe'nin duvardan düşerek öldüğünü söylemesi acı ve anlamlıdır. Gazete haberlerinden anlaşıldığına göre, olayda Metin Göktepe'nin gözaltına alındığını gören tanıklar olduğu gibi, polis tarafından dövüldüğünü gören tanıklar da vardır. Otopsi raporu da bunları doğrulamaktadır. Hatta bu tanıklar, polisin gözaltına almada seçme yoluna gittiğini, başka gazetelerin muhabirlerini serbest bırakırken Evrensel gazetesi muhabiri olan Metin'i gözaltına aldığını söylemişlerdir. Bu da, önyargılı bir tutumun varlığını ortaya koymaktadır.

Hangi yönden bakılırsa bakılsın ortada bir öldürme olayı vardır. Devlet terörü uygulamaları terk edilmeden hukuk devleti gerçekleştirilemez ve bu tür olaylar önlenemez. Devletin üst yönetimi halka tebaa gözüyle bakmaktan vazgeçmedikçe emniyet görevlileri “Ben İstanbul'a kelle koparmaya geldim” zihniyetini sürdüreceklerdir. Böyle gelmiş'in böyle gitmeyeceği artık kabul edilmeli, eski alışkanlıklar terk edilmelidir. Metin Göktepe'nin öldürülmesi olayı yansız bir tutumla soruşturmalı, suçlular yargılanmalı ve suç cezasız kalmamalıdır.

Belki bu bir başlangıç olabilir.

Şeriatçıya Yargı Koruması mı?

Basına yansıyan haberlere göre TBMM Adalet Komisyonu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görev alanını daraltan bir yasa önerisi hazırlamıştır. Bu öneri, Türk Ceza Yasası'nın 312/2., 313. ve 314. maddelerini Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görev alanından çıkarmaktadır. Bilindiği gibi 312/2. madde, halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden eylemleri; 313. madde, cürüm için teşekkül meydana getirenleri, yani suç işlemek için örgüt oluşturanları ve 314. madde de bu suçları işleyenlere yardım edenleri cezalandırmaktadır. Önerinin yasalaşması halinde bu maddelere göre açılan davalara Devlet Güvenlik Mahkemeleri değil, genel mahkemeler bakacaktır.

1. Son zamanlarda şeriatçı kişi ve örgütlerle tarikatçılar hakkında 313. ve 314. maddelere göre Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde davalar açıldığı bilinmekte ve Susurluk olayından sonra da ortaya çıkan çeteler hakkında benzer davaların açılacağı anlaşılmaktadır. Sözü edilen yasa

değişiklik önerilerinin bu dava ve soruşturmalarla bir ilgisi var mıdır? Bu davaların Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nden alınıp genel mahkemelere götürülmesi mi istenmektedir?

2. Hemen söyleyeyim ki biz, ilk kurulduğu günden beri Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne karşı çıktık. Anayasanın “yargının bağımsızlığı ilkesi”ne aykırı olarak 1973 yılında kurulan bu olağandışı mahkemelerin kaldırılması için kitaplar yayımladık, yazılar yazdık (*Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?*, ÇHD Yayınları, 1973). Bu mahkeme yargıçlarının atanma biçimleri ve yer değiştirme yöntemleri Yargının Bağımsızlığı ilkesine aykırıydı. Yine bu mahkemelerin kuruluşu, anayasanın “doğal hâkim” ilkesine ters düşüyordu. Bu mahkemeler hakkında değişik açılardan yapılan eleştiriler ve Anayasa Mahkemesi'ne açılan dava sonunda Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluş yasası iptal edildi.

Ancak yargının tam bağımsız olmasından öteden beri rahatsızlık duyan, her zaman içlerinde, “belki bir gün biz de yargılanabiliriz” endişesini taşıyan sağ siyasi iktidarlar, anayasanın iptal kararı karşısında bir çıkar yol aradılar ve çareyi anayasada değişiklik yapmada, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ni bir anayasa hükmü haline getirmede buldular. Bunu yaptıktan sonra, Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerini de sınırlayarak yüksek mahkemenin anayasa değişikliklerini esas yönünden değil, sadece usul yönünden (oylamada yapılacak yanlışlıklar gibi) iptal edebileceği hükmünü koydular. Böylece Devlet Güvenlik Mahkemeleri hakkında iptal davası açma yollarını tıkdılar.

3. Bize göre anayasanın ve yasa değerindeki İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin Yargının Bağımsızlığı ilkesine aykırı olan bu mahkemelerin uygulamadan kaldırılması ve görevlerinin genel mahkemelere verilmesi hukukun ve demokrasinin gereğidir. Ancak Refah ve DYP koalisyonu,

Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kaldırılması doğrultusunda bir girişimde bulunsaydı bunu haklı ve yerinde bulabilirdik. Ama iktidar, bu yasa önerisiyle suç işlemek için örgüt oluşturanları ve buna yardım edenleri cezalandıran 313. ve 314. maddelerin Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görev alanından çıkarılmasını istemektedir. Şeriatçı kişi ve örgütler, tarikatçılar ve Aczmençiler hakkında son zamanlarda bu maddelere göre açılan davalar ve iktidarın örtbas etme çabası içinde bulunduğu Susurluk olayında ortaya çıkan çeteler hakkında yapılan soruşturmalar göz önüne alındığı takdirde, bu yasa önerisinin “*Devlet Güvenlik Mahkemeleri kalsın, ama bize dokunmasın*” düşüncesiyle kimi grup ve örgütleri Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nden kurtarma amacına yönelik olduğu ortadadır. (312/2. madde gelişmelere göre ayrı bir yazı konusu yapılacaktır.)

31.1.1997

Öcalan ve Yargı

Devlet Güvenlik Mahkemeleri 1973 yılında kuruldu. Aradan yirmi altı yıl geçti. Biz o günlerde bu mahkemelerin yargının bağımsızlığı, hâkim güvencesi ve doğal hâkim ilkelere aykırı olduğunu ileri sürerek kurulmasına karşı çıktık. Daha sonra 1975 yılında, insan haklarına dayalı bir hukuk sistemini, çağcıl bir hukuk anlayışını savunmak ve yaşama geçirmek amacıyla yetmiş dört değerli hukukçu arkadaşımızla birlikte kurduğumuz *Çağdaş Hukukçular Derneği* bünyesinde bu savaşımızı sürdürdük. Bu konuda yazdığımız *Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?* adlı bir kitap yayımlayarak ve bu kitapta düşüncelerimizin gerekçelerini açıklayarak 1961 Anayasasından, insan hakları ve demokratik düzenden yana tüm kişi ve kuruluşları Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne karşı çıkmaya çağırdık.

Aynı yılda Anayasa Mahkemesi'ne açılan bir dava sonunda, yasanın kuruluşu ilişkin önemli maddelerini Anayasanın Yargı Bağımsızlığı ilkesine aykırı bulunarak iptal

edildi. Bu karar karşısında dönemin siyasal iktidarı, Anayasanın Bağımsızlık İlkesine uygun yeni bir yasa hazırlamak yerine, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasasını Anayasa hükmü haline getirerek ve Anayasa Mahkemesi'nin, anayasa değişikliklerini esas yönünden inceleyemeyeceği, sadece yöntem bakımından inceleyebileceği kuralını getirerek bu konuda Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yolunu kapattı ve bu mahkemelelerin yargı sistemimiz içinde kalmasını sağladı.

Aradan yirmi üç yıl geçti; bu süre içinde binlerce insan, siyasal iktidara bağımlı, hukuk açısından *mahkeme* olarak nitelenmesi olanaksız bu kurullar tarafından yargılanıp ağır cezalara çarptırıldılar.

AIHM kararı: 1993 yılında eski İzmir baro başkanı, değerli hukukçu Güney Dinç tarafından, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin bağımsız olup olmadıkları konusu Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na götürüldü. AIHM 14.4.1997 gününde bu mahkemelerin, altında Türkiye'nin de imzası bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “*Bağımsız ve yansız bir mahkemede yargılanma hakkı*”nı düzenleyen 6. maddesine aykırı olduğuna karar verdi.

Bu karar karşısında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onaylamış olan cumhuriyet hükümetinin, Devlet Güvenlik Mahkemeleri hakkındaki kuruluş yasasının kaldırılması ya da değiştirilmesi için girişimde bulunması gerekirken, günümüze kadar bu görev ve yükümlülüğü yerine getirmekten kaçınmıştır. Sonunda ve geçtiğimiz günlerde PKK'nın başı Abdullah Öcalan Genel Kurmay, Mit ve Emniyet tarafından ortaklaşa hazırlanan bir operasyonla yakalandı ve İmralı Adası'na götürüldü. Açılacak davanın hazırlık soruşturması kısa zamanda tamamlandı. Ancak hukuk açısından önemli olan sorun, bu yargılamanın nerede, hangi mahkemede, hangi yargılama yöntemleri uygulanarak yapılacağıdır.

Tüm Batı ülkelerinin ve dünya kamuoyunun yakından ilgilendiği bu davanın, yargılama hukukuna ve demokratik ilkelere uygun olarak görülmesi ve yürütülmesi gerektiği açıktır. Davaya bakacak yargı organının, bu davada, her davada olduğu gibi, cumhuriyet yasalarını ve devletin onayladığı uluslararası sözleşme ve antlaşma hükümlerini uygulama göreviyle karşı karşıya olduğu da kuşkusuzdur. Yargılama hukukunun anayasal ve evrensel ilkelerinin başında *bağımsız bir mahkemede yargılanma hakkı, savunma hakkı, duruşmaların aleniyeti (açıklığı)* ilkeleri gelmektedir. Burada sorulması gereken soru şudur: Yürürlükteki yasalara ve uygulamaya göre bu ilkeler yerine getirilebilir mi? Biz, buna olanak bulunmadığı inancındayız.

Çünkü Abdullah Öcalan'ın işlediği öngörülen suçlar, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görevine giren suçlardır. Yani Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluş yasasının (2845) 9. maddesine göre bu suçlara Devlet Güvenlik Mahkemeleri bakacaktır. Oysa bu mahkemelerin kuruluşu, *yargının bağımsızlığı* ilkesine uygun düşmemektedir. Anayasanın “Devlet Güvenlik Mahkemeleri” başlıklı 143. maddesinin üçüncü fıkrasına göre “başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve cumhuriyet savcıları arasında; bir asıl ve bir yedek üye birinci sınıf *askeri hâkimler* arasından, savcı yardımcılarını ise cumhuriyet savcıları ve askeri hâkimler arasından *özel kanunlarında gösterilen usule göre atanır*”. Yani askeri hâkimler ve savcılar da bu mahkemelerde görev yapacaklar ve bunların görevlendirilmeleri, başka bir deyişle atanmaları, yer değiştirmeleri ve özlük hakları özel kanunlarında gösterilen usule göre, yani *yürütme organı* (hükümet) tarafından yapılacaktır. Böyle bir yöntemle atanan hâkimin siyasal iktidar karşısında bağımsızlığından söz edilemeyeceği gibi, hâkim güvencesinden de söz edilemez. Ayrıca, böyle bir kuruluş doğal hâkim ilkesine de aykırı düşmektedir.

Asker ya da sivil herhangi bir hâkimin kişiliğinden ve ahlakından kuşku duymaya kimsenin hakkı olmaması gerekir. Ancak bağımsızlık ve hâkim güvencesi gibi önemli konuların nesnel kurallarla düzenlenmesi gerektiği de açıktır. Yirmi yıl kamu hukuku kürsüsünde başkanlık yapan Prof. Münci Kapani, konuya şu açıklamayı getiriyor: “Hâkimlerin en kuvvetli teminatı, bizzat ahlak ve seciyelerinin metanetinde bulacaklarına dair sık sık tekrarlanan bir söz vardır. Bu söz bir hakikat payını ihtiva etmekle beraber demagojiye de çok müsaittir. Hâkimin, yüksek ahlak ve seciyeyle sahip olması şüphesiz ki lazımdır, şarttır. Fakat bu vasıflar kendisinin iktidar karşısında istiklalini temin için kâfi değildir. Zira unutmamak lazımdır ki, hâkim de nihayet bir insandır ve iktidar kendisi üzerinde tasarruf edebilmek serbestisini haiz olduğu müddetçe onun istiklalinden bahsetmeye imkân yoktur” (İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali, s. 84).

Sonuç olarak kuruluşu, yargının bağımsızlığı ve hâkim güvencesi ilkelerine aykırı olan, özel ve olağanüstü bir mahkeme niteliği taşıyan Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kaldırılması ve Öcalan davasının genel bir mahkeme olan yetkili bir Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesi, inancımıza göre yargılama hukukunun gereğidir. Rahmetli Prof. Faruk Erem'in de dediği gibi, genel olmayan mahkeme özel mahkemedir, özel bir mahkemenin siyasal iktidar karşısında bağımsızlığından, güvencesinden söz edilemez.

22.2.1999

Ölüm Cezası ve Öcalan

Ülkemizde uzun yıllardan beri tartışma konusu olan ölüm cezası, Abdullah Öcalan'ın İmralı'da kurulan Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından idama mahkûm edilmesinden sonra yeniden Türkiye'nin gündemine oturdu.

Toplumun, şehit aileleri ve çevresini kapsayan bir kesimi büyük bir duygusallık içinde ve kendi açılarından çok haklı olarak, verilen ölüm cezasının infazını istiyor. Ayrıca, politik rant beklentisiyle ölüm cezasının uygulanmasını savunanlar da var. Kimi aydın, yazar, hukukçu ve öğretim üyeleri konuya duygusallıkla yaklaşılmaması, Türkiye'nin siyasal çıkarları açısından nesnel bir bakışla değerlendirilmesi gereğini savunuyorlar. Avrupa ülkeleri, değişik anlatımlarla cezanın infaz edilmemesini, kararın geri alınmasını, Türkiye'nin idam cezasını kaldırmasını istiyor ve ülkemiz üzerinde çeşitli baskılara başvuruyor. Bütün bunların yanında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin

(AIHM) cezanın infazı konusunda tedbir kararı alabileceği yorumları yapıyor.*

Avrupa ülkelerinin bu tutumları kimi yönlerden eleştirilebilir; içişlerimize karışma hakları bulunmadığı, geçmişte bu ülkelerin kimilerinde de terör suçlularının ölüm cezasına çarptırıldığı ileri sürülebilir. Ancak kendi ülkelerinde ölüm cezasını yasalarından çıkarmış olan bu devletlerin isteklerini mantıksız ya da tutarsız olarak nitelemek de olanaklı değildir.

Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde ve ABD'nin bir kısım eyaletlerinde; bu cezanın, insan haklarının başında gelen yaşam hakkını ortadan kaldırdığı, başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkelerinde yapılan bilimsel araştırmalarla istatistiklerin (ölüm cezasının kamuoyunda caydırıcı bir etkisi bulunmadığını) kanıtladığı, hata halinde bu cezadan geriye dönüşün olanaksızlığı vb. göz önüne alınarak ölüm cezası kaldırılmıştır. Ancak kendini Avrupa'nın bir parçası sayan, Avrupa Konseyi'nin üyesi olan ve Avrupa Birliği'ne girmek isteyen Türkiye; idama karşı olan düşünürlerimiz, hukukçularımız, yazar ve sanatçılarımızın yıllardan beri süren tüm çabalarına karşın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onayladığı halde ölüm cezasını kaldıran 6 numaralı ek protokolü imzalamamış ve ölüm cezasını kaldırmamıştır. Her ne kadar on altı yıldan beri verilen ölüm cezaları infaz edilmemekteyse de, bu olumlu tutum sadece uygulama alanında kalmış, yasal bir hüküm haline getirilmemiştir.

* Bu satırları yazarken, ta uzaklardan bir çığlık duyuyorum: Ey Avrupa'nın insan hakları savunucuları! Yirmi yedi yıl önce hiç kimseyi öldürmemiş, dönemin başbakanı 27 Mayıs Anayasası'na karşı çıkarak, "Bu anayasa ile memleket idare edilemez" derken o anayasanın tastamam uygulanmasını isteyen, bunun için Samsun'dan Ankara'ya Mustafa Kemal Yürüyüşü yapan, ellerine geçirdikleri Amerikan askeri personeline en insancıl davranışlarda bulunarak onları serbest bırakan yurtsever, bağımsızlıkçı, devrimci, yiğit Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnönü yaşamlarının ilkbaharında, yürürlükteki yasalar çiğnenerek anayasayı ihlale kalkışma suçundan asırlarken neredeydiniz? İnsan hakları duyularınız körelmiş miydi? Yoksa antiemperyalist ve bağımsızlıkçı oldukları için mi onları görmezlikten geldiniz?

Savsaklamalar: Burada konuyla ilgili iki önemli noktayı anımsatmakta yarar vardır. Yıllarca komisyonlar kurularak üzerinde çalışılan yeni bir ceza yasa tasarısı hazırlanmış ve dönemin iktidarına sunulmuştur. Bu tasarıyla ölüm cezası çağcıl hukuk anlayışına uygun olarak kaldırılmış ve yerine, bir açıdan ölüm cezasından daha ağır olan ağırlaştırılmış ömürboyu ağır hapis cezası getirilmiştir. Aradan yıllar geçtiği halde bu tasarı ele alınmamış, tartışılmamış ve yasalaşmamıştır. Demokratikleşme, yargı reformu, yargı bağımsızlığı vb. tasarılar gibi demokrasinin onsuz olmaz ön hazırlık çalışmaları böylece raflarda bekletilmiştir. Bu tasarılar geç kalınmadan yasalaşmış olsaydı, günümüzde gündeme gelen ölüm cezasına ilişkin sorunlar aşılmış olacaktı.

Yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Nisan 1997'de Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde askeri yargıç bulunmasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer alan "bağımsız ve yansız bir mahkemede yargılanma hakkı"na aykırı görmüş ve bu konuda açılan davayı kabul etmiştir. Aradan iki yıl geçtiği halde siyasi iktidarlar, yasal olarak Türkiye için bağlayıcı olan bu kararın gereğini yerine getirememişlerdir. Siyasi iktidarlar, geçmiş yıllarda savsaklama yollarına sapmadan görevlerini yapsaydı, bizim kuruluşundan beri karşı olduğumuz ve kaldırılmasını istediğimiz Devlet Güvenlik Mahkemeleri sorunuyla Türkiye karşılaşmayacaktı.

Bilim Ne Diyor?

Bu olaylara bilimsel açıdan baktığımız zaman şu sonuçlar ortaya çıkıyor: Ceza hukukunda önemli bir yeri olan **kriminoloji**'ye göre (suç olayını inceleyen bilim dalı), suçların kökeni toplumsal, ekonomik ve siyasaldır. "Doğuşta suçlu" yoktur. Kimi patolojik etkenler dışında suç, top-

lumsal koşulların bir ürünüdür. Ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda çıkarılan yasalar ve uygulamalar toplumda bir düzen (ya da düzensizlik) yaratır. Binlerce yıldan beri süren ve bugün de içinde yaşadığımız sınıflı toplumlarda, yukarıda açıklanan düzen, güçlü sınıfların çıkarlarına göre ve bu sınıfların temsilcileri tarafından oluşturulagelmıştır.

Böyle bir toplumsal düzende haksızlıkların, adaletsizliklerin, işsizliğin, yoksulluğun; emekçi halk yığınları işçi, memur, emekli üzerinde çeşitli baskıların, insan hakları ihlallerinin olacağı açıktır. İşte suçlar, böyle bir ortam içinde oluşmakta, başka bir deyişle böyle bir ortamda suç, toplumsal düzenin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedendir ki, dünyaca tanınmış ceza hukuku uzmanı Alfieri, “Suçu toplum (yönetenler H. Ç.) hazırlar, birey işler” demiştir. Bunun sorumlusu da gerçekte o haksız düzenin ya da düzensizliklerin yapımcıları, yaratıcıları siyasal iktidarlardır.

Bu tür toplumlarda yürürlükteki düzen, suçu ve suçluyu üretiyor. Daha sonra da onu yargılıyor. Oysa toplumsal düzen hakça olsa, ne suç üreyecek ne de suçlu. O halde, öncelikle çözülmesi gereken sorun; ekonomik, toplumsal ve siyasal haksızlıkların, çelişkilerin, yani haksız düzenin ortadan kaldırılması ve hakça bir düzenin kurulmasıdır. Bu yapılmadıkça yürürlükteki haksız düzen, giderek toplumun tüm hücrelerine yansıyan çürüme ve yozlaşma sürecektir, sonuçta daha nice suçlular üreyecektir. O halde gerçek suçlu kim?

Sonuç olarak **kriminoloji** ve insan hakları açısından olaya baktığımız zaman, Türkiye için en doğru yolun ölüm cezasının tümünden kaldırılması, Öcalan'ın ve dosyaları Meclis'te bekleyen idam hükümlülerinin cezalarının ömür boyu ağır hapse çevrilmesi olduğuna inanıyoruz.

16.7.1999

Yaşam Hakkı Siyasetin Üstündedir

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde anayasanın 37. maddesiyle ilgili değişiklik görüşmeleri hızla sürüyor. Basına ve televizyon ekranlarına yansıyan haberlere göre, tartışması en uzun süren madde ölüm cezası olmuştur. Bu da iki-üç saat sürmüştür. Anayasanın bu önemli maddeleri basında, üniversitelerde ve kamuoyunda genişçe tartışılma olanağı bulsaydı bu çabukluk hoşgörülebilirdi, ama yıllardan beri el sürülmeyen bu maddelere AB'nin istekleri karşısında resmi geçit yaptırılması kamuoyunun dikkatinden kaçmamaktadır. Anayasalar sık sık değiştirilemediğine göre, uzun yıllar yürürlükte kalacak olan bu anayasa hükümlerini kamuoyunda ve Meclis'te ince eleyip sık dokumak daha doğru olmaz mıydı?

Bilindiği gibi Meclis'e gönderilen değişiklik tasarısında “Savaş, yakın savaş tehdidi ve terör suçları dışında ölüm cezası verilemez” hükmü yer alıyordu. Yapılan tartışmalar sonunda, “yakın savaş” ögesi “çok yakın savaş” olarak değiştirilmiş, ancak maddedeki “terör suçları” ögesi korun-

muştur. Böylece savaş, çok yakın savaş tehdidi hallerinde, ayrıca terör suçları nedeniyle ölüm cezası verilebilecektir.

Bu yasal duruma göre, ölüm cezası kaldırılmamakta, kimi koşullara bağlanarak korunmaktadır. Biz öteden beri ölüm cezasının tümünden ve koşulsuz olarak kaldırılmasını savunageldik. Çünkü ölüm cezası, yaşam hakkını yok eden bir cezadır. Çağcıl hukuk anlayışı, insan haklarını hukukun temel taşı olarak kabul eder. Başka bir deyişle, insan haklarına aykırı bir hukuk düşünülemez. Ünlü Yunan düşünürü Protagoras'ın dediği gibi, “her şey insan içindir” felsefesini kabul etmeyen bir hukuka “hukuk” denilemez.

İnsan haklarının başında ise yaşam hakkı yer alır. Bu hak dokunulmaz bir haktır. Ölüm cezası, işte bu hakka dokunmakta ve onu ortadan kaldırmaktadır. Ölüm cezasının kaldırılmasının baş nedeni budur. Konu, tamamen ilkesel bir konudur. Hiçbir ideoloji, bir siyaset ve parti çıkarı bunun üstünde olamaz ve ölüm cezasının kabulü için gerekçe sayılamaz. Bu felsefe, ölüm cezasını savunanları da savunan bir felsefedir.

Yine “yakın savaş, çok yakın savaş” ve benzeri öğeler değişken, yoruma elverişli, her yöne çekilebilir kavramlardır. Uygulamada keyfiliğe açık sözcüklerdir. Yaşam hakkı gibi doğal ve kutsal bir hak kişisel, partisel, siyasal hedeflere feda edilemez ve böyle bir düzenleme suçların yasallığı ilkesine de ters düşer.

“Terör suçu” ögesi MHP tarafından siyasal ve partisel nedenlerle ileri sürülmüş ve tasarıda yer almıştır. Böyle bir öneriye evet diyen öteki partiler de siyasal dürtülerin etkisiyle oy kullanmaktadırlar. Burada önemle anımsatalım ki, hiçbir uluslararası sözleşmede ölüm cezası için terör ögesi ne ve istisnasına rastlanmamaktadır.

Bu açıdan böyle bir hüküm, ölüm cezasıyla ilgili uluslararası ölçütlere de yabancı kalmaktadır.

İçinde bulunduğumuz siyasal ortamda, AB'nin de yönlendirmesiyle anayasanın 37. maddesinde değişiklik yapma fırsatı doğmuştur. Bu yeterli olmamakla beraber (ki biz anayasanın tümünden yenilenmesi düşüncesindeyiz), ölüm cezasının kaldırılması konusunda ortaya önemli bir fırsat çıkmıştır. Bu fırsatın doğru ve yerinde kullanılması gerekir. Bu fırsatın, insan haklarına aykırı ve siyasal nedenlerle yok edilmesi, Türkiye'nin insan hakları ve hukuk devleti savaşımında kara bir sayfa olarak yerini alacaktır.

Unutulmamalıdır ki terör geçicidir, yaşam hakkı ve insan hakları ise kalıcıdır.

1.10.2001

Ölüm Cezası

Ölüm cezası, dünyada ve Türkiye'de en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Yüzyıllardan beri bilim insanları, düşünürler, hukukçular ve toplumbilimciler bu cezanın niteliği, gerekli olup olmadığı, toplum yaşamına bir yarar sağlayıp sağlamadığı yönleri üzerinde düşünceler üretmişler, araştırmalar yapmışlardır. Konu, Türkiye'de de özellikle hukukçular, Türkiye Barolar Birliği, üniversiteler ve hukuk kuruluşları tarafından enine boyuna incelenmiş ve değerlendirilmeler yapılmıştır. Geline aşamada tartışmalar ölüm cezasının kaldırılması ya da kaldırılmaması, bu cezanın gerekli bir yaptırım olup olmadığı noktalarında odaklanmıştır. Sonunda, 1950 yılında *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* kabul edilmiş, 6 numaralı ek protokolle ölüm cezası savaş ve savaş hali dışında kaldırılmıştır. Türkiye, bu protokolü imza etmemiştir. Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin tümü ve ABD eyaletlerinin yarısından çoğu ölüm cezasını kaldırmıştır.

Bilimsel Araştırmalar

Ölüm cezasının kaldırılmasını savunanlar, bu cezanın insan haklarının başında gelen Yaşam Hakkı'nı ortadan kaldırdığını, insanları suç işlemekten çekindirici bir etkisinin olmadığını, hata halinde geri dönüşün olanaksız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu cezayı savunanlar da onun toplumda bir İBRET etkisi yaptığını, aksi halde suçların artacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkelerinde bu konuda yapılan bilimsel araştırma ve çalışmalar bu görüşü doğrulamamıştır. *Bu araştırmalara ve yapılan istatistiklere göre, ölüm cezasının kaldırılması suçların artmasına neden olmamakta, uygulanması da suçların azalması sonucunu doğurmaktadır* (bkz. *Ölüm Cezası Üstüne Düşünceler*, Camus-Koestler, çev. Ali Sirmen).

Yöntem Konusu

Ölüm cezası konusunda inceleme ve değerlendirme yaparken doğru sonuçlara ulaşabilmek için tek yöntem bilimsel yöntemdir. Bu açıdan insan haklarının başında gelen bu çok önemli sorunu, ancak anılan yöntemlerle insan hakları araştırmacıları düşünürler, hümanist hukuk kültürüne sahip uzmanlar doğru bir çözüme kavuşturabilirler. Nasıl tıp bilimini ilgilendiren bir konu, sosyoloji biliminin kurallarına göre çözülemezse, ölüm cezası da politika ölçüleri ve oy hesaplarıyla çözülemez. Bu nedenle politikanın, hukuk için her zaman kötü bir kılavuz olduğu söylenmiştir.

Aylardan beri medyada yapılmakta olan tartışmaları izliyoruz. Konuşmacıların ve yazarların çoğu, "İdam nedir? Bu cezanın insan üzerindeki etkileri, sonuçları nelerdir? İdamın toplumsal düzene bir yararı var mıdır?" konularını tartışmıyor. Bilimsel verilere dayanan görüşler ortaya koymuyor. Ölüm cezası politik hesaplarla, oy kaygılarıyla ele

alınıyor. Oysa konu tamamen ilkeseldir, ancak bilimsel yöntemlerle doğru bir çözüme kavuşturulabilir. Bunlar yanında, ayrıca saygı değer hukuk bilgini Faruk Erem'in de dediği gibi, ölüm cezasını sözle ya da yazıyla anlatmak olanaksızdır. Onu görmek ve yaşamak gerek. İdam sehpası altında cellat tarafından tabure itilip insan ipe düşünce onun biyolojik varlığının, entelektüel kişiliğinin, onur ve moralinin perde perde sönerek yok olduğunu görmek gerek. Ölüm cezasının kaldırılmasının temel nedeni bu olmalıdır.

İnsanı yok etmeye, onun yaşam hakkını elinden alma kimsenin hakkı yoktur, olamaz. Devletin bile buna hakkı yoktur. *Devlet cellat olmamalıdır.* Suç işleyeni yasadışına düşmekten arındırmak için ölüm cezasından başka yöntemler bulunmalıdır ve de vardır. Anımsatalım ki, ömür boyu ağır hapis cezası idamdan çok daha etkilidir.

Avrupa Konseyi

Geçtiğimiz günlerde Cumhuriyet gazetesinde Avrupa Konseyi ile ilgili bir haber yer aldı. Haber küçüktü, ama içeriği çok büyüktü. Bu habere göre Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek yeni bir protokol hazırlamış. 13 numaralı bu protokol ölüm cezasını kayıtsız koşulsuz kaldırıyor. Buna göre savaşta, yakın savaşta ya da başka bir koşulda ölüm cezası verilemeyecek ve imzacılar bu protokola çekince koyamayacaklar. Protokol 3 Mayıs 2002 gününde yapılacak toplantıda imzaya açılacak.

İnancıma göre ölüm cezası, savaş, yakın savaş, terör ve benzeri hallerde de koşulsuz kaldırılmalıdır. Bu konuda ileri sürülecek herhangi bir koşul, bu cezayı kaldırmanın temeldeki amacına ters düşecektir.

AIHK'den Önemli Bir Karar

Türkiye'de siyasal iktidarlar demokratikleşmeyi unutturmaya çalışır ve sürüncemede bırakırken Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AIHK), Devlet Güvenlik Mahkemele-ri'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine aykırı olduğuna karar verdi. Bu karar, ülkemizde bağımsız yargı açısından önemli bir karardır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin ve Meclis'in onayladığı bu uluslararası sözleşmenin sözü geçen maddesi, "Herkesin bağımsız ve yansız mahkemede yargılanma hakkını" kabul etmiştir. Temelde bu hak, insan haklarının en önemli ilkelerinden biridir.

Karara ilişkin haber önce İstanbul'da yayımlanan *Açık Sayfa* dergisinin Mayıs 1997 sayısında yer aldı. Daha sonra Cumhuriyet ve Radikal gazetelerinde yayımlandı.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu bu kararı nasıl verdi?

İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi, İzmir HEP Yönetim Kurulu üyesi İbrahim İncal hakkında, yayımladığı bir

bildiri nedeniyle Ceza Yasası'nın 312. maddesine dayanarak (halkı ırk ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme) bir mahkûmiyet kararı verdi.

Yargıtay'da onaylanarak kesinleşen bu karara, eski İzmir Barosu Başkanı değerli hukukçu Güney Dinç tarafından Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na götürülerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olduğu ileri sürüldü. 1993 yılında yapılan bu başvuru üzerine AİHK, 14.4.1997 tarihinde bir yandan Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Bağımsız ve yansız bir mahkemede yargılanma hakkı"nı düzenleyen 6. maddesine aykırı olduğuna karar veriyor, öte yandan da davanın esasına girerek Devlet Güvenlik Mahkemeleri tarafından verilen kararın aynı sözleşmenin "anlatım özgürlüğü"nü düzenleyen 10. maddesine de ters düştüğünü kararlaştırıyordu. Ayrıca komisyon, sanığın Yargıtay'da duruşma ve sözlü açıklamada bulunma isteğinin de reddedilmesini, başsavcılık tebliğnameyle ve duruşmada bulunarak düşüncesini bildirerek sanığa bu hakkın da tanınmamasını eşitlik ilkesine aykırı buluyordu. Bilindiği gibi bizim Ceza Yargılamaları Usulü Yasamıza göre Yargıtay'da duruşma ve sözlü açıklama yalnız ağır cezalı suçların duruşmalarında yapılmakta, bunun dışındaki davalarda uygulanmamaktadır.

Türkiye'de Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Bu mahkemeler, ülkemizde 1973 yılında 1773 sayılı yasayla kuruldu ve hukuk çevrelerinde sert tepkilerle karşılandı. Biz de Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kurulmasından önce ve sonra bu mahkemelere karşı çıkararak bunların mahkemelerin bağımsızlığı, yargıç güvencesi ve doğal yargıç ilkelerine aykırı olduğunu yazdığımız yazılarda ve kitaplarda açıklamaya çalıştık. Gerçekten Devlet Güvenlik Mahkemeleri anayasanın 32. maddesinde (1982 Anayasası,

Mad. 37) gösterilen yargı birliği ilkesine aykırı olağanüstü mahkemelerdi. Anayasa, bu mahkemeleri kişi güvenliği açısından yasaklıyordu. Siyasal amaçlı olan bu yargı yerleri, yönetimi elinde bulunduran sınıfların temsilcileri tarafından halk kitleleri üzerinde bir baskı mekanizması kurmak amacıyla oluşturuluyordu. Demokratik hukuk çevrelerinin, demokrasi güçlerinin yoğun baskıları sonucu konu Anayasa Mahkemesi'ne götürüldü ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluş yasasının en önemli maddeleri yüksek mahkeme tarafından iptal edildi. Daha sonraları dönemin iktidarı Anayasa'da değişiklik yaparak Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ni bir anayasa hükmü haline getirdi, (12 Eylül Anayasası, Mad. 143) ve bu anayasa değişiklikleri konusunda esas yönünden Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açılmayacağı kuralını koydu. Böylece, bu mahkemeler hakkında Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yolları kapatılmış oldu (aynı anayasa, Mad. 148).

AİHK Kararı Neler Getirecek?

Komisyonun kararı henüz kesinleşmemiştir. Avrupa İnsan Hakları Divanı, kararı onaylarsa hüküm kesinleşecektir. Karar kesinleştiği zaman, Avrupa sözleşmesini onaylayarak kabul eden Türkiye için kimi yükümlülükler getirecektir.

Özellikle askeri yargıç ve savcılar açısından siyasal iktidara bağımlı olan, anayasanın bağımsız yargı ilkesine aykırı bulunan Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin ortadan kaldırılması gerekecektir. Siyasal iktidar AİHK'nin kararı karşısında Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluşuna ilişkin hükümlerde değişiklikler yaparak bu mahkemeleri sürdürmeyi düşünebilir. Ancak bu değişiklikler, Türkiye için bağlayıcı nitelik taşıyan Avrupa sözleşmesindeki ilkeler karşısında iktidarın amacına hizmet edemeyecektir.

Temelde bu mahkemeler, sıkıyönetimsiz sıkıyönetim kurallarını uygulamak amacıyla kurulmuştu. Baskıcı bir devlet anlayışının ürünüydü. Artık demokrasinin, hukuk devletinin önkoşullarından olan yargının bağımsızlığı ilkesine aykırı bu mahkemelerin tamamen kaldırılması gerekir. Karar kesinleştiği gün, bir yandan Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin çalışmalarının durdurulması, bakmakta olduğu davaların genel mahkemelere gönderilmesi, öte yandan da genel mahkemelerin bağımsızlığıyla bağdaşmayan anayasa ve yasa hükümlerinin ivedilikle değiştirilmesi, Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısına ilişkin anayasa hükümlerinde Adalet Bakanlığı'nın etkilerini ortadan kaldıracı düzenlemelerin yapılması ve imam-hatip çıkışlıların hukuk fakültelerine ve üniversitelere girebilmesinin önlenmesi hukuk devletinin, demokratik ve laik bir düzenin ülkemizde gerçekleşmesi açısından zorunludur.

7.7.1997

Af Üzerine

Geçtiğimiz günlerde ve beklenmeyen bir zamanda kamuoyu bir Af önerisiyle karşı karşıya kaldı. DSP genel başkan yardımcısı Rahşan Ecevit'ten gelen bu öneri, adi suç sanık ve hükümlülerinin, kendi deyimleriyle “kader kurbanları”nın affını öngörüyor, siyasal suçları ve düşünce suçlarını af kapsamının dışında bırakıyordu. DSP tarafından ele alınan bu af önerisi, kısa zamanda hükümet tarafından da benimsendi ve basına açıklandı. Ancak siyasal suçların ve bu arada düşünce suçlarının kapsam dışında bırakılması basında ve kamuoyunda sert tepkilerle karşılandı. Sonunda hükümet, 12 Eylül baskı anayasasının affa sınırlamalar getiren 14. ve 87. maddelerini dayanak göstererek görüşlerini savundu ve anayasanın bu maddelerinin değiştirilmesi konusunda bir düşünceleri de bulunmadığını açıkladı. Buna karşın, basında ve medyada af konusundaki tartışmalar sürmektedir.

Bu aşamada biz, affın kimi yönleri üzerinde kısaca durmakta yarar görüyoruz:

1. Dünyada ve tarihte af, genel olarak savaş, iç savaş, devrim ve değişik ekonomik ve toplumsal nedenlerle meydana gelen çalkantılı dönemlerden sonra normal düzene ulaşmak ve *geçmişin unutulmasını sağlamak* amacıyla başvurulan bir yöntemdir. Gerçekten Fransızların *Amistie*, İngilizlerin *Amnesty*, İtalyanların *Amnistia* dedikleri *genel af* sözcükleri latince *Amnistia* sözcüğünden gelmekte ve *geçmişin unutulması* anlamını taşımaktadır. Ancak Af düşünülürken hukukçuların ve düşün insanlarının bu konuda altını çizdikleri bir nokta vardır: Eğer toplum yaşamındaki dengesizlikler, adaletsizlikler ve çalkantılar, siyasal iktidarın ya da iktidarların beceriksizliklerinden, yönetimde bileerek ya da bilmeyerek yaptıkları yanlışlıklardan ve ihmallerden doğmuşsa bunlar af nedeni olarak kabul edilemez. Başka bir deyişle af, yöneticilerin yanlışlarını, görevi savsaklamalarını düzeltmenin bir yolu ya da yöntemi değildir. Bu tür durumlarda, iktidar değişikliği yoluyla yasalar amacına uygun biçimde uygulanarak, gerektiğinde yeni yasalar çıkarılarak, yasa değişiklikleri yapılarak ve gerekli tüm önlemler alınarak anılan dengesizlikler giderilebilir.

Günümüz Türkiyesinde toplumsal düzen bozulmuştur. İnsanlar huzursuzdur. Vatandaş devlete güvenini yitirmiştir. Devlet, varlığının birinci nedeni olan yaşam hakkını koruma görevini yapamamaktadır. Yolsuzluklar, devlet mallarını yağmalamalar, devlet içinde yuvalanan çeteler, Susurluk olayının çözüme kavuşturulmaması, görevi kötüye kullanmalar, yargıda ve özellikle Devlet Güvenlik Mahkemeleri yargısında adaletsiz kararlar, kamu görevlilerinin işkence altında adam öldürmeleri, sistematik işkenceler, suç işleyen polis memurlarının korunması, Cumhuriyet ve Hukuk devleti için gerçek bir tehlike oluşturan irtica faaliyetlerinin önlenmemesi, dinin politikaya alet edilmesi, politikacıların oy avcılığını ülke çıkarlarının önünde tutmaları vb. olumsuzluklar toplumsal düzeni çıkmaza sokmuş-

tur. Bütün bunlar geçtiğimiz yıllara iktidarı elinde bulunduranların, halkımızın çıkarlarına aykırı politikalarının bir ürünü olmuştur. Bu sonucu yaratan, iktidarlardır, yöneticilerdir.

Ancak yukarıda da söylediğimiz gibi bütün bunlar bir affın gerekçesi olamaz. Çünkü af kötü politikaların kötü sonuçlarını ortadan kaldırma yönetimi değildir, öyle olsaydı her iktidar değişikliğinde yeni hükümetlerin bir af yasası çıkarması gerekirdi bu da Suç-Ceza-İnfaz alanında bir kaos yaratırdı.

Ne Yapmalı?

2. Bu konuda bir olup bitti yaratılmıştır. Af önerisi, gerçek amacı anlaşılamayan biçimde bir iktidar ortağı tarafından ortaya atılmış, birkaç gün gibi kısa bir süre içinde hükümet tarafından benimsenmiş ve kamuoyuna açıklanmıştır. Af, çok duyarlı bir konudur. Cezaevlerinde bulunan ya da bu infaz yerlerini yakından tanıyanlar bunu iyi bilirler. Cezaevlerinde af sözcüğünün tutuklu ve hükümlüler için nasıl bir anlam taşıdığını, ne kadar duyarlı olduğunu, tüm umut kapılarını aralayan büyü ve çekici bir kavram olduğunu unutmamak gerekir. Bu nedenle, yapılan af önerisinin geriye dönüşü olmadığını düşünüyoruz. Geriye dönüş büyük sakıncalar doğurabilir. Birkaç gün önce değerli yazar Işıl Özgentürk'ün Cumhuriyet gazetesinde yazdığı ilgi çekici yazısının başlığını oluşturan "af şakaya gelmez" sözleri bir gerçeği dile getirmiştir. Açıklanan oldu bitti karşısında başka yol görünmemektedir.

3. Türkiye insanının çok duyarlı olduğu suçlar, örneğin *Susurluk* sanıkları, kamu görevi yaparken *devlet malını yağmalayanlar*, görevini kötüye kullananlar, *sahte belge düzenleyenler* ve bunlara yardım edenler, *devlet içinde çete oluşturanlar*, bunlara yardım edenler, *işkence suçluları* ile

yargısız infaz ve faili meçhul cinayet suçluları, laik ve demokratik cumhuriyet ilkesine karşı işlenen suç ve sanıklar, uyuşturucu kaçakçıları, vb. suçlular yasanın kapsamı dışında bırakılmalıdırlar.

Siyasal suçlara gelince. Yukarıda affın gerekçesiyle ilgili yapmaya çalıştığımız açıklamalar, öncelikle siyasal suçların affını gerektirmektedir. Çünkü affı gerektiren toplumsal huzursuzluklar, dengesizlikler ve çalkantılar doğrudan doğruya siyasal olaylar ve gelişmelerle ilgilidir. Öğreti'de de siyasal suçlar devletin içi ve dış düzenine karşı işlenen suçlardır. Öte yandan siyasal suçlar toplumdan topluma, dönemden döneme, düzenden düzene değişen suçlardır. Başka bir deyişle, bunlar görelî (nisbî) suçlardır. Dün suç sayılan eylem bugün suç sayılmayabilir. Bu ve benzeri nedenlerle, bir af söz konusu olduğu zaman önce siyasal suçların affı düşünülür ve düşünülmalıdır. Bu konularda gerekirse yasal değişiklikler ve yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

Yine Af Üzerine

DSP-MHP ve ANAP koalisyonunun hazırladığı Af yasa tasarısı, deprem felaketinin en acılı günlerinde *on dört saat içinde* Meclis'te görüşülerek kabul edildi. Tasarı basında, kamuoyunda, üniversitelerde ve demokratik kitle örgütlerinde yeterince tartışılma ve incelenme olanağı bulamadı. Hükümet, bu olayda Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısında olduğu gibi “ben yaptım oldu” tavrını benimseyerek, bir an önce Meclis'i tatile götürme isteğinin de dürtüsüyle kendi hazırladığı yasa tasarısını hükümet ortakları arasında pazarlık yöntemiyle ve pek az bir değişiklikle Meclis'ten geçirdi. Af gibi çok yönlü, tüm ulusu ve toplumun barışını, huzurunu yakından ilgilendiren bir konuda hükümetin bu tutumu kamuoyunda, basında, bilim ve hukuk çevrelerinde huzursuzluk yarattı.

Bu yasa, affın tarihsel, bilimsel ve hukuksal amaçlarına ters düşen bir yasa oldu. Koalisyon hükümetini oluşturan iktidar partileri, yasayı çıkarırken toplumsal barışı ve huzuru hedef alması ve bunu sağlamaya çalışması gerekir-

ken kendi üyelerinin, yakınlarının ya da yandaşlarının kişisel çıkarlarını ön plana aldılar. Falan kişi ya da kişiler af kapsamına alınsın ya da alınmasın pazarlıkları, affi toplumsal amacından, barış ve huzur hedefinden uzaklaştırdı, adeta bir alışverişe indirgedi. Bütün bu oyunlar kamuoyunun gözleri önünde oynandı. Milletvekilleri, *hukukun üstünlüğü*, *toplumun huzur ve refahı* üzerine yaptıkları yemini unutmuş gibiydiler.

Böylece, affin bilimsel, toplumsal ilke ve amaçları bir kenara bırakıldı. Affin, toplumların geçirdiği bunalımlı, çalkantılı dönemlerden sonra, *kamu yararının ve normal düzene geçiş sürecinin gerektirdiği bir önlem olduğu* (Fransız siyaset bilimcisi *Barthélemy*), “*İçtimai fayda mülahazasıyla bu yola başvurulması gerektiği*” (Prof. Sahir Erman, Prof. S. Dönmezer), “... *Kamunun menfaati açısından alınan bir tedbir olduğu*, bunlarla bazı olayların unutulmasının istenildiği ve *bu tedbir karşısında hususi menfaatlerin (Özel çıkarların) söz konusu olamayacağı*” (Magno, Türk ve İtalyan Ceza Kanunları Şerhi) *gerçekleri göz ardı edildi*. Bilimin, **Kriminoloji**'nin, ceza adaleti ve hukukun yerini partisel ve kişisel çıkarlar ve hesaplar aldı.

Önce Siyasal Suçlar

Türkiye'nin ünlü ceza hukuku uzmanı ve değerli hocam Prof. Tahir Taner'e göre: Ceza verme hakkı toplumsal yararın gereği olduğu gibi, kimi kez ceza vermemek de toplumun yararına olabilir. İhtilal, inkılap ya da önemli toplumsal olaylardan sonra normal duruma dönme amacıyla af ilan edilebilir. Siyasal suçlar affedilebilir. Ancak adi suçların affi doğru olmaz, hatta tehlikeli olabilir (Ceza Hukuku, s. 101-102).

Anayasa hukuku hocamız Prof. Ali Fuat Başgil'e göre de: “Siyasi mahkûmlarda ahlaki redaet (ahlak dışılık) yok-

tur. Suç bir kanaat uğruna işlenmiştir. Suçluyu mahkûm etmek demek kanaatı mahkûm etmek demektir” (Türk Siyasal Rejimi ve Anayasa Müesseseleri, s. 207)

Tarihte ve siyasal bilim alanında affin söz konusu olduğu dönemlerde, her zaman siyasal suçlara öncelik tanınmıştır. Çünkü bu suçlar adi suçlardan farklı olarak değişken ve görelidir, bir amaç için işlenmiştir, dönemden döneme değişir, dün suçlu sayılanların bugün heykelleri dikilebilir (Giordano Bruno örneği). *Ortaçağlarda monarşik yönetimlerin başında bulunan kişiler devlet ile özdeş kabul ediliyor, onlara karşı işlenmiş suçlar devlete karşı işlenmiş sayılıyor ve siyasal suçlara adi suçlardan daha ağır cezalar veriliyordu*. Siyasal suçlular “Crimen Majistratis” adı altında özel mahkemelerde yargılanıyorlar, suçluyula birlikte onun çocukları ve torunları da cezalandırılıyordu. 1789 Fransız demokratik devriminden sonra siyasal suçlar hakkındaki bu düşünceler değişti. Artık kral devletle özdeş değildi. Fransız yasalarında bu doğrultuda değişiklikler yapıldı (1832 yasa değişikliği). İşte çıkarılan af yasasında devlete karşı işlenen suçlar, yani siyasal suçların af kapsamı dışında tutulması, açıkladığımız bu çağdışı düşüncelerin bir kalıntısıdır. Adi suçluyu kader kurbanı adı altında affederken siyasal suçluyu ve düşünce suçlusunu (!) cezaevlerinde bırakmak çağcıl düşüncelerle bağdaşmayan ilkel bir tutumdur. Bilim insanlarının, yazarların ve hukukçuların yasaya karşı gösterdikleri tepkiler de bunu kanıtlamaktadır.

Basın yoluyla işlenen suçlara üç yıl erteleme getiren hüküm, her şeye karşın sevindirici olmakla beraber inancımıza göre yapılacak şey, 12 Eylül baskı rejiminin getirdiği baskı anayasasının 87. ve 14. maddelerinde değişiklik yapılarak siyasal suçlarla düşünce suçlarına (!) af getirmektir. Ülkemizin ve yargının bağımsızlığını derinden yaralayan Tahkim Yasası için anayasa değişikliği yapılırken (ki biz

buna karşı olan kesim içindeyiz) demokratikleşmeye hizmet edecek böyle bir değişikliği yapmak gerekirdi.

Ancak 12 Eylül faşizminin getirdiği antidemokratik, baskıcı anayasayı değiştirmeye yanaşmayanlar, bu konuda güçlerini kullanmayanlar, hatta bu anayasanın antidemokratik hükümlerini kendi kişisel ve sınıfsal çıkarları doğrultusunda uygulamayı yeğleyenlerden böyle olumlu bir tavır beklemenin olanaksızlığı da ortadadır. Sözüm ona işkence suçlarının cezasını artırırken işkence suçlularına af getiren, pankart açan gençleri aftan yararlandırmazken çeteleri, ülkeyi soyanları, dolandırıcıları, ülkemizi bugünkü bunalıma sokanları af kapsamına alanları halkımız artık tanımaya başlamıştır.

Bu nitelikleriyle çıkarılan yasa, aftan beklenen barış ve huzuru getirmekten uzaktır. Tüm bu ve benzer sorunların çözümü, koalisyon hükümeti tarafından unutulmuş demokratikleşme programlarının uygulanmasına bağlıdır.

31.8.1999

Düşünce Suçu ve Af

Düşünce açıklama özgürlüğünü engelleyen ve bunu suç sayan Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesinin değiştirilmesine ilişkin yasa tasarısı aylardan beri TBMM'de beklemektedir. Geçtiğimiz günlerde basına yansıyan haberlere göre, Adalet Bakanlığı basın yoluyla işlenen suçlardan ceza alanlara örtülü bir af için hazırlık çalışmaları yapmakta ve infaz yasasında değişiklikler yaparak bunu gerçekleştirmek istemektedir. Bu çalışmalar, amacına ulaşırsa basın yoluyla işlenen düşünce suçlarından ceza alanlar af edilecek, basın yoluyla işlenmemiş olan aynı tür suçlar af kapsamı dışında kalacaktır.

Anımsanacağı gibi uzun tartışmalardan sonra koalisyon ortakları, yukarıda sözü geçen 8. maddeyi değiştiren bir tasarı üzerinde anlaşmışlar ve tasarımı TBMM'ye sunmuşlardır. Buna göre, düşünce açıklaması yine suç olarak sürmekte, ancak "inceleme, tartışma ve eleştiri" sınırlarını aşmayan düşünce açıklamaları suç sayılmamaktadır. Daha önce de yazdığımız gibi, böyle bir değişiklik soruna çözüm

getirmemekte, bilim adamı ve araştırmacılar gibi, “eleştirme, tartışma ve inceleme” konumunda bulunan kimselere güvence sağlamakta, ama bu alanda toplumun öteki sınıf ve katmanlarına düşünce açıklama özgürlüğü alanında bir iyileştirme getirmemektedir.

Kaldı ki, hangi düşünce açıklamasının eleştiri, tartışma ve inceleme amacıyla yapıldığını ve hangilerinin bunun dışında kaldığını saptamak ve değerlendirmek kolay olmayacaktır. Kaldırılan TCK'nın 141-142. maddelerinin geçmiş uygulamalarında olduğu gibi değişik bilirkişi raporları, değişik kararlar verilecek ve güvenli bir yargılama olanağına ulaşılamayacaktır.

DYP'nin bir kanadı, düşünce açıklamasının önündeki engelleri tamamen kaldırmayan, toplumun sınırlı bir kesimine rahatlık sağlayan ve yukarıda açıkladığımız sakıncaları da beraberinde getiren bu tasarıya bile karşı çıkmışlar, bu nedenle de tasarı Meclis genel kurulunda görüşme konusu yapılamamıştır.

Basın yoluyla işlenen suçlara örtülü bir af getirilmesi, kuşkusuz yıllardan beri düşünceleri nedeniyle cezaevlerinde bulunan insanlarımızın özgürlüklerine kavuşmaları gibi olumlu sonuçlar doğurabilir, toplumda ve kamuoyunda bir rahatlık sağlayabilir. Ama sorun yine çözümsüz kalacaktır. Önemli olan, hem bugünü hem de yarınları güvence altına alabilecek ve toplumun tüm kesimleri için geçerli olabilecek çözümler üretmektir. Bu da, ancak Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesini yürürlükten kaldırmakla sağlanabilir.

Türkiye'de öteden beri düşünce açıklama özgürlüğünden korkulagelmiş ve ona bir öcü gözüyle bakılmıştır. Siyasal iktidarlar düşünce açıklama özgürlüğünü, dayandıkları sınıfların çıkarları açısından sakıncalı, bu çıkarları bozucu görmüşler, ama bu gerçeği gizlemek için özgürlüklerin toplumun çıkarlarına aykırı düştüğünü ileri sürmüşlerdir.

21. Yüzyılın eşiğinde bulunuyoruz. Artık açık düşüncelerden korkmamalı, açıklanmayan, açıklanmasına olanak sağlanmayan, gizli düşüncelerden korkulmalıdır. Açık düşünceler, yine açık düşüncelerle tartışılabilir, doğrular ve yanlışlar ortaya konulabilir, toplumsal gelişme bundan yararlanabilir. Gizli ve saklı düşüncelerde bu yol kapalıdır.

Dolambaçlı yollara sapmadan, düşünce açıklamasını suç sayan yasa maddelerini ortadan kaldırmak, ülkemizi bu demokrasi ayıbından kurtarmak en doğru yoldur. Bu yol, hem dolaylı affın getireceği iyilikleri sağlayacak hem de bundan sonra insanların düşünceleri nedeniyle yeniden cezaevlerini doldurmalarını önleyecektir.

“Af” Ama Nasıl?

Hükümet tatile girmeden önce Meclis'te görüşülecek yasa tasarıları açıklandı. Yaklaşık bir yıldan beri raflarda bekletilen af yasası tasarısı bunlar arasında yer almıyor. Bu yasanın çıkarılıp çıkarılmaması tartışmasına bu aşamada gerek olmadığı ve affın yasalaşması kamuoyunda ve hukuk çevrelerinde artık haklı olarak kabul ediliyor. Biz bu konulardaki düşüncelerimizi daha önce açıklamış ve affın önemli kimi yönlerini aydınlatmaya çalışmıştık (Cumhuriyet 1.8.1999).

Avrupa ve Türkiye'nin tanınmış hukukçuları, bilim insanları ve düşünürleri af olayına kamu yararı açısından bakmakta, affı toplumların çalkantılı dönemlerinden sonra normale dönüşün bir yöntemi olarak değerlendirmektedirler. Fransız düşünür ve siyaset adamı Barthélemy, İtalyan hukukçusu Magno, ünlü sosyolog Emile Durkheim, ülkemizde profesörler Tahir Taner, Ali Fuat Başgil, Sahir Erman, Uğur Alacakaptan, Selahattin Keyman ve Sulhi Dönmez bu düşünceleri paylaşmaktadırlar. Yargıtay Ceza Ge-

nel Kurulu da 11.12.1933 tarih ve 351/355 sayılı kararında af için anılan gerekçeleri kabul etmiştir.

Ceza hukuku hocamız rahmetli Tahir Taner, derslerinde bizlere çok özet olarak: İhtilal, inkılap ya da önemli toplumsal olaylardan sonra af ilan edilebilir. Siyasal suçlar affedilebilir... Ancak adi suçların affı doğru olmaz, hatta tehlikeli olabilir demişti (*Ceza Hukuku*, s. 101-102). Anayasa hukuku hocamız Ali Fuat Başgil de, “Siyasal suçlarda ahlaki redadet (ahlak dışılık) yoktur. Suç bir kanaat uğruna işlenmiştir. Suçluyu mahkûm etmek demek kanaati mahkûm etmek demektir” diyerek bir değerlendirme yapmıştı (*Türk Siyasal Rejimi ve Anayasa Müesseseleri*, s. 207). Sosyolog Emile Durkheim'a göre de, “Siyasal suç, sosyal gelişme için yararlıdır”.

Hukuk, anayasa hukuku, ceza hukuku, sosyoloji uzmanlarının da belirttikleri gibi tarih boyunca af hep siyasal suçlar için kullanılmıştır. Uzmanların büyük bir bölümü adi suçların affına karşı çıkmışlar ve bunun sakıncalarına işaret etmişlerdir. Ancak suçlar bilimine (**Kriminoloji**'ye göre) adi ve siyasal suçlar toplumsal koşullardan kaynaklanmaktadır. Bu suçlar, toplumsal düzenin bir ürünüdür. Bu nedenle, siyasal suçlarla adi suçlar arasında af açısından bir ayrım yapmanın bilimsel gerçeklere aykırı düşeceği açıktır.

Bütün bunlar affın öncelikle siyasal suçlar için çıkarılması gerektiğini göstermektedir. Siyasal suçlarla adi suçlar arasında ayrım yapılması ve özellikle siyasal suçların af dışı bırakılmasının, toplumsal yaşamın ihtiyacı olan barışı ve huzuru getirmeyeceği, aksine yeni huzursuzluklar yaratacağı açıktır.

Anayasanın 87. maddesi: Bu madde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görevlerini göstermektedir. Bunlar arasında af yetkisi de vardır. Ancak 87. madde, 14. maddeye gönderme yaparak bu maddede sayılan ve devlet idaresi aleyhine işlenen suçlar olarak niteleyebileceğimiz suçlar

hakkında af çıkarılmayacağını hükme bağlamıştır. Bu hüküm, 12 Eylül askeri cuntası döneminde anayasaya konulan yanlış ve çağdışı bir hükümdür. Hukuka uygun, toplumsal barışa hizmet edebilecek bir affın çıkarılabilmesi için, af yasası ile birlikte adı geçen 87. maddede de değişiklik yapılması zorunludur. Bilindiği gibi, 1982 Anayasası hazırlanırken, devleti bireyin ve toplumun üstünde gören totaliter bir devlet anlayışının ürünü olan “kutsal devlet” kavramına yer verilmiş, yıllar boyunca yapılan eleştiriler ve tartışmalar sonunda bu devlet anlayışının demokratik ilkelere aykırılığı kabul edilmiş ve bu düzenleme anayasanın başlangıç bölümünden çıkarılmıştır. Anayasanın 87. maddesinde yer alan 14. maddeye ilişkin hüküm, yani devlete karşı işlenen suçların affedilemeyeceği hükmü, 1982 Anayasasının kaldırılan “kutsal devlet” anlayışının bir ürünü ve uzantısıdır. Bu uzantının da anayasadan çıkarılması, demokratik ilkelerin ve anayasanın başlangıç bölümünde haklı olarak yapılan değişikliğin doğal ve akılcı bir gerçeğidir. Nitekim 1961 Anayasasında böyle bir hükme yer verilmemiştir.

Öte yandan anayasanın 13. maddesinin 2. fıkrası, temel hak ve özgürlüklerle ilgili özel ve genel sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı hükmünü getirmiştir. TBMM'nin af yetkisini kullanırken, bir kısım vatandaşları, yani siyasal suçluları af dışında bırakması demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı düşer. Çünkü anayasanın eşitlik ilkesi de demokratik toplum düzeninin gereklerindedir.

Bu nedenlerle, ülkemizde barış ve huzurun gerçekleşmesine katkıda bulunabilecek bir af yasasının çıkarılabilmesi için, anayasanın 87. maddesinde değişiklik yapılarak siyasal suçların da af kapsamına alınması zorunlu görünmektedir.

22.6.2000

Cezaevinde Yargısız İnfaz

Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde (Ulucanlar), 26 Eylül gecesi emniyet görevlilerince yapılan operasyon sonunda siyasal hükümlü ve tutuklulardan onu yaşamını yitirdi. Yirmi dört kişi de ağır yaralandı. Basına yansıyan ve yalanlanmayan haberlere göre olayların, kapasitesi kırk olan koğuşlarda yüz kişi üst üste kalan bu hükümlü ve tutukluların ek koğuş istemeleri, bu isteklerinin sürekli reddedilmesi sonunda direnişe geçmeleri, on kişinin ölümüyle sonuçlanan operasyonun bu nedenle yapıldığı anlaşılmaktadır.

Basın ve televizyon kanalları, öldürülenlerin ateşli silahlar kullanılarak öldürüldüklerini, ölümlerin tanınamayacak durumda olduklarını açıkladı. Yapılan operasyon ve koğuşların zorlanması esnasında tutukluların silah kullandıkları ileri sürülmüşse de, emniyet görevlilerinde silah yarası bulunmadığı anlaşılmış ve bu savın gerçek olmadığı ortaya çıkmıştır. Avukatlar otopside gözlemci olarak bulunmak istemişlerse de, bu talep kabul edilmemiştir. Oysa yapılan operasyonun sonunda on kişinin öldüğü ve yirmi

dört kişinin ağır yaralandığı, böylesine dehşet verici bir olayda avukatların ya da ölü ve yaralı yakınlarını temsil eden bir kişinin otopside bulundurulmasında hukuka aykırı bir yön bulunmadığı gibi, şu dillerden düşürülmeyen şeffaf devlet anlayışına da uygundur. Ayrıca, yasada böyle bir uygulamayı engelleyen açık bir hüküm de bulunmamaktadır. Böyle bir konuda gösterilecek anlayış ve açıklığın kamuoyunda oluşan kuşkuların dağılmasına yardımcı olacağı da kuşkusuzdur.

Ölülerin konuşamadığı ve yaralılarla görüşmeye yetkililerin izin vermedikleri, yaralıların kısa bir sürede başka cezaevlerine sevk edildikleri, habercilerin haber alma ve verme haklarının bulunmadığı böylesine sisli bir ortamda gerçekleri öğrenmek isteyen kamuoyunun, ölü ve yaralı yakınlarının ciddi kuşku ve kaygılar içinde kalacakları ortadadır. Güpegündüz polisler tarafından dövülerek öldürülen Metin Göktepe olayında, daha önceki ve sonraki olaylarda kimi görevliler tarafından kanıtların karartılmaya çalışıldığı, olaya katılmış görevlilerin değişik biçimlerde korunma çabaları kamuoyu ve basın ilgilileri tarafından gözlenmiştir. Emniyet görevlilerinin suç işledikleri hallerde soruşturmanın yine emniyet görevlileri tarafından yapılması halkımızda adalete karşı bir güvensizlik yaratmaktadır. Bu nedenlerle soruşturmayı yönetenlerin, gerçeğin ortaya çıkarılması doğrultusunda kamuoyunun da duyarlılığını gözönüne alarak görev yapmaları gereği ortadadır.

Yargısız infaz: Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu Ankara Grup Başkanlığı tarafından yaptırılan, üç uzman doktor tarafından hazırlanan otopsi raporlarına ve Cumhuriyet Savcılığı tarafından düzenlenen ölü muayene keşif tutanağına göre, emniyet ve cezaevi infaz görevlileri tarafından Ankara Merkez Cezaevi'nde yapılan operasyon sonunda on siyasal hükümlü ve tutuklu ölmüş, yirmi üçü de ağır yaralanmıştır. Bu hükümlü ve tutuklular, ateşli silahlarla

vurularak öldürülmüşlerdir. Cesetler üzerinde, *ateşler sonunda meydana gelen yaralar baş, göğüs ve karın bölgelerindedir*. Operasyon esnasında cezaevi ve koğuşlar kolluk güçleri (polis, jandarma ve cezaevi infaz görevlileri) tarafından sarılmış, güvenlik güçleri duruma egemen olmuştur. Böyle bir operasyonda güvenlik güçlerinin görevi, direnişe geçtiği söylenen kişileri sağ olarak yakalamak ve adalete teslim etmektir. Bu amaca ulaşabilmek için her tür önlem alınmalıdır. Yabancı ülkelerin uygulamalarında, benzer hallerde olay yerini sarmak, kaçmaya engel olmak, elektrik ve su kesme, uykusuz bırakma, yemek vermeme gibi önlemlere başvurulmaktadır. Yani devlet, yakalamak istediği kişileri sağ ele geçirmek için her önleme başvuracak, ama öldürmeyecektir.

Tutuklu ya da hükümlü, kaçma girişiminde bulunma, sayım vermeme, hatta tünel kazma gibi yollara başvurabilir. Ama bütün bunların yönetmeliklerde ve yasalarda cezaları vardır. Ancak bütün bunlar, onları öldürmek için gerekçe olamaz. Çünkü devlet adam öldüremez. Hükümlüyü eğitir, rehabilite ederek toplumsal yaşama hazırlar. Bunu yapmıyor veya yapamıyorsa kusur güçlü olana, bu konuda tüm olanaklara sahip bulunan devlete aittir. Bu, hukuk devletinin bir gereğidir. Olay yeri neresi olursa olsun hukukun kuralı budur. Özellikle olay yeri, hükümlü ve tutukluların sağlıklarının, yaşamlarının devlete emanet edildiği, devletin güvencesi altında bulunduğu bir yer, yani cezaevi ise bu, daha da önem kazanır.

Verili durumda, olaya karışan tutuklu ve hükümlülerin sağ olarak ele geçirilememesi olanaksızdır. Operasyona katılan görevlilerin sayısı, ellerindeki silah ve gereçler, dahası gördükleri eğitim karşı bir olasılığa izin vermez. Yeter ki, yakalamak istedikleri kişileri sağ olarak yakalamak için gerekli önlemleri almış olsunlar. Olayda, operasyona katılanların, yasaların ve hukukun bu hükümlerini yerine ge-

tirmedikleri anlaşılmaktadır. Bu koşullarda hükümlü ve tutukluların ateşli silahlarla baş, göğüs ve karın gibi yaşamsal yerlerine ateş edilmesi ve öldürülmeleri yargısız bir infaz eyleminden başka türlü nitelenemez. Ceza yargılamasında baş, göğüs ve karın bölgelerine ateş edilmesi öldürme kastının göstergesi sayılmaktadır.

Ülkemizde yargısız infazlar, mağdurların, kamuoyunun, bir kısım basın ve medyanın uyarılarına, çabalarına karşın sürmektedir. Böyle bir uygulama hukuk, hukuk devleti ve demokrasi açılarından bir skandaldır. İlkel bir tutumdur ve günümüzün siyasal iktidarının, gelişmiş ülkelerde kabul edilen klasik devlet kavramıyla bağdaşmayan değişik bir devlet anlayışını benimsediğini göstermektedir. Sonu çok tehlikeli olan bu uygulama, bir süreden beri cezaevlerine de girmiştir. Özellikle 12 Eylül faşizminin yönetime el koyması, insan haklarını ikinci plana iten kutsal devlet anlayışının 1982 Anayasasında yer almasından sonra yargısız infazlar, kayıplar, faili meçhul cinayetler yoğunlaşmıştır.

Kamuoyu bu dehşet verici uygulamalardan tedirgindir. Yöneticilerden açıklama ve şeffaflık istemektedir. İktidardan, hukuk devletini hiçe sayan bu tehlikeli gidişe son vermesini, suçluların ivedilikle, yan tutmadan saptanarak haklarında dava açılmasını beklemektedir. Ayrıca, yıllanmış bir sorun haline gelen cezaevleri, tüm yönleriyle ele alınmalı, çağdaş cezaevleri standartlarına göre, rehabilitasyon amacına yönelik bir programla çözüm yolları saptanmalıdır. Cezaevi personelinin çağımızın insan haklarına saygılı infaz sistemi konusunda eğitimden geçirilmesi, sorunun önemli bir parçası sayılmalıdır.

17.10.1999

III. Bölüm

DOSTLUKLAR
ACILAR
İZLENİMLER

Cumhurbaşkanının Vetosu

Cumhurbaşkanı sayın Ahmet Necdet Sezer, Türk Ceza Yasası'nın 313.-314. maddelerinde düzenlenen ve halk arasında *Hortumlama* ve *Çete* olarak bilinen “Suç işlemek için örgüt kurma” suçlarını Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görev alanından çıkararak 4719 sayılı yasanın kimi maddelerini veto ederek bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderdi.

Bu veto olayı üzerindeki değerlendirmemizi açıklamadan önce, Devlet Güvenlik Mahkemeleri hakkındaki düşüncelerimizi kısaca anımsatmakta yarar görüyoruz: Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasası, 11.7.1973 gününde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmişti. Yasa daha tasarı halindeyken, Türkiye'de bizim de içinde bulunduğumuz demokrat hukukçular ve hukuk kuruluşları buna karşı çıkmışlar, bu mahkemelerin, anayasada kabul edilmiş yargının bağımsızlığı, doğal hâkim, hâkim güvencesi ilkelerine aykırı olduğunu, bu mahkemelerle sıkıyönetimsiz bir sıkıyönetim uygulamasının amaçlandığını ileri sürmüşler-

di. Buna karşın tasarı yasalaşmış ve eleştiriler de sürmüştü. Konu Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüş, yüksek mahkeme yasayı “yargının bağımsızlığı ilkesi”ne aykırı göreyerek iptal etmiş, ama dönemin siyasal iktidarı bu mahkemelerin kuruluşunu bir anayasa hükmü haline dönüştürerek iptal kararını etkisiz duruma getirmişti. Yıllar sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, açılan bir dava sonunda Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde askeri hâkimlerin görev yapmalarını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı bulan bir karar almış, Türkiye de bu karara uymuştu. Ancak burada ayrıntılarına girme olanağımız bulunmayan birçok anayasal ve yasal nedenlerle, biz bu olağanüstü mahkemelerin kaldırılması gerektiği düşüncemizi korumaktayız.

Veto Konusuna Gelince

Son yıllarda ülkemizde yeni suç türleri ortaya çıkmıştır. Halk arasında “hortumlama” ve “çete” olarak bilinen bu suçları işleyenler, devlet kademeleri içinde, birçok kurum ve kuruluşta ve bankalarda görevli kişilerle birlikte suç işlemek için örgüt kurmuşlar; bankaların, kimi kurumların ve hazinenin para ve mal varlıklarını zimmetlerine geçirmişlerdir. Bu kişiler arasında büyük sermaye sahipleri, fabrikatörler, bürokraside önemli görevler yapan yüksek dereceli devlet memurları ve bakanlık yapmış milletvekilleri görülmüştür.

İşte yargılamaların sürmekte olduğu bu aşamada bir yasa önerisi hazırlanarak hortumlama, çete oluşturma ve bunlara bağlı rüşvet, görevi kötüye kullanma vb. suçların Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görev alanından çıkarılması ve genel mahkemelere gönderilmesi istenilmiştir. Buna ilişkin hazırlanan yasa tasarısı TBMM tarafından kabul edilerek yasalaşmıştır. 4719 sayılı bu yasa kamuoyunda haklı olarak çetelerin, hortumcuların, soyguncuların ve

görevi kötüye kullananların korunması olarak algılanmıştır. Sayın cumhurbaşkanının veto ettiği yasa budur.

Hemen söyleyelim ki, cumhurbaşkanının 4719 sayılı bu yasayı veto etmeden önce her yönüyle irdelediği, konuyla ilgili anayasa hükümlerini, ceza yasasının 313. ve 314. maddelerini, 4422 sayılı çıkar amaçlı suç örgütleriyle mücadele yasasını, 1412 sayılı ceza yargılama usulü yasasını, 3842 sayılı yasayı gerekçeleriyle birlikte karşılaştırmalı olarak incelediği dokuz sayfalık veto gerekçesinin okunmasından anlaşılmaktadır.

Anılan gerekçeye göre incelemeler, sonuçta: Susurluk davası diye adlandırılan dava ile görülmekte olan öteki benzer davalara konu olan eylemlerin Türkiye'nin iç güvenliği ve kamu düzeniyle ilgili olduğu, yine inceleme konusu "4719 sayılı yasanın ikinci maddesiyle getirilen değişikliğin terörizmle savaşım ve devlet güvenliği yönünden olumsuz etkiler, eksiklikler ve yetersizlikler yaratabileceği, genel yetkili adli yargı yerlerinde görev yapan yargıç ve savcılarının 4422 sayılı yasada öngörülen yetkilerle donatılmamış oldukları, dolayısıyla, bu tür suçların genel yetkili adli yargı yerlerinde görülmesi durumunda sanıklar arasındaki ilişkilerin niteliği, derinliği ve karmaşıklığı nedeniyle olayın gerçek faillerinin ortaya çıkarılması her zaman olanaklı olmayabileceği; ayrıca bu yasanın birinci maddesinin yürürlüğe girmesi durumunda, kamuoyunun bunu kişilerin korunması amacıyla özel nitelikte yasa çıkarıldığı biçiminde anlamasının güçlü bir olasılık olduğu, bu durumların ise kamu vicdanını derinden yaralayacağı, yargıya olan güveni sarsacağı, yine dosyaların genel mahkemelere devrinin ve yargılamanın yeniden başlamasının uzun süre alacağı, davaların sürüncemede kalacağı, hatta zamanaşımına uğrayabileceğini", bütün bunların Hukuk devleti ilkesine aykırı düştüğünü göstermektedir.

Bu gerekçeleri bir yazı çerçevesinde ayrıntılarıyla okuyucuya sunmanın olanaksızlığını göz önüne alarak, gerekli gördüğümüz noktalara değinmekle yetinmeyi yeğlemiş bulunuyoruz.

Yukarıda açıkladığımız gibi Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin tamamen kaldırılması gerektiğine inanmakla beraber, bu mahkemeler görevlerine devam ettiği süre içinde hortumlama, çete oluşturma ve benzeri suçları işleyen kişi ve örgütler için, onları koruyucu nitelikte özel yasalar çıkarılmasını yasaların genelliği ilkesine aykırı buluyor, cumhurbaşkanının yukarıda özetlenmeye çalışılan veto gerekçelerini adalete hizmet yolunda atılmış önemli bir adım olarak değerlendiriyoruz.

3.12.2001

Ankara'da İlhan Selçuk İçin Düzenlenen Toplantıda Halit Çelenk'in Yaptığı Konuşma

Sevgili İlhan Selçuk'u anlatmak zor, kolay değil. Bu ünlü yazı ustasını Türkiye insanları ve aydınları her gün okudukları için bu zorluk biraz hafifliyor.

Yıllar önce *Hukuksuz Demokrasi* adlı kitabımı baskıya hazırlarken sevgili İlhan Selçuk'a, bu kitaba nasıl bir ad koyalım diye sormuştum. Kitabı okuduktan sonra bana: Bu kitaba *Hukuksuz Türkiye* adı uygun düşer, demişti. Ben de "çok iddialı olmaz mı?" deyince, düşünerek yüzüme bakmış ve öyleyse *Hukuksuz Demokrasi* koyalım, yanıtını vermişti.

Böylece İlhan Selçuk kitabımın isim babası olmuş ve sunuş yazısını da yazmıştı.

Bildiğim kadarıyla o, kırk yılı aşkın bir süredir yazdı ve konuştu. Mahkeme, hapisane ve kontrgerilla işkencelerine karşın ilkelerinden ödün vermedi. Inancını ve dünya görüşünü sürdürdü.

Yorum ve köşe yazıları yazdı. Yorum yazılarında ülkemizin güncel ve yaşamsal sorunlarını inceledi, kamuoyunu aydınlatmaya çalıştı.

Örneğin:

- Düşünce açıklama özgürlüğünü gerçekleştirme,
- Köktendinciliğe, gericiliğe ve bağınazlığa karşı aklın ve bilimin egemen olduğu bir toplum aşamasına ulaşma,
- Faşist baskılara karşı savaşım,
- Türkiye'nin bağımsızlığını savunma ve emperyalizm karşı savaşım,
- İşkenceyi önleme,
- Ziverbey kontrgerilla merkezinde, işkence ve ölüm tehditleri altında verdiği yazılı ifade de, ilk kez *Akrostiş* sanatını kullanarak içeriden dışarıya işkence uygulamalarını duyurma,
- Laiklik ilkesini ödünsüz savunma,
- Renk, din, dil, ırk ve mezhep ayırımı yapmadan insan hakları için savaşım,
- Yargının bağımsızlığını gerçekleştirme,
- Öğretim birliğini yaşama geçirme,
- Devrim yasalarının uygulanmasını sağlama,
- Türkiye'yi Atatürk'ün hedef gösterdiği çağdaşlaşma düzeyine ulaştırma,
- Kaynağını 18. yüzyıl Avrupasından alan, cumhuriyetin ilanı ile kapılarını Türkiye'ye açan Aydınlanma felsefesini yaymaya çalışma, bu yazılarda irdelenen konulardan kimileridir.

Özellikle son yıllarda Türkiye için yaşamsal önem kazanan köktendinciliğe karşı laiklik ilkesinin savunulmasında ve Aydınlanma felsefesinin ülkemizde yerleşmesi doğrultusunda verdiği savaşımın önemini belirtmek istiyorum.

İlhan Selçuk, köşe yazılarında kendine özgü değişik bir anlatım yöntemi oluşturdu. Bir arının bal toplaması gi-

bi önce bir şiire, bir çiçeğe, bir sözcüğe, bir fıkraya, bir de yime konar, örnek bir açıklamadan sonra yeniden kanatlarını açarak işlemek istediği konuya girer... Bağlantıyı siz kurarsınız, mesajı siz alırsınız. Okurken hem ekinsel tat alma duygularınız doyuma ulaşır hem de çözüm bekleyen sorunlar üzerinde bir gezintiye çıkıp düşünmeye başlarsınız. O, sanki sizin duygularınızı, izlenimlerinizi, beklentilerinizi, tepkilerinizi dile getirmektedir.

Aşırıktan kaçınma ve ölçülülük yazılarının önde gelen özelliklerinden biri.

Yazarlık yaşamı boyunca düşünce çizgisini yön değiştirmeden sürdürebilmek pek az insanın başarabileceği bir şeydir. Bunun altını çizmek istiyorum. Bunca yıl her gün kendini okutabilmek, okuyucunun ilgi odağı olmayı sürdürebilmek, ancak *insana*, onun yaşamdan beklentilerine, özelemlerine, duygularına yanıt verebilmekle, o temayı yakalayabilmekle olanaklı. Bu da, ancak engin bir hümanizmanın geniş bir kültürle kaynaşmasının ürünü olabilir. Ulusal ile evrensel arasındaki bağı, insanlığın mutluluğu ve barış çizgisinde kaynaştırma çabası da yazarın özellikleri arasında. Kalemin kılıçtan keskin olduğu özdeyişinin örneklerini de onun yazılarında buluyoruz.

İlhan Selçuk'un yönetimindeki Cumhuriyet gazetesi yıllardan beri bilimde, sanatta, kültürde ve yaşamda gelişmenin ve demokrasinin önkoşulu olan laiklik'i kaldırarak ülkeyi şeriat devletinin karanlığına sürüklemek isteyenlere karşı çağdaş bir Türkiye doğrultusunda savaşım vermektedir. İlhan Selçuk adı, bu anlamda Cumhuriyet gazetesiyle özdeşleşmiştir.

Her şeyin parayla satın alındığı bir ortamda Cumhuriyet'i kimse satın alamamış ve gazete bağımsızlığını korumuştur. Bunun da altını çizmek istiyorum.

Yine İlhan Selçuk, ülkesinin yurtsever, inançlı, idealist ve yürekli insanlarını selamlamaktan da geri kalmaz.

Japon Gülü başlıklı yazısında, Japon gülünün özelliklerini anlattıktan, bu çiçeğin kendince dirençli yaşamını bize açıkladıktan sonra o, insanları Japon gülüne benzeterek şöyle der:

“Japon gülünün açması için ne ağaçların dallarına su yürütmesine ne toprağın buram buram bahar kokmasına ne doğanın içten içe kıpırdanmasına gerek var.

Zor günlerin çiçeği japon gülü.

Belki de bunun için onu çok seviyorum. Yeni yıla girerken yine açtığını görünce bir sevindim, bir sevindim, elimi salladım pencereden:

Merhaba japon gülü!

Kimi insan japon gülü gibidir.

En zor günleri bekler açmak için, karanlık, soğuk, fırtına, tipi vızgelir.

O kişiyi ne kışın geri dönmesi korkutur ne kırağı çalması ne de don tutması...

Heey! Yurdumun japon gülleri...

Hepinize merhaba!”

Biz de kaleminde ve yüreğinde zor günlerin çiçeği japon gülü'nün nitelik ve özelliklerini taşıyan ve üstelik, her şeye karşın, her gün açan sevgili İlhan Selçuk'a: MERHABA! diyoruz. MERHABA!

28.4.1997

Halit Çelenk'in, Kendisine Verilen Plaket Nedeniyle EĞİT-DER'e Teşekkür Konuşması

Eğit-Der genel başkanı sayın Mustafa Gazalcı tarafından, genel yönetim kurulu adına hukukçu Halit Çelenk'e; TÖS, Töb-Der, Eğitim-Der üyesi ve tüm öğretmenlere yaptığı hukuk yardımları nedeniyle Mülkiyeliler Birliği salonunda verilen ve TÖS, Töb-Der, Eğitim-Der, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı yönetici ve üyeleri ile Halit Çelenk'in dost ve yakınlarının da katıldığı yemekte Halit Çelenk'e, üzerinde: "Öğretmen örgütlerinin değişmez avukatı, dar günlerin dostu, eşsiz hukukçu" sözlerinin yazılı olduğu bir plaket verilmiştir.

Bu yemekte Mustafa Gazalcı'nın yaptığı açılış konuşmasından sonra avukat Halit Çelenk şu konuşmayı yapmıştır:

"Değerli dostlar, sevgili arkadaşlar,
Bu dostlar sofrasına hoş geldiniz.

Derler ki, insancıl duyguları, insan sevgisini, dostluk duygusunu dile getiren en güzel anlatım tarzı "şiir"dir. Ben de

sizlere değerli şair Niyazi Akıncı'nın DOST başlıklı şiiri ile hoş geldiniz demek istiyorum:

Helva da demesini biliriz
Halva demesini de,
Min gayrı haddin biz de şairiz.
Vakıa asılmadı resmimiz bir berber dükkânına olsun
Bahsedilmedi ismimizden minnacık puntolarla bile
Ama biz yine şairiz
Dostu dost biliriz
Düşmanı düşman
Kapılarımız ardına kadar açıktır her zaman
Ve dostlar çarıklarını çıkarmadan
baş köşeye bağdaş kurup oturabilirler
Bize mağripten gelirler Maşrikten gelirler
Olmuşu dost ağzına ayvanın
Hamı düşman başına.

Bu hoşamediden (hoş geldin) sonra, bizlere bu dost sofrasını hazırlayan, bu güzel buluşmayı sağlayan Eğitim-Der genel başkanı, yılların dostu, barış davasında ben savunman-ken, daha sonra sanık sandalyesini birlikte paylaştığımız, bugünlerde de hortlayan şeriatçılığa karşı laik eğitimi savunan Mustafa Gazalcı'ya ve derneğin genel yönetim kurulu üyelerine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Yaklaşık otuz beş yıldan beri öğretmen arkadaşlarla birlikteyiz. 1965 yılında TÖS'le başlayan, Töb-Der'de süren, gittikçe pekişen beraberliğimiz bugün de bizleri bir araya getiriyor.

Osman Akol hocamızı, genç yaşta yitirdiğimiz Fakir Baykurt'u, Musa Uysal'ı, yani Emmi'yi, Hamdi Konur'u, Talip Apaydın'ı, Mehmet Başaran'ı, Mahmut Makal'ı, Osman Bolulu'yu, Feyzullah Ertugrul'u, Dursun Kut'u, Dursun Akçam'ı, Nazım Bayata'yı, Gültekin Gazioğlunu, Öner Yağ-

cı'yı, İsmet Yalçinkaya'yı ve adlarını saymadığım öteki öğretmen arkadaşları unutmak mümkün müdür?

Mahkemelerde, cezaevlerinde, emniyet binalarında hep beraber olduk, ak günleri, kara günleri paylaştık.

Onların önemli bir bölümü Köy Enstitüleri'nden gelmişlerdi. Örnek insan İsmail Hakkı Tonguç'un öncülüğünü yaptığı çağcıl bir eğitim sistemiyle, *iş içinde, işle birlikte eğitim* sistemiyle yetişmişlerdi. Tüm öğretmenlerle birlikte köleliği, kulluğu ortadan kaldırma ve çağcıl yurttaşı yaratmayı hedeflemişlerdi. Bu, kutsal bir görevdi.

İşte bizler; avukat Nevzat Helvacı, rahmetli İlhan Dışçı, Çetin Güner, İsmail Çevik, Akay Sayılır ve öteki arkadaşlar TÖS'ü, Töb-Der'i ve öğretmen arkadaşları savunduk, onlara destek olduk. Onlardan da çok şey öğrendik.

Böylece bu kutsal göreve katkımız olacağı düşüncesi, bizlere mutluluk veriyordu. Bu karşılıklı güzel duygular, aramızdaki sarsılmaz dostluğun temelini oluşturdu.

Sözlerime son vermeden önce şunu da eklemek istiyorum:

Savunma görevimi sürdürürken bir gün savunduğum insanları, onların dünya görüşlerini, taşıdıkları idealizmi, özverilerini, yürekliliklerini düşünürken şu notları düş-tüm:

“Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların 'bir orman gibi kardeşesine' yaşaması için gencecik yaşamlarını veren insanları. Özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları. Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum.

Onlar bir çiçek gibi arı, taze ve renklidiler. İnsan ol-maktı suçları. İnsanları sevmekti. Baskısız, sömürsüz, öz-gür bir dünya istemekti.

Her biri birer dünyaydı. İdealleri için öldüler, idam edildiler, hapis yattılar.

Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber in-san sevgisini, barış dolu özgür ve mutlu bir dünyayı sa-vundum.

Bu güzel insanları seviyorum.

Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Çok mu? Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek...”

27.6.2000

İlhan Erdost'un Mezarı Başında

İlhan'ı seviyoruz. Bu sevgi sonsuz.

O düşünceleriyle, inancıyla, kişiliğiyle ve de insancılığıyla içimizde yaşayacak.

Işıklar içinde yatsın.

7.11.1999

Daha dün gibi. Sanki yanımızda, yanı başımızda. Sanki yine gözleri ıslık ıslık, kara bıyıkları altından gülüyor...

Öyle ya! Bu kadar güzel bir insanın yokluğuna alışmak mümkün mü?

Sevgili İlhan; bilimsel sosyalizmi, yani insanoğlunun bugüne kadar bulabildiği en doğru dünya görüşünü Türkiye insanına ulaştırmak istiyordu. İnsanlığın kurtuluşuna katkıda bulunmak istiyordu.

Genç, inançlı, yürekli, birikimli bu güzel insan, kendisini inancına adanmıştı.

Karanlık güçler ve odaklar aydınlığı sevmezlerdi.

İlhan'ı; Mamak Askeri Cezaevinde, askeri bir araba içinde vahşice işkencelerle katlettiler. Bugün o, Aydınlanma ve Uyanış savaşılarımızın bir şehididir.

Tevfik Fikret'in deyişiyle:

“Göz yumama güneşten
Ne kadar nuru kararsa
Sönmez abedi,
Her gecenin bir gündüzü vardır.”

Ekmekçi Dostları*

Sevgili İlhan Selçuk, “İnsan, yaşamı boyunca düşünceleri, davranışları ve eylemleriyle kendi heykelini yapar” diyor.

Sevgili Mustafa Ekmekçi de insan sevgisi, dostluğu, yardımseverliği ve çelebi kişiliğiyle kendi heykelini oluşturdu.

Cumhuriyet'teki odası konuklarına hep açıktı, sesi ve kahkahaları koridorlara taşardı.

- Abi bana pasaport vermediler.
- Niçin vermiyorlar, ne varmış ki.
- Bilmiyorum abi.
- Ben şimdi içişleri bakanıyla konuşayım, anlarız.
Eli telefona uzanır.
- Abi babamı köyden hasta getirdim, hastaneye yatırmadılar.
- Neden? Hangi hastanede?
- İbni Sina'da.
- Orada tanıdık doktor arkadaşım var, der.
Eli telefona gider.

* Mustafa Ekmekçi'nin mezarı başında yapılan konuşmadır.

Hemşerim şair Ali Yüce, Ekmekçi'ye sesleniyor:

*“İnsan İnsanı sevince / Dünya güzelleşirdi hani
Gülmemiz sığmazdı yüzümüze / Kuşsesleri akardı
çeşmelerden / Şimdi göz yaşları akıyor Ekmekçi.
İnsan İnsanı sevince / Çoğalırdı kuşların kanatları
Sığmazdı göklerimize / Anımsar mısın bilmem
Türküler çiçek açardı / Şimdi yara açıyor yüreğimizde
Ağlamadan dinlenmiyor Ekmekçi.”*

Onu herkes Köy Enstitüsü çıkışlı sanırdı. Enstitüler hakkında belki de en çok yazı yazan odur. “Öksüz Yamalığı Köy Enstitüleri” kitabını okuyunca bu anlaşılır.

Sayın Mehmet Başaran “Ekmekçi'nin Ekmeği ya da Köy Enstitüleri” başlıklı yazısında söylüyor ve şu şiiri okuyor:

*“Çamlıbel'de bir gül açsa / Uykuları kaçır Bolubeyi'nin
Çünkü kırmızıdır gül / Halkın ve toprağın uyanışına benzer
Bir değil bin gül açıyordu Anadolu'da / Ekmeği ikiye bölsen
Aydınlık sesi duyuluyordu halkın / Köyleri tutmuştu aşkın
ve terin hünerleri / Bir oldular da Bolubeyi'yle / Kapattılar
enstitüleri...”*

Ekmekçi derin bir soluk bırakarak:

“Enstitüleri yıkmak bu halka yapılmış en büyük ihanet azizim” der.

Reşat Şemsettin Sırer, İsmail Hakkı Tonguç'a ne demişti:

“Sen bu halk çocuklarını böyle yetiştiriyorsun, peki ne olacak sonra? Nasıl yönetiriz bu milleti? Bindiğim eşeğin akıllı olmasını istemem ben.”

Ekmekçi'nin heykelinde bu soruların hepsinin yanıtı var.

Yine son söz Ali Yüce'nin:

“Tahtadan tabut yapmışlar
Seni içine uzatmışlar
Bayrağa sarmışlar tabutu
Güllerle donatmışlar
Kusura bakma Ekmekçi
Ne bilsinler şaka yaptığını
Gerçekten öldün sanmışlar.”

Ekmekçi'ye sevgilerle

21.5.1999

Halit Ağabey'in ve Erdost'un Uzun Yürüyüşüne Saygı...

Ataol Behramoğlu

1960'lı yılların, hayatımda ışığı hiç eksilmeyen bir güneş gibi parladığını daha önce de yazdım. Bu, ülkemiz için de böyledir... 60'lı yılları, yani üniversiteli gençliğimi, Türkiye İşçi Partisi'ni, o yılların unutulmaz Ankara'sını, kimileri artık hayatta olmayan, kimileri altmışlı-yetmişli yaşlarını sürdürmekte olan ağabey ve ablalarımızı ve hayatta kalabilenleri bugün ellili yaşlarındaki kuşaktaşlarımızı -anımsamak ne kelime-, zihnimde ve gönlümde her an duyduğumda, içimde ağlamak duygusuyla da karışık derin bir heyecan yükseliyor... Ülkemizin uzun bir uyku ve baskı döneminden sonra birdenbire silkinip canlandığı, Cumhuriyet'in ilk on-on beş yılını anımsatırcasına çağdaşlaşma yolunda devce adımlar attığı 60'lı yılların unutulmaz simaları arasında, benim zihnimde ve gönlümde, Halit Çelenk ağabeyin (elbette Şekibe ablayla birlikte) ve sevgili Muzaffer Erdost'un (elbette sevgili İlhan Erdost'la birlikte) seçkin yerleri vardır... Bu, onları tanımış, dostluklarıyla onurlanmış bütün kuşaktaşlarımız ve herkes için böyledir...

Halit ağabeyin iki kitabı günlerdir elimin altında: “Barış Savaşçıları” ve “Beş Kapı Beş Kilit”. Her ikisi de Tekin Yayınevi’nce yayımlanmış bu kitapları ellerimin arasında bir dost eli gibi tutuyor, okşuyor, sayfalarını karıştırıyorum... Sözcüğün tam anlamıyla bir hukuk savaşçısının, hukuk biliminde olduğu kadar insanı insan yapan en ince duyguları yaşayıp yaşatmada da usta bir kalemin ürünü bu “anılar” bir solukta okunurlarken, ülkemizde geriye ilerinin, karanlıkla aydınlığın, yalanla gerçeğin savaşım tabloları da gözlerimizin önünden birbiri arkasına geçiyor... Deniz Gezmiş’lerden bu yana son otuz yılın en önemli siyasal davalarının söz konusu edildiği kitaplarda, Halit ve Şekibe Çelenk çiftinin üniversite öğrencilerinden (40’lı yıllardan) günümüze, tanık oldukları ilginç toplumsal olaylar ve tanıdıkları önemli kişilikler de betimleniyor... Kimi kez kişisel bir gözlem, bir tanıklık, belgeselliğin ve yazınsallığın da üstüne yükselerek, yaşanmış bir trajediyi bir film karesinde gibi donduruyor, yadsınamaz ve unutulmaz kılıyor...

“Nöbetçi subay bana:

- İşte paltosu. Bir tek de ayakkabısı var, öteki tekini bulamadık, diyor ve bir ayakkabı tekini uzatıyor... Düğmeleri kopuk, kanlar içindeki bu pardösü ve tek ayakkabı bize her şeyi, İlhan'a yapılan vahşeti anlatıyor... Ertesi gün cezaevinde Muzaffer Erdost'u görmeye gidiyorum. Görüş yapacağımı ilgililere bildiriyorum. Mamak Cezaevi'nin açık görüşme yerinde, yani bahçede bekliyorum. Bulutlu, kapalı, baskılı bir hava var. Uzunca bir süre beklediğim halde kimse gelmiyor. Tel örgülerin sonuna kadar yürüyorum. Yirmi adım kadar ötede, bir ağaç gibi hareketsiz duran, gölgeye benzer bir şey görüyorum. Daha yakından dikkatle bakınca onun bir insan, Muzaffer Erdost olduğunun farkına varıyorum. Üstünde gri bir pardösü. Yakaları kalkık. Ta uzaklarda bir noktaya bakı-

yor gibi hareketsiz, sessiz ve dalgın... **Muzaffer Bey!** diye sesleniyorum. Tel örgüye doğru yaklaşıyor, konuşuyoruz. Askeri arabada askerlerin kendilerini nasıl dövdüklerini, koğuşa geldiklerinde İlhan'ın nasıl öldüğünü anlatıyor ve ekliyor:

- “İlhan'ın cenazesinde bulunmak istiyorum. Bana izin versinler. Sıkıyönetim Komutanlığı ile görüşün, bunu sağlayın...” (İlhan Erdost'un Kanlı Paltosu).

Halit Çelenk, 40’lı yıllardaki üniversite öğrenciliği döneminde başladığı uzun yürüyüşünü, önemli sağlık sorunlarına karşın, sürdürüyor... Türkiye'nin gelmiş geçmiş en seçkin beyinlerinden, en özgün zekâlarından Muzaffer İlhan Erdost, şehit kardeşinin adını kendi adında yaşatarak, “Türkiye'nin Yeni Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas” adlı son derece önemli, antiemperyalist incelemesinin akıl almaz bir yargı kararıyla mahkûm edilmesine, inanılması güç çalışkanlığıyla, yeni bir yapıtıyla karşılık veriyor: “Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye” (Onur Yayınları)...

Türkiye Halit Çelenk gibi, Muzaffer Erdost gibi aydınlarıyla onur duyuyor... Bugün ülkemizde yeniden yükselmekte olan emekçi eylemleri, yurtseverlik ve antiemperyalizm bilinci; demokrasi, özgürlük, toplumsal adalet savaşımının durdurulamazlığı; Çelenk'ler, Erdost'lar gibi onurlu ve uzun yürüyüşçülerin eseridir...

7.8.1999

Kanlı 1 Mayıs

İşçi sınıfının Birlik, Mücadele ve Dayanışma günü olarak tüm dünyada kutlanan 1 Mayıs, İstanbul'da Kadıköy alanında yine kana bulandı. Basına yansıyan haberlere göre, 1 Mayıs günü sabah saat 10 sularında Hasan Paşa semtinde miting alanına girmek isteyen kimi kişiler polis tarafından aranmak istenmiş, bu kişiler kendilerini aratmak istemeyince tartışma çıkmış ve bu arada polis onlara ateş açmıştır. Açılan ateş sonunda seramik işçisi Hasan Albayrak başından, Levent Yalçın adındaki kişi de göğsünden vurularak yaşamını yitirmiştir. Haber kısa bir zamanda miting alanına yayılmış ve mitinge katılanlar arasında büyük tepki ve heyecan yaratmıştır. Miting sürerken gençlerden bir grup mikrofonda konuşma yapan sendika temsilcilerinin konuşmalarına engel olmak istemiş ve daha sonra mikrofonu ele geçirmiştir. Sendika temsilcileri alandan ayrılırken, toplantının başında iki kişinin öldürülmesinin yarattığı gerginlik sonucu alandaki gençlerden bir grup mağazaların camlarını kırmışlar, kimileri de iki arabayı ateşe vermişler

ve aralarına girmiş olan bir sivil görevliyi dövmüşlerdir.

Emniyet görevlileri her nedense bu saldırılara müdahale etmeyerek beklemeyi yeğlemişlerdir. Olayların sonuna doğru polis yeniden olaylara müdahalede bulunmuş, sonunda emniyet görevlileri tarafından bir kişi daha vurularak öldürülmüştür. İstanbul emniyet müdürü Kemal Yazıcıoğlu güvenlik görevlilerinin, sabahleyin iki kişi öldürüldükten sonra müdahaleye ara verilmesi konusunda şunları söylemiştir: “Orada müdahale etsek üç ölü yüz olurdu, kan akıtmak istemedik, bir de kamuoyu bunların gerçek yüzünü görsün istedik. Bir daha karşımıza çıkmasınlar.”

Yine kimi sivil polislerin göstericiler arasında yer aldığı ve silah kullandığı tanıkların anlatımından ve gazete haberlerinden anlaşılmıştır. Yaşamını yitirenler baş ve göğüs gibi vücutlarının yaşamsal bölgelerinden tek mermiyle vurmuşlardır. Ceza hukuku açısından bu tür ateşler genellikle öldürme amacıyla yapılmış sayılır.

Kalın çizgileriyle böyle meydana gelen bu olay olağan bir *zabıta vakası* mıdır? Yoksa bir tertip, bir provokasyon mudur?

Olayın bir tertip olduğunu, daha önceden tasarlandığını ortaya koyan göstergeler bulunmaktadır. Mitingin daha başında saat 10 sularında, insanlar miting alanına gelmeye başladığı bir sırada, ortada silah kullanmayı gerektiren bir durum yokken polis neden iki kişiye ateş etmiş ve öldürmüştür? Neden ölenlerin baş ve göğüs gibi bedenlerinin yaşamsal bölgelerine ateş etmiştir? Polis görev ve yetki yasasının 16. maddesine göre bu gibi durumlarda polis, ancak *meşru müdafaa halinde, kendisine karşı yaşamsal bir tehlike doğuracak, başka türlü önlenmesi olanaksız silahlı bir saldırı olması halinde* silah kullanabilir. Öldürülenlerin silahlı olduklarına ve polis karşı silah kullandıklarına ilişkin bir bilgi bulunmadığı gibi böyle bir savda ileri sürülmemiştir. Benzer koşullarda polis korkutmak amacıyla havaya

ateş açabilir, ama öldürmek için ateş edemez. Yürürlükteki yasa ona böyle bir yetki vermez.

Öte yandan gerek bu olayda ve gerekse kimi kişilerin camları kırması, araba yakması ve benzer saldırı olayları karşısında polis neden göz yaşartıcı bomba kullanmamıştır, göstericilerin üzerine neden tazyikli su sıkmamıştır? Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi önündeki küçük öğrenci olayında bu yola başvurmuşken böylesine büyük bir mitingde bunu neden düşünmemiştir? Fenerbahçe stadında bekletildiği anlaşılan askeri birliklerden neden yardım istenmemiştir? Emniyet müdürü Kemal Yazıcıoğlu'nun, "Müdahale etmedik, halk onların gerçek yüzlerini görsün istedik" şeklindeki sözleri bu sorulara inandırıcı yanıt olabilir mi? "Bir daha karşımıza çıkmasınlar" biçimindeki tehditlerin anlamı nedir? Bu tutumun arkasında başka bir hesap yok mudur?"

Olaydan hemen sonra açıklama yapan üst düzey yetkililerin ve adalet bakanı eski polis şefi Mehmet Ağar'ın, yürürlükteki yasalara yeni hükümler getirileceğine, CMUK, Polis Görev ve Yetki Yasası vb. yasalarda değişiklik yapacaklarına ilişkin sözleri anlamlı değil midir? Olay yerinde üç kişiye ateş ederek ölümüne neden olan emniyet görevlileri sanki görevlerini yapmış gibi "Bundan sonra polis müsamahalı davranmayacaktır" biçimindeki açıklamalar yeni baskılı bir dönemin habercisi değil midir?

6-7 Eylül olaylarında da böyle olmamış mıydı? 1977 Bir Mayısında otuz yedi kişi gözlerimizin önünde uzun namlulu silahlarla öldürülmüş, panzerler altında ezilmiş ve suçluların bugüne kadar bulunmadığı bir gerçek değil midir? İşçi ve emekçi halk yığınları aleyhine ekonomik baskı önlemleri getiren 24 Ocak 1980 kararlarının normal koşullarda uygulanamayacağı görüldüğünden, doğacak tepkileri önlemek için önce sıkıyönetim ilan edilmiş, daha sonra da 12 Eylül darbesi gelmemiş midir?

Ülkemizde ne zaman ekonomik ve siyasal baskı önlemleri getirilmek istense benzer tertiplere başvurulagelmıştır. 1 Mayıs olaylarının görünmeyen kimi gizli güçlerin bir tertibi olduğu ve kimi grupların da bu doğrultuda kullanıldığı inancındayız.

14.5.1996

Güzel Bir Yaşam

Aydın Çubukçu arkadaşım bana sevgili *Alaattin Bilgi* için bir kitap hazırladıklarını söylediği zaman, belleğim 1940-1945'li yılların İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki öğrencilik günlerime kadar uzandı. O dönemde sosyalizm hakkında yazılmış ya da dilimize çevrilmiş kitaplar yok denecek kadar azdı. 141.-142. maddeler yürürlükteydi. Bu tür yayınlar üzerinde ağır bir baskı yıllardan beri sürüyordu. Yabancı dil bilmeyenlerin bu konularda bilgi edinme olanakları çok kısıtlıydı. Muzaffer İlhan Erdost'un *Sol Yayınları*, Süleyman Ege'nin *Bilim ve Sosyalizm Yayınları*, İlhan Erdost'un *Onur Yayınları* vb.nin, düşünce yaşamımıza getirdiği açıklamalar için daha uzun yıllar beklemek gerekiyordu.

O dönemde Babıâli yokuşunda, Beyazıt ve Yüksek Kaldırım'daki sahaflarda, tezgâh altında gizliden gizliye satılan kimi yayınlara rastlamak olasıydı. Bunlar arasında Kerim Sadi'nin “Kapital” çevirisinin kimi formları ipe bağlı olarak, Haydar Rifat'ın anlaşılması güç “Kapital” özeti çevirisi ve Nâzım Hikmet'in kimi şiirleri vardı. Milli Eğitim Bakan-

lığı'nın yayınları arasında yer alan Max Beer'in “Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi”nin, Zühtü Uray tarafından yapılmış çevirisini okumak olanaklıydı. Sol yayınlar hakkında gözaltına almalar, işkenceler, tutuklamalar ve davalar sürüyordu.

Düşünce yaşamı üzerindeki bu baskılar, 141.-142. maddelerin kaldırıldığı 1991 yılına kadar yazarlar, sanatçılar, çevirmenler ve yayıncıların başında Demokles'in kılıcı gibi sallandı. Yukarıda sözünü ettiğim yayınevlerinin hemen yaklaşık tüm yayınları hakkında soruşturmalar yapıldı, kitapları toplatıldı, tutuklamalar, mahkûmiyet kararları birbirini izledi. Sol kitapları çevirmek ve yayımlamak büyük bir yüreklilik istiyor, yıllarca zindanlarda yatmayı gerektiriyordu. Bunlar yaşandı.

Belleğimi topluyor ve bugünlere dönüyorum.

Düşünce açıklama özgürlüğü üzerindeki baskılar günümüzde de sürüyor.

Alaattin Bilgi onlarca yıldan beri “bilimsel sosyalizm”in temel yapıtlarının çevirisi üzerinde çalışmalar yapıyor. Karl Marx'ın “Kapital” adlı başyapıtını üç cilt halinde dilimize çeviriyor. Ayrıca Marx, F. Engels, Lenin, Mao Zedong ve öteki sol yazarların, düşün insanlarının önemli yapıtlarını Türkçeye kazandırıyor. Böylece, Türkiye insanının bu alanda aydınlanmasına önemli katkılarda bulunuyor. O, bununla da yetinmeyerek “Kapital”in bir özetini yazıyor ve bunu *Kapital, Özet ve Kılavuz* adıyla yayımlıyor (Yurt Yayınları). *Alaattin Bilgi*, bu kitabın önsözünde şunları söylüyor:

“Yüz yirmi beş yıl önce, 1867 Eylülünde birinci cildi yayınlanan Kapital yalnız ekonomi politığın tarihinde değil, bütün dünyada, bilimsel ve entelektüel hayatın gelişmesinde bir dönüm noktası olmuştur.

“Diyalektik materyalizmin ete kemiğe bürünmüş şekli olan KAPİTAL, bir yandan ekonomi politikte o gün ulaşı-

lan noktayı kıyasıya eleştirirken, öte yandan da geleceğin ipuçlarını eşi görülmemiş geniş bir kavrayışla sergiler. Özel açıdan, Marx'ın, özel yaşamı bakımından görüldüğünde ise Kapital, Marx'ın, '... sağlığını, mutluluğunu ve ailesini feda ettiği' başyapıtıdır.”

Bu önsözde Alaattin Bilgi, ayrıca Marx'ın hedefinin, bir üretim biçimi olarak kapitalizm değil, bu üretim biçiminin sonuçları ve bu sonuçları mazur göstermek isteyen vülger iktisatçılar olduğunu anlatıyor. Yine Marx'ın bu üretim biçiminin, daha öncekiler gibi geçici olduğunu ve zamanı gelince yerini daha üst düzeyde bir başka üretim biçimine bırakacağını savladığını söylüyor. Böylece, ekonomik ve toplumsal gelişmede Marx'ın ileriye dönük öngörülerine de işaret ediyor.

Ayrıca çevirmen, Marx ve Engels'in Kapital'de ve öteki yapıtlarında kullandıkları terimlerin ve kavramların daha doğru ve daha kolay anlaşılması için *Ekonomi Politik Sözlüğü* adıyla bir kitap yazıyor (Yurt Yayınları).

Bunların dışında Alaattin Bilgi'nin, Fransızlar tarafından Cezayir halkına ve onları savunanlara yapılan vahşice işkenceleri anlatan ve dünyada büyük yankılar yaratan, Henri Alleg'in *SORGU* adlı yapıtını dilimize kazandırdığını da anımsamakta yarar vardır.

Dolu dolu yaşamak ne güzel şey.

7.4.2000

Ankara'da 68'liler Birliği Toplantısında Yapılan Konuşma

Otuz yılı aşkın bir zamandan beri acı tatlı günleri sizlerle paylaştık.

Sıkıyönetim mahkemelerinde, cezaevlerinde, işkencehanelerde, emniyet binalarında, idam sehpaları karşısında yılmadan savaşım verdiniz, baskılara ve haksızlıklara göğüs gerdiniz. Geçmişin onurlu savaşımınla dolu günlerini anımsamamak olanaksız. Bugün önemli olan o dönemin gelişmelerini doğru değerlendirmek, o günden bu yana ülkemizde ve dünyada meydana gelen olayların doğru bir muhasebesini yapmak ve önümüzdeki dönem için doğru rotaları çizmektir.

68 gençlik hareketleri, egemen sınıflar ve onların temsilcileri tarafından savlandığı gibi bir macera girişimi değildi. Gerek dünyada ve gerekse Türkiye'de 68 olayları, ekonomik ve siyasal gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkmış, kapitalist sömürü sistemine karşı, faşist baskılara karşı bir başkaldırıydı. Amerika'da, Fransa'da, İngiltere'de, Alman-

ya'da, İtalya'da benzer başkaldırılar yoğun biçimde yaşandı.

Önemle belirtmek gerekir ki, Türkiye'deki 68 gençlik hareketleri, Avrupa ve Amerika'daki eylemlerin bir kopyası ya da bir uzantısı değildi. Bunlar, Türkiye'nin kendi özel koşullarından kaynaklanan eylemlerdi. Ülkemizde bu eylemlerin uzun bir geçmişi vardır. 60'lı yıllarda ülkemizde egemen sınıfların baskıları daha da yoğunlaşmış, tarihimizin en demokratik anayasası olan 1961 anayasasına karşı çıkılmış, demokratik hak ve özgürlükler bir kenara itilmişti. İşçiler, emekçiler, öğrenci gençlik üzerindeki baskılar çekilmez duruma gelmişti.

Bütün bunlara karşı toplumsal muhalefet yoğunlaşmış, grevler yaygınlaşmış, birçok yörede toprak işgalleri baş göstermişti.

Bir yandan öğrenciler, aydınlar, emekçiler üzerinde siyasal iktidarın baskıları sürerken, öte yandan öğrenci gençlik üzerinde polisin de desteğini alan ülkücü faşist çetelerin saldırıları başlamış ve Dr. Necdet Güçlü, Vedat Demirciođlu, Taylan Özgür, Ali Turgut Aytas'ın da içinde buldukları otuz genç insan öldürülmüştü. Yurtların, fakültelelerin basılması ve benzeri biçimlerde süren faşist baskılar karşısında devrimci gençlik kendini savunma durumunda kalmıştı.

1967 yılında faşist militanların İstanbul Teknik Üniversitesi'ne saldırması üzerine üniversite öğrencileri saldırıyı protesto amacıyla Taksim'e doğru yürüyüşe geçmiş, Taksim abidesi önünde Atatürk'ün Bursa nutkunu okumuşlar, 6. filonun İstanbul'a gelişi protesto edilmiş, devrimci gençlik tarafından Amerikan deniz piyadeleri denize dökülmüş, Dolmabahçe'deki bayrak direğinden Amerikan bayrağı indirilmiş ve yerine Türk bayrağı çekilmiş, İstiklal Marşı okunmuştur. Bu yürüyüşlerde “Teksas'ın ayısı Süley-

man'ın dayısı” ve “Demirel başvekil, işçi köylü aç sefil” sloganları atılmıştı.

Vietnam kasabı olarak ün yapmış Amerikan büyükelçisi Kommer'in Türkiye'ye gelişi İstanbul'da gençler tarafından protesto edilmiş, Amerikan bayrağı yakılmış, daha sonra Ankara'da Ortadođu Teknik Üniversitesi'nde bu CIA görevlisinin arabası ateşe verilmişti.

Öğrenci gençlik; üniversite yönetimi ve eğitimle ilgili istek ve önerilerinin aylarca ve yıllarca görmezlikten gelinmesi ve dikkate alınmaması karşısında, bu sorunların genel yurt sorunlarına ve giderek yürürlükteki toplumsal düzene bağlı olduğunu, bu düzen değişmedikçe sorunların çözülemeyeceğini görmüş ve mücadelesini toplumsal düzenin değiştirilmesi hedefine yöneltmiştir.

68'li gençlik, kontrgerillanın işkenceli sorgulamalarına, emniyetin sistematik işkence uygulamalarına, ülkücü faşist çetelerin polis destekli saldırılarına, cinayetlerine ve idam sehpalarına karşı onurlu bir savaşım vermiş, direnmiş, eğilmemiş, kimsenin adamı ve maşası olmamış, kirli bir işe karışmamış ve tüm savaşımlarından alını ak çıkmıştır.

Susurluk olayından sonra yapılan soruşturmalar; o dönemin tüm baskılarının, kontrgerilla sorgulamalarının, işkencelerinin, cinayetlerinin içyüzünü ortaya koymuş, ülkücü faşist çetelerin nasıl örgütlendiğini, nasıl eğitildiğini, bunların emniyet örgütünün üst düzey görevlilerinden nasıl yardım ve destek gördüklerini, emniyet ve MIT tarafından nasıl kullanıldıklarını ve bütün bunların temel amacının bu haksız düzeni korumak, buna karşı çıkanları yok etmek olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Susurluk kazasıyla ortaya çıkan pislikler, rezillikler, hırsızlıklar, soygunlar, uyuşturucu ticaretleri, mafya ilişkileri, işlenen cinayetler ve çürümüşlük karşısında 68'li gençler ve sosyalistlerin idealizmi, yurtseverliği, kendileri-

ni emekçi halk yığınlarının mutluluğuna adanmaları, özverileri, kişilikleri ve büyük şairin dediği gibi *sol memesinin altındaki kararmamış cevahirin* pırıltısı kör gözlerin, sağır kulağların bile görebileceği bir güneş gibi ışıkmaktadır.

Bu gençliğin ilke ve hedefleri:

- Ülkenin bağımsızlığı
- Emperyalizme karşı savaşım
- Faşizme karşı savaşım'dı.

Bu ilke ve hedefler bugün de geçerliliğini korumakta, hatta daha da yaşamsal bir nitelik kazanmış bulunmaktadır.

Bir şeriat devleti tehlikesiyle karşı karşıya bulunan ülkemizde, bugün bu ilkelere laiklik ilkesini de eklemek gerekiyor.

68'liler, Türkiyenin devrimci mücadele tarihinde onurlu yerlerini almışlar ve bu, tarihin tutanağına yazılmıştır.

Saygı ve sevgilerle.

Üç Gülün Sonsuzluğu...*

Hikmet Çetinkaya

Onlar bir çiçek gibi arı, taze ve renkliydiler. İnsan olmaları suçları. İnsanları sevmek, baskısız, sömürsüz, özgür bir dünya istemektir...

Kar altında bir İstanbul sabahıyla uyandım. Gökyüzü kurşuni bir rengi yudumluyordu. Martılar böyle havaları sever, çığlık çığlığa uçuşuyorlardı.

Halit Çelenk'in "*Umut Hangi Dağın Ardında*" adlı Çağdaş Yayınları'nca yayımlanan yeni kitabını okuyorum. Halka toplumsal bir düzen için yaşamını ve özgürlüğünü yitirenlerin anısına yazdığı kitabını.

Bir hafta önce Halit Çelenk'le konuşuyorduk. Aynen şöyle demişti:

"Coşkulu olduğum anlarda duygusal yazarım. Öyle bir anımda yazdım kitap kapağının arkasındakileri..."

Coşku ve hüzün; sevgi ve sevgisizlik; umut ve umutsuzluk yaşamın içinde "*bir orman gibi kardeşçesine*" gibi kaçınılmazdır. İşte o yüzden Halit Çelenk, yaşamı boyunca

* "*Umut Hangi Dağın Ardında*" adlı kitabım için yazılan yazı.

dürüstlüğün simgesi olmuş bir savunman, bir yazar. Halit Çelenk bizim kuşağımızın, yani 68'lilerin çok yakından tanıdığı bir önemli ad.

Kitabı bir solukta okudum. Biraz hüzünlendim. İçimde kimi kıpırtılar, beni çok uzaklara götürdü. Kimi yenilgileri, kimi kaçırları anımsadım. Yargısız infazlar; idam sehpaları, tutuklanmalar; Maltepe Askeri Cezaevi, Selimiye, Mamak bir film şeridi gibi geçip gitti gözlerimin önünden.

Ne diyor Halit Çelenk:

“Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum...”

Yüreğinde hiçbir zaman sevgiyi eksik etmeyen bir insan Halit Çelenk. Bunca hainliğe, puşluğa meydan okurcasına haykırıyor:

“Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?”

Çok Halit Abi, çok. Bu rezilliğin, bu üçkâğıtçılığın egemen olduğu evrende, yükselen değerlerin cirit oynadığı toplumda geçerli olan da şu:

“Liboşizm!”

Ama boş ver. Bu değerler de yıkılıp gidecek bir gün. Siz ve sizler gibilerinin düşünceleri bir sevgi ormanında yeşerecek inanın.

Tıpkı Nâzım Hikmet'in dediği gibi.

“Bir Orman Gibi Kardeşçesine.”

Subutay Hikmet'in dizelerinde infaz gecesi:

Eski ağacımızın civan üç dalıydılar / Toprağımızın yüreğinde yeşeren / Gecemizden yıldız gibi kaydılar / Yudum yu-

dum içtik acılarını / Bir aşamanın daha, bedenlerinden / Dindirdik doğum sancıları / Üç ayaklıları kurdular / Bir şafağa doğru erken erken / Üç dal, yan yana, çiçeğe durdular.

Ve Halit Çelenk o geceyi yirmi bir yıl sonra anlatıyor:

“Değerli ozan Tahsin Saraç'ın diliyle ‘Deniz gülü, Yusuf gülü, Hüseyin gülü’nün sonsuzluğa yol alışlarından bu yana yirmi yıl gerilerde kaldı. O uzun gece bugün gibi gözlerimin önünde. İşte idam sehpasının kurulduğu avlu şurada, Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nin hemen girişinde. Deniz'in sonsuz bir yolculuk için bekletildiği başgardıyanın odasından idam sehpasının kurulduğu bu avlu görünüyor. Deniz, sakın, rahat sehpayı seyrediyor. Avlunun ortasında gökyüzüne yükselen bir kara kavak. Bugün de ayakta, yaşıyor, ölümsüz bir tanık gibi. Yirmi yıldır her gidişimde ben ona bakarım, o bana bakar ağlamaklı. Yirmi yıl öncesi, o karanlık gece gözlerimizin önünde serilir. O ağlar, ben ağlarım için için ‘yan yana çiçeğe duran üç dal için’...”

Server Tanilli, Halit Çelenk'in kitabıyla ilgili “Birkaç Önsöz” bölümünde şöyle diyor:

“Hukuksuz demokrasi olmaz; demokrasiz de hukuk!”

Ve ekliyor:

“Hakkın çiğnendiği yerde onu tutup kaldıran ve göğsünü de zulmün sillesine siper eden yiğitler olmuştur hep; bir ülkenin gerçek kahramanları da onlardır.

Halit Çelenk biridir onlardan.”

Evet öyledir. Onun için yaşamı boyu güzelden ve doğrudan yana oldu Halit Çelenk. Umudun hangi dağın ardında olduğunu bildiği halde bir türlü oraya ulaşamadı. Bir yaşam bu sevgiyle geçti.

Ne mutlu!

Bir Hukuk Adamının Anıları

Alaattin Bilgi

Ülkemizde son elli yıllık barış, özgürlük, aydınlanma ve bunların bileşkesi olan sosyalizm mücadelesinde, yakından tanımak ve izlemekle onur duyulan insanlarımız var. Bunların içerisinde, bu çetin mücadelenin daima ön safında yer alan, bir Vedat Günyol ile, bir Ali Nejat Ölçen ile, bir Halit Çelenk ile aynı yarım yüzyılı paylaşmak, dostluk ve güvenlerini kazanmak az onur mu bir insan için... Vedat Günyol'un, *sınıf öğretmenliği* bir yana -ki, öğrencisi olmakla hep övünmüştür- *toplum öğretmenliği*, yaşları yetmişe ulaşan bir kuşağa çok şeyler kazandırmıştır.

Sayın A. Nejat Ölçen'in parlamentoda verdiği -ve özellikle 1980'i izleyen yıllarda kirlenmişliğini görerek uzak durduğu- onurlu mücadelenin yanı sıra, dört yıldır, aydınların (!) görmemezlikten gelmelerine karşın iki ayda bir yayımladığı *Türkiye Sorunları* kitapçığı, içeriğini oluşturan diğer yazıları bir yana, "*Sokrates ile Söyleşiler*"i ile, felsefeyi, günümüzün yakıcı sorunlarıyla bağdaştırarak, terim te-

rim, kavram kavram açıklamasıyla, değme felsefeciyi imrendirecek denemeleri içermektedir.

Bir Hukuk Adamı: Halit Ağabey

Kırk yılı aşan bir süredir, sendikacıdan işçisine, sendikadan siyasi partisine-derneğine, atmış sekizlisinden öğrencisine, yayıncısından kitapçısına, yazarından çevirmenine... Hemen her başı ağrıyanın yardımına koşan ilk insan olmuştur Sayın Halit Çelenk. Benim burada, "*Sayın Halit Çelenk*" dediğime bakmayın siz; karakoldan tutun da, ağırceza salonlarına kadar yanlarında olduğu/savunduğu herkesin gözünde o, sadece "*Halit Ağabey*"dir. Şu sözleri sık sık duymuşuzdur sanıkların ya da hükümlülerin ağzından: "*Halit Ağabey, dosyayı inceledi/duruşmaya katıldı ya da savunmasını yaptı; Halit Ağabey savcıyla görüştü, bir üst mahkemede itirazda bulundu; Halit Ağabey cezaevinde sanıklarla-tutuklularla konuştu...*" ya da, en iç burkucu olanı: "*Halit Ağabey, Denizler'in idamında hazır bulundu!..*"

Yeryüzünde yüz binlerce avukat vardır, savunman vardır ama bu meslek unvanının, "*Avukatlığın*" yerini, "*Ağabey*" nitelemesinin aldığı acaba kaç kişi vardır? Bana kalırsa bu nitelemenin temelinde/özünde yatan şey, hukukun sınıfsal bir gerçek olduğunu Halit Ağabey'in bilmesinde/kavramasında yatıyor. Onun sözleriyle hukuk: "*Kazanılmış haklar açısından... işçi ve emekçi sınıfların, devrimci, aydınların önemli bir mücadele silahıdır.*"*

Barış Savaşçıları ve Beş Kapı Beş Kilit

Bu yaz okumak üzere ayırdığım kitapların hemen başında Sayın Halit Çelenk'in anılarından oluşan iki kitabı var: *Ba-*

* Halit Çelenk, *Hukuksuz Demokrasi*, Çağdaş Yayınları, 1990, s. 16.

*Barış Savaşçıları ve Beş Kapı Beş Kilit.**

Barış Savaşçıları'nın Sunuşu'nda Sayın Çelenk şöyle diyor: “Yaklaşık yarım yüzyıldan beri savunman olarak çalışıyorum. Değişik ceza mahkemeleriyle Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Danıştay, Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri, Kara Kuvvetleri Askeri Mahkemeleri yanında sivil ve askeri cezaevleri, emniyet binaları, çalışma alanım oldu. Bu süre içinde yazarlar, şairler, sanatçılar, üniversite öğretim üyeleri, milletvekilleri, öğretmenler, tiyatro sanatçıları, yayıncılar, gazeteciler, üniversite öğrencileri, işçiler, sendikacılar, demokratik kitle örgütü yöneticileri haklarında açılan davalarda bulundum... Savunduğum insanların sayısı onbinleri buldu...”

Eh, bunca ‘mazarrât’ örgütü ve insanı savunmanın da bir bedeli olmalı değil mi? Zaten öyle de olmuş: Sayın Çelenk, komünizm propogandası yapmaktan, cezaevindeki tutukluları isyana teşvik etmeye; askeri savcıya hakaretten, kimi askeri hâkimlerin öldürülmeleri için gizli sol örgütlere emir vermekten sanık sandalyesine oturtulmuş... Bu da yetmemiş, Mamak Askeri Cezaevi'nde (Hani 12 Eylülde, yayıncı İlhan Erdost'un dövülerek öldürüldüğü Cezaevinde!), tutuklu TÖB-DER'li öğretmenlerle görüşme yaparken, ülkü ocaklı tutuklular, cezaevi yönetiminin göz yummasıyla saldırıya uğramış, demir tabureler, yangın söndürme aletleriyle vurularak başından yaralanmış, yerlerde sürüklenmiş ve öldürülmekten kılpayı kurtulmuş... Ve de, mektupla, telefonla tehditler: ... Muammer Aksoy'un evinin girişinde vurularak öldürülmesinden dört gün sonra, gece yarısı saat 02:30'da telefonla: “Sıra sende... sıra sende...” sözleriyle ölümle tehdit edilmeler...

* Halit Çelenk, *Barış Savaşçıları*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1996 ve *Beş Kapı Beş Kilit*, Aynı Yayınevi, aynı yıl.

Bir Ömür Boyu ‘Hukuk’ Mücadelesi

Adını andığım anılar kitabında Sayın Çelenk'in ağzından, Çağdaş Hukukçular Derneği'nin kuruluşundan, ülkemizde verilen sosyalizm savaşımının az bilinen yönlerine, Askeri Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde sözde hukuk adına yapılan uygulamalara dair pek çok bilgi ve belgeyi okumuş oluyoruz. Bunlar içerisinde yürek burkucu, iç kanatıcı olanların yanı sıra insanı acı acı gülümsetenler de eksik değil. Bunlar arasından seçtiğim “*Kitap Çarpması*” başlıklı yazıdan bir bölümü buraya aktarmak istiyorum: Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, yayınladığı dört kitaptan OTUZ YIL ağır hapis cezası alır. Adana Cezaevi'ndeki tecritte, kaçakçılık suçundan ağır ceza alan Siverekli Mahmut ile dost olurlar. Günlerden bir gün alt kattaki koğuşta büyük bir kavga çıkar; Siverekli Mahmut kenarda olup biteni seyretmektedir. Bu kavga sırasında bir hükümlü ötekine,

– Ulan senin allahına kitabına... diye küfür eder.

Siverekli Mahmut hemen ortaya atılır, küfrü savuranın yakasına yapışır ve ona:

– *Allaha küfret, kitaba küfretme*, der.

– Neden?

– Yukarıda birisine kitap çarpmış, dört kitaptan otuz yıl ceza almış!

Koğuştan bir ses yükselir:

– Emme de kitapmış he!..

“*Halit Ağabey*”in yayımlanmış 15'e yakın kitabı var; hukuk üzerine, daha çok da ‘hukuksuzluk’ üzerine. Gazetelerde, dergilerde çıkan yazıları, panellerde, bilimsel toplantılarda yaptığı konuşmaları, özellikle Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluş yıllarındaki çabaları, özetle bir ömür boyu verdiği *Hukuk ve Sosyalizm* savaşımı, şimdi artık, yürekli ve uzun soluklu bir *biyografi* yazarını bekliyor.

Anılar ve Kitaplar

Öner Yağcı

Çağdaş Hukukçular Derneği, savaşınının 19. yılında yayın organı Çağdaş Hukuk'u, Halit Çelenk Özel Sayısı (Temmuz-Ağustos 1993, 14-15. sayı) olarak çıkarmıştı. Bu özel sayıda Halit Çelenk'in, "dün, bugün, yarın" olduğu söyleniyor; "Halit Çelenk'in yaşamı bir tarihtir. Onurlu bir tarih. Kendi tarihimizi öğrenmek bir görevdir. Savunmanın onuru Halit Çelenk Ağabey'e teşekkür ediyoruz" deniliyordu. ÇHD'nin, "Gelecek, geçmişin olumlu mirası üzerine kurulacaktır; belleklerimiz diri tutalım" anlayışıyla sunduğu bu özel sayı, anlamlı bir sahiplenmeydi.

Yıllar boyunca mahkeme kürsülerinde demokrasi ve hukuk savaşını veren, onbinlerce (evet, onbinlerce!) demokrasi savaşını yapan, zaman zaman kendisi de sanık olan, toplumsal ve siyasal muhalefetin hep içinde ve önlerinde yerini alan Çağdaş Hukukçu Halit Çelenk için çıkarılan bu özel sayı, toplumumuzda pek görülmeyen bir değerlilik örneğiydi. Bu dergideki yazıların daha da zenginleştirilerek bir "Halit

Çelenk Kitabı" ile daha çok insana ulaştırılmasının ÇHD'nin görevi olduğunu düşünüyorum.

Halit Çelenk, "insan haklarına dayalı bir hukuk için mücadele eden" direngen bir hukukçumuzdur, "önce insan, sonra hukukçu olacağız" diyen bir hukukçumuz. Ama yalnızca bir hukukçu değildir Halit Çelenk. Savunmanlığının verdiği söz ustalığını aydınlık düşünceleriyle bütünleş-tiren ve dil sevgisini de kattığı yazdıklarıyla toplumumuzun hukuk, özgürlük ve demokrasi savaşına katılan bir düşünce adamı; ve düşünceleri doğrultusunda siyasal ve toplumsal savaşımın içinde yer almış bir eylem adamıdır da. Ülkemizdeki hukuk ve demokrasi savaşımının yılmaz adlarından biridir.

1922'de Antakya'da doğan Halit Çelenk, TIP yöneticiliği; TÖS ve Töb-Der Hukuk Danışmanlığı; Türk Hukuk Kurumu, İlerici Avukatlar, Devrimci Avukatlar, Çağdaş Hukukçular Derneği kuruculuğu ve yöneticiliği; Aydınlar Dilekçesi ve Demokrasi Kurultayı çalışmaları; İnsan Hakları Derneği kuruculuğu ve Onur Kurulu Başkanlığı; Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı kuruculuğu ve Yönetim Kurulu Üyeliği gibi görevlerinin yanı sıra, özellikle sıkıyönetim dönemlerindeki savunmanlık görevlerini de onurla yapan bir düşünce ve eylem ustamızdır.

12 Mart öncesinde TIP yönetici ve üyelerinin; Rasih Nuri İleri, Hasan Hüseyin, Kemal Burkay, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve ABD Büyükelçisi Commer'in arabasını yakan devrimci gençlerin; Sol Yayınları ve Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nca çıkarılan kitaplar hakkındaki davaların savunmanlığını yapan Çelenk'in, 12 Mart döneminde üstlendiği davaların bir kısmı Dev-Genç, TÖS, Aydınlık, Deniz Gezmiş ve arkadaşları, THKP-C, Köy-Koop, Mihri Belli, Süleyman Ege davalarıdır. Çelenk, 12 Eylül döneminde de DİSK, Töb-Der, Barış Derneği, TIP, TSİP, TKP, TDKP, Partizan, TKP-B, Kurtuluş, Halkevleri, TYS,

İlhan Erdost, Yeşilyurt köylüleri, İlhami Soysal, Sadun Aren, Bilim ve Sosyalizm, Nâzım Hikmet'in Yurttaşlık Hakkı gibi davaların savunmanıdır.

1968-1969'da Türk Hukuk Kurumu'nca Yılın Hukukçusu seçilen, Mülkiyeliler Birliği Vakfı'nca 1988 Rüştü Koray Ödülü'ne -Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar'la birlikte- ve Orhan Apaydın Barış ve Demokrasi Vakfı'nca 1996 Demokrasi ve Barış Ödülü'ne layık görülen; DİSK, Türk Tabipler Birliği, 68'liler Birliği Vakfı, Çağdaş Hukukçular Derneği, Öğretmen Dünyası, Devrimci Yol Davası Sanıkları, Türkiye Barolar Birliği ve birçok belediye tarafından çeşitli ödüllerle onurlandırılan Çelenk'in savunmanlığını yaptığı yüzlerce yazar, şair, öğretmen, öğretim üyesi, ressam, müzikçi, milletvekili, avukat, gazeteci, doktor, mühendis, işçi, sendikacı, yayıncı ve devrimci genç vardır.

Halit Çelenk'in Yazdıkları

Peki, neler yazmıştır Halit Çelenk?

Bu yazımda Halit Çelenk'in yazdığı on dört kitaptan kısaca söz edecek ve sözü, denemelerini ve anılarını topladığı son üç kitabına getireceğim.

“Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların ‘Bir orman gibi kardeşçesine yaşaması’ için gencecik yaşamlarını veren insanları. Özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları. Halkça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum” diyen ve savunduğu insanları, “her biri bir dünya” diye tanımlayıp içtenlikle seven Halit Çelenk'in ilk kitabı Hukuk Yazıları'dır (TÖB-DER Yayınları, 1974).

Gerek bu ilk kitabı gerekse bundan sonra çıkardığı 141-142 Üzerine (Anka Yayınları, 1976), ÇHD'ce 1977'de yayımlanan Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmadı?, Hazırlık Soruşturmasında Savunma Hakkı, Bildiri Ya-

ynılama Toplantılar ve Yürüyüşler, Halit Çelenk'in hukuksal hakların tanıtılması, kavratılması, yaygınlaşması kaygısını güden kitaplarıdır.

İdam Gecesi Anıları (ilk basım 1978), Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın davaları ve idam edildikleri gecenin tanıklığıdır. Bu kitabında Çelenk, savunmanları olduğu bu 12 Mart dönemi devrimci gençleriyle ilgili en yakın görgü ve duygu tanığı olarak, yakın siyasal tarihimizin en önemli olaylarından biri olan Deniz Gezmiş olayını bugünlere aktarmıştır.

Hukuk (1985) adlı kitabında TCK'nın 141-142-146. maddelerinin uygulamalarını ve eleştirilerini yapan Çelenk; *Hukuksuz Demokrasi* (Çağdaş Yayınları, 1986) ve *12 Eylül ve Hukuk* (Onur Yayınları, 1988) adlı kitaplarında da 12 Eylül dönemindeki hukuk dışı uygulamalara, çağdaş bir hukukçu gözüyle yaptığı eleştirilerini ve uyarılarını içeren yazılarını toplamış; *Hukuk Açısından TÖB-DER Davası*'nda (Eğit-Der Yayınları, 1990) bu davayı siyasal ve hukuksal boyutlarıyla irdelemiştir.

Halit Çelenk, *Umut Hangi Dağın Ardında* (Çağdaş Yayınları, 1993) adlı kitabında yine 12 Eylül hukukunun üzerine gitmiş ve incelemeleriyle demokrasi savaşımındaki insanlara umut aktarma görevini yapmıştır. Server Tanilli, kitaba yazdığı Birkaç Söz'de, “Hakkın çiğnendiği yerde onu tutup kaldıran ve göğsünü de zulmün sillesine siper eden yiğitler olmuştur hep; bir ülkenin tarihinin gerçek kahramanları da onlardır. Halit Çelenk biridir onlardan... Dar günlerin dostudur Halit Çelenk... Kürsüsü olmayan bir üniversite hocasıdır o!..” diyor.

Hukuk Sistemine Tutulan Ayna

Kitaptaki yazılarında 12 Eylül döneminde çıkarılan “Terörle Mücadele”, “Pişmanlık”, “CMUK”, “Adalet Kolluğu”

yasalarını, demokrasi, hukuk devleti, insan haklarına dayalı bir hukuk anlayışı açılarından değerlendiren Çelenk; bunların dışında Nâzım Hikmet'in davaları, Töb-Der Davası, Dikili Festivali, yargısız infazlar, DISK ve Töb-Der'in malları, işkence ve BM'nin işkence ve sözleşmesi, Deniz'lerin idamlarının 20. ve 21. yıldönümleriyle ilgili düşüncelerine de yer veriyor. Yargı bağımsızlığından yargısız infazlara, işkenceden adaletsiz ölüm cezalarına, eşitlik ilkesine aykırı yasalardan savunma hakkının kısıtlanmasına, düşünce suçlarından itirafçılığa hukuk sistemimize aynasını tutup çağdaş hukuku cesur adımlarıyla arıyor.

Halit Çelenk'in anılarını içeren ve ülkemizin siyasal, toplumsal ve hukuksal savaşımından canalcı kesitlerle dolu olan *Bariş Savaşçıları*'nda (Tekin Yayınları, 1996) yakın tarihimize tutulan bir ışığı yakalıyoruz. Çelenk'in savunmanlık mesleği boyunca yaşadığı yüzlerce anının bir kısmını görebildiğimiz bu sıcacık demet, umudu çoğaltan bir demokrasi ve özgürlük savaşımının çiçekleriyle dolu.

Çelenk'in bir sunuşuyla yaşamöyküsünün de yer aldığı anılar demeti, "Fikret'in Aşiyani" adlı bir yazıyla başlıyor. 1940'lı yıllardır ve Halit Çelenk İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisidir. "Aşiyani" açılacaktır, atlayıp tramvaya giderler. O yılların Beyazıt'ını da anlatan anısında Çelenk, Hasan Ali Yücel'in orada yaptığı konuşmayı da özetleyerek, "yaşadığı dönemin canlı tanığı ve çığı, büyük şair Fikret'i yüreğinde yaşatarak" döndüğünü söylüyor.

1966 yılının kış aylarında Sovyetler Birliği Konsolosluk'unda izlediği "Stalingrat Savunması" belgeselinden, Mamak cezaevinde kalan 22 yaşındaki bir delikanlının mektup tanışıklığıyla yaşadığı büyük aşkla ilgili anısına; 12 Mart'ta sanık olan kızıyla görüşmesindeki "maddi temas yasak!" biçimindeki insanlık dışı uygulamadan, Hasan Hüseyin'in Kızılırmak şiirinin yargılanması; 1945'teki Tan gazetesi ve basımevinin tahrip edilmesinden Türkiye İşçi Par-

tisi'nin kuruluş günleriyle ilgili anlarına; 1969'da "Vietnam Kasabı Komer" in arabasının yakılması olayından Aziz Nesin'le ilk tanışmasına; 12 Mart'taki Mümtaz Soysal ve Uğur Mumcu davalarından Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin "kitap çarpması"na; Çağdaş Hukukçular Derneği'nin kuruluşundan ilk genel kuruluna anılarını sıralıyor.

Tuncay Çelen'in, Sadun Aren'in, Nevzat Helvacı'nın, Ali Bozkurt'un, Remzi İnanç'ın, Mustafa Gazalcı'nın, Seyhan ve Vahap Erdoğan'ın, M. Emin Değer'in Halit Çelenk'le ilgili birer yazılarından sonra 16 Haziran 1970 olaylarıyla ilgili duruşma tanıklıkları yer alıyor kitapta. Mahir Çayan ve Cihan Alptekin'le, Aziz Nesin'le, İlhan Erdost'la, Mamak Askeri Cezaevi'ndeki "kafes"le, yakılan ve yeniden yazılan "141-142 Üzerine" adlı kitabıyla, Denizlerin mezarları başındaki konuşmasıyla, Teslim Töre ile Nâzım Hikmet'in Kürt halkıyla ilgili bir mektubuyla, ölüm cezasıyla, 12 Mart'taki "Yıldırım Bölge" günleriyle, Mehmet Ali Aybar'la, pasaport verilmemesiyle, Nâzım'a yurttaşlık kampanyasıyla, şeriat ve demokrasi paneliyle, "Solingen ve Sivas" yangınlarıyla süren anılarında yarım yüzyılımızın hukuksal ve siyasal geçidini yaptırıyor.

Halit Çelenk'in anıları "Beş Kapı Beş Kilit" (Tekin Yayınları, 1996) adlı kitabında da devam ediyor. "Savunma Suç" başlığıyla sunduğu bu anılarında Çelenk, savunmanlık yaşamı boyunca karşı karşıya kaldığı baskılarla, saldırılarla, suçlamalarla, tehditlerle, davalarla ilgili kimi anılarını aktarıyor. Ülkemizdeki hukukun uygulama serüvenini aktaran bu anılar dizisinde, özellikle sıkıyönetim dönemlerindeki yargı, cezaevleri, düşünce açıklama, basın özgürlüğü, savunma hakkı gibi konulardaki hukuk tanımazlığın, keyfilik ve baskıcı uygulamaların örneklerini okuyoruz.

Çelenk, ilk Savunma Suç'unda, 1988'deki "abece" dergisinde yayımlanan "Hukuk açısından demokrasi" başlıklı

yazısı nedeniyle Devlet Güvenlik Mahkemeleri Savcısı Nusret Demiral'ın verdiği “yakalama emri” kararıyla önce “DAL” işkencehanesine, oradan Devlet Güvenlik Mahkemeleri savcılığına götürülüşünü, yargılanmasını, sorgusunu, savunmasını ve aklanmasını anlatıyor. Çelenk'in ikinci suçu, “Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını savunmak”tır ve bu davada da “kovuşturmaya yer olmadığı” kararını alır. Çelenk'e yöneltilen bir başka suçlama, “Savunmanı olduğu bir avukatı cezaevi yönetimine karşı kışkırtmak” suçlamasıdır. Oysa Çelenk, cezaevi görevlilerini şikâyet etmek istemektedir. Bu suçlamada, Çelenk'in savunmanı Muammer Aksoy'dur. Tutuklulara kötü davranan cezaevi görevlileri aklanınca Çelenk, “Adaletsizliğin resmini yapmak kolay değil” der. Bir başka suçu, “Askeri savcıya hakaret”tir ve Deniz Gezmiş ile arkadaşlarının savunmalarında işlenmiştir bu suç. Deniz Gezmişlerin savunmanları 3'er ay hapis ve 500'er lira para cezasına mahkûm edilirler, Askeri Yargıtay kararı bozar, mahkeme direnir, dosya Askeri Yargıtay'da iken sanıkların “yararlanmak istemiyoruz” demelerine karşın, çıkan “Af yasası” ile dava düşer. Çelenk'in bir başka suçu, “Askeri hâkimleri öldürme emri” vermektir(!). Ama askeri savcılar bile bu suçlamayı ciddiye almazlar ve dava açmazlar. Metin Demirtaş'ın ve Arif Damar'ın “*Türk Solu*” dergisinde yayımlanan “*Che Guevara*” şiirleriyle ilgili davayı da anlatır Çelenk; şairler aklanırlar. Mamak Askeri Cezaevi'nde TÖB-DER yöneticileriyle görüşürken “Ülkücüler” saldırır Çelenk'e. Sıkıyönetim komutanı cezaevi görevlilerinin yargılanmasına izin vermediği için suçlular cezasız kalır. Sürekli ölüm tehdidi telefonları, mektupları gelir Çelenk'e, kendini korumak için başvurup silah alır. DİSK davasında avukat arkadaşlarıyla birlikte salondan atılır. Bir sıkıyönetim yargıcının duruşma sırasında söylediği işkenceyi savunan sözlerinden acı duyar.

Hem 12 Mart dönemindeki DEV-GENÇ, hem de 12 Eylül dönemindeki TÖB-DER davalarında savunmanın olan, kendisine çok şey borçlu olduğum Halit Çelenk Ağabeyimi, Halit Çelenk Aydınlığı'nı, bu çağdaş hukuk anıtını tanımının bir onur olduğu düşüncesiyle 75. yaşında saygıyla selamlıyorum.

Cumhuriyet, 2.10.1997
Kitap Eki